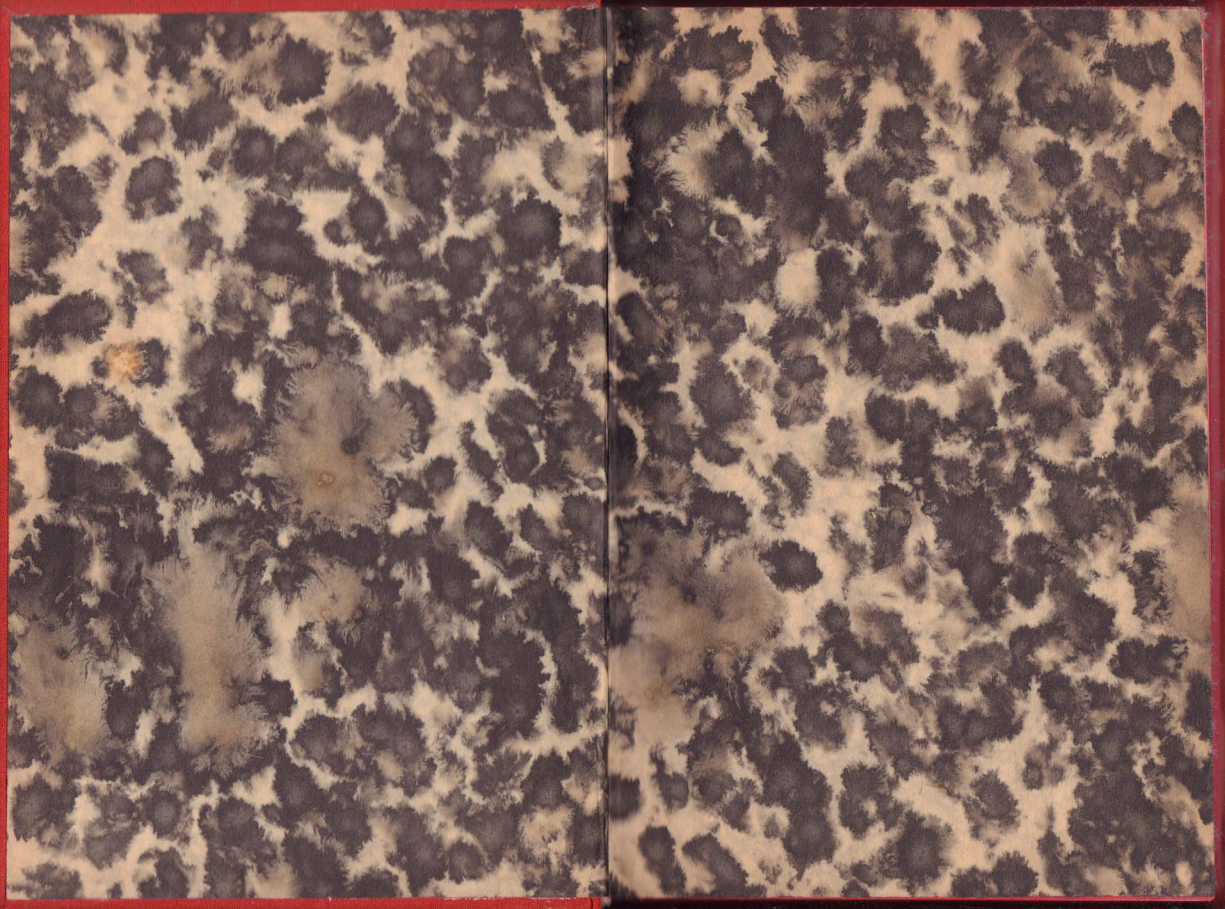

Astra
Braşov

6798

1

8

BULGARIA
ŞI
RUMELIA DE EST

STUDIU POLITIC ŞI MILITAR

DE

Locotenent C. SERBESCU

ABSOLVENT AL ŞCOALEI SUPERIOARE DE RĂZBOI

Carte aprobată de Ministerul de Război, în urma Proce. Verbal cu
No. 10, încheiat de Comitetul consultativ de Stat-Major în şedinţa de la 21 Iunie 1901

BUCURESCI

STABILIMENTUL GRAFIC ALBERT BAER

7, STRADA NUMĂ-POMPILIU, 7.

1901

Leo 20.00

Astra
Braşov.

6798

1954
1952

T te exemplarele vor fi semnate de autor.

Locotenent Clerkery

INVENTARIAT
DEC. 2013

BIBLIOTECA JUDEţANĂ BRAŞOV
INV. Nr. *D8951*

Sin ale mele

gail lunteam

19. jiu. 1906

Domnului

Colonel Adjutant C nd  Constantin

Secretarul General al Ministerului de R boi 

Omagiu de recunoştiin 

Pentru sprijinul dat la tipărirea acestei lucrări.

*19. jiu. 1906.
Adjutantul meu gail lunteam
pentru acest lucru
Colonel lunteam*

PREFAȚĂ

Am crezut necesar a da un interes deosebit popoarelor din peninsula Balcanică, cu care ne învecinăm la Sud, prin faptul deselor relațiuni ce avem din toate punctele de vedere.

În acest scop, am luat curajul a da publicității prezentul studiu, ce îmbrățișează amănunțit statistica, geografia și armata Principatului Bulgariei, alcătuit de pe datele oficiale și scrierile cele mai noi a căror listă s'a menționat în text.

Voiu fi măgulit dacă modesta mea lucrare va satisface în deajuns pe cititor și mai ales dacă aș putea folosi, prin acesta, întru cât-va camarăților, data fiind importanța ce presintă un asemenea studiu.

AUTORUL.

UVRAGELE CONSULTATE

- Léon Lamouche* „La Bulgarie dans le passé et le présent. Un tacticien „La guerre d'orient en 1877—1878. Etude stratégique et tactique.“
- V. Löbell* „Das Militärwesen in seiner Entwicklung während der 25 Jahre 1874—1898.“
- *** Bulgarien und Ost-Rumelien Militär Geographie.
- Moritz Ruhl* „Die Armeen der Balkan-Staaten“.
- Maximilian Gritzner* „Ritter- und Verdienstorden“.
- Jiretschek* „Geschichte der Bulgaren“.
- M. Leger* „La Save, le Danube et le Balcan“.
- Comte Angelo de Gubernatis* „La Bulgarie et les bulgares“.
- Un Anonyme* „La siège de Silistrie en 1854“.
- Colonelul Drăghicescu* „Dunărea și Căstele Mărei-Negre“.
- A. Durastel* „Annuaire international de la Bulgarie 1898“.
- Ghotta* „Almanach 1880—1901“.
- A. Marga* „Géographie militaire. Principaux états de l'Europe“.
- G. Sironi* „Géographie stratégique“. (Tradusă în franceză de Ch. Selmer).
- Molard* „Cours de géographie. Europe“.
- Voenni Ivestia* „Jurnalul oficios bulgăresc pe anii 1890 până la 1901“.
- Budgetele bulgăresci* pe exercițiile 1895—1901.
- Căpitan Ionescu Marin* „Regulamentele tactice ale infanteriei bulgare“.

PARTEA I

BULGARIA

SUB

RAPORTUL POLITIC, ADMINISTRATIV ȘI ECONOMIC

Teritorii și populație. — Organizarea politică. —
Organizarea administrativă și judecătorească. — Instrucțiunea. —
Finance. — Starea economică. — Producțiuni.

CAP. I

Teritorii și populație.

1. Frontierele Principatului. — Principatul Bulgariei de azi (cuprindând și Rumelia) se limitează la Nord cu România, la Vest cu Serbia, la Est cu Marea-Neagră și la Sud cu imperiul Otoman.

Frontiera dintre Bulgaria și România, este formată din o linie naturală, cursul Dunărei, de la Gura Timocului și până în jos de Silistra (600 m.), pe o lungime de 500 km., și din o linie convențională de 156 km. despărțind Dobrogea de Estul Bulgariei. Linia convențională pleacă de la Dunăre, la Est de Silistra, ajunge la localitatea Velikiot; lasă în stânga localitatea Almalău, de aci se scoboră la Cadichioi, apoi

se îndreptă spre Asarlic, spre Muzait-Bey, în urmă la direcțiunea spre Est, până la Mare, unde o atinge la localitatea Ilanlic.

Frontiera dintre Bulgaria și Serbia este formată, plecând de la Dunăre, din cursul riului Timoc până la localitatea Gradscovu, de aci urmăze creasta munților Stara-Balcă (Balcanii occidentali) până în dreptul vârfului Com, de unde o linie convențională se dirigează mai întâi spre Sud-Vest, tăind riurile Visocica la localitatea Slavina și Nišava la localitatea Goni-Dol, apoi spre Vest și Sud-Vest urmând creasta munților Vlașina până în pîscul Pătărița.

Frontiera dintre Bulgaria și Turcia. Din pîscul Pătărița, frontiera se îndreptă spre Sud-Est, urmând creasta munților Babina-Poliana, până în pîscul *Simianova* care determină și limita Macedoniei; de aci frontiera se îndreptă spre Est, până în riul *Struma*, pe care îl taie 2 km. la sud de localitatea *Cocarinovo*; apoi se dirigează spre Est urmând creasta munților Rodope până în pîscul *Biel-Mekenu* (Șinghirlî); de aci frontiera conturnează isvôrele fluviului *Mesta* (Carasu) pe la Est, urmăze creasta munților *Despot-Dagh* (Despoto-Dagh) până în pîscul *Aman-Bair*, unde ia direcțiunea spre Nord-Est; taie cursul *Cricmei* la localitatea *Mihalovo*; urmăze cursul acestui rîu, până la 5 km. în sus de localitatea *Crișim*; taie apoi munții *Lesniței*, intrând pe teritoriul Rumeliei, se îndreptă spre Sud, urmând creasta unor serii de înălțimi, printre care *Perșene* este cel mai însemnat, până în trecătoarea *Suhi-Lachi*, de unde luând direcțiunea Nord-Est, urmăze creasta munților *Cara-Balcă*, până în trecătoarea *Apa-Ghiție*; de aci se dirigează spre Est și Sud-Est formînd două mici intrînde pe teritoriul Rumeliei de Est, până în dreptul localității *Zulucu*. Frontiera urmăze apoi cursul Ardei, până la localitatea *Adadzalî*; apoi se îndreptă spre Nord-Est, trecînd peste munții *Beș-Tepe*; taie fluviul Marița 6 km. la Vest de localitatea *Mustafa-Paza*; se îndreptă spre

Nord, formînd iarăși un intrînd pe teritoriul Rumeliei; urmăze creasta munților *Șacar*, până la localitatea *Sugeacu*; se îndreptă spre Est și Nord-Est, tăind cursul Tungei, prin piscurile *Velic-Baba*, *Sachir-Baba*, *Ikișîler-Bair* și *Bosnia*, până la Marea Neagră, pe care o atinge la localitatea Atlimanu.

Frontiera dintre Bulgaria de Nord și Rumelia. Plecând din munții Rodope (pîscul Cadie-Tepe), se îndreptă spre Nord și Nord-Est, sub formă de linie convențională, formînd un arc de cerc cu concavitatea întorsă spre Bulgaria de nord, până în pîscul Vejen (Balcanii Orientali); se osepțeză mica porțiune între Petrițev și Pirdopu, unde frontiera urmăze cursul Topolniței. Din pîscul Vejen, frontiera urmăze cresta Balcanilor centrali, apoi cresta centrală a Balcanilor orientali; taie cursul fluviului Deli-Camcie, și în fine se îndreptă spre cursul *Cevle-Dere*, pe care îl urmăze până la vărsare în Marea-Neagră.

Frontiere. — Distanțe.

Țările limitrofe	Provinciile	NATURA FRONTIEREI	Distanțe în		Observațiuni
			Kilometri	Metri	
România ..	Oltencia ..	Cursul Dunărei (Gura-Timocului, Gura-Oltului)	144	—	Măsurat pe valvulul fluviului.
	Mantonia ..	Cursul Dunărei (Gura-Oltului 600 metri Est de Silistra)	356	—	
	Dobrogea ..	Linia convențională (Silistra-Ilanlic)	156	—	
Total . . .			656	—	

Țările limitrofe	Provinciile	NATURA FRONTIEREI	Distanțe în		Observațiuni
			Kil. metri	Metri	
Serdia . .		Cursul riului Timoc .	78		Conside- rând și sinu- ositățile.
		Creasta Munților Sta- ra-Planina	155		
		Linia convențională (Com-Visocica)	14		
		Linia convențională Visocica-Nisava	17		
		Creasta munților Vla- șina	125		
Turcia . .	Coșova . . Macedonia . . Tracia . .	Total	389		Trecând și peste munții Osigova.
		Crésta munților Ba- bina-Poliana, (Piscul Pătrăța-Șimianova) .	110		
		Piscul Șimianova-flu- viul-Struma	28		
		Fluviul Struma-Piscul Biel-Mekenu	97		
		Piscul Biel-Mekenu (Șinghirli), piscul A- man-Bair	89		
		Aman-Bair munții Les- nița	58		
		Munții Lesnița, pasul Suhi-Laki	52		
		Pasul Suhi-Laki-Apa- Ghedie	42		
		Apa-Ghedie, Valea-Ar- dei	76		
		Cursul riului Arda . .	25		
		Valea Ardei, valea Ma- riței	30		
		Valea Mariței, valea Tungei	60		
		Valea Tungei, Capul Atlimanu	130		
		Total	797		
		Total general, lungimea frontierelor	1842		

2. *Suprafața.* — Suprafața principatului bulgăresc, este de 96660 kilometri pătrați, din cari 63160, aparține Bulgariei de Nord, iar 35500, Rumeliei de Est. Sub raportul suprafeței, Bulgaria ocupă al 12-lea loc printre statele Europei.

Principatul se află împărțit în 22 de districte, 16 pentru Bulgaria de Nord și 6 pentru Rumelia de Est, a căror suprafață este dată în tabloul următor :

Tabloul suprafeței teritoriului bulgăresc pe districte.

No. curent	PROVINȚII	DISTRICTE	Suprafața în kilometri pătrați	Observațiuni
1	Bulgaria	Sumla	4390	
2		Kiustendil	4460	
3	de	Lom	3770	
4	Nord	Lovcea	3930	
5		Plevna	2480	
6		Rasgrad	3030	
7		Ruscic	4130	
8		Sevlievo	1930	
9		Siliistra	3010	
10		Sofia	6590	
11		Sistov	2980	
12		Tirnova	4690	
13		Trn (Trân)	2400	
14		Varna	7820	
15		Vidin	3040	
16		Vrăta	4510	
		Total Bulgaria de Nord	63160	
17	Rumelia	Burgas	5790	
18		Hascovo	3500	
19	de	Filipopoli	5370	
20		Sliven	6500	
21	Est	Stara-Zagora	6240	
22		Tatar-Bazargic	6100	
		Total Rumelia de Est	35500	

Total general pentru suprafața principatului Bulgariei 96660 k. p.

Din tabloul de mai sus, rezultă că suprafața medie a județelor, este de 4000 km², districtul Sevlievo, este cel mai mic, iar Varna, cel mai mare.

3. *Populațiune.* — Din punctul de vedere statistic, Bulgaria se găsește mult înăpoiată față de cele l'alte state europene. Ultima statistică făcută în Bulgaria, datează din 1893. Pe atunci populațiunea se ridica la cifra de 3.310,713 din care 2.312.282 conțea Bulgaria de Nord, iar restul de 998,431 Rumelia de Est. Acastă populațiune este repartisată pe districte după cum urmăză:

Repartiția populațiunei pe districte.

DISTRICTELE	POPULAȚIUNEA			Pe km. ²
	Masculină	Femenină	Total	
Sumla	90.500	86.976	177.476	40
Kinstendilu	85.498	81.677	167.175	37
Lom	59.364	56.029	115.393	31
Lovcea	62.592	63.237	125.829	32
Plevna	50.865	48.425	99.290	40
Rasgradu	65.987	63.544	129.531	43
Ruscicu	84.420	78.169	162.589	40
Sevlievo	46.693	46.582	93.275	48
Silistra	57.381	54.449	111.830	37
Sofia	128.642	116.182	244.824	37
Sistovu	47.858	46.261	94.119	31
Tirnova	110.952	113.211	224.163	48
Trn	40.961	38.287	79.248	33
Varna	112.472	102.641	215.213	27
Vidin	62.229	58.902	121.131	40
Vrața	77.606	73.590	151.196	33
Total Bulgaria	1.184.020	1.128.262	2.312.282	37

DISTRICTELE	POPULAȚIUNEA			Pe km. ²
	Masculină	Femenină	Total	
Burgas	60.515	55.649	116.164	20
Hascovo	64.093	60.892	124.985	36
Filipoli	117.267	115.240	232.507	43
Slivena	86.346	84.168	170.514	26
Stara-Zagora	108.312	107.171	215.483	35
Tatar-Bazargicu	70.073	68.705	138.778	23
Totalul Rumeliei de Est	506.606	491.825	998.431	30
Totalul Principatului Bulgariel	1.690.626	1.620.087	3.310.713	34*

Din acest tablou se vede că populațiunea Bulgariel este în mediu de 34 locuitori pe kilometru patrat, 37 în Bulgaria de Nord și 30 în Rumelia de Est.

În Bulgaria de Nord districtele Sevlievo și Tirnova sunt cele mai populate, iar districtul Varna care este și cel mai întins, cel mai puțin populat. Populațiunea variază între 27—48 locuitori pe km.².

Dintre districtele Rumeliei de Est, Filipoli este cel mai populat, și Tatar-Bazargicu cel mai puțin. Populațiunea variază între 23—43 locuitori pe km.².

În orașele bulgărești populațiunea este foarte puțin răspândită, abia 6 orașe între cifra de 20.000 locuitori. Capitala Principatului nu atinge încă 50.000 locuitori, adică de 7 ori mai mic ca București. Tabloul alăturat indică cifrele populațiunei principalelor orașe din Bulgaria¹⁾

1) După, Almanahul de Gotha 1894 și 1901.

Tablou cuprindând populațiunea orașelor mai principale
din Bulgaria.

No. cov.	Numirea orașelor	Popula- țiunea	No. cov.	Numirea orașelor	Popula- țiunea
1	Sofia	46.593	12	Iamboli . . .	13.588
2	Filipoli . . .	36.033	13	Rasgrad . . .	13.295
3	Varna	28.174	14	Siștov	13.212
4	Ruscic	28.121	15	Stanimaca . .	13.089
5	Slivno (Sliven)	23.210	16	Tirnova . . .	12.858
6	Šumla	22.517	17	Vrața	12.279
7	Stara-Zagora .	17.457	18	Silistra	11.710
8	Tatar-Bazargic.	16.343	19	Kiustendilu . .	11.383
9	Plevna	15.546	20	Dobrici (Iazi-Ogla- Bazargic) . . .	11.087
10	Vidin	14.551	21	Casanlicu . . .	10.765
11	Hascovo . . .	14.392			

CAP. II

Organisarea politică.

4. *Situațiunea Principatului sub raportul dreptului internațional public.* — Bulgaria este constituită prin tratatul de la Berlin în *Principat autonom și tributar sub suzeranitatea Sultanului*. Prin urmare, din punctul de vedere politic, situațiunea Bulgariei este aceeași ca în 1878; de asemenea și Rumelia prin tratatul din Berlin, constituie o provincie autonomă sub imperiul turcesc. — Cu toate acestea în urma revoluțiunii de la Filipoli, ambele provincii s'au unit formând un singur Principat. Această unire nu a fost aprobată la început de cele lalte puteri și nici Pôrta nu putea să aprobe definitiv această unire. — Guvernul otoman se înțeluse, însă în comun acord cu Bulgaria la 6 Aprilie 1886, ca Prințul Bulgariei să primăscă pentru o perioadă de 5 ani funcțiunea de guvernator general al Rumeliei Orientale; de atunci și tributul

ce se cuvenea Porței pentru Rumelia de Est, a fost plătit regulat de guvernul Principatului bulgăresc.

După abdicarea prințului *Alexandru de Battenberg* guvernământul Rumeliei de Est nu a fost încredințat de sublima Pôrta noului principe ales, Ferdinand I, de cât dupe 9 ani de domnie prin firmanul de la 2/14 Martie 1896, remis la 3/15 Martie acelaș an.

Această confirmare a fost recunoscută și de cele lalte puteri semnatare ale tratatului din Berlin. Prințul Bulgariei ca și moștenitorul tronului pôrta titlul de altea regala.

Bulgaria fiind un Stat vasal Porței, relațiunile sale cu cele lalte puteri străine nu se pôte face de cât prin intermediarea puterii otomane care este suzerană.

Principatul nu este reprezentat pe lângă cele lalalte puteri europene; însă întreține agenți diplomatici cu România, Serbia și Turcia.

Cu toate acestea o mare parte din puterile Europei întreține agenți diplomatici în Sofia.

Pavilionul de rășboi și de comerț se compune din 3 bande orizontale: alb, verde și roșu. Armurile statului sunt formate dintr'un leu de aur încrustat pe o pajură roșie. (A se vedea planșa 11).

5. *Constituțiunea Bulgariei.* — Constituțiunea principatului bulgăresc dată de la 16 Aprilie 1879. În 1881 a suferit ôre-care modificări încercate de Alexandru I prin proclamațiunea sa făcută poporului bulgar la 27 Mai 1881, care angagia corôna pentru prosperitatea și binele țerei ¹⁾.

¹⁾ Iată cum sună această proclamațiune:

„Bulgari, Jur, pe constituție, și păzesc cu sfințenie jurământul meu. Eu mențin religioș și inviolabil constituțiunea și legile principatului: mă oblig între altele de a vedea în toate actele mele prosperitatea și binele țerei. Este deci pentru prosperitatea și binele Bulgariei, considerând ca o datorie sfântă de a declara solemn poporului meu, că starea actuală în Principat mă pune în imposibilitate de a'mi executa misiunea. Basându-mă pe dreptul care 'mi dă constituțiunea, eu m'am decis a convoca Marea Adunare Națională, organul suprem al voinței poporului, în cel mai scurt timp și de a-i reda împăună cu corôna destinele poporului bulgăresc.”

Modificările ce a suferit constituțiunea s'ar putea resuma astfel:

1) Prințul Alexandru I să fie investit cu o putere extra-ordinară pentru o durată de 7 ani cu dreptul de a crea o nouă instituție, *Consiliul de Stat*; și introduce ameliorări în toate branșele administrației interioare.

2) Sesiunea ordinară a Adunării Naționale din acel an (1881) a fost suspendată, iar bugetele să fie valabile și pe exercițiul anului următor.

3) Se dăte Prințului dreptul de a convoca *ad-hoc*, Marea Adunare Națională înainte de expirarea celor 7 ani, în vederea unei *revisiuni a constituțiunii* pe baza instituției create. (Sesiunea extra-ordinară a Parlamentului).

După cum vedem, în fond, aceste modificări dădea Prințului o putere discreționară și inaugura în Bulgaria un fel de guvernământ absolut, mai mult militar ca în Rusia.

Marea Adunare Națională convocată la *Șistov* la 9 Mai 1881, dăte Prințului 7 ani de putere extra-ordinară și creia Consiliul de Stat, care fu deschis pentru prima dată la 1 Ianuarie 1882. Bine-înțeles, aceste condiții erau greu de suportat de o țară constituțională și atât de liberală.

În curând nenunțate propagande, datorite în deosebi partidului radical în cap cu Zankoff, deveniră periculoase, amenințând puterea Prințului. Opozițiunea generalilor ruși *Soboleff* și *Kaulbars*, și mai ales plecarea lor din Bulgaria, instigară demonstrațiuni serioase și atrase atențiunea moscovită, care impuse de grabă restabilirea vechii constituțiuni.

În adevăr, Prințul Alexandru se grăbi la 19 Septembrie, să publice un nou manifest prințiar anunțând restabilirea Constituțiunei, cu angajamentul de a o respecta până la abdicare.

Totuși, această Constituțiune este cea mai liberală din Europa, cea ce constituie un pericol pentru o

națiune tină și neexperimentată, ca națiunea bulgară. În virtutea articolelor 4 și 24 din Constituțiune, Bulgaria este o monarhie constituțională sub suzeranitatea Porței și hereditară; hereditatea tronului aparține descendenților în linie masculină, a Prințului domnitor ales de Marea Adunare Națională, confirmat de Sublima Pörtă cu consimțământul puterilor semnatare ale tractatului din Berlin (1878).

Prințul actual Ferdinand de Saxa-Coburg-Gotha a fost ales în unanimitate de Marea Adunare Națională de la *Tirnova* la 25 Iunie (7 Iulie) 1887. De și această alegere nu fu confirmată, la început, de Sublima Pörtă, totuși Prințul depuse jurământul Constituțiunei și luă frânele guvernului sub numele de Ferdinand I-ii la 2/14 August 1887. Confirmarea Prințului a fost făcută de Pörtă, după cum am văzut, nouă ani mai târziu.

6. Puterile Statului. — Puterile statului bulgar emană de la națiune. Ele sunt în număr de 3: puterea executivă, legislativă și judecătorească. Puterea executivă este încredințată Prințului care o exercită în mod regulat, iar puterea legislativă să exercită colectiv de către Prinț și *Adunarea Națională* (*narodno Sobranie*) care furnizează parlamentul bulgăresc.

În afară de această adunare ordinară (*obiknovenno*), Constituțiunea mai prevede, în ore-care casuri convocarea unei Mari Adunări Naționale (*Veliko narodno Sobranie*).

Prințul este șeful suprem al armatei, atât în timp de pace, cât și în cel de război și reprezintă Prințul în raporturile Sale cu puterile străine.

În virtutea art. 7 din Constituțiune Prințul Bulgariei nu poate să fie în același timp și suveranul unui alt Stat, fără consimțământul Mării Adunări Naționale. Persoana sa este sacră și inviolabilă. Prințul sancționează și promulgă legile votate de Adunarea Națională; însă nici un act al său, nu poate avea tărîe dacă nu este mai întâi contra-semnat de un ministru, care

devine răspundător de acel act. Exercițiul dreptul de grațiere, dar nu are dreptul de amnistie în materie politică fără consimțământul Parlamentului.

Prințul are dreptul de dizolvare a Adunării Naționale și poate să ordone noul alegeri. Dar aceste alegeri trebuie să aibă loc într-un interval de 2 luni cel mult, astfel în cât noua Adunare trebuie să fie deschisă cel mai târziu 4 luni de la dizolvarea celei precedente.

Lista civilă Prințiară este fixată prin Constituțiune la suma de 600.000 lei anual.

Ministrii. Miniștri sunt în număr de șase: Afaceri Straine (Externe) și Culte, Interne, Instrucțiuni Publice, Finance, Justiție și Răsboi.

Reprezentatiunea națională. Reprezentatiunea Principatului bulgar consistă în Adunarea Națională care poate să fie:

1) Adunarea Națională ordinară.

2) Marea Adunare Națională.

Adunarea Națională. Membrii cari compun această adunare sunt aleși pe districte, prin sufragiu universal. Fiecare district are dreptul la un deputat pentru 20.000 de locuitori de ambele-sexe. Pentru a putea fi ales deputat să cere vârsta de 30 ani împliniți și să cunoscă a scri și a citi. Deputații sunt numiți pentru o perioadă de 3 ani.

Sesiunile ordinare ale Adunării se țin pentru fiecare an între 15 Octombrie și 15 Decembrie.

Dreptul de deputat, atribuțiunile Adunării, precum și modul ei de acțiune, sunt aproape identice cu ale Camerei noastre de deputați. O ziură de 15 lei pe zi este fixată pentru fiecare deputat care nu locuiește în Sofia, pentru cei-alți numai 10 lei.

Marea Adunare Națională coprinde un număr îndoit de membri. Constituțiunea prevede convocarea sa în următoarele cazuri:

1) Pentru reavisirea Constituției;

2) Pentru alegerea de Prinț, în cas de vacanță a Tronului;

3) Pentru instituire de regență, în cas de minoritate a Prințului Domnitor și ereditar al tronului, care nu poate fi recunoscut major de cât de la etatea de 18 ani împliniți;

4) În cas de modificarea teritoriului Principatului.

Pentru punctul I și II deliberările sunt luate cu o majoritate de două treimi din numărul total al deputaților; pentru punctul din urmă se cere majoritatea absolută a membrilor prezenți; iar pentru punctul III, convocarea este făcută de Consiliul de Miniștri.

Legea electorală. Sunt alegători toți cetățenii bulgari, cari îndeplinesc următoarele condițiuni: să aibă etatea de 21 ani, să știe cel puțin să scrie și să citească și să se bucure de toate drepturile civile și politice.

Procedul alegerilor electorale este determinat în prezent prin legea de la 28 Noiembrie 1889.

Operațiunile sunt conduse de un birou special electoral, presidat de un consilier general și compus dintr-un număr de primari sau consilieri comunali, proporțional cu $\frac{1}{3}$ din numărul deputaților ce urmează a fi aleși. Președintele și membrii birourilor sunt aleși prin sorți în ședința publică de către *președintele tribunalului de județ* în prezența consiliului general și communal care aparține județului. Primarul cu ajutorul său din fiecare comună, precum și doi din consilierii comunali respectivi, trebuie să fie prezenți la vot. Alegătorii sunt chemați în ordine alfabetică a comunelor conform listelor electivă. Alegerile au loc în fiecare Duminică de la orele 8 dimineața până la 4 ore seara. Pentru a fi ales să cere majoritatea relativă a voturilor. Balotagele nu pot avea loc; când doi sau mai mulți candidați obțin un număr egal de voturi, alegerea se face prin sorți.

Adunarea deputaților este singură în măsură să judece validitatea puterii membrilor săi.

Libertatea presei. Presa este liberă în Bulgaria; cetățenii au toate drepturile să ieseze de dânsa, acesta

este garantată prin Constituție, art. 79, 80 și 81. Bulgarii mai au și dreptul de intrinuri publice sau de asociațiuni (societăți cu statute). Art. 58 și 59 interzice însă titlurile de noblete.

CAP. III

Organizația administrativă și judecătorească.

7. Organizarea interioară.—Din punctul de vedere administrativ, teritoriul principatului bulgăresc se află împărțit în 22 districte, (*okružie*) din care 6 aparțin Rumeliei și 16 Bulgarei de Nord¹), cuprindând 85 de plăși.

Districtele. Administrațiunea lor. În capul fie-cărui district se găsește câte un administrator cu titlul de *prefect*, (*okružien upravitel*) reprezentând puterea centrală a tuturor afacerilor administrative sau politice ale districtului. Prefectul are în sarcina sa și afacerile administrative ale comunelor respective din județ; el delegă această autoritate consiliilor municipale, pe care le disolvă ori-când la necesitate. Consiliile comunale nu pot delibera fără aprobarea prefectului. Direcțiunea serviciului financiar este de asemenea încredințată prefectului pe care o exercită printr'un agent financiar (*finanțov cinovnik*) care este în același timp și șeful uneia din cele 2 cancelarii ale prefecturii; în capul celei-alte cancelarii se găsește secretarul prefecturii, funcționar numit de prefect. În fine prefectul este și șeful de poliție al districtului, având sub ordinile sale garda de poliție sau gendarmeria.

Prefecții sunt numiți prin decret și repartizați în

¹) Până la 1890, Bulgaria de Nord era împărțită în 17 districte, în care se cuprindea și districtul Rahova; de la această dată acest district a fost alipit pe lângă Vrața, astfel că în prezent nu sunt de cât 16.—(A se vedea organizațiunea administrativă în Anuarul Internațional al Bulgariei pe anul 1898 de A. Durastel. Pag. 650).

3 clase după importanța județelor. În prezent 5 aparțin primei clase, 6 celei de a doua și 11 clasei a 3-a.

Consiliul județian. De fie-care județ se găsește câte un consiliu județian (*okružien savet*) compus din 12—30 membri pentru o populațiune de 8000 oameni aleși de locuitori pentru o durată de 3 ani. Rolul consiliului este să repartiseze impozitele între comune, să dea avizul asupra proiectelor de drum de fer, șosele, drumuri, etc., precum și a ori-cărei construcții de utilitate publică necesare în județ; stabilește bugetele județului și examinează compturile administrațiunei județene.

Consiliul județian intervine și în administrația judecătorească a județului, în sensul de a alege pe ajutorii de judecători, însărcinați a asista la sesiunile criminale ale tribunalului de județ (Curtea cu jurați). Decisiunile consiliului sunt definitive. Consiliul poate să fie disolvat prin decret motivat; dar o nouă alegere nu poate avea loc într'un interval mai mic de 2 luni. Reședința acestui consiliu este aceea a districtului. Consiliul ține pe fie-care an câte 2 sesiuni ordinare de câte 15 zile în lunile Martie și Septembrie. În timpul sesiunei membrii sînt primesc pe fie-care și câte o indemnitate (diurnă) ce variază între 3—6 lei.

Comisiunile permanente de județ¹). În fie-care județ se alege din sinul consiliului județian 4—5 membri constituind comisiile permanente de județ (*postoianna-okružna komisia*) ale căror atribuții speciale sunt, de a verifica compturile administrațiunei, de a da avizul său asupra deliberărilor consiliilor comunale cari au fost ilegale, precum și de a asculta protestările ce au fost provocate prin alegerile comunale. Comisiile permanente pot fi disolvate, printr'un Ucaz Prințiar dacă consiliile județene declară că nu au încredere în ele.

¹) Aceste comisiuni corespund *Comisiunilor departamentelor* din Franția sau *deputațiunilor permanente ale Consiliului Provincial* din Belgia.

Plăşile (ocolia). În Bulgaria ca şi la noi judeţele se împart în mai multe plăşi şi în capul fiecărei plăşi se găseşte câte un sub-prefect (*ocoliski nacialnic*) cu aceleaşi atribuţiuni. Printre celelalte servicii e de remarcat că *sub-prefectul* este în special însărcinat cu direcţiunea poliţiei plăsei sale; el este şeful *gardei de poliţie* (gendarmieriei la noi) şi posedă calitatea de ofiţer al poliţiei judiciare ordinare. El sunt numiţi prin decret şi se află împărţiţi în 2 clase: clasa I cuprinde 20 sub-prefecturi, iar a II-a 65. În oraşele Sofia, Rusciuc, Varna şi Filipopoli, pe lângă prefectul judeţului şi sub-prefect mai există şi câte un *sub-prefect urban (gradonacialnic)* care are funcţiunea de *prefect de poliţie*. Acţiunea sub-prefectului respectiv se mărgineşte atunci numai asupra comunelor celorlalte din plasă. Sub-prefecţii urbani sunt numiţi tot prin decret şi au cam aceleaşi îndatoriri ca şi prefecţii noştri de poliţie.

Comunele. Bulgaria ca şi România îşi are comunele împărţite în 2 clase: urbane (*gradski obštini*) şi rurale (*selski obštini*). În principiu, pentru ca o comună să fie declarată urbană, trebuie să aibă cel puţin 100 case. Categoria comunei este hotărâtă conform unei legi speciale. Din punctul de vedere al organizaţiunii interioare, cele două categorii de comune nu diferă mult. Fiecare comună este administrată de către un *primar (kmät)* asistat de unul sau mai multe *ajutătoare (pomoznici)* după populaţiunea mai mare sau mai mică a comunei; astfel: câte două în comunele de 7.000—15.000 oameni, şi trei în acelea care trec peste 15.000 oameni. Atribuţiunile primarilor şi ajutoarelor lor sunt aceleaşi ca în toate administraţiunile europene; se remarcă însă următoarele 2 particularităţi: 1) Ținerea actelor stărei civile nu este încredinţată autorităţilor comunale; acestea privesc, conform vechiului uz, pe ministerul cultelor. Primarii sunt însărcinaţi numai a ţine câte un *registru nominal* copriind locuitorii comunelor lor respective; 2) În comunele rurale, pri-

marii sunt însărcinaţi şi cu perceperea impozitelor pe care le varsă casierilor de judeţ (Rolul de percepător la noi).

În oraşele mai mari există şi câte un *consiliu comunal (obštinski svet)* ales pe 3 sau 2 ani, după importanţa oraşului. — Consiliile comunale se compun din 8 membri, când comunele nu au mai mult de 500 locuitori, şi din 16 membri când ele întrec 15.000 locuitori. Pentru comunele variând în populaţiune de la 500—15.000 locuitori, numărul membrilor se măreşte de la 8—16, cu câte doi după importanţa comunei. Funcţiunea consilierilor comunali este onorifică. Primarii au drept la o retribuţiune fixată de către consiliile comunale; această retribuţiune variază de la 200—1.200 lei pe an în comunele rurale şi de la 400—6.000 lei în comunele urbane. Se exceptează pentru capitala principatului (Sofia) unde retribuţiunea primarului poate să se ridice până la 7.200 lei anual. Ajutorii de primari primesc un salariu variind între $\frac{1}{3}$ — $\frac{2}{3}$ din aceea alocată primarilor. Consiliile comunale pot fi disolvate, pentru ilegalitate sau rea administraţiune prin *decret* după propunerea Ministerului de Interne şi în urma avisului *Comisiunii permanente de judeţ*.

Consiliile comunale ale comunelor urbane se reunesc în sesiune ordinară de 4 ori pe an; acelea ale comunelor rurale numai de 3 ori. În toate cazurile sedinţele lor sunt publice.

Comunele urbane sunt obligate a îngriji de instrucţiunea primară a copiilor, procurându-le resursele necesare; a creia şi întreţine spitale şi de a posedă un corp de pompieri. Comunele rurale mai au obligaţiunea de a asigura instrucţiunea publică primară.

Pentru a fi alegător comunal într-o comună, se cere plata unor impozite ôre-care; pentru a fi *eligibil* se cere condiţiunile următoare: vârsta de 30 ani împliniţi, dreptul şi posesiunea unei proprietăţi, sau exercitarea unei profesii independente.

Politia. În Bulgaria menținerea ordinii său serviciul de poliție este încredințat unui corp special civil numit *gardă de poliție* (*polițeska straja*) sinonim cu gendarmeria noastră. Acest serviciu de poliție depinde de Ministerul de Interne. Garzii polițienesci sunt împărțiți pe brigade în capul cărora se găsește câte un *guard* de clasa I (*starski straja*). Numărul brigăzilor gardei de poliție se socotește potrivit cu populațiunea orașelor sau comunelor. Ast-fel pentru comunele rurale, o brigadă corespunde la o populațiune de 600—12.000, iar la orașe 600—800 oameni; acest număr însă, poate fi modificat după necesitate. Garzii comunelor rurale sunt călări, iar ale celor urbane pedestrii. Se exceptează orașele Sofia, Rușciue, Varna și Filipopoli unde gardii sunt de amândouă categoriile. Prefectul este șeful superior al gardei de poliție. Din anul 1895, s'a numit la reședința fie-cărei plase câte un comisar de poliție, (*politeiski pristavi*) care îndeplinește funcțiunea de ajutor al subprefectului în afaceri de poliție. Alegerea lor se face de preferință printre ofițerii de rezervă. Budgetul anului 1896 prevede numărul gendarmilor pentru întregul Principat.

8. *Organisarea judecătorească.* — Puterea judecătorească este stabilită de Constituțiune prin art. 13 care o separă de cele l'alte două puteri. Bazele organizării judiciare se rezamă pe legea din 25 Mai 1880. Câte-va modificări au fost aduse în cursul anilor următori. Legislațiunea în vigoare este alcătuită în conformitate cu legile otomane, cari au dictat odinioară în Principatul bulgăresc; însă procedura este urmată de pe codicele rusesce. Unele din legi sunt copiate din codicele francese.

Sentințele curților sau ale tribunalelor sunt date totdeauna în numele Prințului și sancționate de El.

În Bulgaria sunt 5 instanțe judecătorești:

- 1) Tribunalele comunale (*Obštinsko sindiliste*);
- 2) Judecătoriile de pace (*Mirovo sindiliste*);
- 3) Tribunalele județene (*Okržno sindiliste*);

4) Curțile de apel (*Apelativno sindiliste*);

5) Curtea supremă de Casație (*Vărhovenii casațione sindi*).

Nu există tribunale comerciale; chestiunile de comerț intră în competența tribunalelor ordinare.

1) *Tribunalele comunale.* Judecă infracțiunile civile și corecționale până la o valoare de 50 lei, cu dreptul de amendă până la 20 lei.

Competința acestor tribunale este foarte restrânsă; nu se întinde de cât asupra delictelor comise pe teritoriul indigen.

Nu mai comunele urbane au tribunale comunale. Ele se compun din primarul comunei ca președinte și doi membri aleși de consiliul comunal respectiv pe termen de un an. Decisiunile acestor tribunale nu au drept de apel, dar sentințele lor pot fi anulate în caz de incompetență, de către judecătoriile de pace.

2) *Judecătoriile de pace.* Competința judecătoriilor de pace în materie civilă și comercială se întinde până la o valoare de 1000 lei, însă sentința lor nu rămâne definitivă de cât până la valoarea de 100 lei. De la 100 lei în sus sentințele au drept de apel înaintea tribunalelor județene. O lege specială regulează în materie penală competența acestor judecătorii. Ele au drept la reprimandă (*Zabaldjka*), amenzi până la 25 franci, și închisoare până la trei zile maximum, așa în cât daunele interese nu întrec 30 franci. Contravențiunile nu au drept de apel.

Judecătoriile de pace pot să pronunțe amenzi până la valoarea de 400 lei și închisoare până la 6 luni, cu drept de apel înaintea tribunalelor județene.

Personalul judecătoriilor de pace se compune în majoritate dintr'un judecător și unul sau 2 secretari.

În principiu aceste judecătorii funcționează numai în orașele mari, câte una de fie-care reședință de district. În orașele mai importante sunt câte 2: una, pentru orașul propriu zis și alta pentru restul teritoriului districtului. Se exceptează orașele:

Sofia, care are 4; Ruscuc 3; Varna 3; Filipopoli 3 și Tirnova 2.

După importanța și populațiunea plășilor, judecătoriile de pace sunt de două clase. Numărul total al lor fiind de 130; 15 aparține primei clase, iar 115, celei a doua. Acestea sunt indicate în tabloul care se află anexat la sfârșitul acestui capitol.

Tribunalele județene. (Tribunale de prima instanță). Competința lor în materie civilă, corecțională și criminală este mult mai întinsă de cât a judecătoriilor de pace. Sentințele acestor tribunale au de asemenea dreptul de apel; se exceptează pentru următoarele cazuri: crimele care atrag dupe dinsele pedepșa cu moarte (legea marțială); detențiunile sau privațiunile de drepturile civile și politice. Delictele de presă și politice sunt judecate în fața unui juriu compus din 3 ajutoiri de judecători (*Sădebni zasădateli*) trași la sorți de către tribunal, de pe o listă compusă din 48 de membri numiți de consiliul județean respectiv.

Ajutorii deliberăză împreună cu judecătorii asupra culpabilității; însă numai tribunalul singur, este în măsură să se pronunțe asupra aplicării pedepsei.

Tribunalele de I-a clasă (prima instanță) sau mai bine tribunalele județene, sunt câte unul de fie-care județ și au reședința în capitala județului; prin urmare ele sunt în număr de 22, împărțite asemenea în două clase: 5 aparțin clasei I-a, iar 17 celei de a doua.

Printre aceste tribunale, acelea din Sofia cuprind 5 secții; Varna 3; Filipopoli 3; Ruscuc 2; Tirnova 2.

Tribunalele județene de întâia clasă se compun: din un președinte, unul sau doi vice-președinți, 3—12 membri (judecători), 3—4 judecători de instrucție, 1 procuror și 1 sau 2 substituiți. Tribunalele județene de a II-a clasă se compun dintr'un președinte, 3—4 membri (judecători), 2—3 judecători de instrucție, 1 procuror și 1 substituit. Se mai adăogă și un alt personal compus din notari, secretari, etc.

Curțile de apel. Curțile de apel formăză a doua instanță judecătorească; ele judecă definitiv chestiunile care nu au putut fi rezolvate de judecătoriile județene. Fie-care curte se împarte în două secții și se compune dintr'un președinte, un vice-președinte, 6 consilieri (afară de Ruscuc care are 7), un procuror și un substituit. Se mai adăogă și un personal compus din secretari, arhivari, etc. În Bulgaria sunt 3 curți de apel: la Sofia, Ruscuc și Filipopoli.

Curtea de casație. Organizată în aceleași condițiuni ca și la noi. Se pronunță numai dacă legea a fost sau nu respectată și formalitățile îndeplinite în mod legal. În cazul când judecata se casează, afacerea pôte să fie trimisă din nou asupra tribunalului care a judecat, cu deosebirea că se schimbă membrii juriului. Când judecata anulată a fost pronunțată de o curte de apel, se trimete atunci înaintea altei curți. Reședința Curții de casație este în Sofia și se compune dintr'un președinte, 3 vice-președinți, 11 consilieri, 2 procurori generali și 3 substituiți.

Curtea de compturi. (Vărhovna smătina palata). — Are aceleași atribuțiuni ca și a noastră: a verifica definitiv compturile tuturor ramurilor și serviciilor publice. Reședința sa este în Sofia și se compune: dintr'un președinte, 6 consilieri, 1 secretar, 2 secretari ajutoiri și 30 referendari (*doctadeiți*) sau raportori cari sunt împărțiți în 3 clase: 9 de clasa I-a, 9 de a doua și 12 de de a treia; se mai adăogă 4 comptabili, un arhivar și alți 2 angloiați¹⁾.

¹⁾ A se vedea «Annuaire international de la Bulgarie, 1898 de A. Du-Pasle», pag. 641—645.

TABLOU

cuprinzând

institutiunile judecătorești ale Principatului Bulgariei în 1901

I. ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE

1. Curtea de apel din Sofia.

Clasa din care se compune tribunalul de I-a instanță	Tribunalele de I-a instanță	Clasa din care se compune judecătoria de pace	Judecătoriile de pace
1	Sofia	1 1 1 1 2 2 2 2 2 2 2 2	1-a Orașul Sofia 2-a " " 3-a " " Județul Sofia 1-a Orașul Samocov 2-a " " 1-a Orașul Novoselți 2-a " " Orașul " Pirdop " " Iskretu " Orhania
2	Kiustendilu . . .	2 2 2 2 2 2	Orașul Kiustendilul Județul Kiustendilul 1-a Orașul Dubnița 2-a " " 1-a Orașul Radomir 2-a " " Orașul Bossilegrad
2	Trin	2 2 2 2	Orașul Trin " Taribrod 1-a Orașul Bresnicu 2-a " "
2	Vrața	2 2 2 2 2	Orașul Vrața Județul Vrața 1-a Orașul Orehova (Rahova) 2-a " " Orașul Biela " Slatina "

Clasa din care se compune tribunalul de I-a instanță	Tribunalele de I-a instanță	Clasa din care se compune judecătoria de pace	Judecătoriile de pace
2	Vidin	2 2 2 2	1-a Orașul Vidin 2-a " " 3-a " " Orașul " Kula " " Belogradic
2	Lom-Palanca . .	2 2 2 2	Orașul Lom-Palanca Județul Lom Orașul Bercovița " Ferdinandovo
II. CURTEA DE APEL DIN RUSCIUC			
2	Plevna	2 2 2	Orașul Plevna Județul Plevna Orașul Lucoviț (Lovcea)
2	Lovcea	2 2 2 2	Orașul Lovcea Județul Lovcea Orașul Teteren " Troian
2	Sevlievo	2 2 2	Orașul Sevlievo " " " Gabrovo
2	Tirnova	1 1 2 2 2 2 2 2 2 2	1-a Orașul Tirnova 2-a " " Orașul Elena " " Golena-Orehova " Lescovațu " Chesarevo " Drienovo " Trievna " Pavlicheni

Clasa din care se face parte tribunal din instanță	Tribunalele de I-ia instanță	Clasa din care se face parte jude- cătore de pace	Judecătoriile de pace
2	Șistov.	2 2 2 2	Orașul Șistov Județul Șistov 1-a Orașul Nicopoli 2-a " "
1	Ruscuc.	1 1 2 2 2 2	1-a Orașul Ruscuc 2-a " " 3-a " " 1-a " Turtucaia 2-a " Biela " Orașul Biela " " Balbunar
2	Rasgrad.	2 2 2	Orașul Rasgrad Județul " Orașul Popovo " Chemanlar
2	Șumla.	2 2 2 2 2 2 2	Orașul Șumla Județul Șumla Orașul Eschi-Djumaia Novi-Bazar " Osman-Bazar " Preslav " Verbița
2	Silistra.	2 2 2	Orașul Silistra Județul Silistra Orașul Ak-Kadinlar " Curt-Bunar
1	Varna.	1 1 1 2 2 2 2 2	1-a Orașul Varna 2-a " " 3-a " " Orașul Balciu 1-a Orașul Dobrici 2-a " " Orașul Provadi (Fravadia) " Novo-Selo

III. CURTEA DE APEL DIN FILIPOPOLI

Clasa din care se face parte tribunal din instanță	Tribunalele de I-ia instanță	Clasa din care se face parte jude- cătore de pace	Judecătoriile de pace
2	Burgas.	2 2 2 2	Orașul Burgas " Carnabadu " Aidosu " Anhalo " Mesivria
2	Slivno.	2 2 2 2 2 2	Orașul Slivno Județul Slivna 1-a Orașul Iambolu 2-a " " Orașul Cotelu " " Kizil-Agaci " Kavacli
2	Stara-Zagora. . .	2 2 2 2 2 2 2	Orașul Stara-Zagora Județul Stara-Zagora 1-a Orașul Nova-Zagora 2-a " " 1-a Orașul Cirpan 2-a " " 1-a Orașul Cazanlicu 2-a " " Orașul Șimeniu
2	Hascovo.	2 2 2	Orașul Hascovo Județul " Orașul Harmanli " Borisovgradu
1	Filipoli.	1 1 1 2 2 2 2 2 2	1-a Orașul Filipopoli 2-a " " 3-a " " 1-a " Konuh 2-a " " 1-a " Rupeea Orașul Ovelhelme " Carlova " Sirnenogorsca

Clasa din care face parte tribuna- lul sau instanța	Tribunalele de I-a instanță	Clasa din care face parte jude- cătorii de pace	Judecătorii de pace
2	Tatar-Bazargic	2	Orașul Tatar-Bazargic
		2	Județul „ „ „
		2	de „ „ „
		2	Orașul Panagiuriște
		2	1-a Orașul Peștera
		2	2-a „ „
		2	Orașul Ihtimanu

Inchisori

Inchisorile în Bulgaria sunt de 3 categorii:

De categoria I: Sofia, Filipopoli, Hascovo, Varna, Șumla, Ruscuc și Vidin.

De categoria II: Tirnova, Burgas, Kiustendilu, Plevna, T-Bazargic și Stara-Zagora.

De categoria III: Trin, Lom-Palanca, Vrața, Lovcea, Slivno, Șistov, Silistra, Rasgrad și Sevlievo.

CAP. IV

Instrucțiunea publică. — Școli. ¹⁾

Sub raportul instrucțiunii, Bulgaria este încă inferioară celorlalte state Europene, de și face mari sacrificii bănești, mai ales de la 1895.

9) *Instrucțiunea primară.* — Instrucțiunea este de alt-fel obligatorie în Principat pentru copil de la 7 ani împliniți, însă îndatoririle acestea nu sunt respectate în deajuns; de aci rezultă că numărul copiilor ce se intrunesc pe fie-care an este destul de restrâns.

Căpitănul Leon Lamouche în studiul său asupra Bulgariilor, arată că în 1883, Bulgaria compta pe 3844 școli primare; ceea ce reprezintă, o școală pentru 700—800 locuitori; cu toate acestea, numărul copii-

¹⁾ Prima școală bulgară a fost înființată la Gahrova în 1835.

lor nu se ridică la mai mult de 172.183, dintre care 129.977 băieți și 42.206 fete.

Școlile primare, sunt de două categorii: școli comunale și școli primare propriu zise. Cele dintâiu, sunt întreținute de Stat și supravegiate de Ministerul Instrucțiunii Publice și *Inspectori de județe (ocrâmnii ucebnii inspector)*, iar cele de al doilea, sunt întreținute de comunele respective.

Mai există în Bulgaria, și un număr respectabil de diferite școli streine, a căror listă se poate vedea din tabloul statistic de mai jos.

Școlile israeliților sunt subvenționate de *Alianța Israelită Universală* al cărei sediu e la Paris ¹⁾.

10) *Învățământul secundar.* — Învățământul secundar însă, a luat o desvoltare mai mare. Sunt două categorii: *Învățământul clasic (Clasicesco prosvăštenie)* și *Învățământul special (real) (realno prosvăštenie)*.

Stabilimentele de instrucțiune secundară completează, port numirea de gimnaziu; mai sunt și școli de 5 clase și de 3 clase (*triklasni uciște*).

11) *Învățământul superior* este în Bulgaria în *școala superioară (visșe uciște)* care constituie adevărată universitate²⁾ înființată abia în 1889; se împarte în 3 facultăți: una istorico-filologică, alta fizico-matematică și alta pentru drept. Din cauza cunoștințelor insuficiente ce se pot căpăta în această zisă universitate, majoritatea studenților bulgari, mai ales aceia care doresc să îmbrățișeze medicina, își completează studiile în țările occidentale³⁾.

12) *Diferite instituțiuni speciale (technice).* — Afară de școlile ce am descris, Bulgaria posedă și un număr de școli speciale (technice) industriale și de

1) A se vedea «La Bulgarie» de căpitănul Leon Lamouche, pag. 242.

2) Contele Angelo de Gubernatis, arată cu ocaziunea voiajuluiul său făcut în Bulgaria, că programul cursului universității, era redigat în bulgăresce și franțuzesc; De-a se mira cum pōte să fie atât de privilegiată limba franceză (origină latină) într-o țară slavă, unde nu se găseau de cât studenți bulgari (indigeni).

3) Facultățile noastre sunt frecventate de un număr însemnat de studenți bulgari.

agricultură; ele depind de Ministerul Instrucțiunii Publice și al Agriculturii.

a) *Școli speciale.* Pentru învățământul teologic, bulgarilor au seminarul din *Samocov* și Școala Specială *Eclesiastică (spešialno duhovno učilište)* care se află lipită pe lângă gimnaziul din *Tirnova*. Șumla mai posedă încă și o *școală eclesiastică* musulmană care nu aparține statului bulgăresc, și care primește o subvenție prin Ministerul Afacerilor Streine de la Imperiul Otoman.

b) *Școlile tehnice,* depind tot de Ministerul Instrucțiunii Publice; ast-fel este Școala Comercială din *Șistov* Școala Industrială (*ucebna zanaiacinița*) și două școli de agricultură (*zemledalceski učilište*).

c) Școala Industrială este un fel de școală de Arte și Meserii. Se află instalată în satul *Cniajevo*¹⁾.

Durata cursurilor acestei școli, este de 3 ani. Elevii sunt exercitați la diferite lucrări în lemn, fer și în tot felul de metale utilizate în metalurgie.

d) *Școlile de Agricultură.* Sunt două școli de Agricultură. Una în vecinătatea *Rusciucului* și alta la *Sadova* nu departe de *Filipopoli*; ele sunt aproape analoage cu școala noastră de la Băneasa. Învățământul acestor școli, îmbrățișează mai mult diferitele ramuri ale agriculturii, exploatarea agricole și cunoșcerea instrumentelor și mașinilor necesare exploatarei bucatelor câmpului, etc. Durata cursurilor este de 3 ani. Mai se găsește încă un *curs practic de viticultură la Vidin*, precum și *profesori ambulanti* de agricultură, care au misiunea de a profesa țăranilor bulgari mijloacele noi de agricultură.

13. *Statistica Instrucțiunii.* — După o statistică²⁾ a anului 1896, asupra instrucțiunii în Bulgaria, afară de Universitate, celelalte instituții, se pot grupa în modul următor:

1) Localitate situată la 7 km. de Sofia, pe drumul *Kiustendilului*.

2) A se vedea «Annuaire international de la Bulgarie» de A. Durastel pag. 750—735 și «La Bulgarie et les Bulgares» de Conte Angelo de Gubernatis pag. 336.

A) Școli secundare.

a) *Școli secundare pentru băieți.* Sunt nouă gimnazii pentru băieți împărțite în două secții: una specială și alta clasică. Aceste gimnazii sunt: la Sofia, Varna, Vidin, Gabrova, Filipopoli, Slivno, Rasgrad, Rusciuc, și Tirnova. Toate aceste gimnazii au fost frecventate de 6911 elevi, repartizați în 193 clase 323 profesori.

Afară de aceste gimnazii, mai se găsește în Principat și alte gimnazii necomplete, de a 2-a clasă, unde învățământul se predă în parte, după programul celorlalte gimnazii. Ast-fel de gimnazii, se găsește mai prin toate orașele de oarecare importanță, precum și în acele locuri unde se găsește gimnazii de 1-a clasă. Numărul lor este de 76.

b) *Școli secundare pentru fete.* Fetele primesc educațiunea lor în gimnazii speciale de 1-a și de a 2-a clasă, care sunt asemenea cu gimnaziile băieților. Gimnaziile de 1-a clasă sunt în număr de 7, și se găsește la: Sofia, Filipopoli, Varna, Rusciuc, Stara-Zagora, Tirnova și Șumla.

Ele au fost frecventate de 1596 eleve.

Gimnaziile de clasă 2-a sunt în număr de 37 cu 3559 eleve.

c) *Școli secundare mixte.* La reședința următoarelor districte:

Varna, Vidin, Sevlievo, Filipopoli, Rasgrad, Rusciuc, Slivno, Sofia, Stara-Zagora, Tirnova și Șumla, au mai găsește 14 școli secundare mixte (pentru băieți și fete) care au fost frecventate de 938 băieți și 103 fete.

d) *Școli Normale.* Statul bulgar mai întreține la *Kiustendil*, *Lom*, *Casanlicu* și *Silistra*, încă patru școli normale pentru institutori; afară de acestea. Consiliul județean din Tirnova, a fondat pentru Tirnova și Șumla, încă câte o asemenea școală. Durata cursurilor este de 4 ani¹⁾. Se exceptează școala din Tirnova

1) Până la 1896 inclusiv, această durată era numai de trei ani.

unde durata este numai de 3 ani, însă se mai adaugă încă o școală anexă pentru stagiu.

Școlile normale, au fost frecventate în 1896, de 1412 elevi.

C) *Școli speciale*. Pe lângă aceste școli se mai află în Bulgaria următoarele școli speciale :

Școala Comercială din Șistov;

Trei școli Agricole. (La Sadova, Rusciuc și Plevna) și cinci școli profesionale : la Samacov, pentru ferărie și fontă; la Sliven, pentru vopsitorie; la Rusciuc pentru tâmplărie; la Trin, pentru ceramică și la Gabrova, pentru tăbăcărie.

D) *Școli primare*. În tabloul de mai jos, se poate vedea numărul școlilor primare de băieți, fete și mixte cari există în Bulgaria în 1898. Acest tablou este întocmit pe naționalități și religii.

No. carent	ȘCOLILE PE NAȚIONALITĂȚI sau RELIGIUNE	NUMERUL ȘCOALELOR			
		Băieți	Fete	Mixte	Total
1	Bulgari ortodoci	613	80	2383	3079
2	" catolici	6	2	11	39
3	" protestanți	—	—	8	8
4	" mahomedani	3	3	19	25
5	Turci	35	25	1183	1243
6	Tătari	—	—	16	16
7	Greci	20	5	14	39
8	Armeni	4	4	5	13
9	Israeliti	15	3	9	27
10	Catolici	2	2	—	4
11	Francezi	1	1	—	3
12	Români	1	—	1	2
13	Germani	—	—	1	1
14	Lipoveni (ruși)	—	—	1	1
15	Institut de fete	—	—	1	1
	Total	704	125	3652	4481

CAP. V

Biserica Bulgară.

14. *Caracterul fundamental al cultului bulgar*. — În Bulgaria, ca și în toate statele orientale unde se practică *ortodoxismul*, nu există în biserică supremație, sau mai bine zis o autoritate centrală care să aibe puterea permanentă și reală, cum există în occident, aceia a Papei.

Statele orientale, constituiesc biserici separate și se „*autocefale*”. Această situație, a contribuit mult la menținerea tradițiilor cari formează baza ritului ortodox.

Erarhia sacerdotală ortodoxă, însă, este analoă bisericii catolice, unde se găsească aceleași demnități, cu singura particularitate, că în biserică ortodoxă există oarecare diferență în organizație. Astfel, întâlnim în ambele biserici: un *cler mirean* (laic sau alb) compus din parohii de *preoți* și *popi* și un *cler regulat* (negru) compus din *calugări* (monahi), răspândiți în totă Europa prin numeroase Monastiri. *Preoții mireni* la ortodoci sunt însurați, acesta constituie o obligație impusă pentru a putea deveni preot. Numai episcopii sunt constrânși la celibat, ca și la catolici; ei nu se pot recruta de cât printre *monahi*, după ce mai întâi au trecut prin cele lalte erarii bisericești.

Ortodocșii dau o mai mare importanță părților exterioare ale cultului, precum : căsătoria preoților, celebrarea religioasă în diferite limbi, liturghii lungi, etc.; pe când din contră, predicile nu se practică de loc.

15. *Organizarea bisericii bulgare*. — Se cunoște din istorie că *Schisma* (separațiunea), între biserică de orient și cea de occident, s'a făcut prin secolul al IX-lea sub *Papa Nicolae* și a patriarhului de Constantinopol *Photius*, dar nu a devenit definitivă de cât în secolul al XI-lea (1054).

La începutul separaţiunii, patriarchul de Constantinopoli îşi păstrase ore cum supremaţia asupra tuturor bisericilor orientale, dar în urmă cele l'alte state, începând cu Rusia, s'aşa separat constituind fiecare o *biserică autocefală*.

Biserica ortodoxă înbrăţişază în prezent aproape toate ţările următoare: România, Bulgaria, Serbia, Grecia, Turcia Europeană (afară de Albania Septentrională) şi mai totă Rusia (afară de Polonia şi Finlanda).

În urma mai multor lupte religioase ¹⁾ Bulgarii reuşesc prin 1870, a avea un *exarhat bulgar*; el a fost recunoscut de Sultan, prin firmanul de la 27 Februarie acelaş an; acest firman formează *baza constituţiunii bisericeşti bulgare*: Ast-fel dar astă-ţi administraţiunea bisericească este exclusiv încredinţată *exarhatului şi Sinodului bulgăresc*.

Autoritatea efectivă a patriarhalui de Constantinopoli nu se mai exercită prin urmare de cât asupra creştinilor ortodoxi din imperiul Otoman şi asupra locuitorilor rasei grecoeci din Bulgaria.

Exarhatul are sub jurisdicţiunea sa 10 eparhii, în capul cărora se găseşte câte un *episcop* (Vlădică); din aceste 10 episcopii, 8 aparţin Bulgariei de Nord şi 2 Rumeliei de Est.

Episcopii Bulgariei de Nord sunt la: Tirnova, Ruscuc, Varna, Prêslav, Vraţa, Samocov, Vidin, Sofia şi Loveea.

Episcopii Bulgariei de Sud sunt la Filipopoli şi Sliveno (Slivno).

Bulgarii aparţinând religiunii creştine ortodoxe (pravoslavno) sunt în număr de 2.326.250.

16. *Cultul străin în Bulgaria.* — În principatul

¹⁾ În peninsula Balcanică chestiunile religioase au o importanţă capitală. Diferinţa ce există între credinţa creştinilor şi fanatismul turcesc, au identificat mai mult, în ochii populaţiunilor supuse, religia cu naţionalitatea. Grecii au fost cei d'intâiu cari au separat puterea religioasă din mâinile bulgarilor, făcând-o un instrument de propagandă religioasă din târziu însă, Bulgarii deşteptăţi din amorţala în cari căduse, recunosc dreptul de naţionalitate apărând lupta religioasă.

bulgăresc, pe lângă Bulgarii, mai sunt şi numeroase naţionalităţi precum: Români, Greci, Francezi, Germani, Armeni, Turci, Tătari şi Israeliti.

Grecii au sciut să-şi păstreze în Bulgaria Episcopii speciale de la Filipopoli, Varna, Sizopoli, Ankialos şi Misivria.

Armenii, destul de numeroşi, locuiesc oraşele de pe litoralul mării Negre şi în deosebi Varna, au biserica lor particulară *catolică gregoriană*.

Afară de aderenţii bisericeşti ortodoxe şi de armeni, aproape toţi creştinii cari locuiesc în Bulgaria aparţin cultului catolic.

Religiunea protestantă nu comptează, în adevăr, de cât pe un număr foarte restrâns de membri, în general străini, compus din englezi, germani, etc.

Catolicii aparţin la două rituri deosebite: ritul latin şi bulgar.

Credincioşii ritului latin nu se găseşte de cât prin câte-va localităţi şi au 2 Episcopi, unul în Ruscuc şi altul în Filipopoli. Catolicii ritului bulgar, cari se mai numesc *uniţi*, sunt de asemenea puţini la număr, cifra maximă s'ar ridica până la 5000; aceştia şi-au păstrat liturghia slavă conformându-se aceluiaşi obiceiuri ca şi compatrioţii lor ortodoxi; densii recunosc ca superior al bisericeşti un Episcop bulgar cu reşedinţa în Constantinopoli.

Mai există cultul mosaic şi musulman.

În resumat, cultul în Bulgaria, după ultima statistică din 1893, ¹⁾ ar fi:

Ortodoxi	2.606.786
Mahomedani	643.258
Israeliti	28.307
Catolici	22.617
Armeni-Gregorien	6.643
Protestanţi	2.384
Religiuni diferite	718
Total	3.310.713

¹⁾ A se vedea Almanachul de Gotha pe anul 1901.

CAP. VI

Agricultura, Industria, Comerțul și Finanțele
Bulgariiei.

17. *Agricultura*. — Agricultura constituie principala ocupațiune a poporului Bulgar; după ultimele date statistice $\frac{2}{3}$ din populațiune se ocupă de agricultură. De alt-fel teritoriul Bulgariei este destul de fertil. Terasa Danubiană este formată dintr'un teren eminent vegetat, văile sunt de asemenea fertile. Clima foarte sănătoasă și în general temperată, le permite cultivarea diferitelor plantații. Insa cu toate condițiunile favorabile ce oferă terenul, agricultura în Bulgaria este mult înapoiată față de celelalte State europene; acesta din cauza rēului procedeu de lucru. Agricultura s'a perfecționat în timp și din urmă pe o scară mare, diferite mașini agricole lucrăză terenul în chipul cel mai economic și dau cel mai mare coeficient de producțiune; însă țaranul bulgar a rămas același: lucrăză după vechiul sistem, prin vechia lor practică și obișnuința, cu mijloce rudimentare care l' desavantagă din toate punctele de vedere economice. Rēul mai provine și din faptul caracteristic că, în Bulgaria fie-care țaran este doritor de a deveni proprietar: pentru a și cultiva singur terenul, fie pe o suprafață de teren ori-cât de mică; de aci lipsa domeniilor mari, unde mijlocele mecanice nu și găsesc loc de a fi încercate, nici proprietăți mari nu pot să existe, și când se ivesc câte-va casuri isolate, atunci — după usul turcesc — proprietarul nu cultivă el însuși terenul ci l' exploatăză sub formă de arendare sau împărțind pe din două producțiile. După ce au fost semănate recoltele pentru anul următor, sunt împărțite în două părți egale între proprietar și arendaș. La epoca secerășului și culesului sau a prășitului, etc., numeroși țărani, bărbați și femei se scobor

din munți în câmpie și dau ajutor proprietarilor și arendașilor la lucru împreună cu țărani lucrători de pe moșile proprietăresci. Instrumentele de arat întrebuintate în Bulgaria sunt încă primitive, nu se face us de cât de plugurile ordinare trase de boi. Prețul arendării terenului este în mediu de 16—80 lei pe an pentru 1000 metri pătrați și raportul dat de grâu reprezintă 107 kilograme. Suprafața solului cultivat sau întrebuintat în agricultură este de 84.549 km.² repartizat ast-fel:

Câmpii, grădini, livezi.	29.109 km. ²
Lunci, pășuni	8.316 "
Podgorii	1.155 "
Păduri	45.968 "
Total	84.548 "

Dacă scădem această cifră de 84.548 km.² din suprafața totală a Principatului 96.660 km.², obținem 11.112 km.² cifră ce reprezintă suprafața terenului ne arabil.

Cereale. Cerealele ocupă primul loc printre producțiunile agricole ale bulgarilor și cari se cultivă aproape pretutindeni.

Grâul se cultivă în special în districtele Vidin, Sofia, Târnova, Șistov, Ruscuc, Rasgrad, Silistra, Șumla, Filipopoli și Hascovo. Districtul Sofia produce cea mai bună recoltă de grâu. Producțiunea anuală totală a Principatului se evaluează în termen mediu la 9,2 — 9,3 milioane hectolitri.

Porumbul formăză unul din cerealele cele mai de capetenie al Principatului. Fâina de porumb este întrebuintată prin excelență de țaranul bulgar. Producțiunea sa este considerabilă și variază în termen mediu între 2,2 — 2,5 milioane hectolitri pe an. Printre districtele ce produc cea mai bună recoltă de porumb se remarcă Vidinul, Lomul, Târnova și Sevlievo.

Orezul. Nu se cultivă de cât în Rumelia și pe o scară foarte mică, acesta din cauza frigurilor la cari sunt expuși cultivatorii. Pe timpul administrațiunei

rusesci, se interzisesse locuitorilor cultivarea acestui soi de producție. Cu toate acestea în districtele Tatar, Bazargie și Filipopoli se mai cultivă și astăzi orez. Cifra anuală a exportului său este evaluată la 39.000 kgr.

Orzul este unul din cerealele care se cultivă mai ales în văile riurilor, în deosebi pe valea Schitului și a Ogostului, întinzându-se până în Dunăre. Districtul Rahova este cel mai bogat în orz, producția acestuia este evaluată la 600.000 hectolitri pe an. Târnova, Rusciuk și Filipopoli ormează în al II-lea rând.

Orezul este unul din cerealele care se cultivă mai puțin. Recolta sa anuală nu atinge 2 milioane hectolitri pentru întreaga țară. Districtele Sevlievo, Tîrnova și Sofia ocupă primul loc.

Secara se cultivă mai ales în districtele Lom, Sofia, Filipopoli și Siliveni. Producțiunea anuală a secarei este evaluată aproximativ la 300.000 ectolitri.

Meiul se cultivă în cantitate mult mai mică de cât celelalte cereale și de obicei prin regiunile mai înalte.

Legume. Legumele, a căror cultură este foarte răspândită, constituie un aliment indispensabil țaranului bulgar, ca și mlaiaul țaranului român. Nu se face comerț intens peste granița cu ele; fie-care își cultivă numai pe cele necesare pentru casă.

Sunt câte-va districte, precum: Tîrnova, Vidin și Silistra, unde s'a început de-o-cum și exportul. România și Turcia sunt debușurile acestui comerț; cu toate acestea el este foarte restrâns, de oare-ce majoritatea bulgarilor având multă libertate pe teritoriul nostru, vin cu sutele în fie-care vară pentru a întreprinde și cultura acestei culturi (grădinăriile).

Plantațiuni. *Arbori fructiferi.* Bulgaria este foarte bogată în fructe de diferite specii, mai toate casele locuitorilor au grădini cu fructe. Se remarcă în deosebi cultura prunilor din care se extrage țuica.

Trandafirii. Un fapt demn de remarcat sub raportul

producțiilor, este cultura trandafirilor care se practică pe o scară foarte întinsă în Rumelia, valea Maritei și mai ales a Tungei care poartă și numele de Valea Roselor. Districtul Cazanlieu ocupă primul loc. Din statistica prezentată de *M. Durastel în anulul internațional al Bulgariei* în anul 1898, se poate vedea în detaliu această interesantă industrie bulgară. În departamentul *Cazanlieu* în 1893, câmpiile de trandafiri au produs în mediu 303 kgr. de flori. În 1894 s'a obținut în mediu 264 kgr. pe o suprafață de 100 m.² și în 1895 de 244 kgr. Noua plantațiune a câmpiilor de trandafiri s'a ridicat la 15 % din suprafața generală.

Vii. Cultura viilor nu este în de ajuns perfecționată în Bulgaria. Vilele sunt susceptibile de a da un vin de o calitate bună, dar sistemul de fabricațiune fiind încă rudimentar, vinul nu se poate conserva bine și nici nu se poate transporta departe. Țermul Dunărei produce recolta cea mai bună și mai abundentă. Districtul Rasgrad ocupă primul loc. Se remarcă cultivarea viilor în districtele Tîrnova și Silistra, Țermul Dunărei între Rusciuk și Vidin, aproape în tota Rumelia, dar în special districtul Filipopoli și pe versantul sudic al ultimelor ramificații din munții Sredna-Gora. Suprafața viilor atinge 1.155 km. Producțiunea vinului în principat se ridică aproape la 252 milioane de litri pe an.

Soala practică de viticultură de la Vidin are de scop a procura elemente cari să aducă perfecționări în cultura viilor, ameliorând metodele de preparațiune a vinului.

Tutun. Printre plantele industriale cari se cultivă în Bulgaria, tutunul este mult apreciat prin cantitatea și calitatea sa. Se remarcă districtul Șumla, Kiustendil, Hascovo și Stara-Zagora. În special Stara-Zagora posedă cantitatea și calitatea cea mai bună.

În 1894 exista în districtul Stara-Zagora 9 fabrici de tutun, cari au lucrat 79.463 kgr. Trei din aceste

fabrici sunt la Cazanlicu. De asemenea în districtul Rasgrad, a cărei climă îi permite o cultură aleasă.

Păduri. — Aprope jumătate din suprafața teritoriului bulgăresc este completamente acoperită de păduri. După cele din urmă date statistice, această suprafață se ridică aproape la 2.000.000 hectare din care, $\frac{1}{3}$ aparține Statului; alte $\frac{3}{4}$ și $\frac{2}{3}$ comunelor, iară restul de $\frac{1}{4}$ particularilor. Această împărțire se datorează modificărilor cari au fost aduse legii din 1883 în anul 1889, lege care se află și astăzi în vigoare. Cele mai mari întinderi de păduri se găsesc în Rumelia, unde suprafața totală este reprezentată prin 60—65 m. la $\frac{1}{10}$; pe când în Bulgaria de Nord această cifră nu înțeace mai nici o dată 20 $\frac{1}{10}$. Se exceptează regiunea de Vest *Deliorman* dintre linia ferată Rusciuk, Varna și Marea-Neagră, unde suprafața pădurilor este enormă. Cele mai frumoase păduri se găsesc în munți, în deosebi munții Rodope și versantul nordic al munților Sredna-Gora.

În regiunile deluroase se găsesc păduri în vecinătatea Samocovului, Dubniței, Vraței; în valea Mariței (*pădurea Belor*) apoi pădurea *Batoelui* ce se găsește situată aproape de litoralul Mării-Negre între Varna și Balciu.

Pentru întreținerea pădurilor guvernul bulgar a luat diferite măsuri prescrise de silvicultură, precum: curățirea lor radicală, care este în primul rând și apoi tăierea periodică până la sosirea epocii de exploatare.

Reproducțiunea artificială a pădurilor este încă în fașă. Cu toate acestea, în scopul de a servi comunele ministerul de comerț și agricultură s'a grăbit a înființa câte-va pepinierii de ale Statului, în cari s'au cultivat și se cultivă arbuști necesari la acesta.

Exploatarea pădurilor Statului se face în general prin populațiune, care plătește o taxă în profitul fiscalului. Se exceptează însă ore-care casuri unde pădurile sunt exploatare gratuit.

Pădurile comunelor sunt exploatare de asemenea

de locuitorii cari plătesc o taxă în profitul casei comunale.

Pădurile cari aparțin comunelor și particularilor plătesc Statului un impozit fonciar ce se ridică la suma de 555.800 lei.

Perceperea taxelor pentru pădurile Statului variază de la 300.000—400.000 lei, ast-fel în cât totalul sumei de perceput se ridică la 900.000 lei.

Supravegherea generală a pădurilor intră în sarcina ministerului de comerț și agricultură, pentru care s'a amenajat o secțiune specială, în capul căreia se află un șef ajutat de doi funcționari. Totalitatea pădurilor din Principat, este împărțită în 22 de circumscripțiuni, corespunzând celor 22 de districte. În capul fiecărei circumscripțiuni se află câte un inspector, având unul sau două ajutoare, după trebuință. Numărul funcționarilor se ridică la 57.

Paza pădurilor Statului este încredințată gardurilor forestiere cari sunt în număr de 650, repartizați pe districte, proporțional cu suprafața pădurilor ce se găsesc pe dânselle.

Pentru paza pădurilor de comune sau ale particularilor sunt gardii forestieri comunali sau privați, însă sub supravegherea celor ai statului. Școala de silvicultură a statului de la Samocov prepară timp de 3—4 luni, buni gardii-forestieri. Cu totă grija ce pune statul bulgar pentru paza pădurilor sale, totuși personalul de care dispune și mijlocele la care se recurge sunt încă departe de a atinge perfecțiunea. Însă, printre ameliorările demne de însemnat se citează crearea cadastrului pădurilor¹⁾, și împrăștierea manualelor de amenajement ale pădurilor, manuale

¹⁾ D-nu Durastel în anuarul Internațional al Bulgariei pe 1893 citează în această privință: „Ministerul de agricultură și comerț a înființat în 1896, pe lângă institutul topografic militar din Sofia, un curs special pentru personalul silvic. În timpul celor 5 luni, inspectorii și ajutoarele lor au trecut acest curs sub direcțiunea unui căpitân al institutului. Rezultatul a fost satisfăcător“.

cari ajută mult la propășirea mijloacelor de întreținere și întreprindere a pădurilor.

Diferite specii de lemn. Printre diferitele specii de lemn, bradul și moliftul ocup primul loc, aceste specii se găsesc în mari cantități în regiunile muntoase ale Rumeliei de Sud și Bulgariei de Nord la altitudini care nu întrec 1.500, 2.000 m. Dupe aceea vine *fagul* care se întâlnește la 1.500 m. înălțime.

Ștejarul nu se găsește de cât în regiunile mai puțin ridicate până la altitudine de 1.300 m. În fine, teiul, mestecănușul, plopul și salcia cari sunt mai puțin răspândite.

18. *Animale.* — *Animale domestice.* În legătură cu ocupațiunile importante ale poporului bulgar, este și crescerea animalelor. Oile a căror carne este mult căutată, atât de locuitorii bulgari cât și de alte națiuni; iar lâna și pielea lor fiind mult întrebuințată în industrie, ocupă primul rang. Din diferitele specii de oi, cea mai bună se găsește în Karnabad.

Apoi vin caprele, numeroase mai ales pe versantul nordic al Balcanilor.

Porcii, sunt puțini la număr; acesta se datorează faptului, că bulgarul nu cunoșce încă mijlocul de conservare a acestui fel de carne.

Ca animale preferate și întrebuințate mult de cultivatori, sunt boii și bivoliții, a căror creștere formează pentru bulgari o ocupațiune de căpetenie: rasa bovină se îngrijește mai ales în Târnova, Silistra, Sevlievo, Burgas și Varna, iar bivoliții mai mult prin împrejurimile Plevnei. În aceste localități, animalele înlocuiesc mai tot-d-a-una caii în transporturi. Caii se găsesc mai mult pe la sate, unde sunt întrebuințați pentru încălecat și la transportul de greutatea peste regiuni muntoase; ei sunt mici de statură, forți și rezistenți la ostentă. Cei mai mulți se găsesc în împrejurimile Târnovei și în ținutul Deli-Orman.

Asini și cățări sunt puțin numeroși.

În general rasa cavalină ocupă o treaptă absolut inferioară în domeniul creșterii vitelor.

Animale sălbatice. Putem enumera: Urși aflați în Balcani, Rodope, Rilo și Vitos; apoi, lupi, vulpi, câprioare, etc., care se observă prin toate pădurile; se poate cita și vidra în Balcani; porci mistreți în Sredna-Gora și Rodope; epuri în Rodope; pisici sălbatice, veverițe și capre sălbatice.

STATISTICA ANIMALELOR

Din statisticele făcute în 1895 și 1896¹⁾, principalele departamente din Bulgaria, compoză pe animalele precăute în tabela următoare:

NUMIREA DISTRICTELOR	Cai	Asin	Boi și vieu	Bivol	Porc	Capre	Oi
Plevna	13.363	1.266	39.959	14.577	19.505	19.858	226.734
Ruseiuk	18.069	2.395	69.211	23.416	9.755	14.715	218.991
Stara-Zagora	14.972	17.176	86.694	15.080	26.346	72.133	450.015
Sofia	24.419	4.314	84.701	19.517	8.851	14.005	574.941

Pesci. În cantități mari se găsesc în Bulgaria păstrăvii și nisetrul. Mai ales nisetrul, se pescuiesc câte o-dată cantități în greutate de 200—350 kgr. Icrele ce se extrag dintr-inși se exportă în Rusia în mari cantități. În Bulgaria nu se întreprinde ca la noi un export mai deosebit cu pescii, de și se găsesc în cantități mari diferite specii.

Se mai adaugă la ocupațiunea generală casnică și cultura albinelor (apicultura) și a vemilor de mătase.

Aceste ocupațiuni sunt destul de răspândite în întreaga țară, dar dacă nu înfloresc și trec ne-băgate în seamă, cauza este pentru că cultura lor se mărginește la produsul necesar consumațiunii locale. Se ex-

1) A se vedea: «La Bulgarie» de contele Angelo de Gubernatis, pag. 320—324.

cepteză însă la această, ținutul Slivenului, unde producțiunea ajunge și pentru exportul în Rusia și Italia.

19. *Industria*.—Ocupațiunea principală în Bulgaria fiind fără îndoială agricultura, industrie de fapt nu este; resursele agricole ale țerei, sunt foarte mari după cum am văcut, și numai felul, numai mâna de lucru, nu răspunde în deajuns bogăției solului.

Industria propriu zisă este înăpoiată în Bulgaria; activitatea și inteligența la lucru, nu lipsesc bulgarului, dar această stare înăpoiată trebuesce căutată în circumstanțe exterioare, ast-fel: starea socială și economică din timpul dominațiunei turcesci, s'ar putea considera ca principala cauză, care a împiedicat o dezvoltare din punctul de vedere industrial și comercial. Guvernul otoman și-a manifestat tot-d'una indiferența sa față de întreprinderile susceptibile de a fi dezvoltate în țările supuse lor, la care, dacă se adaugă lipsa de căi de comunicații și mai ales ferate și de capitaluri suficiente pentru acoperirea cheltuielilor necesare dezvoltării lor, vedem că Bulgaria nu putea să fie mult înaintată sub raportul industriei. Ameliorarea căilor de comunicațiuni făcută de câți-va ani încôce, a legat Bulgaria cu restul Europei și prin urmare l-a favorizat exploatarea produselor bulgare, și a ușurat importarea și schimbul produselor streine. De alt-fel munții Bulgariei sunt bogăți în surse minerale mult căutate; printre acestea, cărbunele de pământ ocupă primul loc. Se notează ca localități minerale mai bogate: împrejurimile Belogradicului; împrejurimile Sofiei, partea centrală a Balcanilor (Travna, Elena, Drienovo); Balcanii Orientali (Eschi-Juma și Kotel); litoralul mării Negre, între Aidos și Burgas și în fine centrul Terasei bulgare, Plevna, Lovcea și mai ales Rusciuk.

Dar nu se exploatează în prezent de cât în cantități foarte mici și numai din împrejurimile Rusciukului și Sofiei.

Minele carbonifere de la Mochino, Kalkas și Rai-

lovo (situat între Vitos și Rilo) aparțin statului și sunt cele mai căutate. Producțiunea lor este evaluată la 3500—4000 tone anual.

Diferite feluri de industrii. Industriile cele mai răspândite în Bulgaria, sunt derivate materiilor prime provenite din agricultură.

În prima linie vine *industria textilă*, și în special fabricarea stofelor de lână. Sunt două feluri de postavuri: *abaua*, care este și cel mai scump și *caiacu*, special pentru țărani. Ele sunt fabricate mai ales de țărani, cari le lucrează la locuințele lor.

Se găsesc cu toate acestea, câte-va fabrici în Sliven, Gabrova, Sevlievo și Travna. În deosebi, acelea de la Sliven, sunt cele mai renumite; ele sunt în număr de opt, din care una aparține statului.

Acastă din urmă, fabrică postavul necesar armatei. La Gabrova, sunt cinci fabrici.

Producțiunea lor anuală este evaluată la 2.800.000 lei pentru Sliven și Gabrova și 750.000 pentru cele lalte două.

Fabricarea legăturilor mari de lână (brăurile) este de asemenea foarte răspândită. Se mai găsesc fabrici de acest fel în Cârlova, Sopot, Calofer, Gabrova, Samacov, Pirdop, Stara-Zagora, Travna și Târnova.

De asemenea se fabrică velinte, covore, etc. Cum vedem, întrebuințarea lănei are o mare importanță în Bulgaria. Nu mai puțin răspândit este și bumbacul din care se fabrică diferite feluri de stoffe și țesături de pânză.

Pelea animalelor este tăbăcită și întrebuințată ca încălțăminte, vestimente și căciuli.

Carnea se prepară uscată, sub formă de pastramă, foarte mult căutată. Se mai adaugă și alte industrii ca distilării numeroase, în special rafinările de rachiu de bună calitate, printre care cel de sliboviță este mai răspândit.

Un fapt important de care se preocupă și guvernul bulgar, este fabricațiunea esenței de trandafir, a cărei întrebuințare este în special mult căutată în parfumerie.

Diferite feluri de mori și fabricațiunea berei, care abia este născândă, încă se pot adăuga pe lângă cele l'alte feluri de industrie.

20. Comerțul. — 1) *Importurile și exporturile*. După cum am vădut în capitolul precedent, producțiunea agricolă și industrială fiind încă în l'égân, bulgarii sunt tributari streinătăței, pentru cea mai mare parte din obiectele de manufactură și materii prime de diferite categorii.

Pentru a ne face o idee de situațiunea comercială în care se găsește bulgarii în prezent sub raportul importului și exportului, precum și de importanța relativă a diferitelor obiecte importate și exportate, se alătură aci două tablouri asupra comerțului Bulgariei pe 1899, extrase din almanachul Gotha pe anul 1901, data statistică cea mai recentă.

Comerțul Bulgariei în 1899.

T E R I			T E R I		
Import	Export		Import	Export	
Turcia . .	6484	21200	Belgia . .	1549	3215
Austro-Ung..	18441	4160	Anglia . .	12343	9874
România . .	1658	543	Italia . .	3195	1026
Rusia . . .	2181	152	Alte țări . .	2559	4686
Germania . .	8543	3696			
Francia . .	3225	4915	Total în 1899	60178	53467

Principalele articole de comerț.

F E L U I	Import	Export
Animale	321	4764
Alimente animale	839	3458
Cereale	670	32801
Marfă colonială	4702	69
Spirtuoașe	1092	84
Parfumerie	120	2663
Drogherie, articole chimice, culori	2050	82
Resină și uleiuri minerale	2697	285
Sticlărie	2162	31
Metale și arte metalice	5455	592
Lemn și articole în lemn	2677	690
Hârtie și materii prime	1547	21
Pel și articole de pelărie	2849	3184
Tesături și articole prime	20676	4075
Instrumente și mașini	5329	80
Alte cumpărături sau vânzări	6992	588
Total	60178	53467

Din studiul acestor două tabele, rezultă că Bulgaria este tributară mai mult Austro-Ungariei și că produsele exportante găsesc deosebit de mult în Turcia.

Bulgarii primesc mai mult, tesături și materii prime, și dau în schimb cereale.

Navigațiune. În 1899 au intrat în porturile bulgare 10.501 vase, cu o capacitate de 2.539.748 tone și au ieșit 10.393 vase, de o capacitate de 2.523.831 tone.

Căile ferate: În 1900 erau în exploatare 1562 km., din cari 1263 km. linii ale Statului și 299 km. linii particulare.

Poșta, telegraf și telefon: În 1898 numărul birourilor poștale era de 1998, iar a celor telegrafice de 189. Lungimea liniilor telegrafice ale Statului era de 5245 km. cu o greutate pentru fire de 10828 kgr. Numărul stațiilor telefonice era 362, rețele 5, lungimea liniilor 82 km., greutatea-firelor 488 kgr.

2. *Monede, greutate și măsură*. — La înființarea

sa, Principatul Bulgariei a adoptat sistemul metric; cu toate acestea, vechile măsuri turcesci sunt și astăzi în vigoare, mai ales în Rumelia.

Unitatea monetară este *leul* ca și la noi, având ca sub-diviziuni *stotinka* (pl. *stotinki*). Sunt monede de 50 *stotinki*, de 1 *leu*, de 2 *lei* și de 5 *lei*; monede de aur nu se găsesc.

Monedele turcesci sunt *lira otomană* (lira turca) de 100 de *piastri* sau 22 *lei* și 70 bani (românesci); *piastrul* (reprezentând *leul* la noi); *groșul*, echivalent cu 0,22 bani, are 40 de *parale*; *paraia* are 0,0055 bani (de ai noștri).

Măsurile de lungime, suprafață, capacitate și greutate sunt imprumutate de la Ruși și Turci; echivalența lor în sistemul metric este următoarea:

Măsuri de lungime

<i>Versta</i> are 500 stânjeni = 1666 mtr. și 78	
<i>Stânjenu</i> = 2 » » 134	
<i>Arginu</i> are 8 rupi = 0, » » 68	
<i>Rupu</i> are 2 greci (greka) = 0, » » 85	
<i>Grecul</i> are 2 krati (krata) = 0, » » 0425	
<i>Kratul</i> = 0, » » 0212	

Măsuri de suprafață

<i>Ucratu</i> sau <i>Dulumu</i> (pe turcesce) = 900 ^{m.2}	
--	--

Măsuri de capacitate

a) Pentru solide.

<i>Kilo</i> are 5 krini. = 100 litri	
<i>Krina</i> are 20 cutela = 20 »	
<i>Cutela</i> = 1 »	

b) Pentru lichide.

<i>Vedurnicu</i> are 10 vedra = 128 litri	
<i>Vedro</i> = 12 » 8	

Greutăți

Unitatea de greutate este <i>oka</i> (ocaia) care are 400 dramuri. = 1 kg. 282	
--	--

44 de oka, fac un *cântar* (quin-tal turc) = 56 kg. 408

Dram (diremu pe turcesce) are = 0 kg. 003 gr²

21. *Finanțele Bulgariei*. — 1) *Venituri*. Veniturile sunt produse din impozite și taxe, din produsele exploatareilor în regie ale proprietăților publice (mobile sau imobiliare).

a) *Impozite și taxe*. Sistemul impozitelor este în mare parte imprumutat de la turci. Ele sunt de două feluri: contribuțiunile directe și indirecte; apoi vin taxele și amenzile.

Impozitele directe (priami danesi). Aceste impozite sunt de categoriile următoare:

1) *Dișma* (Desiatecu pe bulgăresce și oșur pe turcesce), se prevede în natură, asupra recoltelor de orice natură, afară de vii. Acest produs este adjudecat, pentru fie-care district, pe cale de licitație ¹⁾.

2) *Imposit asupra viilor*, care se plătește pe suprafața cultivată; de regulă 3 lei pentru o suprafață de 1000 metri patrați;

3) *Impozite funciare*, cuprinzând două categorii: *lem-liacu* și *lijaru*.

Cel întâiu este o taxă de 4 ‰ din valoarea proprietății imobiliare de orice natură; cel de al doilea, este o taxă de 3 ‰ din valoarea proprietății rurale, care nu a fost supusă dișmei;

4) *Impozite pe vite*. Acest fel de impozit este de două categorii:

a) *beglicu*, un impozit asupra oilor și caprelor, fixat la 0 lei 60 bani de cap, pentru cele d'întăiu și 1 lei pentru cele de al doilea;

b) *sergimu*, impozit fixat asupra porcilor câte 0.60 bani de cap.

Contribuțiuni indirecte.

1) *Vămile*. Coprinzând taxele de import și export.

2) Impozit asupra fabricării și vinderii băuturilor.

3) » » sarel, extrasă prin industria privată.

1) A se vedea «La Bulgarie» de Leon Lamouche, pag. 250.

Taxele și amendele.

1) Taxă de întreținerea drumurilor (putna povinot), fixată la 4 lei de om major. Se exceptează 6menii de sub drapel și infirmii;

2) *Patentele* (patentov nalog). Acest impozit se aplică tuturor, chiar și funcționarilor. Se plătește anual și este fixat proporțional cu salariu fie-căruia. De regulă 1% pentru funcționarii al căror salariu nu întrece 2000 lei venit anual, și de 2% pentru cei-l'alți cari trec această sumă.

Profesiunile independente sunt clasate după natura și importanța lor.

3) *Taxa timbrelor și înregistrărilor* (berii) taxe asupra pașaportelor; permisiuni de vânătoare și pescuit.

Serviciile publice procur venituri tesaurului ast-fel, sunt: veniturile căilor ferate ale statului și veniturile poștelor și telegrafelor.

La aceste impozite și încasări se mai pot adăuga încă și altele excepționale, precum: taxa mahomedanilor de scutire a serviciului militar.

Administrația financiară. — *Perceperea impozitelor.* După cum am vădut în capitolul precedent, serviciile financiare sunt puse în fie-care județ, sub direcțiunea prefectului, care este ajutat, cum scim, de un funcționar financiar (finansov činovnic). Acesta la rândul său este ajutat de un controlor, însărcinat, în special, cu controlul încasărilor pe la comune. Alți 100 de controlori de aceștia sunt însărcinați numai cu supravegherea și vinderea tutunului.

Serviciul vamilor. După importanța comercială a orașelor Principatului, biuourile vamale sunt de 5 clase:

Numai *Varna* are biuori de clasa 1-a; Sofia, Rusciuc, Burgas, Șistov, Filipopoli și Harmanli sunt de clasa 2-a; Vidin, Silistra, Lom-Palanca și Rahova, de clasa 3; Kjustendilu, Nicopoli și Taribrodu, de a 4-a; alte 12 orașe de a 5-a.

Pe lângă aceste biuori vamale, care sunt cele mai importante, mai sunt încă altele 20 înșirate în punctele de trecere secundare, pe frontiere.

Pentru serviciul silvic. Sunt 22 inspectori și 30 de ajuto-ri. Acești funcționari au sub ordinele lor 60 brigadieri silvici (călari) și 700 gardi silvici, din cari 300 călari ¹⁾.

Curtea de Compturi. (Verkovna smătina palatâ). Ob-servarea bunei reguli asupra executărei serviciului financiar precum și prescripțiunile relative la conta-bilitatea celor 6 *inspectori financiari*, cari fac parte din Ministerul de finance.

Verificarea definitivă a comptabilităței serviciului public este încredințată Curței de compturi, a cărei organizare o cunoscem deja.

Budgetul. Pe anul 1900 budgetul veniturilor și cheltuelilor Principatului bulgăresc a fost stabilit după cum urmează:

Tablou de venituri și cheltueli pe 1900.

INCASĂRI	Lei	CHELTUELI	Lei
Contribuțiun directe . . .	35.294.900	Curtea de Compturi . . .	127.180
Văm și accise	29.401.000	Finances	3.898.439
Amendi	91.500	Interne	7.238.880
Taxe	5.676.247	Afaceri streine	3.838.354
Venituri și capitaluri . . .	4.486.916	Instrucțiun publice . . .	8.114.526
Transporturi	5.578.000	Justiție	4.289.584
Altele	1.975.800	Resboiă	20.773.432
		Comerț și Agricultură . . .	3.229.570
		Lucrări Publice	5.863.176
Total	83.827.863	Total	83.270.370
		Excedent	557.493

Din acest tablou se vede că budgetul statului pe 1900 a fost soldat cu un excedent la cheltueli de 557.493 lei.

¹⁾ Pentru mai multe detalii, a se vedea «La Bulgarie», de Leon La-mouche, Pag. 262.

PARTEA II

GEOGRAFIA MILITARĂ A BULGARIEI ȘI RUMELIEI DE EST

Orografie. — Hidrografie. — Comunicațiuni.
Sistemul defensiv al Bulgariei. — Pozițiuni militare.

CAP. VII

Orografie.

22. *Aspectul general.* — Examinând în ansamblu peninsula Balcanică, vedem că apele sale se scurg în 3 direcțiuni bine definite : către Sava și Dunăre, către marea Adriatică și către marea Egee ; ast-fel în cât sub raportul constituțiunei orografice, ea se prezintă sub forma unei piramide triunghiulare. Muchiile acestei piramide sunt însemnate la Nord-Vest prin Alpii Dinarici, la Sud prin munții Grammos și Pindului și la Est prin Balcani. Vârful piramidei este format dintr'un platou imens, platoul Moesi, care formează ast-fel nodul orografic și hidrografic al peninsulei.

Din punct de vedere orografic, atât Bulgaria cât și Rumelia de Est au o mare asemănare cu Moldova, de ôre-ce regiunea muntoasă ca și cea deluroasă aco-

peră întreg teritoriul, pe când regiunea șesă nu apare de cât în văile de mijloc și în cele inferioare ale riurilor, adesea foarte înguste, sau sub formă de expansiuni pe alocurea în regiunea muntoasă.

Cu toate acestea, în Bulgaria de Nord am putea distinge trei zone; a munților, a dealurilor și a Terasei Danubiene. (A se vedea planșa No. 1).

Regiunea muntoasă formată din masivul lanțului balcanic, ramificațiunile munților Vlașina din Serbia, Vitos, Osigova-Planina, Rilo-Dagh și Rodope.

Regiunea deluroasă nu există de cât în partea despre Dunăre pe versantul nordic al Balcanilor; iar Terasa Danubiană este formată din glacișul calcaros care prelungește ultimile ramificațiuni deluroase din aceeași parte.

23. *Zona muntoasă a Bulgariei de Nord.* (A se vedea planșa 1).

Balkanii. Partea principală muntoasă de unde își au izvorul mai toate riurile Bulgariei de Nord, o formează *lanțul balcanic*. Acest lanț muntos are forma unui arc de cerc cu concavitatea întorsă spre Nord-Est, sprijinindu-se cu o extremitate pe Dunăre, iar cu cealaltă pe Marea-Neagră. Partea sa centrală se leagă cu platoul Moesiei pe la capul văilor Marîța, Isker și Nișava prin masivul *Vitos, Rilo-Dagh și Osigova Planina*, constituind ast-fel latura de Vest a platoului.

Sub raportul configurațiunii fizice, Balkanii se pot împărți în 3 secțiuni:

Balkanii Occidentali (Stara Planina), cuprinși între Timoc și depresiunea Iskerului; *Balkanii Centrali* (Cogeia Balcan) ce se întind din depresiunea Iskerului până în trecătorea *Demir-Capu*, și în fine *Balkanii Orientali* din trecătorea *Demir-Capu* până în litoralul Mării Negre. Ramificațiunea acestei din urmă secțiuni a Balcanilor ce formează partea muntoasă a Bulgariei de răsărit, se întinde până în Dobrogea.

1) *Balkanii Occidentali.* Această parte a Balcanilor

este cunoscută și sub denumirea de Stara Planina, se află în general descoperită; versantul sudic se prezintă în pante escarpante, iar cel nordic cu înclinare dulce, întinzându-se adesea până în Dunăre sub formă de coline, pentru a forma basiniurile numerelor riuri ce își găsesc scurgerea în fluviu. Altitudinea lor variază între 1.000—2.000 m.

Cu toată întinderea lanțului balcanic, denumirea verfurilor sau trecătorilor în această parte, este imprumutată de pe la localitățile vecine; ast-fel plecând din valea Timocului spre Sud-Est, întâlnim următoarele piscuri: *Orlina-Ciuca* (1740 m.); *Medjova* (1970 m.); *Midjari* (2166 m.), care este cel mai înalt din această parte a Balcanilor; *Pobieju-Potoca* (2119 m.); micul *Con* (1793 m.) și marele *Con* (2010 m.).

Trecători: Principalele trecători cari se găsesc în Balkanii-Occidentali sunt:

1) *Trecătorea Verșea-Ciuca* (322 m.), care pune în comunicațiune localitatea *Vidinul* cu *Zaieciaru* din Serbia prin Cula și leagă valea *Vidbolului* cu a *Timocului* printr-o șosea bine întreținută. Această comunicațiune e importantă din punctul de vedere militar, eacel se debușează din Serbia în Bulgaria, de pe un teatru pe cel-alt, în regiuni viabile și productive.

2) *Trecătorea Cadi-Bogaz* (1378) pe unde trece drumul de care, ce unește localitatea Belogrăicu cu *Novihan* (valea Timocului) și mai departe *Knajevațu*. Nu are însă mare însemnătate militară.

3) *Passul Sfintu Nicolae* (1274). Pune în legătură localitățile *Vidinul* și *Lom-Palanca* din valea Dunărei cu *Bela-Palanca* și *Niș* din valea *Nișavei*. Șosea în perfectă stare. Importanța acestei comunicațiuni este mult mai mare ca aceea a pasului *Verșea-Ciuca*. Colónele ce ar debușa din Bulgaria (regiunea *Rahova*, *Lom-Vidin-Belogrăicu*) în Serbia (regiunea *Zaiecearu-Knajevațu*), întore rezistența din restul Balcanilor; ele ar urma apoi prin valea *Nișavei* drumul spre *Sofia*. Această comunicațiune mai poate fi utilizată și de

o altă colonă secundară, care ar opera în acord cu colonă principală ce ar urma pasul Ghinți (mai la Est). Pentru o armată care ar debarșa din Serbia, tot această comunicație ar fi drumul cel mai scurt și mai avantajos — din punctul de vedere al viabilității — în valea inferioară a Dunărei (regiunea Vrața-Rahova-Lom-Palanca).

4) *Pasul Ghinți* (1442 m.) lăgă valea Ogostului cu a Nișavei prin șoseaua națională ce unesce Lom-Palanca și Bercovița cu Ghinți și Sofia. Acestă șosea intră în munți la localitatea Clisura și ese la localitatea Ponor, după un parcurs de 48 k. De la Bercovița o comunicație iarăși bună duce la Vrața conturnând versantul nordic al munților Stara Planina, iar de aci prin Banița la Racova. De asemenea pe versantul sudic, o șosea în bună stare unesce Pirotul din valea Nișavei cu localitatea Ghinți prin Krupcu și Staninci; o altă ramură se detașază din șoseaua principală Bercovița-Sofia la localitatea Bucino-Derwent, pentru a se duce iarăși la Sofia prin Iskrețu. Acestă din urmă ramificație urmăză aprăpe paralel cu cursul Iskerului până la Sofia.

Intre pasurile Ghinți și Sf. Nicolae se mai găsece și alte trei comunicații cari lăgă valea Ogostului cu a Nișavei în Serbia; ast-fel: Drumul ordinar Ciprovetu, Lucania-Piroț, Delgigelu-Staninci, care de la frontiera bulgară intră în Serbia numai sub formă de poteacă din cauza terenului foarte accidentat în această regiune.

În fine, poteca Bercovița-Comștița care trece prin *pasul Com* (969 m.).

Din punctul de vedere militar, comunicația pasului Ghinți este cea mai însemnată din regiunea Balcanilor-Occidentali. Pe de o parte, conduce operațiunile pe drumul cel mai scurt de la Dunăre la Sofia; pe de alta, avantajiează o mișcare principală unde colonelne pot fi ușor sprijinite și de o mișcare secundară ce ar urma șoseaua Piroț-Sofia prin Ghinți sau Taribrod din valea Nișavei care dubleză calea ferată.

Valărea comunicației Bercovița-Ghinți este mărită, dacă se are în vedere, că numai prin această parte se pôte întorce rezistența Balcanilor-Centrali pentru a cădea de o-dată în valea Mariței pe la Sofia și Ihtinanu.

Pasul Ghinți se pôte apăra ușor, dar se pôte întorce prin comunicația Pasului-Com de care am vorbit deja.

Intre Pasul-Ghinți și spărtura Iskerului, catena muntăă a Balcanilor-Occidentali primesce diferite numiri imprumutate de pe la localitățile ce se găsece în această regiune. Ast-fel în împrejurimile Bercoviței întâlnim *Bercovița Planina*, al cărui pisc principal *Krușica* abia atinge 1795 m. înălțime în jurul Vraței. *Vrața-Balkan* cu vârful cel mai înalt *Terșevita* 1417 m. Ambii masivi de natură calcarăă sunt lipsiți de comunicații bune. Un singur drum de care, în prăstă stare, traversază muntele Vrața prin *pasul Socolei*, el unesce localitățile Vârșetu din valea Butuniei (afluent pe drăpta Ogostului) cu Osicova din valea Iskerului. Acestă comunicație, de și isolată, are avantajul de a cădea în mijlocul defileului Iskerului.

Considerații militare asupra Balcanilor-Occidentali. O ofensivă pornită de la Dunăre prin această parte a Balcanilor este avantajată ca fiind cea mai directă către Sofia, însă prezintă 2 inconveniente:

a) Este apropiată de frontiera Serbă, ast-fel încât colonelne care ar debarșa pe aici sunt expuse la un atac în flancul lor drept;

b) Este prea excentrică față de restul eșcherului bulgăresc.

Pentru a avea sorți de isbândă, se cere ca ea să fie îndreptată de la început cu cea mai mare repediție; de aci necesitatea ca forțele atacătoare să se concentreze cât se vă putea mai repede, și să execute o trecere a Dunărei cât mai neîntărzăiată; de alt-fel linia este foarte viabilă și bogată în resurse de ori-ce natură.

c) *Balcăni centrali*. (Velichi sau Cogea Balcan). — Această catenă a Balcanilor este cea mai înaltă; Alitudinile ating în mediu 2200 m. Este păduroasă și are clima meridională escarpată și descoperită, pe unde își găsesc scurgere mici afluenți din stânga Tungei, în general torrente repezi; iar cea septentrională, adesea păduroasă, se presintă în pante dulci cu înclinare până la 40°. Numeroase riuri care își găsesc izvoarele în această parte a Balcanilor, au văile foarte adânci și populate.

Sub raportul caracterului geografic, această parte a Balcanilor s'ar putea împărți în 3 secțiuni.

a) *Secțiunea Isker. Expansiunea Orhaniței*. Are aceleași caractere ca și Balcăni occidentali; altitudinea lor nu întrece nici o dată 1600 m. Creasta principală o formează munții *Etopo Balcan*. Sunt traversați de o singură comunicație care unesc localitatea *Mizdra* din valea Iskerului cu Sofia prin *Iablonița*. Această comunicație este un drum de care, ce se transformă în potecă pe 10 km. lungime, pe porțiunea unde drumul taie creasta munților *Murgăsi* (1695 m.), cei mai înalți din această parte. De-alungul Iskerului, regiunea muntoasă a Balcanilor Centrali este cunoscută sub numirea de *Golema Planina*, altitudine medie 1500; fără comunicații.

b) *Secțiunea Orhanlia-pasul Șipca*, unde înălțimile nu se scobor mai nici o dată sub 2000 m. Între numeroasele vârfuri ce întâlnim în această parte, cele mai importante sunt: *Baba* (1794 m.); *Balkan* (2034); *Vejan* (2200 m.); *Ostra-Mare* (2174 m.); *Krivanitza* (2268) și *Jumrukciat* (2375 m.), care este și cel mai înalt. Comunicațiile sunt rare.

c) *Secțiunea Șipca-Denir-Capu*, este mult mai puțin înaltă ca precedentă; altitudinile descresc în mod simțitor; comunicațiile sunt numeroase.

Trecători. În regiunea Balcanilor Centrali întâlnim următoarele pasuri (trecători):

a) *Pasul Baba Conac* (988 m.), prin care trece o

șosea în foarte bune condițiuni, unind Plevna cu Sofia prin Orhanlia și Taș-Kesenu. De la această din urmă localitate, o altă șosea duce la Zlatița legând astfel valea Iskerului cu a Topolnței (afluent pe stânga Mariței).

Din punct de vedere militar, importanța comunicației Orhanlia-Sofia este netăgăduită, ca fiind cea mai bună și directă care leagă Dunărea de mijloc cu capitala Principatului, dar care are inconvenientul că traversează regiunea muntoasă pe o lungime de mai bine de 60 km. și apoi nu se poate utiliza în bune condițiuni de cât atunci când se posedă și pozițiunea tactică de la Orhanlia, care barează comunicațiunea și stă ca o santinelă în fața Sofiei, sau mai bine zis a drumului ce dă în valea superioară a Iskerului.

b) *Pasul Caciamaresa* (1498 m.) pe unde un drum ordinar unesc localitatea Etopolu din valea Iskerului mic cu Zlatița (valea superioară a Mariței).

c) *Pasul Ribarița* (1916 m.) care pune în legătură valea Vidului Alb cu cea a râului Giopsu (Strima), afluent al Mariței, unind localitățile Teteven și Ribarița cu Rahmanli.

d) *Pasul Troian* (1648 m.) prin care trece o potecă ce leagă localitatea *Troian* de pe Osma albă cu *Cârlova* de pe valea râului Giopsu. O altă potecă traversează catena muntoasă de pe Vest pentru a lega Troian cu Calofer. O potecă la Est pune în comunicație localitățile *Novoselo* din valea Vidimei (afluent al Rușitei) cu *Cârlova* urmând o mică trecătoare ce aparține masivului Kruvanitza. Această din urmă comunicație traversează regiunea cea mai sălbatică și mai înaltă a Balcanilor Centrali (2374 m.).

e) *Pasul Rosalița* (1883 m.) pe unde o comunicație ordinară pune în legătură localitatea *Novoselo* cu Caloferu din valea Tungei.

f) *Trecătorea Șipca* (1335 m.). Această trecătoare este cea mai importantă din catena Balcanilor, de oarece, pe de o parte este urmată de cea mai bună șosea

ce unesc *Târnova* și *Gabrova* — valea Iantrei (mijlocul câmpiei bulgare) — cu *Cazanlicu* (valea Tungei) și mai departe *Filipopoli*; iar pe de alta, fiind situată în centru masivului Balcanic, conduce operațiunile pe drumul cel mai direct din valea Dunărei de jos în aceea a Mariței (de mijloc) și mai departe la Constantinopol. Dacă se mai adaugă la acestea și faptul că, odată stăpânit acest pas rezistența din depresiunea Iskerului său mai bine ținută la Sofia se poate considera că întorsă și cu densă întreagă rezistență a Balcanilor (de Vest sau de Est). *Credem că acestea au fost motivele pentru care Rușii s'au grăbit în 1877 de a pune stăpânire de la început pe această trecătoare pe care Turcii o neglijase la începutul Campaniei, dar pentru care în urmă au făcut eforturi enorme pentru a o stăpâni.*

Comunicațiunea pasului Șipca poate să fie la rândul său întorsă printr'un drum ordinar și în mare parte potecă, care trece prin pasul *Hain-Chioi* situat ceva mai la Est; acesta conduce tot către *Cazanlicu*. *Generalul Gurko* a întrebuințat-o în operația sa întreprinsă în 1877 pentru ocuparea pasului Șipca.

g) *Trecătura Elena* (1097 m.). Această trecătoare este urmată asemenea de o șosea în bună stare ce pune în legătură localitățile *Târnova* și *Elena* din valea Iantrei cu *Teardita* din valea Tungei și mai departe cu *Nova Zagora* și *Filipopoli* (valea Mariței).

Trecătura Demir-Capu (1097 m.) unde o comunicațiune ordinară leagă *Bebrora* din valea Iantrei cu *Slivno* (valea Tungei).

Ambele aceste comunicațiuni, sunt importante din punctul de vedere militar căci înlesnesc o debarcare ușoară de pe un versant pe cel l'alt în regiuni viabile și productive. Ele însă pot fi întorse printr'o comunicațiune în mare parte potecă, aflată între ambele trecători.

Considerațiuni militare asupra Balcanilor centrali. Din punct de vedere militar regiunea centrală a Balca-

nilor (Cogea Balcan), de și cea mai înaltă din întreaga catenă muntoasă, fiind traversată de numeroase căi de comunicațiuni în mare parte bune, pare să fie cea mai favorabilă operațiunilor ce ar veni, fie din valea Dunărei pentru a descinde în aceea a Mariței, fie contrariu.

Văile superioare ale Tungei și Iantrei, fiind cele mai fertile din întreaga zonă balcanică, măresc și mai mult importanța Balcanilor centrali, cari favorizează ast-fel operațiunile față cu întregul eșcher Bulgar; aci s'ar putea opera în foarte bune condițiuni pe linii interioare. Istoria războiului ne demonstrează cu prisosință că în această parte a Balcanilor s'au întreprins operațiunile cele mai numeroase și că numai atunci s'a considerat deschis drumul spre Constantinopol, când Balcanii au fost pătrunși prin această parte.

3) *Balcanii Orientali*. Partea de răsărit este cea mai frământată din întreaga catenă a Balcanilor, din cauza afluenților Camiciului cari serpesc în această parte mai în toate direcțiunile. Cu toate acestea am putea deosebi trei lanțuri muntoase, determinate de văile *Buiuc Camcie*, *Akili Camcie* și *Deli Camcie*; unul central, altul în direcțiunea Nord-Est și cel l'alt Sud-Est.

a) *Lanțul central*. Are direcțiunea generală spre Est; de și vârfurile sale nu întrec mai nici o dată 1000 m.; cu toate acestea se poate considera ca cel mai înalt dintre lanțurile Balcanilor Orientali. Lanțul central se ridică între cele două ramuri ale Camiciului (*Deli Camcie* și *Buiuc Camcie*) sub numiri diferite; *Sli-ven Balcan*, *Kotel* (Kozestren) *Balcan*, *Debel-Balcan* și *Car-nabad Balcan*. Alitudinea lor medie este de 800 m. Din apa Camiciului, lanțul central muntos se continuă spre Est până în marea Neagră sub denumirea de *Emineh Balcan*; el atinge în mediu 400 m. înălțime. Capul *Emineh* care sfârșește întreaga catenă centrală are 60 m. altitudine de-asupra nivelului mării.

b) *Lanțul de Nord-Est*. Această catenă a Balcanilor Orientali se întinde pe termenul stâng al fluviului *Akeli*

și Buiuc Camci, sub denumirea de *Șacar Balcan*, *Dervent Balcan* și *Deroiş Balcan*; apoi se prelungește până în dreptul cetății Șumla sub denumirea de *Afişic Balcan*, formându-i pozițiunea tactică. Altitudinea lanțului de Nord-Est este destul de mică; în general variază între 600—800 m. Versantul nordic își perde din valoare sa militară, fiind calcaros, lipsit de apă și neproductiv.

c) *Lanțul de Sud-Est*. Mai puțin înalt de cât lanțul central, posedă însă unele înălțimi care ating 1200 m. La început, are direcțiunea generală spre Sud-Est și este de 40 km. lungime până în dreptul localității Carnabadu, unde se formează un fel de gât a cărei lărgime este de 15 km. în mediu și pe unde își găsește scurgere apa Asmacului. În partea centrală catena de Sud-Est a Balcanilor Orientali, poartă denumirea de *Grevenec Balcan*. Acest din urmă masiv nu este traversat de cât de o singură comunicațiune principală, aceea a pasului Cotel. Din Carnabad, lanțul se îndreptăză direct spre Est, întinzându-se pe malul stâng al Aidosului sub numele de *Aidos Balcan*, imprumutat de la localitatea și apa pe lângă care se ridică; el se leagă apoi cu catena Emineli a lanțului central.

Trecători. Cele mai importante trecători care deschid bune comunicațiuni în regiunea Balcanilor Orientali, sunt următoarele:

a) *Trecătorea Cotel* (Cazan) 870 m. unde o șosea bună unește Șumla de pe versantul nordic cu localitatea Cotel versantul sudic, prin *Eschi-Jumai* și *Osman Bazar*, iar de aci la Iambolu (Valea Tungei). Această comunicațiune este cea mai importantă din regiunea Balcanilor Orientali, nu numai prin faptul că este și cea mai bine întreținută din această parte, dar că traversează Balcanii pe drumul cel mai direct care unește quadrilaterul bulgar cu Adrianopoli și mai departe cu Constantinopoli. Regiunea este aci foarte populată și bogată în numeroase căi de comunicațiuni ordinare și ferate.

b) *Pasul Verbița* (890 m.) Comunicațiunea de asemenea bună, pune în legătură pe drumul cel mai direct, Șumla cu Iambolu prin Preslav (Eschi-Stambul).

Acastă comunicațiune fiind situată pe de o parte numai la 15 km. la Est de cea d'întăiu și legată prin câte-va comunicațiuni ordinare, se poate considera ca o anexă a pasului Cotel, favorizând mult operațiunile ce s'ar efectua prin această parte.

c) *Pasul Dobralu* (834 m.) unde o comunicațiune ordinară, leagă Șumla cu Carnabadu prin localitatea Dobralu.

d) *Pasul Azap-Tepe* urmat de o comunicațiune ordinară, leagă Șumla cu Aidos prin Bogaz-Dere.

f) *Trecătorea Nadir-Chioi*, ce leagă localitățile Pravadia și Aidos prin Nadir-Chioi; fără importanță militară.

e) *Trecătorea Emineli* (Cheleler) unde o comunicațiune foarte bună trece peste Emineli-Balcan la localitatea Cheleler și leagă Varna cu Burgas și Misivria.

Acastă comunicațiune presintă o deosebită importanță militară, atunci când operațiunile de pe Mare secundă pe cele de pe uscat; ea conduce operațiunile pe drumul cel mai direct de la Dobriei la Constantinopoli prin Varna, Burgas și Adrianopoli.

Maî sunt încă două comunicațiuni ordinare, încă neînsemnate; Una a *pasului Bana*, ce leagă Varna cu Misivria pe cîstele mării Negre, și alta care urmăzează de aproape litoralul mării Negre, dar care se găsește în prastă stare. Ambele nu presintă nici o importanță militară.

Consiiderațiuni militare asupra Balcanilor Orientali.—Regiunea Balcanilor Orientali, nu presintă un interes deosebit pentru operațiunile militare, pornite de la Nord, cari au de obiectiv Constantinopolul. Comunicațiunile în această parte, nu sunt tocmai numeroase și pornesc din regiunea quadrilaterului, zonă lipsită de apă și producțiuni, dar bogată în pozițiuni bune de apărare, ast-fel în cât, operațiunile atacătoru-

lui ar putea fi mult timp întârziată. *Istoria campaniilor ne demonstrează în deajuns, că această parte a Balcanilor a fost cea mai puțin întrebuințată; armatele nu s'au folosit de densă, de cât atunci când operațiunile de pe uscat au fost susținute de alte operațiuni pe mare.*

B) *Masivul Vitoș*. Se ridică între cele două ramuri ale Iskerului și valea superioară a Strumei; cu o înălțime maximă de 2200 m. (Muntele Cerni-Vorș); se află situat la nordul masivului *Rilo-Dagh*, legându-se cu acesta, prin culmea *Verila*. Acest masiv, de formă circulară, fiind situat în punctul de legătură a văilor Iskerul, Struma, Nișava și Marița, prin comandamentul ce are asupra acestor văi, mai adăugând că la pôlele sale se află situată *Sofia*, capitala principatului, nodul comunicațiunilor celor mai importante și mai ales comunicațiunea ce pune în legătură Constantinopolul cu Dunărea de mijloc, se poate considera ca formând *nodul orografic cel mai important al Bulgariei*. De natură calcaroasă, are pantele despre Sud cu înclinare mică, făcându-se prin această legătură cu *Rilo-Dagh* și *Cara-Bair*, iar cele despre Nord cu înclinare mare.

C) *Vlașina Planina*. Între riurile Morava Sârbă, Vlașina, Nișava și Struma se întinde masivul Vlașina, a cărei creastă formeză și frontiera dintre Bulgaria și Serbia. Masiv puternic, cu altitudinile ce variază între 1500-2000 m.; are direcțiunea generală de la Nord, spre Sud-Est; versantul vestic se prezintă în pante repezi, iar cel estic cu înclinare dulce și mult mai întins. Principalele înălțimi sunt *Cerni* (1423), *Șarban* (1434), *Rudina* (1485), *Terbo-Drana* (1726), *Ursu* (1932) și *Pătarița* (1673).

El se leagă cu Vitoș, prin culmile *Trin* și *Vetren Balcan*; iar cu Osigova-Planina prin *Doganova-Planina* (Babina-Poliana).

Culmea Trin-Balcan. Se află cuprinsă între riurile Sucova (Sucovița) și Lucavița, afluenți pe stânga Nișavei, cu direcțiunea generală de la Nord spre Sud-Est.

Acastă culme se leagă la rëndul său cu Vitoș printr-o serie de înălțimi ce nu întrec mai nici odată 1000 metri, a căror creste sunt paralele.

Este traversată tocmai în punctul său culminat de o comunicațiune bună, care leagă Pirotu din Serbia, cu Bresnicu din Bulgaria. Din punct de vedere militar, se remarcă în această regiune pozițiunea tactică *Trin* (Trn), nodul a două comunicațiuni bune.

Pozițiunea Trin, interceptează comunicația Piro-Bresnicu și se află așezată și pe comunicația care urcă valea riului Erma până la localitatea *Clisura* situată la 3 km. de frontiera Bulgariei cu Serbia. Pote servi ca o rezervă tactică, dat fiind, că pe aci s'ar putea întorce dubla comunicațiune (șosea și cale ferată) din valea Nișavei.

Culmea Zelenogradscă și Vetren Balcan se întinde de-a lungul riului Erma, formând malul său stâng. Masiv granitic și ne străbătut de vre-o comunicație.

Piscul Rin (1711 m.) este cel mai înalt din această catenă muntoasă.

Culmea Babina Poliana. Din vârful Pătarița, nodul orografic cel mai important din masivul Vlașina care face frontieră Serbiei, Bulgariei și Turciei, se îndreptă spre Sud-Est, culmea Babina Poliana, a cărei creastă formeză frontiera între Bulgaria și ținutul turcesc Koșovo. Masiv granitic, cu aceleași caractere ca cele precedente, nu se află străbătut de nici o comunicațiune. Principalele sale înălțimi sunt: *Doganovscă* (1720 m.), *Goličanu* (1746 m.).

Comunicațiuni. Masivul Vlașina, nu este străbătut de nici o comunicațiune principală. Un singur drum în proastă stare, unește localitatea *Clisura* din valea superioară a Ermei (versantul de Est), cu *Vlașina* din Serbia (versantul de Vest) trecând *pasul Bucova*.

Trecători. La nordul masivului Vlașina, în regiunea muntoasă *Vlașina-Planina*, se găsesc două defileuri: unul deschis de *riul Nișava* și altul de *Sucovița* afluent pe stânga Nișavei. Cel întâiu deschide comunicațiunea

dublă, șosea și cale ferată, care unește Pirotu din Serbia cu Sofia; cel de al doilea, deschide o bună comunicațiune care unește *Pirotu* cu *Bresnicu* și mai departe *Sofia*.

Aceste comunicațiuni, sunt de o importanță capitală pentru o invasiune ce ar fi dirigeată din Serbia, fiind-că conduce operațiunile pe drumul cel mai direct către Sofia. Invasiunea pōte să fie oprită prin bune pozițiuni defensive ce se remarcă în această parte; așa la frontieră întâlnim *Țaribrodu*, ce ar putea servi ca post înaintat. *Slivenița*, situată la jumătatea distanței între frontiera sērbă și capitala principatului bulgaresc, recunoscută încă din campania din 1885, ar putea servi în bune condițiuni ca rezervă tactică.

D) *Vidlic Planina*. Paralel cu Stara Planina, între riurile Visocica și Nișava, se întinde culmea *Vidlicului*, ale cărei înălțimi nu întrec 1200 m. În punctul său culminat, e tăctă de frontiera sērbă.

Nu presintă nici o importanță militară. O singură comunicațiune întâlnim pe versantul său sudic, aceea care unește localitatea *Crupețu* din Serbia (valea Nișavei) cu *Staninți* și mai departe Ghinți. Această comunicațiune, dă în șoseaua principală *Bereovița-Sofia*.

Importanța sa este mărită prin aceea că se pōte întōrce rezistența de la *Țaribrodu*.

Considerațiuni militare asupra regiunii muntoase: Vlașina, Valșca și Vidlic-Planina. — După cum am arătat deja, în această parte întâlnim trei mari comunicațiuni și o cale ferată, dar tōte sunt situate în basiful Nișavei, depărtate între ele de 5—6 km. O ofensivă sērbă prin această parte, are avantajul că se ajunge pe drumul cel mai scurt la Sofia: dar are încovenientul că, pe de o parte, apărarea posedă bune pozițiuni tactice defensive, iară pe de altă, colōnele ce ar urma aceste comunicațiuni se îndreptez la început pe direcțiuni divergente, așa în cât apărarea le pōte bate pe fiecare separat; rezistența bulgarilor de la *Slivenița* (1885), a demonstrat în dea-

juns această. De accia, pentru ca atacul să aibe sort de izbândă, se cere ca el să fie condus de la început cu cea mai mare repedeiune, utilizându-se cel mult de o dată, numai două direcțiuni: Una și cea mai importantă, accia a Nișavei, rămânând ca pentru operațiunile secundare să se utilizeze una din celelalte două comunicații secundare descrise mai sus. Se cere însă ca operațiunile să fie executate simultan.

E) *Rilo-Dagh*. Masivul cel mai puternic din Bulgaria de Nord, are altitudini ce ating 2900 m., se află cuprins între riurile Șermen (afluent al Strumei pe stânga), Iskerul Negru, Iskerul Frumos, Rilo (afluent al Strumei) și Struma.

Acest masiv muntos formeză nodul orografic și hidrografic al Rumeliei și Turciei de Est; de natură granitică, nu este străbătut de nici o comunicație. Principalele sale înălțimi sunt: *Mal-Bazar-Depe* (2663 m.); *Popova-Șapca* (2678 m.); *Marineovița* (27000 m.) și *Malevița* (2726 m.) care este și piscul cel mai înalt al întregului masiv muntos.

Ramificațiunile sale la Sud și Est, despart apele Mariței de ale Strumei și Mestei. Acest masiv muntos nefiind traversat de nici o comunicațiune, n'are importanță militară, însă se presintă ca un zid pe frontiera turcescă, așa în cât nu pōte avea loc mișcări de trupe.

Între munții *Rilo* și ramificațiunile masivului *Osigova-Planina*, se află o spărtură, sau mai bine zis un defileu, datorită fluviului Struma, care străbate munții în această parte. Această spărtură presintă o mare importanță militară căci conduce operațiunile pe drumul cel mai scurt ce unește capitala principatului bulgaresc cu *Salonicul*, mare centru comercial și industrial din Macedonia, pe litoralul (Arhipelagulul) mării Egee, la gura Vardarului.

F) *Osigova-Planina*. Între riurile Bregalnița și Psinja (afinenți pe stânga Vardarului) se întinde un masiv puternic, de natură granitică, cunoscut sub numele

de *Osigova-Planina*; direcțiunea generală de la Sud-Vest către Nord-Est, are altitudinile ce variază între 1800—2000 m. în mediu. Principalul său vîrf este *Piscul-Ruen* (2253) situat chiar în punctul unde frontiera tae acest masiv muntos. Este important din punctul de vedere militar, prin aceea că pe versantul său nordic există o bună comunicațiune care unesce localitatea *Küstendil* (din valea Strumei), nod a patru sosele, cu *Uscub* (valea Vardarului) prin *Kumanovo* și *Egri-Palanca*. Această comunicație conduce operațiunile pe drumul cel mai direct, din valea Iskerului (capitala Sofia) în valea Vardarului, permițînd d'a cădea în flancul și pe comunicațiunile unei mișcări ofensive ce ar fi dirijate din Bosnia sau Serbia spre Salonic și Constantinopoli.

24. *Zona deluroasă.* — Regiunea deluroasă a Bulgariei de Nord, este formată din ramificațiunile versantului nordic al Balcanilor, ce se limitează cu o linie care are pleca de la localitatea *Cula* (valea superioară a Topoloviței) și ar trece prin localitățile: *Racovița* (valea Vidbolului), *Belogravicu* (valea Lomului), *Bercovița* (valea Ogostului), *Vrața* (valea Schitului); de aci linia muntosă scoboră valea Ogostului, formându-i malul drept, până în vecinătatea localității *Banița*; apoi se retrage iarăși spre Sud pentru a atinge Iskerul la localitatea *Mizdra*, punct unde se termină marea defileu format de Isker; în urmă trece la *Toros* (valea Vidului), *Lovcea* (valea Osmei), *Tirnova* (valea Iantrei), *Osman-Bazar*, *Eski-Jumai* și *Șumla*.

Linia caracteristică care ar termina zona deluroasă, ar pleca din malul drept al Dunărei, localitatea *Florentin*, 12 km. la Nord de Vidin, s'ar îndrepta apoi spre Sud paralel cu cursul Dunărei până la localitatea *Biela* (valea Arțarului), apoi *Bielotînti* (valea Ogostului), *Comarovo* (valea Schitului), tae valea Iskerului mai jos de localitatea *Coinare*, se îndreptăză spre *Teliș*, iar de aci trecînd peste valea Vi-

dului continuă spre *Letnița* (valea Osmei), lăsînd o ramificațiune deluroasă izolată în jurul Plevnei; trece apoi pe la localitatea *Polski-Senovec* (valea Iantrei), scoboră valea rîului Iantra pentru a forma malul său drept până la localitatea *Biela*, apoi tae valea Lomului și formînd un semicerc, se îndreptăză pe partea stînga a văii Pravadi până în dreptul *Balcicului*, pe coasta mării Negre.

Caracterul principal al acestei regiuni deluroase se resumă în aceea că este foarte frămîntată și pădurasă, prin urmare bogată în pozițiuni tactice defensive, regiunea are altitudinile ce variază între 300—600 m. Partea cea mai înaltă a regiunii o formăză partea de răsărit, cunoscută sub denumirea de *Deli-Orman*. Nisce păduri seculare imbracă terenul de natură calcaroasă, în această parte răsăritenă a Bulgariei. O ramură centrală trecînd pe la localitatea *Dobrici* (Hagi-Oglu-Bazargic), se prelungește până în Dobrogea spre *Cara-Omer*, unde se leagă cu delurile dobrogene.

Printre pozițiunile tactice de o valoare necontestată și recunoscute mai ales din timpul campaniei din 1877—78, putem cita *Rasgrad*, *Biela*, *Lovcea*, *Plevna*, *Teliș*, *Bercovița* și *Belogravicu*.

25. *Terasa Danubiană.* — Delurile Bulgariei de Nord se prelungește până în Dunăre sub formă de terasă, formînd malul drept al fluviului. Această regiune diferă mult de aceea din țara românească.

În Bulgaria, terasa danubiană se menține aproape de termul drept al fluviului și are o înălțime de 100—200 m. în mediu; terenul este foarte frămîntat și se prelungește până în cursul fluviului, mai în tot-d'a una ridicat d'asupra nivelului mării de 150 m. și adesea abrupt, de natură granitică și calcaroasă.

În România cîma terasei danubiene este departată de term, de multe ori până la 15 km. așa că se formăză între această cîmă și fluviu o sub terasă, regiune josă, adesea nisiposă, plină de smîrcuri și bălți.

Face excepție la această regulă, regiunea Calafat și Corabia unde malul stâng domină pe cel drept.

Afluenții Dunării, cari udă terasa danubiană, și-au săpat adânc patul lor în acest teren calcaros, de unde rezultă numeroase defileuri favorabile apărării. Apröpe töte aceste cursuri de apă își au ținutul lor drept escarpat și mult mai ridicat față de cel stâng. De aci rezultă pentru apărare un avantaju de a se folosi de aceste văi, ca de nisce linii de apărare naturale, opunându-se cu energie unei mișcări ofensive venite de la Vest. În partea de răsărit, între valea Lomului și ținutul mării Negre, terasa danubiană este foarte săracă în apă, nu se găsește nici un pârtaș de öre-care importantă, cu töte că terenul este foarte frământat și se presintă încărcat de numeroase văi adesea adânci. Apa necesară locuitorilor din regiunea orientală este scöasă cu greutate din puțuri a caror adâncime atinge de cele mai multe ori 50—60 m.

Terasa danubiană este în general fertilă și bine cultivată, mai ales în partea sa centrală (valea Vidului, Osmei și Iantrei); partea occidentală este cu totul descoperită, pe când cea orientală este acoperită de vastă pădure Deli-Orman, care se prelungește din regiunea deluroasă, pe o suprafață de 1000 km. Satele sunt cu totul rare, regiunea este în această parte săracă și neproductivă.

Considerațiuni militare asupra terasei danubiene. — Importanța acestei regiuni, mai ales în partea sa centrală, ne este cunoscută din operațiunile cari s'au desfășurat în töte timpurile în această parte a Bărgăriei de Nord.

Văile: Lomul, Ogostul, Iskerul, Vidul și mai ales Iantrea prezintă *bune linii* de apărare față de operațiunile cari ar fi dirijate de la Vest. Terenul foarte frământat, mai ales în partea centrală, oferă pozițiuni defensive la fie-care pas. Regiunea este destul de bo-

gată în producțiuni, populată și traversată de numeroase căi de comunicațiuni.

Se remarcă avantajul ce oferă terasa apărării din punctul de vedere al unei treceri, ce s'ar efectua peste Dunăre. Mai töte punctele principale pe Dunăre în această parte ca: Lom, Rahova, Nicopoli, Șis-tov, Rusciuk, Turtucaia și Silistra, având un comandament însemnat asupra celor respective din România, împedecă o trecere a Dunării venită de la Nord, de öre-ce apărătorul își pöte instala cu ușurință bateriile sale și contrabate artileria adversară.

26. *Zona muntöasă a Rumeliei de Est.* — A) *Sredna-Gora și Cerna-Gora (Caradgea-Dagh)*. Paralel cu cresta Balcanilor-Centrali și imediat la sudul lor se întinde o serie de înălțimi, cunoscute sub numirea de Sredna-Gora și Cerna-Gora, cu un caracter mai puțin puternic dar foarte păduroși, de natură granitică și lipșiți cu totul de comunicațiuni bune.

a) *Sredna-Gora* începe imediat de la Estul platoului Sofiei, legându-se printr'o serie de coline cu masivul Rilo, Murgăși și Etropol-Balkan. Au o formă eliptică, în care diametrul cel mare atinge 70 km. lungime, iar cel mic 20 km. Versanții s'ei sã prezintă în general în pante repezi, mai ales cel de Nord; face excepție numai o mică porțiune în spre Vest, unde versantul sudic se prelungește până apröpe de apa Mariței, sub o înclinare mai dulce. Înălțimile mijlocii ale acestui masiv muntos, sunt de 1200 m.

Se citöză principalele piscuri: *Iconița* 1225 m. care formöză și frontiera dintre Bulgaria de Nord și Rumelia de Est și *Bogdan* 1572 m., care este și cel mai înalt.

b) *Cerna-Gora*. În prelungire cu Sredna-Gora și pe malul drept al Tungei se înalță catena Cerna-Gora, cunoscută și sub numirea de Caradgea-Dagh. De și posedă aceleași caractere ca precedenta, totuși are unele înălțimi variabile. Așa la început (mai spre izvorul Tungei) altitudinile întrec de cele mai

multe ori 1300 m.; dar cu cât înaintăm pe valea Tungei în jos și mai ales în punctul unde această apă își ia direcțiunea spre Sud, înălțimile catenei Cerna-Gora descresc până se reduce la adevărate dealuri. Versantul nordic este cu totul descoperit și escarpat; el se apropie atât de mult de apa Tungei, în cât formeză în această parte un zid foarte puternic de 4—800 m. altitudine d'asupra nivelului apei, — versantul sudic are aceleași caractere ca și acela al catenei precedente.

Între ambele catene muntoase, se formeză o deschidere de 2 km. lărgime, datorită riului *Striema* sau *Giopsu*, care și-a făcut țășire în această parte, pentru a se îndrepta spre Sud în valea largă a Mariței.

Între Sredna-Gora și Balcani se află o *expansiune în vecinătatea localității Cârlova*, centru bogat și nod a 3 comunicațiuni bune, ce legă valea Striemei sau mai bine zis a Tungei cu a Iskerului, Mariței, Vidului, Osmel și Intrei. Iară între Cerna-Gora și Balcani se află *expansiunea Cazanlicului* mult mai importantă ca cea d'întăiu, prin faptul de bușeului mării trecători pasului *Șipca*. Regiunea în această parte este foarte viabilă, productivă și bogată în pozițiuni tactice defensive. În 1877 Turcii au întreprins în această regiune cele mai frumoase operațiuni, opunându-se cu energie la ocuparea pasului *Șipca*.

B. Munții Rodope. Între fluviile Marița, Mesta (Karasu) și Struma, se întinde o regiune muntoasă foarte puternică și cea mai sălbatică din câte am descris până acum, cunoscută sub numele de regiunea *munților Rodope*.

Acest masiv muntos, este constituit din 3 ramuri cu direcțiuni diferite: Nord-Vest, Sud-Est și Est, cari se reunesc în vârful *Krusevo* (Șinghirli) 2646 m. Cele d'întăiu două, formeză o muchie continuă, ce se întinde de la *Rilo* și până la Marea Egee, separând în mod aproape complet, *Tracia* de *Macedonia*.

Ramura de Nord-Vest, care formeză și linia de des-

partire a apelor dintre fluviile Marița și Mesta, este cea mai ridicată din întreaga regiune; altitudinea medie 2.200 m. în vecinătatea munților *Rilo* și 2.500 m. în mijlocul părții celei mai apropiate de *Krusevo*. Ea poartă numirea Rodope, de unde derivă numele întregii regiuni muntoase. Principalele înălțimi din această parte, sunt: *Ceadir-Tepe* (2.682 m.), *Rusciaia-Cial* (2.718 m.) și *Muss-Alla* (2.930 m.), care este cel mai înalt.

Partea cea mai de Vest a munților Rodope se scoboră sub 2.500 m., dar nici o dată mai jos de 2.000 m.

Ramura Sud-Estică, ce se întinde până la isvârele riului *Cricma* (afluent pe dreapta Mariței) este cunoscută sub numele de *Dospad-Dagh* sau *Despoto-Dagh*. Înălțimile sale nu întrec 2.200 m.; printre acestea, cele mai însemnate ar fi: *Șidlița* 1.720 m. *Bielî-Breg* 1.800 m., *Ianic-Tepe* 1.706 m., *Șiutke* 2.187 m. și *Carlăc-Batac* 2.082 m.

Ramura Orientală, care separă afluenții Mariței de tributarii riului *Arda*, formeză limita între Turcia și Rumelia de Est; ea se numește *Cara-Balkan* și se întinde până în vecinătatea Adrianopolului, la confluența Ardei cu Marița, sub numirea de *Bes-Tepe-Dagh*. Cei d'întăiu sunt mult mai înalți, 2.000 m. în mediu; pe când cei din urmă nu ating nici o dată 1.000 m.

Printre înălțimile cele mai mari, din regiunea munților *Cara-Balkan*, se citează: vârful *Perelic* 2.193 m. care se găsește situat pe teritoriul turcesc la 6 km. de colțul cel mai de Sud al frontierei dintre Rumelia și Tracia. Prin situațiunea sa centrală, *Perelic* comandă văile *Arda*, *Cricma* și *Mesta*.

Legătura munților *Cara-Balkan* și *Dospad-Dagh* se face printr-o catenă înaltă, de formă circulară și foarte sălbatică, în majoritate acoperită cu păduri, care este cunoscută sub numele de *Rabdzus*.

Printre culmile sale se citează cea mai importantă ramură *Lesnița* a cărei direcțiune este de la Sud spre

Nord; ea se întinde pe malul drept al râului *Cricma* și se prelungește până în apropiere de Filipopoli.

Muntele Persenc 2.080 m. este cel mai înalt din regiunea *Rubdzus*.

Munții Rodope, se lăgă cu *Sredna-Gora* prin culmea *Cara-Bair*, foarte importantă din punct de vedere militar, căci pe ambii săi versanți se găsesc bune sosele și o cale ferată, care unesc direct valea Iskerului cu a Mariței sau mai bine Sofia cu Filipopoli și mai departe Adrianopoli.

Șoseaua națională care lăgă Sofia cu Filipopoli prin Tatar-Bazargicu, după ce trece de localitatea Ihtimanu, taie ultimele ramificațiuni ale catenei *Cara-Bair*, la trecătorea *Pôrta-Traiană* (843 m.).

Trecători. În regiunea munților *Rodope*, trecătorile sunt foarte rare și de puțină importanță militară.

Așa în munții *Dospad-Dagh*, nu întâlnim de cât o singură trecătoare.

Trecătorea Abramova, care pune în comunicație localitatea *Lăjeni* din valea *Elme-Dere* cu *Bielîta*, valea *Mestei* și mai departe *Nevrocop*, mare centru comercial. Drum ordinar, ce se transformă în potecă, mai ales la frontieră, pe porțiunea care traversează partea cea mai înaltă a munților.

Faptul că această comunicație este în proustare și izolată, face ca importanța sa militară să fie micșorată, cu tôte că permite a se deșușă pe drumul cel mai direct din valea *Mestei* în valea superiôră a Mariței, la Tatar-Bazargic și Filipopoli.

În munții *Cara-Balean* întâlnim două trecători:

Trecătorea Suhi-Laki, unde o potecă unesc localitatea *Cepelare* din valea *Derim-Dere* (afluent pe drépta Mariței) cu *Petcova* (valea Ardei), și

Trecătorea Apa-Ghedic unde de asemenea o potecă pune în comunicație localitatea bulgărescă *Tahtali* cu *Cazaclar* din valea lui *Ciam-Dere* (afluent pe stânga Ardei).

Ambele trecători din munții *Cara-Balean*, nu presint nici o importanță militară.

Perim-Dagh. Din culmea principală a munților *Rodope* (partea vestică), se îndreptăză spre Sud, între *Mesta* și *Struma*, o catenă sălbatică, foarte puternică, cunoscută sub numele de *Perim-Dagh*. Înălțimile sale variez între 2—2500 m., dar se micșorez pe măsură ce înaintăm spre litoralul mării Egee. Principalul vârf este muntele *El-Tepe* (2681 m.). Nici o comunicație nu'i traversează. Din modul cum este dispusă această catenă muntosă, se pôte considera ca o anexă a munților *Rodope*.

C) *Istrangea-Dagh*. Între văile: *Tungia*, *Aidos*, *Marița* și *Ergeni* precum și litoralul mării-Negre, se întinde o catenă muntosă de natură granitică și calcarosă, lipsită de comunicațiuni, catenă *Istrangea-Dagh*.

Ea înaintăză dealungul litoralului mării-Negre, mai mult în *Tracia*; ramificațiunile sale formăză pozițiunea defensivă de la *Ciatalgea*, care barăză ca un zid cetatea *Constantinopolul*.

În *Rumelia* această catenă muntosă, se prelungește până în regiunea *Iamboli-Aidos-Carnabad* și *Burgas*. Înălțimile sale în *Turcia* ating 1200 m., în *Rumelia* nu depășesc mai nici odată 800 m.

O serie de înălțimi lăgă *Istrangea-Dagh* cu *Rodope* ast-fel:

Șacar-Balean (800 m. în mediū), care desparte valea inferiôră a *Tungei* de aceea a *Mariței*; ramificațiunile sale se întind până la *Adrianopoli*.

Vedic-Baba 499 m.; *Șakir-Baba* 518 m. și *Demir-Capu* 748 m., sunt puncte însemnate din *Istrangea-Dagh* pe unde trece frontiera de Sud a *Rumeliei* de Est, după ce a traversat valea *Tungei*, îndreptându-se spre marea-Neagră.

27. *Șesurile, platourile și expansiunile Bulgariei și Rumeliei de Est*.

A) *Platoul Sofiei*. Printre munții *Vitos*, *Vlașina*, *Sredna-Gora*, *Cara-Bair* și *Baleani*, se întinde un platou

de formă eliptică, în mijlocul căruia se află Sofia, capitala principatului, nodul tuturor comunicațiilor care duc din valea Moravei și Dunărei de mijloc în aceia a Mariței către Constantinopol, sau din valea Dunărei de jos în aceia a Mestei și Vardarului, către Salonic.

Regiune viabilă și productivă. Importanța militară a acestui platou se resimțea în aceia a Sofiei.

O armată care ar stăpâni platoul Sofiei, are următoarele avantaje:

a) Pute să debarșeze în valea Dunărei de jos, fie prin pasul Ghinți către Lom sau Vidin, fie prin defileul Iskerului sau expansiunea Orhaniei peste Etropol Balcan, către Plevna, Ruscuk sau Tirnova;

b) Pute să debarșeze în valea de mijloc a Moravei Sërbe, prin valea Nișavei către Pirot, Bela-Palanca-Niș și mai departe Belgrad;

c) Pute să debarșeze în valea *Vardarului* și Strumel către *Salonic* și de acolo pe mare la Constantinopol;

d) Pute să debarșeze în valea Mariței prin comunicațiile numeroase ce le cunoșteam, către Filipopoli, Adrianopoli sau Constantinopoli;

e) Pute să se opună direct, ori-cărei ofensive ce ar trece prin această parte către Constantinopol, și să cadă în flancul ori în spatele unei mișcări ofensive, ce ar fi îndreptate spre Constantinopol din Bosnia sau marea Adriatică peste Vardar și Mesta, prin comunicațiunea bună Sofia-Kiustendil-Egri-Palanca-Uscub (valea Vardarului), sau comunicațiunea naturală a văii Struma;

f) În fine platoul se găsește în cea mai perfectă măsură pentru a servi o *rezervă strategică* când este vorba de o apărare defensivă față de frontiera Sërba și mai ales Macedonă.

C) *Expansiuni*. În Bulgaria de Nord, se mai găsește în regiunea muntăasă, încă 4 platouri mult mai mici sub formă de expansiuni: a *Orhaniei*, *Kiustendilului*, *Radomirului* și *Samocovelui*. Tote sunt de o mare importanță militară, căci presint pozițiuni tactice remar-

bile, centre populate bogate, noduri de comunicațiuni bune și văi fertile.

De alt-fel, noi am mai vorbit de valorea lor militară, când am făcut descrierea zonei muntăase.

C) *Șesul Filipopolui*. În Rumelia de Est, se află în valea superioară a Mariței un șes foarte întins, singurul din întregul principat bulgăresc, cuprins între munții Sredna-Gora, Cerna-Gora și Rodope; are o lungime de peste 50 km. și o lărgime medie de 30 kilometri.

Este regiunea cea mai bogată din întregul eșcher Bulgaro-Rumeliot, și traversat de valea Mariței, unde o șosea în perfectă stare, dublată de o cale ferată leagă Sofia cu Adrianopoli prin Tatar-Bazargic și Filipopoli.

Acest șes fertil și populat, a atras operațiunile, ca un magnet, în toate timpurile, ori de câte ori ele au fost îndreptate din valea Dunărei de jos, spre Constantinopoli; de aceia *Filipopoli*, nodul cel mai important, al 2-lea oraș al Bulgariei și centrul șesului, are o importanță militară deosebită.

I se pute atribui însă, inconvenientul că, pozițiunile sale naturale, nu'l favorizează, de aceia o rezistență energetică în acest punct nu pute avea loc. Armatele se grăbesc a pune mâna pe dânsul, căci oferă bune resurse și o dată stăpânit acest punct, drumul Constantinopolului este deschis.

Mai multe văi fertile, pun în legătură șesul Filipopolui cu expansiunile *Calofer*, *Cazanlica* și *Silivenu*, a căror importanță militară am vădit-o.

CAP. VIII

Hidrografie

28. Valea Dunărei.—Considerațiuni militare.

A) Valea Dunărei:

a) *Considerațiuni Generale.* Dunărea ¹⁾, centru de gravitate al omenirii ²⁾, al 2-lea fluviu al Europei, face frontieră între România și Bulgaria pe o lungime de 500 km., de la *Gura Timocului* până în dreptul Silistrei.

Ambele sale maluri se presint în formă de terase etagiate, cu caractere deosebite. Terasa ce formază malul drept, după cum am arătat în descrierea orografică, este de natură calcaroasă, cu altitudini ce variază între 100—250 d'asupra nivelului mării și unde afluenții din dreapta și au format albiile ca nisce adevărate șanțuri. Se exceptează împrejurimile Vidinului și Șistovului, cari sunt mai joase, fiind prevădate cu mlaștini și bălți.

1) Origina numelui românesc *Dunăre*, este descrisă de eruditul academician D. B. P. Hasdău în studiul său „Istoria Critică a Românilor”. După d-sa, cuvântul *Dunăre* derivă din latinescul *Danubius*, care pe tracăse înseamnă „purător de nori”. La Albanezi, norul se cheamă *re*. În toate limbile indo-europene radicala *da*, înseamnă ideea a *da*, de unde o formă participială *dan* sau *dana*, *Dana-re* „dând nori”, iacă dar numele tracic din care Românul a făcut *Dună-re*, și pe care *Samoncius*, scriitor roman, cu un secol posterior lui *Trajan*, l'a tradus, cu atât mai corect, prin *vars Xpōs* „purător de nori”.

Fluviul Dunărea, *drumul de răsărit al Romanilor*, după cum se exprimă *Saint-Marc de Girdin*, a purtat, la diferite popore și în toate timpurile numiri variate: Fenicienii, principiul mării și al pământului, sunt cei d'întăiu cari au cunoscut acest fluviu; ei îl numiră *Phison*. Însă cel d'întăiu nume sigur, ce găsim că a purtat Dunărea, fu acela de *Ister*. Romanii latiniziră acest nume grecesc în *Ister*; mai târziu ei înnumiră din gura naturalilor regiunii superioare a Dunărei, un nou nume *Danubius*, ce se pretinde a fi derivat din grecescul *δανιβιος*. Astăzi Dunărea este numită de francezi *Danube*; de italieni, *Danubio*; de germani, *Donau*; de slavii, *Dnau* sau *Dunoe* (Dunavro); de unguri, *Duna*; de turci, *Tuna*; de englezi, *Danube*; etc. (A se vedea „Dunărea și Căstele Mării” de colonel Drăghicescu, pag. 1—5. Vol. I.

2) „Le centre de gravité du monde n'est ni sur l'Elbe, ni sur l'Adige: il est la-bas aux frontières de l'Europe, sur le Danube” a zis Prințul de Talleyrand.

Terasa ce formază malul stâng, din cauza tendinței ce are fluviul de a bate în ținutul bulgăresc și împingerii exercitate de afluenții din stânga, se depărtează de vechiul mal construit pe ținutul stâng lăsând să se formeze între cîma propriu zisă a terasei și matea fluviului, o zonă supusă inundațiilor Dunărei pe o lungime ce atinge une-ori 15 km., care i înalță progresiv solul. Această zonă a cărei limită este reprezentată la Nord prin cîma terasei Danubiene, este o nouă terasă în formațiune, de aceea s'ar numi cu drept cuvînt *sub-terasa dunubiană*.

Cîma terasei danubiene de pe malul stâng, reprezintă încă simțitor limita nordică a inundațiilor fluviului.

Pe ținutul drept al Dunărei limita sudică a inundațiilor se confundă cu malul fluviului a cărei cîmă îl însoțește de aproape, exceptând stufurile dintre Isker și Vid, Ruscuk și Turtucaia.

Cîma terasei danubiene, despre ținutul stâng. Linia caracteristică care ar determina cîma terasei danubiene de pe ținutul stâng al fluviului, începe din dealul Poroinet (Oltenia), urmărește de aproape fluviul până în josul Calafatului, unde se perde în nisipuri; ea reapare către *Rast* și se prelungește prin Bistret până în Jiù; apoi apare din nou pe ținutul stâng al Jiului, pe la nordul bălței *Potelul* și atinge Dunărea la Est de *Celei*.

În Muntenia, această cîmă pleacă de la nordul orașului *Turnu-Măgurele*, mărginește lacul *Suhaiul* spre Vedeia, tae acest riu la originea deltei sale stâng spre *Înăderent-Vieru*, unde se ramifică în două cîme cari se întălnesc spre Vieru; ea trece apoi prin Stănesci, Frătesci, Bănăsea, Prundu, mărginește spre Nord lacul Greci; atinge gusul Argeșului la Chirnogi, reînțepe la Gruia, trece pe la nordul lacurilor Boianu și Călarăși, prin satele Vărăsci, Smărdan, Rasa și Căcomianca, de unde se îndreptează spre Est, pentru a atinge brațul Borcea la localitatea *Șocăriciu*.

Numeroasele bălți și smăreuri ce se găsesc în tot lungul *sub-terasei*, măresc valoarea militară a obstacolului format de Dunăre, de care ce se restrâng numărul punctelor favorabile de trecere, denunțându-se astfel liniile de invasiune în Bulgaria.

b) *Direcțiune*. După ce a eșit din defileul Porților-de-fer, Dunărea urmărește direcțiunea Sud-Est; din cauza delurilor *Stărminei*, își schimbă direcțiunea spre Sud, însă revine imediat la direcțiunea Sud-Est între *Bârza-Palanca* și *Cetatea*. Între *Cetatea* și *Lom-Palanca* fluviul afectă forma unui bastion de fortificație, pe ale cărui flancuri sunt situate *Vidinul*, *Calafatul* și *Lom-Palanca*. De la localitatea Lom-Palanca, Dunărea ia direcțiunea spre Est, apoi ultimile ramificațiuni calcaroase ale Balcanilor împing fluviul cu putere spre Nord, în urmă se îndreptăză spre Vest și Est, dar pentru scurtă durată (30 km.), căci de la Silistra, ramificațiunile delurilor *Deli-Orman*, cari se prelungesc în Dobrogea, forțază fluviul a-și schimba direcțiunea iarăși spre Nord.

c) *Insule*¹⁾.

Marimea lor, depărtarea de ambele țărmuri, natura, avantajul ce-l pot oferi pentru o trecere de pe un țărm pe altul. (A se vedea Planșele 2-6 inclusiv).

Plecând de la Gura Timocului în josul apei (pe cursul fluviului) întâlnim următoarele insule:

Insula Gârta-mare în fața satului românesc cu același nume, și satului bulgăresc *Virfu*, are 1.400 m. lungime, 600 m. lărgime maximă; situată la 300 m. de malul stâng și la 600 m. de cel drept. În general descoperită, numai în mijlocul său se află o mică pădure. În partea despre țărmul bulgăresc se formează o regiune nisiposă, dealungul insulei care reduce

lărgimea părții navigabile a fluviului la jumătate (300 m.) mai ales în dreptul mijlocului satului *Virfu*, ce se află situat pe țărmul drept.

În fața satului bulgăresc *Florentinu*, se află o mică insulă de 600 m. lungime și 150 m. lărgime, acoperită; depărtată de țărmul drept de 250 m. și de cel stâng de 1000; poate servi ca post înaintat pentru țărmul drept.

În fața insulei bulgăresci și la 700 m. depărtare se află o altă insulă aproape lipită de țărmul stâng numită insula *Florentinu*. Are 850 m. lungime și 200 lărgime. Poate servi în aceleași condițiuni, ca și insula bulgărescă, pentru țărmul stâng.

În fața satului Cetatea se află o mică insulă aproape lipită de țărmul românesc, în majoritate nisiposă, fără nici o importanță militară.

Insula Golea. În fața satelor *Golenți* și *Basarabia* de pe țărmul român, se află 2 insule: Una românească numită insula *Golea*, 1900 m. lungime și 500 m. lărgime maximă, și alta bulgărescă, depărtată de cea dintâi de 600 m., aproape lipită de țărmul drept, de 2.500 m. lungime și 550 m. lărgime. Ambele aceste insule fiind acoperite, pot servi în bune condițiuni la trecerea de pe un mal pe altul.

Ostrócele Calafatului. Între Calafat și Vidin se găsesce o serie de ostróve românești, cari fac ca lărgimea fluviului să fie formidabilă în această parte. Printre acestea cele mai importante sunt:

Ostrocu-mare (Calafat) 3.700 m. lungime, 600 m. lărgime maximă, ocupă centrul.

Ostrocu-mic, 1.200 m. lungime și 85 m. lărgime, depărtat de țărmul drept de 500 m. lărgime, iar de Ostrovu mare de 120 m.

Insula Chichinetele 2 km. lungime, 400 m. lărgime maximă, depărtată de țărmul stâng de 75—100 m., printr-o regiune nisiposă.

Ostróvele, se termină prin mica insulă *Schela reche*, descoperită și mai mult nisiposă.

1) Aceste date sunt culese din voiajii de Geografie executat, în anul I-ii de studii Școala superioară de Reșhoiu, în luna Iulie 1898 sub conducerea Profesorului de Geografie D-ii căpitan I. Popovici din artilerie.

Datele sunt controlate pe harta Dunărei (1:55-500) executată în 1900 la Comandamentul marinei noastre militare.

Insulele *Ostrovu-mare* și *Chichinetele* fiind păduroase, iar țărmul stâng de asemenea, au o mare importanță militară, prin faptul că favorizează trecerea de pe un mal pe altul. Ele au avantajul că pot ascunde formarea de baterii pe țărmul român. De alt-fel se recunoște în deajuns rolul ce au jucat aceste insule în campania Ruso-Româno-Turcă, cu ocaziunea instalării de baterii pentru bombardarea Vidinului.

Insula Bogdan. La 3 km. mai jos de Ciuperceni, se află insula românească *Bogdan*, păduroasă; ea comandă țărmul, de aceea se prezintă în bune condiții pentru un post înaintat de pe ambele maluri, servind ore cum a masca o trecere. Lungime 1.200 m., lărgime maximă 250 m.; depărtată de țărmul stâng de 800 m., iar de cel drept de 900 m. O mică insulă bulgărească numită *Sicianu*, o desparte de țărmul drept; de 1000 m. lungime și 70 m. lărgime.

Se prezintă asemenea în bune condițiuni pentru un pod pe vase.

Insulele Chiftelele. În dreptul satului bulgăresc Alexandru, se află două mici insule bulgărești, numite insulele Chiftelele. Cea mai mare are 800 m. lungime, 80 lărgime maximă, depărtată de pe țărmul drept de 400 m., iar de cel stâng 800 m. Nu prezintă nici o importanță militară.

Insula Canapa. În dreptul satului bulgăresc Sabri-Pașa, se află insula bulgărească *Canapa*; păduroasă, departe de țărmul drept 700 m., de cel stâng 350 m.; lungime 1200 m.; lărgime maximă 200. Nu se prezintă în bune condițiuni de trecere, țărmul fiind acoperit. Ar putea însă servi de post înaintat malului stâng.

Grupul de insule Ak-Kalia, Dovleac, Caluda, Scomina și Ostrovul nou. — *Insula Ak-Kalia.* La 7 km. în jos de insula *Canapa* începe iarăși o serie de insule depărtate de 800—200 m.; printre acestea, aceea care se prezintă cea d'întâi observatorului, este insula românească *Ak-Kalia*, de 2 km. lungime și 300 m.

lărgime, depărtată de țărmul stâng de 300 m. iar de cel drept de 950 m.

Insula Dovleac. La 1 km. depărtare de cea d'întâi și spre țărmul drept se află insula bulgărească *Dovleac*; lungă de 2100 m. și largă de 250 m. în mediă; se află depărtată de țărmul drept de 300 m.

Insulele *Ak-Kalia* și *Dovleac* servesc în bune condițiuni ca posturi înaintate.

Insula Caluda. Se întinde în prelungirea intervalului dintre cele-alte două descrise mai sus; este păduroasă; lungime 4000 m., lărgime 400 m. departe de țărmul stâng de 700 m. — La 400 m. spre țărmul drept se întinde o altă insulă bulgărească numită *Scomina* sau *Iscombria*, în cea mai mare parte descope-rită, lungime 4200 m., lărgime maximă 650 m; departe de țărmul drept de 100 m.

Insula Ostrovul nou (Petriș). La 800 m. mai jos de insula *Caluda*, se află insula românească *Ostrovul nou* (Petriș), acoperită, lungime 2000 m., lărgime maximă 250 m.; depărtată de țărmul drept de 950 m. iar de cel stâng de 390. La capătul despre Vest al acestei insule, o regiune nisiposă o desparte de țărmul stâng; acesta se prelungesc pe o lungime de 1500 m.

Acest grup de insule favorizează mult o trecere de pe țărmul stâng, îndreptând operațiunile pe comunicațiunile Lomului și Vidinului.

Movile de cărbuni. Plecând de la ostrăvele ce am descris, în josul apei la 5 km. până în apropiere de Lom-Palanca, se întinde o serie de insule și movile nisipoase, unde se află depozitați cărbuni. Cea mai mare, are o lungime de 5700 m., iar lărgimea nu întrece 150 m. Curentul apei trece spre țărmul stâng, fluviul se îngustă mult.

Insula Lomului. În fața orașului bulgăresc Lom-Palanca și spre țărmul stâng, se află insula *Lomului* ce aparține României; are 2200 m. lungime și 900 m. lărgime maximă; mult mai largă în direcțiunea curentului, ce se termină în formă de bot foarte ascuțit în

partea opusă. Un banc nisipos, prelungește această insulă spre Vest. Este de natură pădură și se află depărtată de țărmul drept de 800 m., iar de cel stâng numai de 80. Se prezintă în bune condițiuni ca post înaintat față de Lom-Palanca.

Insula Vana. La 2500 m. mai jos de insula Lomului și tot spre țărmul stâng, se află insula Vana, pădură, departe de țărmul drept 900 m., de cel stâng 130 m.; lungime 800 m., lărgime 100. Se prezintă în bune condițiuni ca post înaintat malului stâng.

Insula Galaonu. La 3 km. 100 m. de insula Vana, sat mai bine la 9 km. de Lom-Palanca, se află spre țărmul stâng, insula Galaonu; ca și precedentă, aparține României; departe de țărmul drept 850 m., de cel stâng 100 m.; lungime 1200 m., lărgime 120 m.; pădură; nu are nici o importanță față de țărm. Pe țărmul opus se află satul bulgăresc Linovo.

Grupul ostrăvelor Bistrețu.—*Insula Bistrețu* (Alimanu). La 700 m. de Schela Bistrețu, se află insula Bistrețu; pădură; departe de țărmul drept 1000 m., de cel stâng 500 m.; lungime 2600 m., lărgime 550 m. Se prezintă în bune condițiuni pentru protejarea unei treceri din România, comandamentul malului drept depărtându-se de țărm.

Ostrovu mic. La 60 m. de insula Bistrețu și în prelungirea ei se află Ostrovu mic; 500 m. lungime, 50 m. lărgime, descoperită; nu prezintă nici o importanță militară.

Insula Ibis-Aga. În dreptul satului Cibru-Palanca, spre țărmul drept, se află două insule foarte apropiate. Cea mai mare este insula Ibis-Aga; lungime 2800 m., lărgime 85 m.; este depărtată de țărmul drept numai de 50 m., pădură; ar putea servi ca acoperământ unei treceri de pe malul stâng.

Insula Grativiciu (Grolovici). Spre țărmul stâng, în fața insulelor Ibis-Aga, se află insula românească Grativiciu; pădură; are 1900 m. lungime și 200 m. lărgime, foarte apropiată de țărmul stâng; se prezintă

în aceleași condițiuni ca și Ibis-Aga, față de o trecere ce ar fi îndreptată de pe țărmul stâng.

Insula Oenița. La 5 km. mai jos de Cibru-Palanca, în mijlocul apei, se află o mică insulă descoperită numită *Oenița*; aparține României. Această insulă este înconjurată de o serie de bancuri nisipoase cu care se leagă de țărmul românesc. Nu are nici o importanță militară, pentru țărmul stâng, fiind prea mică și dominată de țărmul drept.

Grupul insulelor Copanița, Codosluu și Sfraci.
Insula Copanița. În dreptul gurei Nedeca se află insula Copanița, pădură, la 1000 m. de țărmul stâng; lungime 4800 m., lărgime maximă 850 m. Din cauza dimensiunilor sale poate servi ca acoperământ pentru o trecere de pe un mal pe altul.

Ostrovul Codosluu (Cosloduiu). În fața satului bulgăresc Codosluu și spre țărmul drept, se află ostrovul bulgăresc Codosluu; lungime 7200 m., lărgime maximă 700 m.; aproape descoperit; se află departe de țărmul drept numai de 80 m., iar de insula Copanița 200 m. Un banc nisipos leagă această insulă de un ostrov situat ceva mai spre Vest numit *Sfraci*; cu totul descoperit; lungime 1400 m., lărgime maximă 260 m. Ambele insule de și descoperite favorizează o trecere de pe țărmul stâng.

Insula Prundu-Gol. Situată în fața Rahovei spre țărmul stâng; fiind înconjurată de bancuri nisipoase, nu prezintă nici o importanță militară.

Grupul insulelor Păpădia, Ada și Maste.—*Insula Păpădia* (Bica). La 6 km. mai jos de Rahova se află un grup de insule; printre acestea, insula românească Păpădia, este cea mai însemnată fiind și cea mai mare. Are 4500 m. lungime, 500 m. lărgime maximă, pădură; este depărtată de țărmul stâng 650 m., de țărmul drept 480 m.

Insula Ada. 1200 m. lungime, 100 m. lărgime, pădură.

Insula Maste. Spre țărmul drept și, la 50 m. de in-

sula Ada se întinde insula bulgărească Maste, situată în fața Selanovcei; 4400 m. lungime, 300 m. lărgime, pădură; este depărtată de țărmul drept de 30 m.

Aceste insule pot servi ca adăposturi și în bune condițiuni pentru o trecere de pe un mal pe altul.

Insula Vadinu. În fața satului bulgăresc *Vadinul vechi* se află insula românească Vadinu, cunoscută și sub numele de *Ibra*; depărtată de țărmul stâng de 70 m., are 1800 m. lungime și 200 m. lărgime; se află depărtată de țărmul drept de 800 m., poate servi a acoperi trecerea și ca post înaintat.

Grupul insulelor Dragoveni și Beșlichioi. — *Insula Dragoveni.* În dreptul gurei Iskerului se află un grup de 3 insule românești, dintre care cea mai însemnată este insula *Dragoveni*, pădură; are 2400 m. lungime și 400 m. lărgime maximă, în partea curentului apei; este depărtată de țărmul stâng de 350 m.

Insula Beșlichioi. În fața insulei Dragoveni și la 50 m. depărtare, se întinde spre țărmul drept, insula Beșlichioi, puțin mai mică ca precedentă; are 1800 m. lungime și 300 m. lărgime; se află depărtată de țărmul drept de 550 m.

Ambele insule se presint în bune condițiuni pentru adăpostirea unei treceri.

Ostrovu-Orla. La 1200 m. mai jos de Dragoveni, se află pe țărmul stâng insula românească *Orla*, pădură; are 2100 m. lungime și 350 m. lărgime; de parte de țărmul drept 1200 m., de cel stâng 150 m.

Grupul insulelor Calnovățu (Carloviț), Catina din gura Boazului și Verdea. — *Insula Calnovățu.* În fața gurei Vidului și orașelului românesc Islazul, se află o serie de insule, între care *Calnovățu* (Carloviț) este cea mai mare. Apartine Bulgariei, se află depărtată de țărmul drept de 1000 m.; aproape descoperită; are 5200 m. lungime și 1200 m. lărgime.

Insula Catina din gura Boazului. În fața insulei Calnovățu și la 50 m. spre țărmul stâng, se află insula Catina din gura Boazului; de asemenea descoperită

și aparținând Bulgariei; nu are de cât 200 m. lungime și 100 m. lărgime maximă.

Insula Verdea. În prelungirea celei precedente și de parte de *Carloviț* de 50 m., se întinde insula bulgărească Verdea; cu totul descoperită; are 1700 m. lungime și 100 m. lărgime maximă. Atât insula Catina din gura Boazului cât și insula Verdea se pot considera ca anexe a insulei *Carloviț*. De sigur că odinioară aceste insule au format un singur corp. În spre curentul apei, ele sunt legate printr'un banc nisipos de 600 m. lărgime și 700 m. lungime. Câteși trele insule, se presint în bune condițiuni pentru o trecere, servind de pozițiuni înaintate pentru malul stâng.

Insulele Satul, Chichinetele și Islazu. — *În fața Islazului* sunt 2 insule paralele cu cursul fluviului, apropiate de 60 m. de țărmul stâng și separate între ele de 30 m. Cea d'întâiu este cunoscută sub numele de *Ostrovu Satului*, iar cea de a doua *Chichinetele*; ambele au aproape aceeași mărime, 2000 m. lungime și 300 m. lărgime maximă și sunt nisipoase.

Insula Islazu. În fața *Ostrovului Satu*, se află insula românească *Islazu*, mai mare ca celelalte două, are 2500 m. lungime și 400 m. lărgime. Acest grup de insule nu pot servi în bune condițiuni pentru o trecere, fiind dominate pe țărmul drept de pozițiunile împrejurimilor Samovîțului. Aci malul drept are un mare comandament asupra celui stâng.

Ostrovul Ericum, (insula Porcului). La 7 km. mai jos de Nicopoli se află situată în mijlocul apei *insula Ericum* (insula Porcului); lungă și foarte îngustă are 3000 m. lungime și 250 m. lărgime, pădură; departe de țărmul stâng 900 m. de cel drept 1200 m. Nu s'ar putea ocupa fiind impracticabilă.

Insula Cioroiu. După insula Ericum, spre țărmul stâng, se află insula românească *Cioroiu*; lungime 1100 m., lărgime maximă 850 m. acoperită; este depărtată de țărmul stâng numai de 150 m. Poate servi ca acoperământ unei mișcări de pe acest țărm.

Ostrovul lui Pavel. (Belina sau Betanu). În dreptul satului românesc *Siaca* începe Ostrovul lui Pavel, păduros, departe de țărmul stâng 350 m., de cel drept 900 m.; lungimea 2500 m., lărgime maximă 650 metri. Pute servi pentru o trecere de pe malul stâng nefiind dominat de țărmul opus; dar faptul că pe malul opus se află 2 ostrăve *Vubenul și Vratinila*, foarte întinse și pline de bălți și smârcuri, valoarea insulei se depreciază.

Ostrovul Persina. La 2 km. de Ostrovul lui Pavel se întinde spre țărmul drept ostrovul Persina, cel mai mare pe tota întinderea Dunărei de la Timoc la Siliștriu. Lungime 14 km., lărgime maximă 7 km., este despărțit de țărmul drept printr-un braț al Dunărei de 300 m. lărgime; către mijlocul acestui braț și în dreptul satului bulgăresc Bielene (Belina Ghiaurului) se află micul ostrov *Struseleu*, fără importanță. Ostrovul Persina este aproape descoperit; în general plin de bălți și smârcuri. Se exceptează partea sa vestică, unde se află o mică pădure. Spre Est un mic pârâu Biatca, pune în legătură 2 mari bălți, din mijlocul ostrovului, cu brațul principal al Dunărei.

Insula Barzina. (Brugina). În mijlocul brațului principal al Dunărei și paralel cu ostrovul Persina se întinde insula Barzina, care este depărtată numai de 80 m., acoperită; lungime 5600 m. și lărgime maximă 700 m. Această insulă ca și ostrovul Persina, poate favoriza o trecere de pe ambele maluri.

Insula Cinghineaua. Către capătul de Vest al ostrovului Persina, se întinde insula Cinghineaua, care stă ca o santinelă la țărmul brațului din dreapta marelui ostrov; lungime 3400 m., lărgime 450 m.; departe de țărmul stâng 580 m., de cel drept 500., acoperită; oferă avantajul de a înlesni debarcarea pe ambii țărmuri.

Insula Bujorescu (Esec Ada¹⁾). În fața *Șiștovului* și a *Zimnicei*, se află în prezent situată o singură

¹⁾ Numire turcească care înseamnă „insula măgarului”.

insulă ce este cunoscută sub numele de *Insula Bujorescu*, acoperită; are 4 km. lungime și 1 km. lărgime maximă. Până în anul 1880 această insulă forma 2 insule separate printr-un canal de 100 m. lărgime, (după cum se vede în crochiul de la planșa 5-a.) peste care Rușii au făcut un pod de 10 pontone pentru a trece cu trupele de pe insula română Bujorescu peste cea-laltă turcească Esec Ada (insula măgarului). Cu timpul, curentul apei bătând mereu în țărmul drept, apa a scăzut însă în spre țărmul stâng într-atât că a permis depuneri de petriș și straturi nisipoase cari au umplut brațul ce separa cele 2 insule. După inundațiile din 1897, s'a depus și mai mult nomol în acel braț și s'a acoperit pe trei sferturi cu apă, partea de Sud-Vest a insulei Esec Ada, care se află în stăpânirea bulgărească, restul s'a lipit de insula Bujorescu. Ast-fel că în prezent nu există de cât o singură insulă care aparține aproape în întregime României.

Insula Bujorescu de și este comandată completamente de înălțimile ce formează țărmul drept al fluviului în această parte, prezintă totuși mari avantaje din punctul de vedere al unei treceri. Rușii au întrebuințat-o în 1877 cu mare succes în trecerea armatelor peste Dunăre.

Insula Vardina (Baiuc-Ada). Situată în fața satului bulgăresc cu același nume, se prezintă sub forma unei pere, mult mai largă în fața curentului apei de cât în partea opusă; păduroasă; are 4000 m. lungime și 1300 m. lărgime maximă; este depărtată de țărmul drept de 280 m. iar de la cel stâng 850 m. Aparține Bulgariei. Pute servi ca post înaintat țărmului drept.

Ostrovul Gâsca. La 1 km. mai jos de Vardina și spre țărmul stâng, se află micul ostrov românesc *Gâsca*; lungime 1100 m., lărgime 300 m. nisiposă; nu prezintă importanță.

Ostrovul Batina. În dreptul satelor Batina (bulgăresc) și Pietrișani (romănesc), se întinde ostrovul *Batina*, păduros; lungime 5500 m., lărgime maximă 900 m.,

este depărtat de ţermul drept de 900 m., iar de cel stâng 600 m. Partea despre Vest numai pe 800 m. lungime, aparţine Bulgariei; iară restul, României. Favorisează o trecere de pe malul drept, fiind dominată de înălţimile Batinului.

Ostrovl Mecica. La 6 km., mai jos de insula Batinu se întinde spre ţermul stâng, ostrovlul bulgăresc Mecica, păduros; lungime 4 km., lărgime maximă 600 m., depărtat de ţermul stâng 80 m., de cel drept 500 m. Nu prezintă nici o importanţă din punctul de vedere al unei treceri; această din cauză că malul stâng este foarte mlaştinos, iar cel drept fiind prea înalt, se prezintă sub forma unui perete vertical.

Ostrovu Dinu-Camediu. În faţa satului bulgăresc *Pirgosu* şi spre ţermul stâng se află marele ostrov *Dinu-Camediu*, păduros; partea de Sud-Vest, ce aparţine României, este cunoscută sub numele de *Ostrovu Dinu*, are 1200 m. lungime şi 900 lărgime; iar partea de Nord-Est, ce aparţine Bulgariei, are 4100 m. lungime şi 800 lărgime maximă. Ambele nu prezintă nici o importanţă din punctul de vedere al unei treceri pentru aceleaşi consideraţiuni care le-am descris la insula Mecica.

Ostrovu Sf. Gheorghe. În faţa Giurgiului, pe ţermul român, se află *Ostrovlul Sf. Gheorghe*, cuprins între braţul cel mare al Dunărei, canalul *Sf. Gheorghe* şi piriul *Veriga*; are 2 km. lungime şi 1 km. lărgime. Plin de bălţi şi smârcuri, nu prezintă nici o importanţă militară din punctul de vedere al unei treceri.

Ostróele Lelichiu şi Golia. Mergând mai departe în josul fluviului, spre Giurgiū sau Ruseiuk şi imediat la 1200 m., întâlnim în mijlocul apei 2 micţi ostróve aparţinând Bulgariei, *Lelichiu* şi *Golia*. Cel d'întâi are 1300 m. lungime şi 300 lărgime; al doilea 3 km. lungime dar numai 80 m. lărgime; păduroase. Se găsesc în aceleaşi condiţiuni ca precedentele.

Ostrovu Begolu şi al Mocandui. În faţa portului Smârda se întinde marele ostrov *Mocanu*, cunoscut în

partea vestică sub denumirea de *Ostrovu Begalu*; are 7 km. 800 m. lungime, 1600 m. lărgime maximă, păduros; aparţine în majoritate României; partea despre Vest, ce aparţine Bulgariei, nu are decât 800 m. lungime şi 75 lărgime. Favorisează o trecere de pe malul stâng, de şi s'ar putea considera ôre cum expusă acţiunei uvragelor de fortificaţiune ce înconjur Ruseiukul.

Ostrovu Tabanu. În faţa satului bulgăresc *Tabanu* se află mica insulă bulgărescă cu acelaş nume; are 2100 m. lungime şi 300 m. lărgime maximă; depărtată de ţermul drept de 600 m. iar de cel stâng 500 m.; acoperită; fără importanţă militară.

Ostrovu Lungu. La 4 km. mai jos de insula *Tabanului* şi în dreptul satului bulgăresc *Orichovo*, se întinde spre ţermul stâng insula română *Lungu*, păduroasă; mult mai mare ca precedentă; are 5 km. lungime şi 850 m. lărgime maximă; se află depărtată de ţermul drept de 990 m., iar de cel stâng de 250 m. Póte servi în bune condiţiuni ca port înalt al malului stâng, cel drept fiind descoperit şi fără comandament însemnat.

Ostrovu Coriea. În prelungirea ostrovlului *Lungu* se află spre ţermul stâng ostrovlul mic *Coriea*; lungime 1000 m., lărgime 150 m. Póte servi ca o anexă a ostrovlului *Lungu*.

Ostrovu Suciianu. La 2 km. mai jos de *Coriea* se întinde spre ţermul drept insula bulgărescă *Suciianu*; aproape de aceeaşi mărime ca precedentă, nu are nici o importanţă.

Ostrovu Bendu. Mai jos, la 3 km. spre ţermul stâng întâlnim insula *Bendu*, care fiind prea mică nu prezintă nici o importanţă militară.

Ostrovu Becheru. Se află situat spre ţermul drept al fluviului la înălţimea satului bulgăresc *Breslenu*; compus din mai multe ostróve păduroase, dar dintre care cel mai mare are 3 km. lungime şi 400 m. lărgime maximă; este depărtat de ţermul drept de 250 m.

iar de cel stâng de 1000 m. Este favorabil unei treceri: malul stâng fiind acoperit de mările Ezer al Grecilor și cu totul impracticabil; cel drept de asemenea este plin de smărcuri și supus inundațiilor pe o zonă de 4 km. lărgime.

Ostrovele Cârneciu și Chiosulgiava. La 8 km. mai jos de Becheru se află un grup de 3 insule; printre acestea cel mai mare este *Ostrovel Cârneciu*, cel d'întăiu întâlnit în drumul Turtucaei; are 1800 m. lungime și 500 m. lărgime; păduros; departe de țărmul drept de 100 m., de cel stâng 700 m.

Ostrovel Chiosulgiava. În prelungirea Cârneciului se află ostrovel Chiosulgiava, ceva mai mic, păduros. Ambele nu prezintă nici o importanță din punctul de vedere al unei treceri, găsindu-se în aceleași condițiuni ca *Breslenu*.

Ostrovel Cosoiu. La 6 km. în jos de Turtucaia și în dreptul satului bulgăresc Cosoiu se află situată în mijlocul apei, insula bulgărescă cu același nume; pădurosă; lungime 270 m., lărgime 250 m.; departe de țărmul stâng 1000 m. de cel drept 600.

Poate favoriza o trecere de pe țărmul drept.

Grupul insulelor Albina, Cărligu, Ciubucucu și Paraschiva.—În dreptul satelor bulgăresc Garbanu și Popina precum și satului bulgăresc Chiseletul, se află un grup de insule păduroase; dintre acestea cele mai mari Albina și Paraschiva aparțin României, iar celelalte două Bulgariei.

Ostrovel Albina, este mult apropiat de țărmul stâng, de care se desparte printr'un braț de 120 m. lărgime, cunoscut sub numele de Dunărea mică; lungime 3 km. 500 m., lărgime medie 1000 m.

Ostrovel Paraschiva situat în mijlocul apei și la 500 m. de Albina; mult mai larg către mijlocul lui; este foarte ascuțit către extremități, ca și Albina este păduros; lungime 3600 m., lărgime maximă 750 m.; se află departat pe țărmul drept de 500 m., iar de cel

stâng 650. Ambele oströve se prezintă în foarte bune condițiuni pentru o trecere de pe țărmul stâng.

Ostrovel Ciubucucu, situat spre țărmul drept, de care se desparte printr'un braț de 70 m. lărgime; păduros; lungime de 2250 m.; lărgime maximă 400 m.

Paralel cu acest din urmă se întinde ostrovel *Gargălieu*, păduros; are 1800 m. lungime și 300 m. lărgime. Ambele pot servi în bune condițiuni pentru o trecere de pe țărmul drept.

Ostrovel Vărăscă. La 1 kilometru mai jos de Paraschiva, se întinde spre țărmul stâng insula română *Vărăscă*; are 1700 m. lungime și 300 lărgime; este depărtată de țărmul drept de 850 m. de cel stâng de 100 m., (brațul Dunărica). De puțină importanță.

Ostrovel Clinu de Sus. Se află situat în prelungirea precedentului, mult mai mic, păduros; nu prezintă nici o importanță.

Ostrovel Clinu din mijloc. Se află situat ceva mai jos (3 km.) și în dreptul satului bulgăresc *Vetrenu* (Vetrina); păduros; are 1800 m. lungime și 500 lărgime; departat de țărmul stâng de 150 m. iar de cel drept 1000. Un alt mic ostrov numit *Clinu din gura Boului*, situat ceva mai la Vest, îl lăgă de țărmul românesc; este de asemenea păduros. Ambele nu pot favoriza o trecere de pe țărmul stâng fiind completamente dominate de înălțimile de la *Vetrina*.

Insula Calimița. Puțin mai jos de Vetrina se întinde spre țărmul drept ostrovel bulgăresc *Calimița*, foarte îngust dar de o lungime considerabilă, 3 km. și jumătate. Din cauza îngustimii sale reduse nu prezintă nici o importanță din punctul de vedere al unei treceri.

Ostrovel Papurișu. În apropiere de Silistra (1 km.) se află în spre țărmul stâng, ostrovel românesc *Papurișu*; lungime 2 km., lărgime maximă 500 m.; departe de țărmul stâng de 250 m., de cel drept 700 m.; păduros. Nu poate favoriza o trecere de pe

termul stâng fiind în bătaia tunurilor cetății-Silistra. Acest ostrov este cel din urmă pe care îl întâlnim în cursul Dunărei pe porțiunea Timoc-Silistra.

d) *Iuțela curentului*. — După ce a eșit din defileul Porților de fer, la Vêrciorova, Dunărea păstrează un curs mai mult liniștit cu un curent ce nu întrece nici odată 1.^m20 pe secundă și o iuțelă medie de 0.^m60 pe secundă, ast-fel:

Între Vêrciorova și Turnu-Severin iuțela variază între 0.^m70—1.^m20 pe secundă.

Între Turnu-Severin și Gruia, iuțela variază între 0.^m70—0.^m40.

De la Gruia și până la Silistra, Dunărea păstrează 0.^m50 pe secundă în mediu, ast-fel:

La Gruia 0.^m60; la Florentin 0.^m40; la Cetatea 0.^m50; la Calafat 0.^m40; la Bechet 0.^m40; la Turnu-Măgurele 0.^m70; la Ruseciuk 0.^m80; de aci în colo se menține 0.^m60 până la Silistra.

e) *Comandamentul termurilor*. — Începând de la Gura Timocului, comandamentul termului drept se remarcă de la început, în dreptul satului *Racovița*, altitudine 60 m. aproape, față de cel stâng. La satul bulgăresc *Vêrfu*, comandamentul trece numai pe o mică porțiune pe malul stâng, formând înălțimea satului *Atârnați*, altitudine 40—60 m. La *Novoselo* malul drept comandă cu 40 m. pe cel stâng; acesta se menține până dincolo de localitatea *Iasen*; de aci malul stâng începe a avea acțiune de comandament asupra celui drept. La *Cetatea*, el comandă cu peste 200 m.; are însă desavantajul a fi foarte depărtat până la *Golenți*. De la *Golenți* la *Calafat* termul stâng domină cu peste 150 m. De la Calafat, pe 6 km. lungime, termul stâng încă comandă pe cel drept cu 10 m.

Din dreptul satului bulgăresc *Vîdbolul*, comandamentul trece pe termul drept, menținându-se până în dreptul *Corăbiei*; se remarcă însă că termul se depărtează de apă în dreptul satului *Sliva*, la 10 km.

mai jos de *Arțar*, și în dreptul satului *Cibru Palanca*, unde se formeză câte o sub-terasă de aceeași natură ca aceea de pe termul stâng; ambele sunt puțin întinse, au 10—14 km. lungime și 7—8 km. lărgime.

Termul stâng se descoperă din dreptul insulei *Caluda* și devine păduros. La 3 km. de *Cibru Palanca*, înălțimea se apropie și formeză iarăși termul, având un comandament asupra termului stâng de 60 m. De la punctul *Hiler Bair* comandamentul scade la 40 m. De la satul *Codosluu* comandamentul malului drept numai poate aduce acțiune fiind prea depărtat; se formeză iarăși o sub-terasă care se menține pe 9 km. lungime și 6 lărgime. De la gura *Ogostului* înălțimea de pe malul drept se apropie și formeză termul, comandând asupra termului stâng 100 m.

Malul drept format de dealurile *Rahovei*, comandă termul stâng cu 220 m. pe 9500 m. lungime, pe urmă se depărtează, păstrând un comandament de 100 m., însă fără acțiune, fiind prea departe. În dreptul satului *Galova*, se formeză iarăși o sub-terasă, mult mai mică ca cele descrise.

La *Ostrov* înălțimea de pe malul drept se apropie și formeză termul cu un comandament de 200 m., descoperit și foarte frământat.

De la *Gigena*, înălțimea ce formeză termul drept, se depărtează mult de cursul fluviului, putem dice chiar comandamentul trece pe termul stâng. Pe malul drept se formeză pe o mare întindere, o sub-terasă de 28 km. lungime și 10—14 km. lărgime. Pe partea stângă a fluviului, de la Celei la Corabia, comandamentul malului stâng atinge 20 m. asupra malului drept, complet descoperit. În dreptul insulei *Carloviț* (Kahovețu), terasa se apropie, formând termul stâng; are comandament asupra termului drept pe o lungime de 2 km.

La satul *Samoviț*, în dreptul Islazului, comandamentul trece pe malul drept, aproape 160 m. chiar la term.

La *Nicopoli* țărmul drept comandă pe cel stâng cu peste 180 m. pe o lungime de 2 km.; de aci înălțimele se depărtă, lăsând să se formeze două mari sub-terase care sunt despărțite printr'un eșind al țărmului drept, către ostrovul *Persina*, în dreptul localității *Bielene* (Belina Gîaurului).

La 4500 m. de *T-Măgurele*, pe o porțiune de 500 m., țărmul stâng comandă pe cel drept cu 30 m., apoi comandamentul devine aproape egal pe tota întinderea celor 2 sub-terase ce am descris.

În dreptul insulei *Cinghineaua* pe malul drept, înălțimele se apropie de țărm și au acțiune dând comandament asupra apei și țărmului stâng. Pe malul stâng, înălțimele încep a se apropia asemenea, însă sunt comandate de cele de pe malul drept.

La *Șiștor*, țărmul drept are 150 m. comandament asupra celui stâng. În dreptul insulei *Varădinu* înălțimele țărmului drept se retrag, deschizînd valea Iantrei, apoi la satul *Crivina* se apropie din nou pentru a forma țărmul. În dreptul ostrovului *Batinu* înălțimele se apropie mult de firul apei, dar se depărtă iarăși pentru a lăsa o mică sub-terasă de 6 km. lungime și 2 lărgime, până în dreptul insulei *Mecica*, unde comandamentul țărmului drept atinge 130 m. asupra celui stâng și merge crescînd cu cât înaintăm spre *Ruciuk*.

La *Smârda* comandamentul se menține pe țărmul drept, de aci în colo înălțimele de pe malul drept încep a se depărta de țărm. La 3 km. la Est de Smârda pe malul stâng, terasa se apropie, dînd astfel țărmului un comandament asupra insulei *Mocanului* de 6—10 m.

În fața micului ostrov *Tabanu* înălțimele de pe țărmul drept încep a avea acțiune de comandament asupra țărmului stâng. În dreptul ostrovului *Becheru* înălțimele ce fac țărmul drept, se depărtă până la 3 km. de fluviu, lăsînd să se formeze o nouă sub-terasă de 13 km. lungime presărată cu smăr-

curi și bălți. În apropiere de *Turtucaia*, înălțimele se apropie mult de fluviu și formează țărmul drept cu un comandant de 120 m. asupra țărmului stâng; ele se mențin foarte aproape de Dunăre, prezentându-se ca un adevărat zid, de natură granitică, cu alocurea păduros. În dreptul satelor *Gârbanu* și *Popina*, înălțimele se depărtă iarăși de fluviu, însă numai pe o distanță scurtă (8 km. lungime) ele se reintorc către marea fluviului în dreptul localității *Vetrenu* (Vetrina), apoi se depărtă iarăși pe 20 km. lungime și 5 km. lărgime, până în dreptul *Silistrei*. Se formează astfel o nouă sub-terasă de mare întindere.

Înălțimele ce formează împrejurimile *Silistrei* au un comandament asupra țărmului stâng de mai bine de 140 m. și acoperite în mare parte cu vii.

f) *Puncte de debarcare*. Principalele puncte unde se poate executa o debarcare cât de ușoară, ar fi:

La *Florentin*, debarcader; la *Radujavețu*, port; la *Cetatea* (țărmul stâng), debarcader; la *Calafat*, port. S'ar mai putea ușor debarca între *Gura Timocului* și *Vidin*, la *Racovița*, *Novoselo* și *Gomotaru*. La *Vidin* port; *Lom-Palanca*, port; *Schela*, *Bistrețu*, *Bechet* și *Rahova*, porturi; *Ostrovu* (15 km. de Rahova), schelă; la *Biesle* (Beslichion), schelă; la *Celei* (țărmul stâng), de asemenea schelă; la *Corabia*, port (cheiă de zid de 650 m. lungime); la pichetul No. 5 în dreptul satului *Flămînda*, pe țărmul stâng, se poate executa o ușoară debarcare; la *Zimnicea*, port; la *Șiștor*, port; la *Crivina*, schelă; la *Ruciuk*, port (cheiă de piatră 800 m. lungime); la *Raova* Oriehovo, schelă; la *Turtucaia*, debarcader; la *Oltenița*, port; la *Popina*, schelă; la *Silistra*, port (cheiă de zid de 700 metri lungime). La *Chiciu* (Gura Borcei), 4 km. de *Silistra*, pe țărmul stâng, schelă.

g) *Posițiuni militare*. (Puncte de trecere sau de oprire). Plecînd de la Gura Timocului spre *Silistra* și observînd cu atențiune ambele sale maluri, întîl-

nim următoarele puncte cari au o importanță orecare militară :

Florentinul: Florentinul sau Fleurinul. Urmele unei antice colonii militare, arată că acest punct este acel ocupat altă dată de *Florentiniana romană*¹⁾, căreia pozițiunea sa, la marginele imperiului și pe marele drum al *Ratiarei*, la îmbucătura Timocului, îi dădea orecare importanță. Mai târziu în evul mediu, un castel bizantin înlocui *Castrul roman*, pe capul unde terasa Bulgariiei septentrionale înainteză în acest loc către Dunăre.

Locuitorii bătrâni turci, își amintesc a fi văcut vehicule materiale ce au servit la construcțiunea forturilor *Kumbair* și *Ghazibair* din jurul Vidinului. Acest orașel trece a fi avut altă dată o întreprindere mai mare ca a Vidinului²⁾.

Cetatea, importantă prin lupta dintre Turci și Ruși care au loc în apropierea sa în 1853 (bătălia de la Cetatea), dată în împrejurările următoare: *Calafatul* fusese ocupat de Turci și fortificat în scopul de a tăia Rușilor ori-ce posibilitate de a se uni cu Sârbii. Ruși din parte-le, văduseră cu neliniste această pozițiune în mâinile Turcilor, pentru această se determinară a o ataca și lua; în acest scop ei ocupară satele *Moșței*, *Iedul*, *Dobul*, *Călcemaru*, *Muzii*, *Băilești* și *Cetatea*. Satele erau garnisite cu infanterie, cavalerie și artilerie rusească. Turcii trimit 3 coloane sub comanda lui *Ismail-Paga*, pentru a ataca pe Ruși, dar sunt bătuti după cum declară colonelul *Fülle*³⁾ în studiul său „Das Fürstenthum Rumänien“ (pag. 65), idem în „Das Königreich Rumänien“.

Astăzi pozițiunea *Cetatea-Cosova* favorizează o trecere de pe malul drept. Linia principală de acțiune

¹⁾ A se vedea „Dunărea și Căstele Măret Negre“ de Colonelul Drăghicescu, V. I, pag. 31 și 32.

²⁾ Această se adeveresc de F. Kanitz în studiul său „La Bulgarie Danubienne“.

³⁾ A se vedea cursul Colonelului Drăghicescu, pag. 33, Vol. I.

ar fi satul Cetatea, care are un comandament de 150 m. asupra țărmului drept, completamente descoperit. Linia înaintată ar fi țărmul apei, unde se află Schela și câte-va case. Material pentru trecere se găsește suficient.

Această pozițiune are mare importanță strategică în cazul unei acțiuni, când Serbia ar fi aliată cu unul din beligeranți (Români sau Bulgari).

Posițiunea (trecerea) Calafat-Vidin. — *Calafatul*. Altă dată acest oraș era centru de o mare activitate comercială. Numele de *Calafat*¹⁾ pare a fi rămas de la acela al materiei întrebuințate în toate timpurile de navigatori pentru a face impenetrabile la acțiunea apei, unirea bordagelor de lemn ale corăbiilor.

În timpul când Genovezii se aflau la Dunăre, Calafatul era punctul unde acești coloniști și călătoria și smolii vasele lor; terenul acestui port chiar astăzi se pretinde acestor operațiuni primitive. Cu retragerea Genovezilor, Calafatul își pierde din valoarea sa; abia în timpurile noastre, după multe secole de uitare, orașul reîncepe a da semne de viață.

În piriada de la 1592 până la 1854, numeroase războaie, fac să reiasă importanța pozițiunii Calafatului din punctul de vedere militar. În Ianuarie 1854, acest punct se întări printr'un lanț de redute înaintate. (A se vedea Vidin și Calafatu planșa 2-a). Redutele se flancau una pe alta și erau legate prin șanțuri mari și 57 de câmp. Ele erau legate prin șanțuri pasagere și prin obstacole artificiale. În primăvara anului 1854, mai multe lupte au fost date între generalul *Liprandi*, comandantul trupelor rusești și *Achmet-Paga*, comandantul trupelor turcești. Ruși neobținând nici un succes, sunt nevoiți să se retragă în urma Olului.

În timpul războiului Sârb-Turc, guvernul român trimise la Dunăre un corp de observare de 4.000

¹⁾ A se vedea Cursul Colonelului Drăghicescu, pag. 33, Vol. I.

omeni pentru a păzi frontiera de la Severin la Calafat. Încă din 1876, acest corp de observațiune conștrui câte-va baterii la Calafat¹⁾ cari au adus folose reale prin bombardarea Vidinului, urmele lor abia se mai pot distinge astăzi.

Mai târziu, în timpul când ruperea relațiilor cu Rusia era aproape de a deveni un fapt, Calafatul era ocupat de flota, care își strămutase cu totul reședința aci²⁾.

*Vidinul*³⁾ Ca cetate, datăză din 587 de Crist, de pe timpul Avarilor, însă a fost distrusă de mai multe ori. Principalele sale fortificațiuni au fost zidite prin secolul al XVIII-lea de Vizirul cel mare *Husein-Pașa*, ajutorul lui *Mahomed al II-lea*; în reformele sale, des-structorul *Imicerilor degenerați* — numit în urmă guvernor al Vidinului — îi completă întărirea, împingând energia până a închide tîrgul, spre a scote poporul la lucrul fortificațiunilor. În 1876 *Osman-Pașa*, eroul Plevnei, luând această Cetate drept basa operațiunilor sale, o întări cu urvage înaintate, cari au fost în

1) Bateriile ce se ridicară și la cari se lucră de la Maiu pentru a le transforma în baterii de asediu erau următoarele: *Bateria No. 1* Cerol I, la Nord de Calafat, situată pe o înălțime de 45 m., cu vedere întinsă asupra bateriilor Cetății Vidin, era destinată a le contra-bate; *Bateria No. 2 Elisabeta*, puțin mai la stînga de bateria No. 1, în fața inamicului, pe malul apei, era destinată mai ales a împiedica ori-ce pregătire de trecere din partea Turcilor. *Bateria No. 3 Mireca*, la Sud de bateria No. 2; *Bateria No. 4 Ștefan-cel-Mare*, în afara orașului Calafat, la Sud, pe o înălțime de 60 m. Alături de bateria Mireca se construise luneta No. 5 *Cuca*. Bateriile 2 și 3 erau destinate în special a bate Dunărea. *Bateria Ereilor*, pentru a lăta Dunărea către Giuperceni, precum și bateriile din Vidin, în lupta bateria Mireca a suferit cea mai mult, acesta din cauză că se afla pe o înălțime înaintată, spre centrul Vidinului. Turcii concentrară mult focurile asupra ei. (Detaliile se pot vedea în Istoricul resortului, bombardarea lui provocată pentru a asigura trecerea unor vase militare, al căror scop era de a forța blocarea; ast-fel fură: *Ada, Bucur*, etc.

2) A se vedea cursul colonelului Drăghicescu, pag. 37 Vol. I.

3) *Bozonia* sau *Vendens* la Romani, *Belyum* sau *Bdyn* pe timpul țarului Asan (1189) — *Vadin* într-un document al celui-ași suveran: *Bodon* la Unguri; *Budin* la Serbi și Bulgari; *Diiu* sau *Dii* la romani și la Turci. A se vedea „Dunărea...“ de colonel Drăghicescu, p. 38—45 Vol. I.

șilele din urmă ameliorate (a se vedea planșa 2-a). Apărută în 1877 de 12.000 omeni sub *Izzet-Pașa*, putu să reziste armatei asediațoare române. Înaintea cetății Vidin se afla localitatea *Smârdan*, apărate de 3 luncete și legate între ele prin tranșee.

Din punctul de vedere strategic, pozițiunea *Vidin-Calafat* a jucat în toți timpii un rol însemnat. Vidinul fiind organizat militar, în cetate, cu un comandament militar, pōte să neliniștească mult operațiunile cari ar fi îndreptate în centrul Bulgariei de Nord (regiunea Plevna-Lovcea-Tirnova-Rusciuk), prin munții *Stara* (Balcanii occidentali) sau valea Timocului; de asemenea și asupra acelor, cari ar fi îndreptate din Oltenia spre Sofia. O ofensivă inamică pornită din cetatea Vidin ar neliniști flancul și spatele operațiunilor adverse dirijate de la Dunăre. *Calafatul* la rîndul său, supără operațiunile cari ar fi îndreptate din Serbia și Bulgaria în Oltenia către Craiova primul obiectiv geografic.

Trecerea Arțar (Arcer) Palanca. Aci a fost scaunul coloniei *Alpina Ratiaria* sau *Ratiaria*, capitala Daciei *Ripene* (*Ripensis*)¹⁾, și exilul lui *Sila*, marele bărbat al Romei. Din resturile găsite în această regiune rezultă că teritoriul acestei părți a Dunărei, trebuie să fi fost altă dată, centrul cel mai activ al industriei romane. Tot aci, a fost quartierul general al unei regiuni romane în secolul XIII-lea și stațiunea flotei romane pe Dunăre. Ca și în timpul romanilor, *Arcerul* era și sub Turci, stațiunea unei flote de război. Situațiunea sa, făcea un excelent post de observațiune pentru regiunea coprinsă între Lom și Vidin.

O cale strategică romană pleca, altă dată, din Arcer spre Niș (Naissus); cale urmată de slavi, în secolul al VI-lea, când se stabiliră în peninsula Balcanică. În 1877 Turcii aveau aci mari baterii. Ar-

1) A se vedea cursul Colonelului Drăghicescu, pag. 49—50 Vol. I.

cerul fu luat în iarna anului 1877 de trupele române sub comanda generalului Haralambie.

Puternic în vechime, Arșarul nu are nici o importanță militară în prezent; pe de o parte comunicațiile ce converg aici nu l'favorizează fiind neînsemnate, iar pe de alta populațiunea sa nu oferă resurse suficiente armatelor.

*Lom-Palanca*⁴⁾ este urmele cetății romane *Alunus*, din care se mai ved și astăzi în partea nordică, netăgăduite ruine; o uriașă zidire romană, lată de mai mulți metri, *Kaleh* sau Castel, odinioară locuit numai de Turci, înconjurat de un șanț pătrat, cu bastioane rotunde la colțuri, cu laturi ce măsoară aproximativ 160 m.

În prezent *Lomul* fiind un centru mare populat și nod al mai multor comunicații bune, care conduc către Plevna-Târnova, Vidin și Sofia, oferă mari avantaje unei armate care ar opera în regiunea de Vest a Bulgariei.

*Posițiunea Rahova-Bechetu. Rahova*²⁾. Fortificațiunile sale datează de pe timpul generalului rus *Geismar* (1829). În campania din 1877 a jucat un rol însemnat; înțele succese ale lui Gurko (1877) probase necesitatea de a se lucra nu numai pe drumul Sofiei sau Adrianopolului, dar însă și pe acela al Vidinului prin Rahova și Lom-Palanca. Pentru aceste motive armata română avu onoarea de a asedia și cucerii cetatea Rahova cu mare succes în fericita campanie a independenței noastre.

Bechetul. Situat la Gura Jiului, a purtat odinioară numele de Ciobanul. În satele de pe Jiū și în apropierea acestui orașel, se concentraseră în 1877 trupele cari trebuiau a ajuta printr-o debarcare eșită

pe pontone din Jiū, asaltul Rahovei dat de trupele corpului de pe Vid. Tot aci se făcuseră mai multe baterii, pe malul Dunărei, pentru a bombarda Rahova.

Posițiunea Bechet-Rahova are o mare importanță strategică pentru operațiunile pomite de la Nord, căci o ofensivă trecând prin Rahova, are avantajul că separă trupele apărătorului care ar fi însărcinat cu paza trecerilor mai importante de la Lom-Palanca și Nicopoli, putând ast-fel a le ataca pe flanc. Mai oferă încă avantajul, că conduc operațiunile pe drumul cel mai direct către *Vrața*, punct strategic important în centrul Bulgariei de Vest, iar de aci la Sofia. *Bechetul* oferă putința unei repezi concentrări, fiind deosebit a mai multe comunicațiuni între 2 linii ferate (Craiova-Calafat) și (Piatra-Olt-Corabia) favorabile transporturilor militare. Posițiunea tactică a acestei treceri la Bechet, se prezintă în bune condițiuni; orașul este depărtat de țerm și are un comandament de 6—10 m. asupra țermului de la deosebit până la terasa Danubiană; are flancul drept resemnat pe Gura-Jiului, iar cel stâng pe halta *Potelu*.

Trecerea Corabia-Măgura. Corabia. Înființarea acestui port este nouă, datează numai de la 1862 din timpul lui Cuza.

Trecerea Dunărei de către armata română la Corabia în 1877. Importanța acestui punct reiese din aceea că favorizează o trecere de pe malul stâng, ast-fel: în apropiere de acest punct *armata română* trece Dunărea în ajutorul *acelei rusești* la Plevna. Trecerea a fost executată în condițiunile următoare: A treia divizie, marită cu o brigadă de cavalerie și 2 companii de geniu, începu chiar din seara de 12 August 1877, a efectua trecerea Dunărei pe pontone. *Brigada Ipătescu* fu cea d'întâi care puse piciorul pe pământul turcesc. Această divizie fu însărcinată a ocupa pozițiunile în scopul de a protege contra ori-cărui atac, *construcțiunea podului* care trebuia să începă chiar de a doua-zi. În dimineața zilei de 13/25 Au-

1) Expresiunea *Palanca*, la Turci, înseamnă o fortăreață înconjurată de un șanț câptușit cu cărămidă.

2) Numită *Regina* sau *Regova*, sinonim cu *Crai-ova cetatea regală*: *Regiana*, de asemenen: *Oreja-hovo*; *Oreacu* la Românii olteni. (A se vedea „Dunărea...” de Colonel Brighicescu, pag. 52, vol. I.

gust pontonierii începură construcția podului, la vale de *Corabia*, în locul numit *Siliștóra*. În acest punct, fluviul este mai puțin larg și prezintă între altele, avantajul de a avea o insulă. Se preferă această poziție și se profită de un banc de nisip, care aici a dispărut deja. În fața podului, pe țărmul opus se afla satul *Măgura* (care se găsește și astăzi). Lungimea totală a liniei de la *Siliștóra* la *Măgura* are 1400 m. Cu toate că în noaptea de 14—15 August, o furtună slăbi podul, care nu era încă stabilit, totuși el fu terminat în ziua de 16 August după 3 zile de lucru¹).

Modul de execuție al podului, natura sa. Între țărmul român și insulă, se întrebuițau 52 pontone, plus două fundații. Distanța între axele corpurilor de suport era de 8 m., cea-ce dă 53 de intervale sau 424 m. Se întrebuițase 46 pontone de la bancul de nisip până la *Măgura* (țărmul drept), plus două fundații adică 376 m.

În apropiere de insulă, precum și de țărmul drept, podul era construit pe capre ordinare cu patru picioare. Tablierul era la o înălțime de 1 m. 25 de la sol. Caprele erau înfundate în pământ. Lungimea punții pe capre era de 216 m. Insula nu avea mai mult de 130 m. lărgime. Lungimea totală a podului era de 1016 m. la care adăugând și cele 2 rampe de apropiere de câte 7 m. face un total de 1030 m. Calca podului era de 3 m. 90. Lungimea unui ponton era de 10 m. 50, înălțimea d'înainte de 1 m. 12 și aceea d'înapoi 1 m. 20; în mijloc, 1 m. 04. Volumul său era cam de 10 m. cubi.

Pozițiunea Corabia-Măgura are mare valoare strategică, căci favorizează o repede concentrare pentru trecere pe malul opus, dominat cu desăvârșire în această parte. Prezența liniei ferate *Piatra-Olt-Corabia*, liniei *Oltului*, liniei ferate *Pitești-Turnu-Măgurele* și numerelor comunicații ce debusează aici, fac din

1) A se vedea „Dunărea”... de Colonelul Drăghicescu, pag. 61, vol. I.

Corabia unul din cele mai importante puncte de trecere, ce s'ar efectua peste Dunăre.

Pozițiunea tactică a Corabiei se prezintă cu o linie înaintată ce ar ocupa țărmul păduros, cu pozițiunea principală determinată de terasa *Danubiană*. Regiunea terasei *danubiene* din vecinătatea *Corabiei* este foarte productivă și viabilă.

Trecerea Turnu-Măgurele-Nicopoli. — *Turnu-Măgurele:* În antichitate această cetate se numea *Romula*, și se pretinde a fi fost fondată de *Traian*¹) În jurul ei, străbunii noștri au avut mai multe bătălii cu Turcii. Numele său derivă de la un *turn*, ce se găsea mai la vale de gura *Oltului*; pare să fi fost ruinele vechi cetăți romane *Turis-Constantini*, unde se dice că *Iustinian* ar fi așezat pe *Anti*²). Fundamentul ruinelor *Turnului* formeză o figură pătrată cu latura de 35 pași și înconjurată cu un șant lat de 5 pași.

Cetatea *Turnul*, înființată în anul 1389, a fost dărâmată în anul 1829, conform tratatului de la *Adrianopol*.

În 1853, orașul suferi foarte mult din cauza lupțelor dintre Turci și Ruși. După cererea *Marelui duce Nicolae*, în timpul asediului *Plevnei* (Octombrie și Noembrie 1877), podul *Românilor* de la *Corabia* a fost mutat în dreptul acestui oraș, care deveni astfel, un centru de mare activitate.

Importanța ce au Cetatea *Turnul*, se explică prin aceea că forma împreună cu *Nicopolul* un cap de pod, în drumul pasului *Șipea*, pe unde trecea șoseaua principală către *Constantinopol*, precum și aceea către *Sofia* (vechea *Sardica*), prin care s'ar fi putut întorce *Baleanii Centrali*.

*Nicopoli*³) sau *Nicopolis* (orașul *Victoriei*), turcesc-

1) După alții se pare a fi zidită de nise evrei gonți din *Ungaria* sub *Vlad I* (1389—1373).

2) A se vedea *Dunărea* de Colonelul Drăghicescu, Pag. 64, Vol. I.

3) A mai purtat diferite nume ca *Anassamum*, *Assinus*, *Assimus*, *Ossena*, *Kallissi* etc. după cum ne spune Colonelul Drăghicescu.

cul *Nebol*; este fondat de către imperatorul *Heraclius*, în memoria câștigării unei victorii în contra barbarilor. Alții prefund că acest oraș ar fi fondat de Traian, în timpul războielor cu Daci. Printre număratele lupte cari s'au dat în jurul acestei cetăți¹⁾ se remarcă teribila bătălie a lui *Baiazet I* (supranumit *Il-derim* (Fulgerul), reputată la 28 Septembrie 1396, în contra armatelor aliate ale creștinilor, comandate de *Sigismund*, regele Ungariei. Românii au avut mult de luptat cu cetatea Nicopolului mai ales în timpul lui Mircea și Mihail; de aceea, într-o relațiune trimisă M. S. Împăratului, la 1 Octombrie 1608, *Generalul Veterani* susținea că cetatea Nicopolei ar forma cheia Valachiei.

Importanța strategică a Nicopolului. Astăzi valorea cetății Nicopolului din punctul de vedere strategic se prezintă în următoarele condițiuni: Se găsește în zona probabilă de concentrare a armatei bulgare, pentru o acțiune spre Dunăre; afară de aceasta, prin cele 4 comunicațiuni ce debuzează aci, precum și prin pozițiunea sa tactică, de sigur va forma un punct de acoperămint pe zona de concentrare bulgară.

Pozițiunea sa tactică se prezintă în bune condițiuni, având un comandament de 180 metri asupra țărmului opus.

O trecere executată de pe țărmul stâng în dreptul Nicopolului, nu ar avea sorți de izbândă; dar ocupațiunea acestei cetăți de o armată ce ar invade de la Nord pe teritoriul bulgăresc, oferă mari avantaje, căci; s'ar putea forma împreună cu Turnu-Măgurele un cap de pod unde linia de operațiune ar fi mult garantată, Turnu-Măgurele, cap al unei linii forate

1) Pe o creastă joasă și ondulată situată cam la distanță de o oră de oraș între *Oșna* și *Dundre*. Pe cîstele sudice ale acestor coline profunde, ôstea lui *Baiazet*, așteaptă și fieu lucrări pe cavaleria franceză antrenată pe această creastă, de beția unei înalte victorii, în urmărirea invasiilor pentru un moment. Acolo se descheie, pentru nenorocirea Bulgariei și a Europei creștine, marea și sângeroasă luptă ce poartă numele de *Bătălia de la Nicopoli*.

și nod a 5 căi de comunicațiuni bune oferă mari avantaje sub raportul resurselor de orice natură și viabilitate.

Flămânda. Localitate situată pe malul stâng al Dunărei la 4 km. la Est de T.-Măgurele formă o bună pozițiune demonstrativă, servind la întorcerea Nicopolului, fie pe la Zimnicea ca în 1877, fie pe la Islaz sau Corabia.

Se prezintă în bune condițiuni de concentrare repede, deservită de Turnu-Măgurele. Între această localitate și T.-Măgurele căma terasei Danubiene prezintă un comandament de 40 m. d'asupra nivelului apei, unde se pôte stabili baterii de artilerie. Rușii s'au folosit de această pozițiune pentru a bombarda cetatea Nicopoli; ast-fel, atrăgînd atențiunea adversarului în această parte s'a favorizat trecerea de la Șistov.

Trecerea Zimnicea-Șistov. *Zimnicea* numită de geograful *Ptolomeu* Σιστοῦ, e important pe de o parte prin aceea că din sus de oraș, pe rîpa Dunărei se afla până la 1845 o cetate de pămînt, de o figură pătrată cu latură de 150—200, pași și înconjurată de 2 mari șanțuri foarte adânci, pe trei sferturi de un indoit val unde odinioară a fost *Contra-Dinum* sau *Quinto-Dinum*, de unde derivă probabil și numele de *Dinnicea*, care apoi s'a transformat în *Zimnicea*¹⁾; iar pe de alta, că pe aci s'a efectuat faimîsa trecere a Rușilor în 1877 pe teritoriul bulgăresc.

Șistov, *Șistovul* sau *Seistov*, numit de scriitorii moderni bulgari *Isklystov*, trece printre orașele comerciale cele mai active de pe Dunărea de jos. Se mai găsește încă și astăzi la Șistov ziduri vechi romane, mai ales pe la vestul mahalalelor sale. Aci a fost odată vechea cetate romană *Novoe* sau *Novensis*, cunoscută mai târziu sub numele de *Novomont*. După colonelul Drăghicescu, numele acestui oraș pare a fi

1) A se vedea Dunărea de Colonel Drăghicescu, Pag. 82, V. 1

venit mai mult de la *Sixto-Dinum*, ce s'ar putea admite a fi existat, de vreme ce e sigur că a existat și *Quinto-Dinum*.

În timpul lui *Mircea*, acest oraș era foarte tare; căzut mai apoi în mâinile Turcilor, valoarea sa decade¹⁾ iar după războiul din 1877 se ridică din nou.

Importanța sa este mărită prin aceea, că în timpul războiului din 1877—78 armata principală rusă trecu Dunărea la 27 Iunie 1877 (ora 2 dimineața), la 3 km. mai la vale, sub comanda Marelui duce Nicolae Nicolaevici.

Trecerea Dunării la Șistov. (A se vedea planșa 5-a). Trecerea preparată în cel mai mare secret s'a efectuat în tăcerea nopții, începând cu divizia XIV sub comanda generalului Dragomiroff. Această trecere s'a efectuat în modul următor:

Trupele fură împărțite în 6 eșaloane, compus fiecare din 12 companii de infanterie și 60 de cazaci; câte 8 piese de munte au fost afectate primelor 2 eșaloane, iar celorlalte 4 eșaloane câte 6 piese de companie de fiecare. Trei batalioane de pontonieri (3, 4, 5) ajutate de marinari și de cazaci pe jos, construiră un singur pod destinat a trece infanteria; un alt batalion de pontonieri (al 6-lea), a fost însărcinat cu a stabili un al doilea pod cu destinațiunea pentru trecerea artileriei și a cazacilor. Așa dar, erau 2 poduri pentru fiecare eșalon câte unul. Trei baterii din brigada 4 artilerie, luară pozițiune în *b*; 2 baterii, la extrema stângă în *c*; în fine alte 3 baterii la extrema dreaptă în *a*. Un regiment, al 35-lea de infanterie, formând susținerea artileriei, ocupa în consecință terenul din vecinătatea pozițiunii bateriilor și cele 2 insule din față.

1) Ruinat prin războiul cu Turcii și redus în stare de sat, Șistovul s'a ridicat din nou pe la finele secolului al XVII-lea. După Campania victorioasă contra Turcilor, în 1789, Austria, se vădu obligată de a face pace cu Porta, Congresul de la *Reichenbach*, consacră această pace pe baza celor din statu-quo.

Grație forței disciplinare, trecerea se efectua în liniște, s'a păstrat cel mai mare secret, trupele nu au tras nici o pușcă înainte de a fi pășit pe malul opus. Turcii au fost surprinși, ast-fel când s'a dat alarma la Șistov era prea târziu.

Considerațiuni asupra trecerii Zimnicea-Șistov. Șistovul are astăzi o importanță tot atât de însemnată ca și altă dată, ast-fel:

Poate servi ca ocoșământ concentrării bulgare; pozițiunea sa tactică dominând țărmul stâng, permite efectuarea unui pod în bune condițiuni, în vederea unei treceri pe malul opus. Poziția este determinată prin insula *Eșec Ada* ca linie înaintată; orașul *Șistov* formând linia principală de rezistență; iar înălțimile dominante de la sudul orașului pot servi ca linie de retragere.

Zimnicea sub raportul strategic se poate considera ca puncte de întâiul ordin, de ôre-ce o invazie reușită de la Nord pe aci, separă armata bulgară în două părți. E de cea mai mare importanță a se poseda de la început Șistovul, căci se formează din ambele puncte un cap de pod de mare valoare, servind ca bază operațiilor care ar urma pe teritoriul bulgăresc.

Ca valoare tactică Zimnicea perde, fiind dominată de țărmul drept. Dacă se are însă în vedere depărtarea destul de simțită a orașului de țărm și ținându-se seama că localitatea este așezată pe creșta terasei danubiane (cu un ôre-care comandament, asupra sub-terasei danubiene pe o lărgime de 5—6 km. de unde s'ar putea bate tot teritoriul până la țărm, cu o mai mare eficacitate ca aceea ce ar susține invazia de la Sud) rezultă că valoarea Zimnicei din acest punct de vedere, încă ar putea să fie apreciată. Pozițiunea este determinată de creșta terasei danubiane, în care rezistența principală este indicată de înălțimile ce preced orașul spre Nord.

Pozițiunea de la Slobodja. Situată puțin mai la Est de Giurgiu, a servit în mai multe rânduri la treceri

de pe un mal la altul, așa: Rușii, în 5 Noembrie 1853; Turcii, 5 Februarie 1854. În 7 Iulie 1854 *Hossan-Gaki-Paşa* după ce se asigură mai întâiu de ocuparea insulei *Konna*, reuşeşte să treacă Dunărea în capul a 40.000 de turci; rușii bătuți cedăză terenul și turcii ocupară Giurgiu.

În timpul războiului din 1877—78 armata rusescă instală la *Slobodîia* baterii de asediū, de unde se bombardă Rusciukul. La întâiu bombardament făcut cu ocazia trecerii de la Zimnicea, Rușii aveau 28 piese 12 mortiere ghintuite și 16 tunuri lungi de 24 cm.) împărțite în 7 baterii și ocupau 5500 m. (A se vedea planșa 5-a.)

Trecerea Giurgiu-Rusciuk — *Giurgiu*. Numirea Giurgiu, ne spune Colonelul Drăghicescu, pōte să fie o formă populară din vechea limbă românească a numelui propriu Gheorghe. Genovesii cari au stăpânit Dunărea de jos la numit *San-Giorgio*.

Vechile întărituri ale Giurgiuului, astă-đi în ruine, se datoresc regelui *Sigismund*, al Ungariei, din 1431. În 1844 Turcii îl prefăcură în *raia* și 'l adăugă și partea teritoriului din prejur. În timpul domniei lui Mircea și Mihail, Giurgiu a jucat roluri importante. Orașul afară de un zid slab ce 'l înconjura, era ocrotit de castelul San-Giorgio, castel care prezintă o pozițiune foarte tare; arta și natura contribuise a 'l întări. Castelul era așezat pe o insulă foarte frumoasă numită *Slobodîia*.

Luarea castelului San-Giorgio, a fost obiectul celei mai importante întreprinderi ale campaniei din 1595 și se pōte considera în cursul a 4 secole, ca una din cele mai mărețe fapte ale gloriei române unde Mihai Vîtēzu biruise armata lui Sinan.

De atunci cetatea Giurgiuului a trecut de mai multe ori prin mâinile Rușilor și ale Turcilor. În urma războiului din 1828—29 se rase zidurile acestei cetăți, afară de acela din spre Dunăre, care cum se scie, se mai găsește încă și astă-đi. Orașul cu raiaoa din

prejur, fu încorporat României. Turcii au stăpânit Giurgiu mai bine de 285 ani.

În 1854, de asemenea, mai multe lupte între Ruși și Turci avură loc la Giurgiu, printre acestea în lupta de la 7 Iulie rușii sunt învinși.

În timpul războiului pentru independență, Giurgiu suferi foarte mult din cauza bombardărilor ce le făcură Turcii din Rusciuk.

Rusciuk. În timpul Romanilor, Rusciuku forma sub numele de *Prisca*, unul din punctele fortificate ale frontierei Moesiei.

Românii au numit acest oraș *Vrusik* și până mai în urmă Rușii, (nume cu aceeași origină ca și Rușii-de-Vede).

În 1595 Mihail birui pe Mustafa Pașa, predă orașul Rusciuk și îi dăde foc.

Forturile detașate ale cetății și incinta datēză din 1829 și 1854.

În 1877 ele au fost reconstruite în mare parte și s'au mai adăugat și altele noui precum: *Leven-Tabia Ciuciuc-Tabia*, *Arab-Tabia*, etc. În total 21 uvrage pasagere cari au făcut din cetatea Rusciukului un adevărat câmp retranșat.

În 1877 Rusciukul avea și o incingētoare, care forma reductul principal. Acesta se compunea din mai multe forturi bastionate, reunite între ele prin curține lungi și mici bastioane.

Câte-va baterii și tranșee, au fost stabilite pe partea care domină Dunărea.

Cele 21 de uvrage cari înconjurau incinta orașului, erau depărtate de oraș de la 400—500 m., iar între ele 2 km. în mediū. Uvragele au fost construite pe înălțimile cele mai mari cari înconjur orașul. Ele aveau un caracter cu totul pasager, cu talusele necăpușite. Traversele erau destul de numeroase și dispuse pe diferite direcțiuni. Înălțimea lor medie era 10—12 m. Sub traverse se găseau poterne pentru comunicațiunea cu exteriorul. Pe lângă traverse

mai erau și paradose cari puneau artileria la adăpostul loviturilor inamice. Așa în uvragiul *Sesni* și fortul *Ahmet-Eyul*, traversele și paradosele înconjurau piesele din toate părțile. Adăposturile și magaziiile de muniții se găseau în aceste traverse. Câte-va uvrage precum fortul *Selibi*, aveau șanțuri; ele erau bătute cu focuri din *blockause* stabilite în unghiul uvragiului. Nici o puternă nu-l făceau să comunice cu interiorul uvragiului, această dispozițiune făcea dificilă trecerea din blockaus în uvrăgiu. Câte o-dată, o caponieră sau semi-caponieră forma partea d'inaintea uvragiului.

Profilul forturilor, ce au fost construite în jurul Rusciukului, nu prezentau nici o particularitate, de cât că, unele din ele permitea infanteriei o tragere etagiată. Ast-fel era fortul *Ciuciu*.

Cu toate acestea, se remarcă fortul *Leven*, care era cel mai însemnat. Înălțimea medie a parapetului acestui uvrăgiu era de 20 picitoare, iar adâncimea șanțului 15. Grosimea parapetului era considerabilă, 20—30 picitoare. Fortul *Leven* este și astăzi uvrăgiul cel mai tare al liniei de centură. Forma traseului său era neregulat și ca atare foarte greu de bombardat.

Era un tip de uvrăgiu cu un unghișor eșit, sub formă de corn, prezentând de o parte un front în formă de clește, iar de altă o semi-redută.

Bastioanele și semi-reduta formau magaziiile. Pe curtină se găsea un *cavalier*, făcând față la eșirea uvrăgiului.

Interiorul uvrăgiului era dispus pentru artilerie; drumul acoperit, pentru infanterie.

Dimensiunile principale ale acestui uvrăgiu erau următoarele:

Lungimea diametrului între liniile de foc interioare, 200 m;

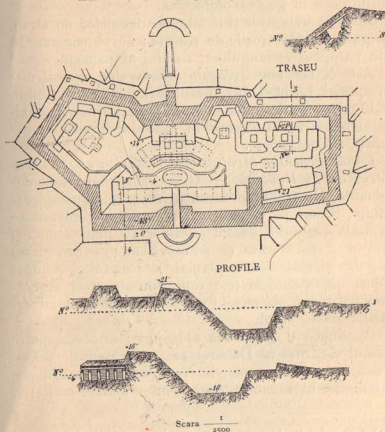
Lungimea diametrului între liniile de foc ale glaciului, 260 m.;

Adâncimea măsurată pe capitala din urmă a parapetului, 50 m.;

Adâncimea măsurată pe capitala din urmă a glaciului, 120 m.;

Parapetul avea o lărgime de 6—8 m., talusele interioare, erau captușite;

LEVEN-TABIA (Uvrăgiu No. 17).

Fundul șanțului era de 10 m. de-desubtul liniei de foc; contra-escarpa era precedată de un drum acoperit; fundul șanțului era barat cu un rind de palance.

Piesele tunurilor trăgeau prin ambrasură, se escepta 2 piese stabilite în *barbele*, pe *cavalier*. Toate traversele aveau redute cu pereți laterali în piatră și aco-

perite cu lemn; aveau de asemenea adăposturile blindate pe parapet și platforme pentru piese¹⁾.

Un fapt remarcant, asupra uvragelor din jurul Rusciukului în campania din 1877—78 a fost lipsa de apă potabilă; trupele garnisoanei în timpul investirii n'au comptat de cât pe apa de ploie. Apărarea șanțurilor era în general defectoasă.

Înapoia uvragelor și la adăpostul cutelor de teren, se găseau adăposturile de rezervă; ele se compuneau din parapete rectangulare, scobite în pământ.

Astăzi mai toate uvragele acestea s'au reconstruit; în special Leven-Tabia, prezintă un interes deosebit.

Fortificațiunile actuale ale Rusciukului formează obiectul unui studiu separat în capitolul „Sistemul defensiv al Bulgariei“.

Considerațiuni strategice și tactice asupra trecerii de la Rusciuk. — Grație situațiunei sale dominante, Rusciukul prezintă o importanță considerabilă. Situat pe drumul cel mai direct care unesea capitala regatului nostru cu Balcanii peste Dunăre; nod a 2 căi ferate și 4 căi bune; centru mare populat și mai ales comercial²⁾. Rusciukul a jucat roluri importante în toate timpurile și a fost totdeauna unul din obiectivele de întâiul ordin al adversarilor de la Nord.

Posițiunea îl favorisează îndeajuns; în această parte țărmul escarpat al Dunărei are o înălțime de 30 m. d'asupra nivelului apei, la Vest, se mai adaugă patul îngust al Lomului (închis între maluri înalte) și

1) A se vedea la „La guerre d'Orient“ de „un tacticien“ pagina 577 până la 582, vol. III.

2) Contele Angelo de Gubernatis arătând importanța comercială a Rusciukului se exprimă: „Posițiunea sa pe Dunăre, îl favorisează: orașul primește pe Dunăre, produsele Orientului, ale României, Rusiei, Austriei, pentru a le introduce în Bulgaria. El este prin urmare, un antreprenor de primul ordin: activitatea comerțului său poate să-l îmbogățească mai mult ca proprietatea fonciară; prin navigațiunea pe Dunăre, orașul va grăbiți bogății, pentru a-și zidi palatele și vilele sale, după cuna Genovezii și Venețienii și adăuga palatele lor din expedițiunile pe mare“.

vecinătatea Dunărei care face apropierea foarte dificilă: la Sud și Sud-Est înălțimile malului drept se ridică în această parte până la 160 m. d'asupra nivelului mării, dând Rusciukului un mare comandament, asupra țărmului stâng și în deosebi asupra Giurgiului. La Nord-Est terenul devine plan. Solul este bine cultivat și lipsit de plantațiuni sau arbori.

Dunărea în această parte are o lărgime de 1400 m. O trecere de pe malul stâng în dreptul Rusciukului, ar fi periclitată.

Trecerea Oltenița-Turtucaia (Tutracan). *Oltenița* numită în vechime *Dafis* își avea pozițiunea pe partea mai înaltă a văii Dunărei; pe timpul primei sale zidiri, Dunărea trebuie să fi avut cursul mult mai spre Nord de locul ce ocupă astăzi talvegul. Numele său aparține religiunei păgâne. E multă probabilitate că această cetate să fi existat chiar din vremea Dacilor. În timpul lui Constantin ea luă numele de *Constantinopolă*.

Pe aci intrau Domnii în țară, când se întorceau de la Constantinopoli spre a se urca pe tron. În 1871 și 1873, Rușii batând pe Turci, au trecut apoi Dunărea la Turtucaia. În 1828 Rușii nu putură efectua trecerea Dunărei aproape de acest oraș, din cauză că Turcii se stabiliseră foarte bine în fața lor la Turtucaia. În 1855 Rușii suferiră iarăși un măcel îngrozitor, într-o luptă crâncenă cu Turcii. În 1877, orașul a fost bombardat de Turci în 8 Mai.

Turtucaia. Pe locul actualului oraș bulgăresc *Tutracan*, Marele Constantin zidi odinioară fortăreața *Transmerisca*. La început, orașul forma o întărire importantă și era apărat de două cohorte. În luptele cu Turcii, Românii, învingătorii lor, distrug această cetate în două rânduri în 1594 și 1595.

De asemenea în mai multe rânduri, Rușii au avut de luptat aci cu Turcii. În 1853 Turcii fortificară ambele maluri ale Dunărei, constituind din *Oltenița* și *Turtucaia* un bun cap de pod.

În 1876 se adăugară fortificaţiunii noi, întărindu-se şi cu artilerie.

Valoarea strategică şi tactică a trecerei Olteniţa-Turtucaia. Olteniţa fiind comandată în întregime de ţermul drept, nu presintă o importanţă deosebită pentru o invasiune pe la Nord; mai ales că debararea s'ar face între cele 2 mari cetăţi Ruciukul şi Silistra, care desavantagă pe atacător din toate punctele de vedere. Apoi ofensiva trecând Dunărea debarcă şi înaintă pe teritoriul bulgăresc în regiunea dificilă a Pravadiei şi centru quadrilateralului fortificat.

Pentru o invasiune de la Sud, Turtucaia presintă o importanţă strategică de primul ordin, permiţând de a cădea în centrul câmpiei române, cu flancurile ore cum asigurate, fiind resemate pe obstacole naturale.

Posiţiunea tactică a Turtucaiei este determinată de mlaştinile ce domină ţermul stâng cu 60 m. Pentru infanterie se găsesc bune terase, cari permit întrebuinţarea focurilor etagiare. Flancurile poziţiunii sunt slabe şi ne rezemate pe obstacole naturale.

Trecerea Călăraşi-Silistra. — *Silistra.* Acastă celebră fortăreaţă dunărenă, ce se află alături de frontiera Dobrogei se crede a fi fost restabilă, dacă nu chiar zidită, de Constantin cel Mare.

Pe timpul Romanilor a purtat diferite nume, precum: *Durostorum*; *Dorestena*; *Dorostero*; *Durostro* şi era una din cetăţile cele mai importante ale Moesiiei inferioare, la confluenţa *Dristei* sau *Missovo*.

Byzantinii au numit-o *Durostolus*, de unde deriva *Dristia*; în urmă Bulgarii o numiră *Drester*, în evul mediu *Dristor*.

Acastă cetate a fost distrusă în anul 587, până în fundament, de către *Kaganul Avarilor*; restabilită la 594 şi mai târziu la 893 în timpul Ţarului *Simeon*; a jucat în tot-d-a-una un rol foarte important.

Fortificaţiunile sale, au fost rase în 1810, când înarmările lui *Napoleon I* forţă pe Ţarul Rusiei a părăsi ţările de la Dunăre.

Fortificaţiunile principale ale Silistrei au fost re-construite, şi în mare parte ameliorate de inginerii streini în cursul războierilor din 1827—1829. Asediurile faimoase întreprinse în urmă asupra acestei cetăţi, ne dovedesc şi mai mult importanţa ei.

În 1854, Ruşii dederă 3 asalte pe rând şi le perdu pe toate; la cel din urmă din aceste atacuri, fortul *Arab-Tabia* şi capătă un mare renume prin eroismul cu care s'a apărât în contra armatei lui *Paşchievici*. De aceia împăratul *Nicolae I* o numi cu drept cuvânt «*Cheia Dobrogei*».

În 1854 când garnisona cetăţii se ridica abia la 11 până la 12.000 oameni sub *Musa-Paşa*; ruşii o investiră în totă regula cu 45.000 oameni sub comanda marelui lui *Paşchievici*. Pe lângă bateriile ce aveau dincolo de Dunăre, Ruşii instală altele noi armate cu 34 piese şi un mai mare număr de tunuri. (A se vedea planşa 7-a). Cu toate atacurile serioase ale Ruşilor, bombardamentul regulat şi tranşeele lor, cetatea resistă 2 luni; descurajaţi ei o părăsesc.

Resistenţa acestei cetăţi la începutul războiului oriental din 1853—1854, aduse un serviciu real armatelor *anglo-franceze*. În timpul celor 2 luni de asediu a cetăţii Silistra, armata aliată putu să şi completeze resursele militare ce i lipsea şi îşi îmbunătăţi starea în care se afla la început, pentru a se putea împotrivi în urmă unui inamic pregătit din vreme pentru luptă.

Printre punctele de o importanţă ore care istorică, în jurul Silistrei, se citează *Arab-Tabia* (fortul Arabia) şi *Medjidie-Tabie*¹⁾ (fortul Medgidia).

1) Un „Anonim” în „*Le siège de Silistre*” în 1844 descrie (la pag. 38) ast-fel acest fort: „*Medjidie* sau *Abdul-Medjid*, era un vrăgiu de pă-mânt cu un dublu reidit consensat, cu o escarpă detaşată şi caponieră. Bateriile şi vrăgele de pă-mânt ce se găseau stabilite la gât, făceau din acest fort o adevărată cetădule”.

În 1854 cetatea Silistra a fost armată cu 124 guri de foc. Armamentul cetăţii era împărţit pe la vrăge în chipul următor: (A se vedea planşa 7-a).

Principele Gh. Bibescu, în studiul său „Histoire d'une frontière”, arătând importanța fortului Medgidie se exprimă: „Acest platou se poate considera ca cheia întregii pozițiuni”.

Astăzi cetatea Silistra își are reconstruite fortificațiunile sale și poate fi considerată, cetatea cea mai puternică de pe Dunăre. Descrierea ei pe larg este dată în capitolele următoare:

Considerațiuni strategice și tactice ale cetății Silistra. De și această cetate formează punctul cel mai apropiat de frontiera noastră, cu toate acestea nu se prezintă în bune condițiuni de a răspunde necesităților unui prim obiectiv geografic.

Înălțimile sale dominante, având un comandament puternic asupra Dunărei până la Calărași și Ostrov (Dobrogea); întăririle sale puternice de la 1854 și 1877 și ameliorate după războiul independenței și mai ales acum în urmă, face din Silistra o pozițiune de rezistență de primul ordin. Rezultatul asediului din 1855, ne afirmă că această cetate este capabilă de a rezista la forțe considerabile. Un fapt însă e important: astăzi valoarea tactică a acestei cetăți este oarecum micșorată prin aceea că Arab-Tabia, unul din cele mai importante puncte de rezistență ale sale, aparține României.

Considerațiuni strategice și tactice ale pozițiunii Arab-Tabia. — *Importanța strategică.* Importanța strategică a acestei pozițiuni rezultă din faptul că se găsește între 2 centre populate și puncte strategice însemnate: Silistra și Ostrov. Importanța strategică este încă mărită prin faptul că pozițiunea de la Arab-

	Corpul cetății 50 piese	Medgidie-Tabia	26 piese
Vechile uvrage	Liman Tabia 7 „	Clucuc Mustafa Tabia 7 „	
detașate ale cor- pului cetății.	Ciaia „ 5 „	Luneta Ordu 6 „	
	Șenghel „ 8 „	Arab-Tabia 6 „	
	Dirmen (Móra) 6 „	Flane „ 8 „	
		Total	124 piese

Tabia face ca cetatea Silistra să fie știrbită, și cel ce o posedă are absolut nevoie a ocupa și această pozițiune care face parte integrantă din corpul cetății (ansamblu pozițiunii de la Silistra).

Pozițiunea tactică este alcătuită din punctul cel mai înalt al dealului Ostrov, pe care se găsește construit un fort de formă pentagonală¹⁾; în jos pe panta de Vest, din spre Silistra, cam la 800 m., se găsește o linie de redute pentru infanterie; iar spre Sud sunt urmele unui alt fort mai mic prevăzut înainte de o lunetă pentru flancarea văii Borungeac.

Ansamblul ce formează pozițiunea fortului Arab (Arab-Tabia) reclamă să fie ocupat de forțele noastre imediat la începutul ostilităților și încă cu forțe numeroase, pentru ca inamicul să nu fie în măsură de a-l recupa. Posesiunea fortului Arab-Tabia micșorează mult valoarea Silistrei.

Prin disputarea cât mai energică a acestei pozițiuni, inamicul va trebui pentru a-l ocupa, să întrebuițeze trupe numeroase și ast-fel îl vom sili la împărțirea forțelor, sau îi vom impune voința noastră.

B) *Considerațiuni militare asupra văii Dunărei.* Dunărea formează principalul accident strategic ce întâlnește o invasiune venită de la Nord, pe teatrul de operațiune Bulgaro-Rumeliot. Valoarea acestui obstacol pentru apărare reiese din volumul său de apă, lărgimea și adâncimea sa, comandamentul ce are termenul drept asupra celui stâng și mai ales din fortificațiunile punctelor principale de trecere ce întâlnim pe țărmul bulgar.

După expresiunea colonelului *Sironi* „Dunărea formează un basin, majestuos în formă de potcova, înclinată către marea Neagră, aproape circumscis, în tot perimetrul său, de numeroase obstacole geografice cari sunt; marea Neagră, Balcanii, munții Serbiei și Carpații.”

1) A se vedea planșa 7-a).

Prin această mare arteră fluvială, unde mișcarea comercială de o activitate mare este constantă, se pune în legătură cu marea Neagră, un mare număr de centre bogate și populate ca Vidin, Turnu-Măgurele, Nicopoli, Șistov, Ruscuk, Giurgiu, Silistra, etc. — cari se găsesc pe țărmurile fluviului. — Considerând linia Dunărei în raport cu cele două zone laterale, sub-terasa danubiană română și terasa bulgară; vedem că cea din urmă este mult mai avantajată sub raportul considerațiilor strategice și tactice.

În adevăr: numeroase cursuri de apă cari descind din Carpați în câmpiile Olteniei și ale Munteniei, constituie văi adânci în regiunea muntoasă, puțin pronunțate în regiunea deluroasă și ușor de trecut în câmpie, unde traversez regiuni cu totul descoperite.

Aceste cursuri de apă, în majoritate își au direcțiunea generală de la Nord la Sud și câte odată pronunțată spre Sud-Est, cum e a Argeșului. Ele sunt de mică valoare geografică din cauza volumului lor și a naturii țărmurilor în regiunea șesă. Singur Oltul prezintă o importanță geografică deosebită, avântând pe apărător în vederea unei rezistențe ce ar încerca, față de o ofensivă pornită de la Vest.

Lucrurile nu se petrec tot ast-fel în partea dreaptă a fluviului. Aci afluenții traversez o regiune cu totul deluroasă, formând văi adânci cu malurile adesea escarpate greu de trecut și unde apărătorul poate opune rezistențe puternice mai în fie-care punct.

Văile Iskerul, Vidul, Osmă, Iantra și Lomul, deși mici ca volum de apă, totuși posed în lungul lor grație regiunii delurilor ce străbat, pozițiuni strategice și tactice remarcabile, ca Plevna, Lovcea, Biela, Tirnova și Rasgrad.

Dacă se mai adaugă la acestea și faptul că la confluența lor, se găsesc pe Dunăre punctele de trecere de întâiul ordin și fortificate, Nicopoli, Ruscuk și Silistra cari comandă în întregime întreaga vale a Du-

nărei, vedem că adversarul fiind stăpân pe aceste puncte de trecere, guvernează întreaga arteră fluvială. Dintre punctele menționate mai sus, acela care prezintă o importanță deosebită, în vederea unei treceri de la Nord, pare a fi *Nicopoli*; de ôre-ce permite atacatorului care a știut să profite și să pună mâna pe dânsul, a tăia în două eșichierul bulgăresc și a deбуша pe drumul cel mai scurt în centrul acestui eșicher, gata a trece Balcanii și apoi a descinde în valea fertilă a Mariței sau în platoul Sofiei prin valea Iskerului.

Colonelul *Sironi*, arătând importanța acestei treceri, se exprimă: „Este necesar de a spune, că trecerea Dunărei la Nicopoli sau Rahova, permite atacatorului de a pătrunde către platoul Sofiei și a tăia mai multe comunicațiuni directe între Morava și Marița, separând ast-fel, totă partea occidentală din regiunea de Nord a Bulgariei”¹⁾.

Nicopolul, apreciat de turci câte-va secole, observat de Sironi în 1875 și apoi încercat de ruși în 1877; credem că prezintă astă-đi o mai mare valoare căci posedă bune comunicațiuni și în special o cale ferată care unește Dunărea cu Sofia.

Fortificațiunile sale sunt slabe, și cu tôte că formează o pozițiune tactică naturală, cu un mare comandament asupra țărmului stâng, poate să fie întors cu ușurință și prin urmare lesne de luat. Linia Iskerului conduce operațiile direct către Sofia.

Ruscukul întărit în 1877 cu fortificațiuni bune pasagere, astă-đi este reconstituit și transformat într-o adevărată cetate; sediul flotei pe Dunăre și garnisonă de întâiul ordin, n'a permis nici odată atacatorului a pune mâna pe dânsul. Încercarea de a îl ataca, la primul moment, pare să fie cea mai asardată de și posesiunea sa ar avantagia mult pe atacator. Este cel

1) A se vedea «Geographie stratégique» de colonelul Sironi (tradusă din italienește de Schelmer) pag. 119.

mai mare centru populat pe Dunăre și în același timp și cel mai bogat în resurse de orice natură, unde numeroase căi de comunicații permit mișcări de forțe considerabile în toate direcțiile.

Siliștra, a cărei importanță tactică am descris-o, deși cea mai apropiată de frontieră, având în vedere că este destul de puternică și esențială față de restul țărilor, poate să fie abandonată; când este vorba de un atac peste Dunăre. Restul teraselor danubiene bulgare, cum am văzut a câmpiei din dreapta Dunărei, este într-o cât-va bogată în poziții defensive remarcabile.

Având în vedere drumul deschis al Dobrogei; Turcii s-au gândit totodată, încă de pe timpul când stăpânea câmpia Bulgară, a pune o barieră invasiunilor de la Nord, îndreptate prin Dobrogea; de aceea au fortificat Ruscicul și Siliștra la Dunăre, (Ruscicul-Șumla) în centrul câmpiei și apoi au desemnat rezistența acestui din urmă front pe marea Négra, fortificând și Varna. S-a format astfel Quadrilaterul Siliștra-Ruscicul-Șumla și Varna, unde se poate opune cea mai mare rezistență în câmpia Bulgariei de Nord și poate din întregul țărilor bulgaro-rumeliote.

29. *Afluenții din dreapta Dunărei.*

Considerațiuni militare.

Începând de la Vest avem următorii afluenți:

Timocul format din *Timocul-alb* (Bieli-Timoc) și *Timocul-negru* (Cerni-Timoc); ambele intrând aproape de localitatea *Zaieciara*, intră în Bulgaria la localitatea *Gradscovo*, face frontieră pe o lungime de 75 km. și se aruncă apoi în Dunăre în fața localității românești *Pristolele*.

Valea sa este fertilă și practicabilă, mai ales în cursul superior și mijlociu. Sub raportul caracterului fizic, Timocul constituie o bună linie de comunicație față de Dunăre.

Ca situațiune strategică, direcțiunea acestei văi este defavorabilă pentru apărător, (bulgari), căci permite

unei ofensive de la Dunăre a descinde în valea Nișavei spre Pirost și de aici prin Taribrod la Sofia; bine înțeles considerând că Serbia ar fi ostilă Bulgariei.

Topolovița, izvorăște din partea vestică a ultimelor ramificațiuni ale Balcanilor-occidentali, la nordul localității *Cula*; după un parcurs de 65 km. se aruncă în Dunăre la Nord de Vidin, formând în cursul său inferior o vale mlaștină de 2 km. lărgime.

Vidbolul, este din catena *Verșea Ciuca*, la Sud de Cula și se aruncă la 10 km. la Sud de Vidin.

Valoarea tactică a împrejurimilor Vidinului e mult avantajată pentru defensivă, prin existența acestor din urmă două cursuri de apă mlaștinose.

Până să intre în regiunea mlaștină din vecinătatea Dunărei, valea Vidbolului formează un defileu îngust și păduros, înaintea căruia bulgarul opriră la 16 și 17 Octombrie 1885, corpul generalului *Sismani*, dând timp detașamentelor repartizate între *Bregova* și *Belogragieci*, ca să întărească garniziunea *Vidin*.

Arșarul, (Artarița sau Popadia-Dere) este un curs de apă foarte variabil: adesea sec pe timpurile călduroase și potențial în timpul creșterii apelor; izvorăște din vecinătatea trecătoare *Cadi-Bogaz*, trece pe la localitatea *Biela* și se aruncă în Dunăre la *Arșar-Palanca*. Fără importanță militară.

Lomul de Vest deschide pasul *Sf. Nicolae*, lasă în stânga localitatea *Belogragic*, trece pe la *Hasanovca* și finisează la *Lom-Palanca*. Cursul său foarte sinuos, de 92 km. lungime, traversează o vale fertilă și populată. Urmat de aproape de comunicațiunea bună care unesea Lom-Palanca cu Niș (Serbia) prin pasul Sf. Nicolae și legat prin alte comunicații transversale, pe care le cunoșteam; mai adăugând considerațiunea că malul drept domină pe cel stâng, rezultă că acest curs de apă va putea servi în bune condițiuni, în cazul unei rezistențe față de o invasiune pornită de la Vest.

Lărgime, în cursul de jos este de 40—50 m.; *Adânc-*

cimea este așa de mică în timpul apelor ordinare, în cât p^ote să fie trecut peste tot.

Poduri. Se găsesc 2 poduri peste Lomul de Vest, ambele în apropiere de Lom-Palanca; sunt construite în lemn: cel de prin vaduri la vale posedă 2 piloți pe uscat și 4 în apă, are 130 m. lungime și 8 m. lărgime; postamentul podului se găsește la 5 m. altitudine d'asupra nivelului apelor normale.

Cibru. Un mic curs de apă, isvor^orește din virful *Tiplin*, situat la Est de pasul Sf. Nicolae; are cursul aproape paralel cu al Lomului; finesece la *Cibru-Palanca*. De și mic ca volum de apă, are importanță pentru o ofensivă de la Vest, de ôre-ce malul s^{eu} drept domină pe cel stâng.

Ogostul. Isvor^orește din virful (*Marele Com*), curge într'o vale largă și fertilă; se aruncă apoi în Dunăre dupe un parcurs de 140 km. lungime. Este măr^{it} de riulejul *Klisura*, important prin aceea că trece pe la localitatea *Bercovița*, bună pozițiune tactică și că în tot cursul s^{eu} acest pâr^ut este urmat de comunicațiunea bună a pasului *Ghinți* pe care o deschide spre Sofia; finesece în amont de Rahova. Este un obstacol f^orte serios, mai ales în cursul s^{eu} inferior unde atinge 75 m. lărgime și are 0,6—0,8 m. adâncime. Înț^{ea} cursului s^{eu} este considerabilă chiar și în partea inferioară. Afluenți pe stânga, sunt mai mult nisece torente, în dr^op^{ta} mai primesce pe *Botunia*, importantă prin aceea că trece pe la localitatea *Versetu*, pozițiune care comandă trec^ot^orea *Socelei*, din munții *Vrața*.

Schitul format din mai multe pâriase cari se unesc la Nord de Vrața, descinde din partea estică a Balcanilor occidentali (munții Vrața). Cursul s^{eu} este f^orte sinuos, se remarcă o curbă mare pe care o face la Est în dreptul localității *Biela-Slatina*. Mult mai puțin voluminos ca precedentul, are o lărgime de 30 m. în mediu și o adâncime care nu întrec^e mai nici o dată 0,60 cm., pentru care p^ote fi trecut mai peste

tot prin vad; nu presintă mare val^ore militară. Kanitz remarcă în partea dr^op^{ta} a acestui rîu o regiune calcar^osă, lipsită cu totul de apă și producțiuni, ce se întinde până la Isker, și pe care o asemănă cu Dobrogea. Aci localitățile sunt rare.

Iskerul. Cel mai important afluent al Dunărei din Bulgaria de Nord, este format din mai multe pâriase: *Liev-Isker*, *Cerni-Isker* și *Bieli-Isker* care își au isvorul din munți *Rilo*. Curge la început spre Nord până la localitatea *Calcova*, apoi spre Nord-Vest până la localitatea *Kurilo*, unde intră într'un defileu de 60 km. lungime, după ce face un mare cot spre dr^op^{ta} ese din defileu la localitatea *Mizdra*, și se îndrept^oază apoi spre Nord-Est până la vărsarea sa în Dunăre, mai jos de localitatea *Gigen* (dr^op^{ta}), situată în fața Corabiei.

Lungimea cursului este de 380 km. din care 260 km. în zona munt^osă a masivilor *Rilo*, *Kara-Bair* *Vitos* și *Balkan*, afară de platoul Sofiei care îl travers^oază pe o lungime de 22 km., străbate regiunea delur^osă pe 40 km. și terasa danubiană pe 80 km. În regiunea munților și a delurilor valea Iskerului presintă 4 caractere deosebite.

1) *De la origină și până la localitatea Grubliane.* Valea este f^orte îngustă 800—1500 m. lărgime, presintă o singură expansiune de 4 km. lărgime în dreptul localității *Samocov*.

La *Calcova* (centru a 3 căi de comunicațiune, de la *Samocov*, de la *Tatar-Bazargie* și Sofia) terenul se presintă în bune condițiuni pentru apărare.

2) *De la Grubliane la Kurilo*, rîul travers^oază platoul fertil și populat al Sofiei. Valea este bogată în numeroase căi de comunicațiune.

Posițiunea de la Sofia, centru platoului, form^oază obiectivul geografic indicat în ac^ostă parte a văii Iskerului.

3) *De la Kurilo la Mizdra*, rîul travers^oază Balcanii formând un defileu îngust de 60 km. lungime. Acest

defileu nu se poate apăra în interior din cauza lipsei de expansiuni. Afară de comunicațiunea pasului *Socoli*, co-am văd că traversază munții *Vrața-Balcăni*, nici o altă comunicațiune nu debuşează în valea Iskerului, pe tot timpul trecerii sale prin marele defileu.

4) *De la Mizdra la Coinare*, riul traversează zona deluroasă, săpându-și un pat adânc, ce și-l continuă și în trecerea sa prin terasa danubiană. Iskerul se poate trece prin vad până în dreptul Sofiei la Sud, de Balcăni. În zona deluroasă și a terasei danubiene, riul devine un obstacol foarte serios, adâncimea sa atinge uneori 2 m. iar lărgimea apei 100—150 m.

Trece pe la localitățile: *Samokov*, *Calcovo*, lasă pe stânga *Sofia*, *Kurilo*, *Coinare*, *Staroselti* și *Crigen*.

Poduri. Peste Isker sunt mai multe poduri; cele mai mari sunt 6:

1) Lângă *Samokov*, pod solid de lemn, pe 5 piloți masivi de piatră; are 170 m. lungime și 6 m. lărgime.

2) La un km. la sud de *Calcovo*, se găsește un al 2-lea pod de piatră, peste 5 brațe ale Iskerului, pe unde trece soscuia *Calcovo-Ihtimam*. Podul are 280 m. lungime și 6 m. lărgime.

3) Lângă *Dohi-Pasareli*, pod de lemn, pe 2 pilastri de piatră are 98 m. lungime și 5 m. lărgime.

4) La *Grubliane*, pod de lemn pe 7 pilastri în diagonală: 110 m. lungime și 4 m. lărgime.

5) La *Mizdra*, pod de piatră de 80 lungime și 7.5 lărgime.

6) Mai jos de *Coinare* pod metalic peste care trece soscuia nouă *Teliș-Rahova*.

Afluenți: Pe dreapta primește pe *Stara-Ischer*, format din 2 brațe: *Racovița* și *Malinska* care se unesc la *Novoselti*. Se varsă la 4 km. la Sud de *Kurilo*. În valea sa se află soscuia și calea ferată: *Sofia-Filiopoli* precum și soscuia *Sofia-Zlatita-Calofer-Kazanlic-Sliven*.—Riu, de puțină importanță ca obstacol, din cauza lărgimei sale neînsemnate. El poate fi trecut mai peste tot prin vad.

Iskerul mic (Mali-Isker), izvoresce din vârful *Baba*. Mult mai mare ca precedentul, este mărit pe stânga de *Bebra* în valea căruia se găsește *Orhania*. Trece pe la localitatea *Etropol*. Se varsă în Iskerul Mare la 18 km. mai jos de *Mizdra*. Valea sa este strâmtă și stâncoasă.

Panega, nasce la Nord de *Iablanîța*, trece pe la localitatea *Lucovița*, bună pozițiune tactică, și se varsă în Isker mai sus de localitatea *Coinare*.

Pe stânga primește: *Polakaria*, ce izvoresce din partea de Sud a masivului *Vitos*, are direcțiunea generală de la Nord la Sud-Est, în forma unui arc de cerc cu concavitatea întorsă spre munții *Rilo*. Se varsă puțin mai sus de localitatea *Calcovo*. Acest pârâu deși mic ca volum de apă, este important prin comunicațiunea bună, care-l urmăzează de aproape unind *Radomiv* cu *Samokov*. Valea sa mijlocie și inferioară este largă și atinge 2—3 km. în mediu.

Vladaiska, riul care descinde din partea cea mai înaltă a munților *Vitos*, trece pe la *Sofia*, se varsă în Isker cam la aceeași înălțime cu *Stara-Isker*.

Blata. Izvoresce din Partea de Vest a regiunii *Dragomanului*, curge direct spre Est. Primește la rîndul său pe dreapta un mic riuleț care trece pe la localitatea *Slivnița*. Excelentă poziție tactică, importantă prin victoria reputată de Bulgari în războiul cu Sârbii.

Fiind riul cel mai voluminos din Bulgaria de Nord, Iskerul constituie obstacolul cel mai important, servind pe aparator pentru o ofensivă venită fie de la Vest, fie de la Est. Malurile sale sunt favorabile apărării. Prin direcțiunea sa constituie atacatorului de la Dunăre o linie naturală de invazie către *Sofia*.

Vidul este format din *Vidul alb* (*Bieli Vid*) ce deschide pasul *Rîbarița* și *Vidul negru* (*Cerni Vid*) cu care se unesc mai jos de *Tefedemul*. După reunirea celor 2 brațe, *Vidul* posedă o masă destul de importantă, dar foarte variabilă. Lărgimea sa aproape de

Plevna este în timpurile normale de 40 m. în mediū; în timpul creşterii apelor se măreşce până la 70—80 m.; adâncimea sa este de 1—1,50 m. Pöte să fie trecut prin vad mai în tot cursul.

Valea sa este bine cultivată. La Est de Teliş, Vidul traversează un defileu la *Sadovaţu*; — apoi trece la 6 km. la Vest de Plevna. În tot cursul său malul drept domină cu mult pe cel stâng, înălţimele calcaröse din partea dreaptă întrec cu 50—60 m. malul stâng care se presintă în pantă dulce şi mai tot-d-a-una acoperit de păduri. Lărgimea văii Vidului între Teliş şi Plevna este de 2—3 km.; ea se reduce apoi la 1 km., pentru scurtă durată şi în urmă se lărgesce de 3 km. la 6 km. când se varsă în Dunăre în dreptul localităţii Islazu după un parcurs de 180 km.

Poduri. Peste Vid sunt trei poduri importante:

La unirea celor 2 braţe, pod de piatră cu bolte, solid construit, fără parapet 70 m. lungime şi 5 m. lărgime. La Vest de Plevna pod de lemn 130 paşi lungime 7 m. lărgime, pe 9 piloţi de piatră de 3 m. grosime. Trecerea pe d'asupra este foarte înaltă; în timpul apelor mici, Vidul curge prin 5 deschideri ale podului, iar în timpul apelor mari prin toate 10.

Afluenţi. Printre afluenţi săi se notcă: *Griviţa* şi *Tuceiţa*, cari se unesc la Plevna; bună poziţiune strategică şi tactică.

Osma sau *Osen* este format ca şi Vidul din 2 cursuri de apă, *Osma albă* şi *neagră*. Osma albă ese din *Troian Balcan* deschidēnd pasul cu acelaşi nume (Troian); Osma neagră ese din piscul *Iunuruktial*. Ambele se reunesc puţin mai jos de Troian (udat de Osma-Albă).

Cursul riului Osma foarte sinuos, trece la *Lovcea Letaniş*, *Bulgăreni* şi finesce la Vest de Nicopoli după un parcurs de 220 km. Valea sa este foarte îngustă, nu trece uici odată peste 2 km. lărgime; de multe ori se îngustcă aşa de mult în căt se formcă nise adevē-

rate defileuri, ast-fel: întâlnim unul în apropiere de Lovcea de 500 m. lărgime şi un altul puţin mai jos de localitatea *Karphamo* de 200 m. lărgime. Tērmul drept al acestui riū foarte apropiat, se presintă sub forma escarpată, ca un adevērat zid de 50—100 m. înălţime d'asupra nivelului apei. Malul stâng are aproape aceleşi caractere ca al văii Vidului. Intre *Porodin* şi *Letniţa* valea Osnei se deschide foarte mult; riul apropiat mult de tērmul drept, lasă pe stānga o vale de 10 km. lărgime, dar pentru scurtă durată până aproape de Bulgăreni, unde începe a se deschide.

Lărgimea apei sale, în timpurile ordinare este de 30—90 m. în cursul văii de mijloc şi inferioare.

Adâncimea medie nu întrec mai nici odată 1 m. 20.

Poduri. Peste Bieli-Osma sunt 2 poduri, iar peste Osma intrună 6.

Podurile de pe Bieli-Osma sunt:

În dreptul localităţii *Tas Ciupria*, pod solid de piatră cu arcuri, 35 m. lungime şi 4 m. lărgime.

Lângă *Troian*, pod de lemn pe 4 suporturi, are 40 m. lungime.

Cele-alte 6 sunt:

În dreptul *Lovcei*, 2 poduri de lemn de câte 3 m. lărgime; unul de lemn mai sus de *Bulgăreni* de 100 m. lungime pe 7 piloţi de piatră şi altul de 40 m. lungime pe 3 piloţi de piatră şi parapet de lemn.

Lângă *Maselievo* pod de piatră cu 3 arcuri, 55 metri lungime şi 3^m. 50 lărgime.

Lângă *Nicopoli* pod de lemn, rău întreţinut, lungime 40 m. şi 4 m. lărgime.

Iantra, formcă basinel cel mai bogat din câmpia de Nord a Bulgariei. Ese din Balcani la Şipea. se îndreptcă mai întâi spre Nord, trecēnd pe la *Gabrova*, descrie un arc de cerc spre Tărnova, se îndreptcă iarăşi spre Nord până la Samovodeni, face apoi un mare cot spre dreapta după care revine la direcţiunea Nordică în dreptul confluenţei riului *Başiţa* (afluent pe stānga).

Lungimea cursului său este de 250 km.

Până la Târnova valea Iantrei este strâmtă și bolovănoasă, în apropiere de acest oraș traversează un defileu de o frumusețe pictoricească, cu malurile stâncose și calcaroase. Înainte de a se vărsa în Dunăre, Iantrea trece printr'un al 2-lea defileu de 12 km. lungime și 150 m. lărgime. Udă Gabrova, Târnova, Draganovo și Biela, se varsă în Dunăre mai jos de Crivina. La gură malurile sunt mocirloase, vara însă sunt uscate. Lărgimea riului între Gabrova și Târnova, este în medie de 30—50 m.

Adâncimea în timpul apelor normale până la Târnova nu trece de 0.80 cm. de aci la Draganovo se urcă până la 1 m. Apoi merge crescând până la 3 m., cifra maximă. Iantrea constituie un curs torențial în regiunea muntoasă, repede în cea deluroasă până la Biela unde atinge 1 m. 5 pe secundă, iar de aci în jos devine liniștit. În timpul apelor mari, inundăza pe o mare întindere totă regiunea de la Nord de Biela.

Puncte de treceri.— **Poduri.** În tot cursul său se găsește numeroase puncte de trecere, care se poate efectua pe poduri foarte bune. Printre acestea cele mai importante sunt: la *Gabrova*, 4 poduri de piatră cu arcuți, și parapețe joase de piatră. Unul din aceste poduri are 40 m. lungime și 6 m. lărgime.

La *Târnova* sunt mai multe poduri: între cari, unul pe 3 piloți de piatră. Acest pod este de lemn și are 100 m. lungime.

Mai jos de Târnova, lângă *Marianopoli*, găsim un pod de piatră cu arcuți de 80 m. lungime și 5 m. lărgime.

În dreptul *Bielei* se află pe Iantrea un pod de piatră monumental de 360 m. lungime, și 9 m. lărgime cu 14 piloți, formând deschideri de câte 9 m. Înălțimea acestui pod d'asupra nivelului apelor normale este de 6 m.

Un parapet de zid de 30 cm. lărgime și 1 m. înălțime, apără podul de apele mari. Iantrea curge

numai prin cele 7 bolți de la Est ale podului; partea de Vest trece peste un vechi traseu al apei, care este situat cam la 2 m. d'asupra nivelului cursului obicnuit.

Iantrea nu e navigabilă nici chiar pentru plute.

Tirnova, mare centru comercial și industrial, nod a numeroase căi de comunicație, este o poziție tactică de mare valoare. Sub raportul chestiunilor strategice poate fi considerat ca obiectiv indicat cel mai important pentru ori-ce atacator fie de la Nord sau de la Sud de Balcani. Posedarea acestei poziții asigură trecerile de o importanță capitală din Balcani și în deosebi a pasului *Șipca*.

Afluenți. — Printre numeroșii săi afluenți se citează:

a) *Pe stânga:* *Rușița*, care este și cel mai important, ese din Balcani deschidând pasul *Rosalita*, trece la *Selvi* (Sevlievo) *Mihalcea*, și se varsă mai jos de localitatea *Draganovo*. Este un curs repede, până la *Selvi* chiar torenț, Malurile sale sunt escarpate; are o lărgime de 50 m. în cursul de sus, 80 m. în cel de jos, adâncimea ajunge până la 1 m. în cursul său inferior.

Punctele de trecere. La *Selvi* se găsește un pod de piatră cu arcuți de 150 m. lungime și 6 m. lărgime. La Nord de localitatea *Policaiste* se află un pod de lemn de 140 m. lungime și 5 m. lărgime, pe unde trece șoseaua *Tirnova-Rusciuk*.

b) *Pe partea dreaptă.* Primește pe *Dranova* care trece pe la *Trievna* și *Drienova*. Ea este mărită la rindul său de *Bieleți* și *Drensca*, importantă prin aceea că în valea sa se găsește *Elena*, udată de *Zlataru* afluentul său pe dreapta. *Drensca* este mărită de *Kara-Dere* și apoi de *Buik-Dere*. Aceste cursuri de apă sunt foarte repezi, văile lor sunt strâmpte, lărgimea maximă nu întrece mai nici o dată 30 m.

Lomul de Est format din două brațe: *Lomul-negru*

sau *Cerni-Lom* (Kara-Lom pe turcesce) și *Lomul-alb* sau *Bieli-Lom* (Ak-Lom).

Cerni-Lom, isvorăște în apropiere de *Iaslar* din munții *Dervent-Balkan* la Nord de *Osman-Bazar*. Cursul său este foarte sinuos; țărnișurile în general joase, astfel în cât sunt supuse adesea la inundațiuni; în cursul inferior se unesc cu pantele drepte și stâncose ale lui *Bieli-Lom*. Lărgimea acestui curs variază între 30—40 m. adâncime 0,5—1 m., Trecheri se găsesc numeroase mai ales în cursul său inferior.

Bieli-Lom. Este format din mai multe piraie cari se reunesc în apropiere de Rasgrad; străbate mai ales în cursul inferior, o vale largă și fertilă de aproape 7 km. lărgime. Bieli-Lom curge încet și are fundul prund, — malurile sale sunt joase, lărgimea nu diferă cu mult ca aceluia precedent. Sunt două poduri mai importante peste acest ri. Unul la *Pisanec*, de piatră, 30 m. lungime și 4 lărgime, pe unde trece șoseaua Rusciuk-Rasgrad la Șumla și altul lângă *Nigovo*, pod de lemn.

c) *Lomul intrunît*. După ce se intrunesc ambele Lomuri, se formează un rit serios; străbătând un defileu aproape continuu până la vărsare în Dunăre către partea de Sud a orașului Rusciuk. Lărgimea acestuia lângă Rusciuk este de 40 m., adâncimea nu întrece 1^m 10; iuțela curentului mică. În dreptul Rusciukului, ritul formează două brațe. Peste cel principal este un pod solid de piatră de 60 m. lungime și 5 m. lărgime; iar peste cel secundar este un pod de lemn de 25 m. lungime și 3 m. lărgime. Trecherile sunt restrânse din cauza malurilor cari sunt foarte repezi. Importanța Lomului intrunît este mărită prin faptul că la gura sa se poate adăposti flota Dunăreană bulgară ¹⁾.

Riulețele regiunii Deli-Orman. De la Lom spre Est, regiunea cunoscută sub numele *Deli-Orman*, foarte

pădurosă, este traversată de câte-va riulețe cari se perd în Dunăre adesea fără apă. Printre acestea cele mai demne de a fi numite sunt:

Carasar-Dere, care se varsă la Turtucaia. Presintă particularitatea că în cursul său superior, are tot d'a-una apă, pentru care cauză este mai populat, în vreme ce în cursul inferior el devine sec; abia se poate distinge un fel de șant prin care se scurg apele în Dunăre pe vremuri ploioase. Lărgimea maximă în cursul de mijloc este de 10 m. și adâncimea de 30 până la 40 cm.

Kanaghiud-Dere. Are aceleași caractere ca și precedentul. Este important prin aceea că pe valea sa trece șoseaua Șumla-Silistra.

Suleiman-Dere. În valea căruia se află *Hagi-oglu Bazargic* (Dobrici) pozițiune tactică foarte importantă. A fost fortificată pasager în răboale din 1829 și 1854; astăzi are fortificațiunile reconstruite, servă de post înaintat quadrilateralului bulgar.

Conșiderațiuni militare generale asupra afluenților din dreapta Dunărei. — Mai toate riurile bulgare de Nord sunt tributare Dunărei și au văi fertile mai ales în cursul lor superior. Malul drept comandă în general pe cel stâng, de aci un avantaj pentru ofensiva de la Vest. Numeroase căi de comunicațiune în lungul acestor riuri, tăcute de alte transversale cari le unesc, favorizează mult operațiunile. Văile sunt bogate în pozițiuni tactice escelente, cari pot servi în bune condițiuni la rezistențe mari. Printre riurile de o importanță mai mare, se citează *Lomul-de-Vest*, *Isker*, *Vid* și *Iantra*. Dintre aceste văi, aceea a Iantrei este cea mai importantă fiind cea mai populată și bogată în resurse de orice natură; în plus comunicațiunile sale numeroase conduc operațiunile pe drumul cel mai direct de la Dunăre la Balcani. În valea sa există două pozițiuni tactice remarcabile Biela și Timova. Biela este o bună pozițiune tactică, poate servi cu avantaj pentru un cap de pod, barând comunicațiunea de la

¹⁾ Pe tot timpul erno flota bulgară de pe Dunăre staționează la gura Lomului.

Rusciuk la Plevna sau Tirnova. In valea *Bielei-Lom*, există poziția de la *Rasgrad*, care poate servi ca poziție de oprire, față de o invasiune venită de la NV. sau Est, ca barcă drumul Rusciuk-Șumla-Varna și încă Silistra-Tirnova.

Plevna care se găsește pe valea Vidului, formează punctul strategic de primul ordin pentru partea centrală și de Vest din regiunea de Nord a Bulgariei. Importanța sa a fost recunoscută din campania din 1877—78. Prin rezistența opusă aici, Osman-Pașa a dovedit că se poate găsi în terenuri favorabile, puncte tactice însemnate, care fortificate pot rezista luni întregi la forțe numeroase, tot așa de bine ca și o cetate cu fortificațiuni permanente sau semi-permanente. Se formează astfel o cetate de moment.

30. Marea Neagră.

Aluenții. Considerațiuni militare.—*Cóstele Mării Negre.* Marea Neagră face frontiera de Est a Bulgariei, pe porțiunea de la Ilanlic până în dreptul lacului *Diavolului* 30 km. la Sud de portul *Sozopoli* (Șizopoli). Acestă coastă începând de la *Kali-Akra*, se îndreaptă spre Vest către Varna, apoi în direcțiunea din nou spre Sud, până la capul *Emineh* (Emine-Burnu) unde începe porturile *Misieria*, *Anchialos*, *Burgas* și *Sozopoli*.

La început coasta se presintă în mare parte stâncă mai ales în dreptul *Eminehului*, unde vasele mari nu se pot apropia de țărm mai mult de 10—15 km.; prin urmare această coastă este defavorabilă acostărilor.

În partea de Sud distanța de acostare de țărm se micșorează la 4 km. până la Varna. Apoi vin porturile *Cavarna* și *Balcic*.

Portul Varna, sediul flotei Bulgare pe mare.

Este important mai mult prin fortificațiunile sale care au fost reconstruite acum în urmă. La Sud de Varna se găsește locul *Devno* în care se varsă riul *Pravadi*.

Seurgerea acestui lac se face printr'un canal foarte

adânc 1^m 50 însă are 2 km. lungime și 40 m. lărgime. Peste acest canal se află un pod de lemn pe 4 piciore de piatră de 45 m. lungime și 4 m. lărgime. Pentru imbarcare se găsește un pod mai mare și alte 2 mai mici.

Portul Burgas (Planșa 9-a) este cel mai favorabil pentru adăpostirea unei flote mai ales în partea despre Sud, unde pot intra peste 150 de vase mari.

Adâncimea Mării la chei este de 10—18 m. Baia nu este favorizată prin prezența lacului *Kiorfe*, căci adâncimea acestuia nu întrece mai nici o dată 2 m. fundul său este noroios. De asemeni *Kara-Iunus*, nu poate favoriza baia pentru că are același caracter ca și precedentul. Cel d'întâi nici nu se scurge în mare; cel de-al doilea se termină printr'un canal de 60 m. lărgime, care dă în mare; și peste care se află un pod de lemn de 135 m. lungime și 6 m. lărgime, pe unde trece un drum bun ce duce la *Adrianopoli* prin *Cara-Bunar* și *Almanli*.

Lărgimea radei *Burgas* între *Anchialos* și *Sozopoli* este de 20 km..

Asupra cóstelor Mării Negre avem de remarcat următoarele: Un curent venit de la Nord trece mai tot-d'a-una în lungul litoralului; vântul influențată foarte mult asupra acestui curent; de aci și apele care se varsă în mare în această parte, sunt expuse la inundații mari în cursul lor inferior, fiind provocate de o extensiune a mării spre țărm. Curentul atinge de multe ori o repeziune de 0 m. 5 pe secundă. Flux și reflux nu se observă pe Marea Neagră. Vânturile obișnuite sunt cele de Nord-Est Est-Nord—Est și Nord-Vest.

Cele de Est-Nord-Est sunt adesea foarte violente. Vestul și Nord-Vest aduce de obicei ceta d'asă.

Faruri, sunt pe capul *Şablar* (Şabla-Burun); *Sf. Nicolae* (Kali-Akra); capul *Galata* (sud de Varna); capul *Emineh* și la sud de *Burgas* (2) situate pe 2 mici insule: *Hagiul Anastasu* și *Marele Nisi*.

Pedici în navigațiune. Ca pedici în navigațiune, se

află mai multe stânci și bancuri la nordul golfului Varna, în cel de la *Ak-Dere-Burun* și la nordul *Băei Burgas*.

Locuri de ancorat sigure, se găsesc pentru vapore mari în băile *Kavarna* și *Balcicu*, 2 km. la Vest de capul Eminek și la Sud de Baia Burgas. În timp bun, mai pot ancora încă vapore mari: la nord de capul sf. Nicolae, lângă Varna, la gura Camciucului, la Ak-Burun, la Nord de capul Eminek și în Baia Kavakli.

Golful Varna, nu este expus de cât vântului de la Est, câte-odată acesta devine atât de violent în cât face imposibilă intrarea corăbiilor cu până în port.

Afluenții mării Negre Pravadia.—(*Pravadia*) isvorește din înălțimele cari înconjur localitatea *Ieni-Chioi*. (20 km. la Nord de Șumla) sub numirea de *Kanar-Dere*; este mărit de *Pri-Dere* care trece pe la *Novi (Ieni) Bazar*; are direcțiunea generală spre Sud-Est și se varsă în lacul *Demo*. Importanța acestui rișor a cărei lărgime nu întrece nici odată 30 metri, este că formează un defileu pe 28 km. lărgime între *Novi-Bazar* și *Pravadia*. Malurile sale fiind înalte și stâncose, dau vâci un caracter sobru formând o bună linie de rezistență.

Camciucul. Cel mai important, ca volum de apă, dintre afluenții Mării Negre. Este format din 2 ramuri: *Akeli Camicik* sau *Camciucul blând* și *Deli Camicie* sau *Camciucul sălbatic*. Ambele intrunite poartă numirea de *Buiuc Camcie* (Camciucul cel mare).

a) Cel I-ii este din *Șacar Balcan* la Sud Vst de *Osman Bazar*. În cursul superior și chiar de mijloc este torențial, în cel inferior este lin. Valea Akeli Kamciucul este la început foarte îngustă înainte de a uda *Eschi-Stabul (Preslav)* formează un mic defileu,

1) Acestă denumire se întrebuințează și pentru unele părți ale lui *Akeli-Camicie*.

apoi se lărgesc până la *Preslav*. Lărgimea apei Camciucul este de 40 m., iar adâncimea de 0,5—0,7. La *Preslav* se găsește un pod de piatră de 80 m. lungime.

b) *Deli-Camicie*, isvorește la Sud de catena principală a Balcanilor, între *Sliveni* și *Cotel* (Cazan). Acestă apă curgând între cele 2 catene, centrală și de sud a Balcanilor orientali, mai ales între munții *Karnabad Balcan*, *Aidos* și *Emineh*, traversează prin urmare un defileu, aproape continuu, cu totul impracticabil; malurile domină cursul riului cu 300—400 m. înălțime.

Buiuc Camcie. Cele 2 ramuri ale Camciucului intrunite, la 30 km. de mare, formează un curs mai pronunțat, 50—60 m. lărgime și 0^m.8—1^m.20 adâncime. Înainte de a se vârsa în mare, posedă uneori adâncimi pronunțate cari ating chiar 5 m. La guri se formează un fel de strâmtoare foarte puțin adâncă abia 1 m. Cursul inferior este liniștit și formează o vale largă de 3 km. adesea expusă inundațiilor.

Poduri se găsesc: la *Novoselo*, lângă *Kiopriskoi* și la Nord de *Stara-Orievo*. Cel dintâi este mai important. Camciucul din punctul de vedere militar nu are mai nici o valoare, nu există în lungul său nici căi bune de comunicație, nici transversale. O singură comunicațiune despre care am vorbit la orografia unesec Varna cu Burgas, dar nu e în perfectă stare.

Aidosu este un riț mic, isvorește din munții *Aidos-Balcan* și trece pe la localitatea cu acelaș nume. Se varsă în lacul *Kara-Ionus*. Este important prin aceea că în valea sa, trece calea ferată *Filipopoli Burgas*.

Hagilar-Dere, *Mandra* și *Fakik-Dere* sunt trei torente de mică importanță și se varsă în lacul *Ghiorfe*.

31. *Valea Mariței. Afluenți. Considerațiuni militare*.

Fluviul Marița, deversorul mării Egee, este cel mai important din principatul bulgăresc. Isvorește din munții Rodope, piscul *Ciadir-Tepe*; are direcțiunea

generală spre Est, până la țășirea din Bulgaria, apoi spre Sud și Sud-Vest până la vărsarea sa în marea Egee. Uda localitățile *Bania*, *Belova*, *Bazargic*, *Filipoli*, *Borisovgrad*, *Tărnova-Seinen* și intră în Turcia mai sus de localitatea *Mustafa Pașa*, în urmă trece pe la Adrianopoli de unde începe a fi navigabil, apoi descrie un mare arc de cerc cu concavitatea întorsă spre Constantinopoli, în direcțiunea spre Sud-Vest până la *Dadi-Agaci* unde se aruncă în golful *Enos*, aparținând Mării Egee.

Caractere fizice. Lungimea sa este de 510 km., din care 312 km. numai în Rumelia.

Natura fundului: până la Tatar Bazargic prundos, în unele părți stâncos, mai la vale nisipos.

Malurile până la Dolni-Bania escarpate de 2—3 m. înălțime; de la Tatar-Bazargic până la Filipoli, de 3 m., de unde scad apoi până la 2 m.

Insule. Numeroase insule se găsesc în cursul Măriței între Tatar-Bazargic și Filipoli, mai toate sunt acoperite de livezi.

Lărgimea până la T.-Bazargic variază între 50—75 m., la Filipoli 150 m., la *Tărnova-Seinen* 250 m. la *Mustafa-Pașa* 300 m.

Adâncimea. În cursul său superior până la T.-Bazargic este de 0^m.3—0^m.5; apoi până la Filipoli 0^m.5—0^m.8; mai la vale 1^m.5—2^m.5; în unele locuri atinge și 3 m.

Întăla curentului. În cursul superior foarte repede, mai ales în punctele *Morîncea* și *Klisura*, unde lărgimea se reduce la 20 m.; în cursul mijlociu, până la Filipoli mediocră; apoi devine neînsemnată mai jos de Tărnova-Seinen.

Poduri. Poduri sunt numeroase, cele mai importante ar fi: La *Tatar-Bazargic*, pod de lemn de 200 m. lungime și 8 m. lărgime pe 16 piloți de piatră având și drumul balastat. La *Filipoli* pod de lemn de 160 m. lungime și 8 metri lărgime; are 8 piloți de piatră. În dreptul orașului *Papazli*, la satul *Seinen*, pod de

metal peste care trece șoseaua ce duce la *Cirpan*. La Tărnova-Seinen, pod de metal, pentru calea ferată ce duce la *Iamboli*, are o deschidere de 28 m. și un grilaj.

Considerațiuni militare. — Din punctul de vedere geografic, valea Măriței s'ar putea împărți în 3 părți: De la *isvorul său* și până la *Belova*; de la *Belova* la *Borisovgrad* și apoi de aci la *țășirea din principat*.

În secțiunea I, cursul Măriței este sinuos și traversează o regiune foarte muntoasă urmată în întregime de șoseaua *Sofia-Samocov*, *Filipoli*; mai jos de *Dolni Bania*, șoseaua este dublată și de calea ferată *Sofia Filipoli*, *Adrianopoli*, *Constantinopoli*. Pozițiunea de la *Dolni-Bania*, comandă în întregime șoseaua și ar putea servi ca pozițiune de flanc pentru apărarea căii-ferate. Se mai poate face o apărare energetică la *Gabrovo*, punct unde Mărița intră într'un defileu de 13 km. lungime până la *Belova*.

În secțiunea a II-a fluviul formeză o vale, fertilă, cea mai bogată din Rumelia de Est; centrul câmpiei fiind Filipoli, oraș comercial și industrial de întâiul ordin și a cărui importanță militară o cunoștem. Valea este urmată în întregime de o dublă șosea și cale ferată.

În secțiunea a III-a fluviul traversează o regiune cu totul deluroasă, ultimele ramificațiuni ale munților *Rodope* și *Caradagea-Dagh* cari îl strâng într'un adevărat defileu. Calea ferată urmărează de aproape malul său.

Pozițiunea de la *Tărnova-Seinen*, comandă șoseaua și cele două căi ferate pe o mare distanță. Aci este principala barieră ce întâlnește un adversar venind din spre Adrianopoli, pe valea Măriței la Filipoli. Ca post înaintat al acestei pozițiuni ar fi *Harnanli*.

b) *Afluenții Măriței.* — 1) *Afluenții din drépta.* Din cauza pozițiunii versantului de N. E. al munților *Rodope*, care se prelungesc până aproape de cursul fluviului, afluenții din drépta se prezintă sub formă de torente. — Printre aceștia cei mai importanți ar fi:

Elme-Dere, pirtu foarte repede, are direcțiunea generală de Sud la Nord-Est; ia naștere din piscul *Bieli-Breg*, trece la *Lăjeni* și se varsă mai sus de *Tatar-Bazargic*. În cursul său superior este unit cu *Lipenița*. El este important numai prin aceea că pune în comunicație pe drumul cel mai direct, valea superioară a Mestei cu a Mariței.

Kricma. Mult mai important ca cel precedent, își are izvorul în Turcia din punctul de încrucișare al masivilor *Dospad-Dagh* și *Kara-Balean*; curge cu direcțiunea generală de la Sud la Nord la localitatea *Mihalcovo*, intră prin teritoriul Rumeliei și face frontieră pe o lungime de 22 km. până mai sus de localitatea *Kriținu*; se varsă aproape de Filipopoli. Primesce câte-va torente pe ambele părți, printre cari, pe partea stângă se notează *Stara-Vațu*, care trece pe la *Peșterea*; bună pozițiune tactică de oprire. Până la *Kriținu*, traversează o regiune cu totul muntoasă, din care cauză apa sa curge într'un defileu aproape continuu, cu malurile escarpate.

În cursul său inferior are o lărgime de 45 m. și o adâncime de 0^m.4—0^m.8. Peste această apă sunt trei poduri din care cel mai important este acela de piatră de la *Kadiovo*, peste care trece calea ferată T. Bazargic-Filipopoli.

Derim-Dere mai mic ca precedentul, deschide pasul *Suhi-Lahi* în munții *Kara-Balean* de unde își are izvorul; curge cu direcțiunea generală spre Nord-Est, udă *Cepelare*, *Heoina* și *Stanimaca*. Până la acest oraș, traversează o regiune muntoasă, apoi descinde brusc în câmpia Filipopoli. Nu prezintă nici o importanță militară.

Olu (Oglu) Dere. Îsvorește din regiunea munților *Anda*, extremitatea de Vest a masivului *Beș-Tepe*, curge cu direcțiunea generală de la Vest la Est. Este o apă foarte repede în cursul său superior, unde malurile sunt înalte și stâncose, iar în cel de mijloc și

inferior, mult mai liniștită, formează o vale deschisă adesea inundabilă.

Lărgimea sa, în mediu, este de 30—40 m.; adâncime, 0 m. 6—0^m. 8. La *Harmanli*, riul formează două brațe, unde se trece pe două poduri: unul de lemn pe 10 piloți de piatră de 120 m. lungime; iar altul de piatră cu parapet de zid, în parte degradat; de 70 m. lungime și 6 m. lărgime.

Arda, este cel mai mare și mai important dintre afluenții Mariței pe drépta, isvorește din piscul *Kinglar-Dagh* la sudul lui *Perelik* din *Kara-Balean*, curge cu direcțiunea generală de la Vest către Est și numai în Turcia. Formează însă pe 30 km. lărgime frontieră între Rumelia și Turcia. Traversază o regiune cu totul accidentată și mai mult muntoasă, din care cauză posedă o mare repezițiune, se varsă la *Adrianopoli*. Nu prezintă vre-o importanță militară deosebită pentru Bulgaria. Valea sa lipsită de comunicațiuni, nu poate să favorizeze mișcări mari de trupe, cari să conducă atacul pe un drum scurt din Turcia în valea superioară a Mariței la Filipopoli.

2) *Afluenți pe stânga*. Cu totul alt-fel se prezintă afluenții din stânga. În majoritate ei isvoresc din versantul sudic al Balcanilor; iar o parte din *Sredna-Gora* și *Caradgea-Dagh*; ori-cum, cursul lor are o mare întindere, din cauză că atât Balcanii cât și ramificațiunile de la Sud, sunt mult mai depărtate de cursul Mariței. Printre acești afluenți se citează:

Topolnița, isvorește din *Sredna-Gora* versantul de Nord, curge la început spre Vest formând un arc de cerc cu concavitatea spre Sofia și apoi se îndreaptă spre Sud și Sud-Est până la 3 km. de *Tatar-Bazargic*, unde se varsă în Marița. În cursul superior până la *Pirdop* este foarte repede, 1.5—2 m. v, cu o lărgime de 10 m. și o adâncime de 0^m.5; înțela curentului scade apoi la 1.5—1 m. în cursul de mijloc și inferior. În general traversează o regiune muntoasă până la *Calugerovo* unde intră în câmpie. Este urmată de

comunicații bune numai în cursul superior și inferior.

Poduri, sunt mai multe: cel mai important este acela de lângă Tatar-Bazargie, peste care trece șosea națională Sofia-Filipopoli, podul este de lemn, pe 12 suporturi de piatră de 120 m. lungime și 6 m. lărgime. Primesce ca afluent pe dreapta, riulețul *Molivir*, în valea căruia se găsește localitatea *Iltimanu*, bună pozițiune de oprire, care barcă șosea și calea ferată Sofia-Filipopoli.

Streima, Giopsu, afluent mult mai important ca precedentul, isvorăște din partea de Sud a Balcanilor centrali, piscul *Vejanu*, curge cu direcțiunea generală S.-E. și se varsă mai jos de Filipopoli, după ce a udat *Klisura, Rahmanli* și *Golema-Mahala* (Mahalana Mare). Până la *Rahmanli* traversează o regiune muntoasă, apoi se apropie mult de Sredna-Gora lăsând pe partea stângă o expansiune numită a *Čarlovei*, despre care am vorbit la descrierea zonei muntoase.

La localitatea *Lingea Chioi* intră într'un defileu de 12 km. lungime străns între munții Sredna-Gora și Caradgea-Dagh, până la localitatea Golema-Mahala, când trece brusc în câmpia Filipopolului. În tot cursul său este urmat de o bună comunicație care leagă valea Mariței cu Balcanii centrali. Albia sa este de 100 m. lărgime în mediu, adâncimea de 0.75 m., iar înțela curentului de 1.5 m.

Poduri sunt mai multe, dar cel mai important este acela de la *Lingea Chioi* peste care trece șosea națională Filipopoli-Kazanlicu.

În această parte riul formă 2 brațe. Peste brațul cel mare se află un pod de lemn de 150 m. lungime și 6 m. lărgime, pe 38 picioare de piatră; peste cel-alt braț se află un altul de 60 m. lungime și 7 m. lărgime, pe 6 picioare.

Sazli-Dere, format din 3 brațe principale: *Sinjintli Dere*, *Asmacul de sus* și *Asmacul de jos*, cari se intrunesc, cele d'întăiu două la *Kara-Burum*, iar cel de al

treilea la *Kara-Bunar*, se varsă la *Tárnova-Seimen*. — *Sazli-Dere* și *Asmacul de sus* este urmat în întregime de calea ferată Tárnova-Iambolu prin Nova-Zagora. Riul *Sinjintli* este important prin aceea că în valea sa, se găsește localitatea *Stara-Zagora*, mare centru comercial și nod de mai multe comunicații bune, între cari și o cale ferată.

Tungea este cel mai mare afluent al Mariței și în acelaș timp și cel mai important, din punct de vedere militar. Isvorăște din partea centrală a munților *Cogea-Balkan* (versantul sudic), la Nord de localitatea *Caloferu*; are o direcțiune generală spre Est până aproape de *Iambolu*, face un mare cot pentru a se îndrepta direct spre Sud până la *Adrianopolu* unde se varsă în Marița, după un parcurs de 356 km. dintre care 306 numai în Rumelia de Est. Uda în cursul său localitățile *Calofer*, *Cazanlicu*, lasă pe stânga pe *Sliven*, trece apoi la *Iambolu* și *Kizil-Agaci*. Până la *Iambolu* în cursul său superior, *Tungea* formă expansiunile *Caloferubai*, *Kazanlicubai* și *Slivenubai* a căror importanță militară le cunoșcem. De la *Iambolu* până la vărsare, riul traversează o regiune accidentată, urmată numai de o șosea județiană pe partea dreaptă.

Caractere fizice. Conține în general o apă caldă, nu tocmă bună de băut, mai ales în cursul de mijloc.

Natura fundalului; până la *Calofer*, fundul este bolovănos ca și la *Cazanlic*, lângă *Artaklari* e nisipos, la *Iambolu* mocirlos, la vale de *Kizil-Agaci*, chiar stâncos.

Malarie. La *Calofer* sunt escarpate, la *Cazanlic* de asemenea, lângă *Iambolu* în pante dulci; de aci la *Kizil-Agaci* malurile se presint adesea înconjurată cu boschete mari de arbori, cari fac trecerea aproape imposibilă pentru omen. Mai sus de *Kizil-Agaci* malurile sunt escarpate și se unesc cu șesul prin pereți stâncoși aproape verticali.

Insule sunt lângă *Iambolu*.

Lărgimea. La Cazanlicu 45 m.; la Iambolu 60 m.; la Kizil-Agaci 60—70 m.; la Adrianopoli 150 m.

Adâncimea. Până la Artaklari este sub 1 m., lângă Iambolu e de 2—3 m.; la Kizil-Agaci de 0,6; la Adrianopoli de 2—4 m.

Iuțea. Până la Kazanlicu repede; lângă Artaklari și Iambolu ordinară; la vale de Iambolu devine mai pronunțată de deosebire la Kizil-Agaci; la Adrianopoli normală.

Apele mari, se produce pe timpurile ploioase cu deosebire toamna, când se inundă regulat șesul întins al Iambolului.

Poduri, sunt numeroase mai ales în cursul de mijloc. Cele mai importante ar fi: la *Dolni-Sahrane* (mai sus de Kazanlicu) pod de piatră de 55 m. lungime și 3 m. lărgime; peste care trece șoseaua Filipopoli-Calofer; puțin mai la vale șoseaua trece din nou Tungea, spre Kazanlicu, pe un pod metalic cu suport de piatră. La Sud de Tulovo, șoseaua Kazanlicu, Stara-Zagora trece Tungea pe un pod de piatră pe 5 piloți.

Lângă *Cairli* și *Artaklari*, sunt 2 poduri solide de lemn peste care trec șoselele Nova-Zagora-Sliven și Iambolu-Sliven. La Nord de Iambolu, pod de lemn pe 6 piloți de piatră, 85 m. lungime și 4 lărgime. La Sud de Iambolu, pod de lemn pe 7 piloți de piatră, 100 m. lungime și 3 m. lărgime.

Afluenții Tungei. Mai toți afluenții Tungei, numeroși de alt-fel, sunt niște adevărate torente cu malurile escarpate de 3—5 m. d'asupra nivelului obicinuit al apei. Cel mai important însă este *Asmac-Dere* pe stânga, care adună apele din jurul *Carnabadului*; se varsă mai sus de Iambolu. Fundul său este mai tot-d-a-una mocirlos, lărgimea nu trece 15—25 pași; adâncimea ajunge în cursul de jos până la 0,8 m. În cursul de mijloc în timpul verei scade cu desăvârșire, iuțea este mică, mai ales în cursul inferior.

Poduri. sunt cinci, dar cel mai mare este acela al căii ferate Iambolu—Carnabad, pod de fer cu suport de piatră.

Conșiderațiuni generale militare, asupra văii Tungei. Prin dispozițiunea sa, valea conduce operațiunile de la Sud pe drumul cel mai direct de la Adrianopoli spre Sliven și apoi peste Balcani la quadrilater.

Pentru operațiile de la Nord, ea are o valoare deosebită, căci permite armatelor a debarșa dupe versantul nordic al Balcanilor în valea sa foarte fertilă și bogată în resurse de ori-ce natură. Comunicațiunile numeroase, permit operațiunilor a debarșa pe mai multe căi către șesul Filipopolului prin expansiunile pozițiunilor remarcabile de la Calofer, Kazanlic și Sliven situate, în cursul său superior.

Are inconvenientul că nu este destul de bogată în căi de comunicațiune, în cursul său inferior. Pentru o invasiune pornită din spre Adrianopoli în Rumelia, primul obiectiv geografic fiind Filipopoli, linia Marței este indicată ca linia principală fiind și cea mai favorabilă; atunci linia Tungei va servi operațiunile secundare, formând o anexă celei d'întăiu.

32. *Valea Strumet. Afluenți. Conșiderațiuni militare.* Fluviul *Struma* (Kara-su, pe turcește) izvoresce din masivul Vitoș, la Sud de Sofia; se îndreptăză mai întâi spre Sud, apoi se ridică spre Nord-Vest, făcând un mare cot către localitatea *Pernic*, trece pe la *Radomir*, de unde se îndreaptă iarăși spre Sud până la gura *Blatei* (afluențul său pe stânga); de aci ia direcțiunea spre Vest făcând un al II-lea cot, mult mai mare ca cel cel d'întăi, trece pe la localitatea *Bielovo* și se îndreptează apoi spre S.-E.; trece pe la *Conovo*, lasă în drăpna *Kiustendilul*, udă *Neviestino* și *Bobosevo*. Struma ese din principat puțin mai jos de localitatea Cocarino, păstrând direcțiunea S.-E. până la vârsarea sa în marea Egee, în golful Orfani la localitatea cu același nume. Înainte de a se vârsa în mare, formăză un lac întins de 38 km. lungime și 8 km. lărgime medie, cunoscut sub numele de lacul *Tachinos*, (Tachino-Ghiol). Lungimea cursului său este de 400 km. dintre care 135 km. numai în Bulgaria.

Natura căii. Până la localitatea *Krapecu* formeză o vale strâmtă și bolovănoasă, apoi se deschide până la *Pernic*, formând un șes de 4 km. lărgime. Între *Pernic* și *Radomir* valea se strâmtăză iarăși. La *Radomir* se deschide mult, formând un șes de 12 km. lărgime și 18 km. lungime; între *Bielovo* și gura *Dragovistei*, afluentul său pe stânga, *Struma* traversează un defileu de 17 km. lungime; în dreptul *Kiustendilului* valea se deschide din nou, formând un șes puțin mai mic ca precedentul, intră apoi iarăși într'un defileu puternic lipsit cu totul de comunicațiuni, pe 20 km. lungime, între *Neviestino* și *Bobosevo*. Pe teritoriul turcesc, *Struma* străbate o regiune foarte muntoasă într'un defileu aproape continuu până la *Mare*, din care cauză, comunicațiunile sunt rare în cursul său inferior. Se exceptează regiunea orașului *Seres* din jurul lacului *Tachinos* (*Tachino-Ghiol*).

Lărgime. În dreptul *Pernicului* 15 m., de la *Bobosevo* în jos variază între 70—120 m.

Adâncime. În cursul superior este aproape neînsemnată; de la *Neviestino* în jos crește până la 1 m.; de la *Djunaia* în jos trece peste 1.50; spre vărsare 2 m.

Înălța curentului. În timpul trecerii prin principat, *Struma* are cursul repede.

Crescere de ape. Apele mari se produc de obicei primă-vară când se tocesc zăpada; câte o dată și vara în urma ploilor mari, se inundă șesuri întinse, mai ales de la *Bobosevo* spre *Cocarinovo* către frontieră.

Poduri. Se găsesc: la *Crapecu* peste care trece șoseaua *Sofia-Dubnița-Cocarinovo*. La *Pernic* 2 poduri: unul pentru calea ferată *Sofia Kiustendil* și altul pentru șoseaua națională *Sofia Kiustendil*. Uscub. Podul căii ferate este de fer, iar al șoselei, de lemn cu picior de piatră, fie-care cu câte 25—30 m. lungime și 5—7 m. lărgime. La *Batavoeici*, 3 poduri solide de lemn și unul pentru calea ferată. La *Radomir*, pod mare de lemn de 70 m. lungime și 4 m. lărgime. La

Conovo pod mare de piatră pe 8 piloți, are 100 m. lungime și 7 m. lărgime.

Considerațiuni militare. Valea *Strumei*, grație direcțiunii ce are, conduce operațiunile pe drumul cel mai direct, care unesc *Macedonia* cu *Sofia*, capitala principatului bulgăresc și principalul obiectiv geografic. Valea este foarte populată și bogată în resurse precum și comunicațiuni numeroase.

Linia ferată, de construcție nouă, care unesc *Sofia* și *Kiustendilul* cu *Uscub*, permite apărării a și concentra și transporta forțele cu repeziune la frontieră. Valea se poate apăra: la frontieră la localitatea *Cocarinovo*; apoi la intrarea în defileul *Bobosevo-Neviestino*, la gura *Djermenului* afluentul său pe stânga; la *Kiustendil*, bună pozițiune tactică; la *Radomir* și *Pernic*. Un inconvenient care s'ar putea atribui *Strumei*, este acela că atacatorul nu ar putea să întreprindă mari operațiuni în cursul său de mijloc, spre *Cocarinovo* (frontiera bulgărescă), de ôre-ce este lipsită de comunicațiuni în această parte; în schimb, ofensiva ajunsă pe teritoriul bulgăresc, nu întâlnește rezistență serioasă de cât la *Dubnița*, când apărătorul s'a apropiat în deajuns de *Sofia*. De aceea se impune apărării a întreprinde o rezistență energică la *Kiustendil*, singura pozițiune tactică serioasă care ar periclită operațiunile adverse, prin pozițiunea sa de flanc ce ocupă față de invazia de la *Sud*. Se preferă ca zonă de concentrare pentru atac, valea *Vardarului* (împrejurimile *Uscubului*) mult mai viabilă și productivă, permițând mișcări mari de trupe pentru a se ajunge cât mai curând și sigur prin valea *Psingei* în aceea a *Strumei* la *Kiustendil* și de aci spre *Sofia*; apărătorul nu poate opune de cât slabe rezistențe; singura rezistență principală este aceea de la *Kiustendil*.

Afluenți. a) *Pe drăpța, Consea*, în valea căreia se găsește *Bresnica*, bună pozițiune tactică. Isvorăscă din munții *Trin-Balkan*, se varsă la *Batavoeici*. În tot cur-

sul său, această vale este urmată de șoseaua Trin-Bresnic-Radomir.

Magovița și Dragovistița, fără importanță militară. *Bistrița* isvorăște din *Osigova-Planina*, se varsă în fața localității *Conovo*, contribuie mult la formarea pozițiunii tactice a *Kiustendilului*. *Jeleznița* care se varsă la *Nevestino*, asemenea fără importanță militară.

b) *Pe stânga*. *Blato* isvorăște mai la Sud de *Crapecu*, are direcțiunea generală de la Est la Vest, se varsă mai sus de *Radomir*. Este important prin aceea că traversează în lung expansiunea Radomirului formând o linie de apărare.

Djermenul, de și mic ca volum de apă, este cel mai important afluent al Strumei din regiunea principalului bulgăresc. Isvorăște din ultimele ramificațiuni nordice, ale masivului *Rilo*, la Vest de *Samocov*; are direcțiunea generală spre Sud-Vest până la vărsare mai jos de *Bobosevo*.

În cursul său superior traversează o mică espansiune la localitatea *Dubnița*, apoi intră într'un defileu de 16 km. lungime. Valea sa este urmată în întregime de șoseaua națională *Dubnița-Kocarinovo-Rilo*. *Djermenul* este un riu torrențial cu maluri înalte și stâncose; are direcțiunea de la Est la Vest, trece pe la localitatea cu același nume și se varsă în Struna la *Cocarinovo*. Nu prezintă nici o importanță militară.

33. *Valea Nișavei, Aftuenți, Considerațiuni militare*. — Ca și Struna, Nișava aparține Bulgariei numai în cursul superior. Este un afluent al Moravei, care își are sursa în pârâele sudice ale virfului *Marele Com*; la început curge în direcțiunea sudică până mai jos de pasul *Ghinti* deschis de unul din isvoroale sale; după care apoi, se îndreptăză spre Vest, trecând pe la *Godetu* și *Țaribrodu* pe unde ese din Bulgaria; de aci curge în direcțiunea Nord-Vest trecând pe la *Pirot-Bela-Palanca* și *Niș* unde se varsă în Morava.

În tot parcursul său prin Bulgaria, Nișava are o înălțime foarte mare, cam 2 m. pe secundă, fundul său e

prund, malurile sunt înalte și stâncose; valea este mai mult strămtă, numai pe alocuirea deschisă.

Lărgimea. În cursul superior este neînsemnată, între *Pirot* și *Niș* 40—50 m., mai jos de *Niș* 60—70 m.

Adâncimea, normală până la *Pirot*, abia atinge 0^m.5, apoi se mărește progresiv spre vărsare până la 1^m.8.

Revărsări. Apele mari se produc în *Aprilie*, apoi la finele lui *Iulie* sau la începutul lui *August*. Cele d'întăiu duresc 8—10 zile, iar cele din urmă 4—5 zile. Ele sunt foarte desastroase, cu deosebire în cursul superior. Apele mici sunt în lunile *Decembre*, *Iunie*, la finele lui *August* și în *Septembrie*.

Iarna se formează în fie-care an, un acoperiș de gheață care poate să fie trecut de pietoni, pe timpuri mai rele și de trăsură.

Poduri. Pe cursul Nișavei, în Bulgaria, nu se găsește decât un singur pod, în dreptul frontierei și acela este metalic pe suporturi de piatră; peste care trece calea ferată *Pirot-Sofia*.

Considerațiuni militare. Nișava deschide cea mai bună și mai directă comunicație, care unesc *Morava Sârbă* cu *platoul Sofiei*.

În valea sa, se află o dublă comunicațiune, șoseaua națională și calea ferată, *Niș-Pirot-Sofia*, prin *Țaribrod* și *Dragoman*. O ofensivă pornită din Serbia este indicată pe această vale dar are inconvenientul după cum am arătat în considerațiunile făcute cu ocazia descrierii zonei muntoase, că apărarea posedă bune pozițiuni tactice remarcabile: la *Țaribrod* și *Slivnița*, a căror valoare a fost recunoscută în campania recentă *Sârbo-Bulgară* (1885). Comunicațiunile naturale ce deschid afluenții Nișavei—după cum vom vedea—permit a întorcea cele 2 pozițiuni descrise mai sus și a cădea în mai bune condițiuni la *Sofia*. Pentru Bulgaria, valea Nișavei constituie cea mai bună linie de invasiune în Serbia, de ôre-ce se deusează pe drumul cel mai scurt, în valea Moravei (cursul mijlociu),

No.	Lungimea
3. Sofia Radomir, Kiustendil, frontieră către Egri-Palanca, Kumanovo, Uscub	106 km.
4. Sofia, Taribrod, frontieră către Pirot	65 "
5. Filipopoli, Cazanlicu, Gabrova, Rusciuk	270 "
6. Filipopoli, Papazli, Cirpan, Stara-Zagora, Slivenu, Burgas	240 km.
7. Rusciuk, Razgrad, Šumla, Osman-Bazar, Kotel, Iambolu	246 km.
8. Sofia, Bercovița, Ferdinand (Cutovița), Lom-Palanca	160 km.
Total	1.852 km.

Șosele naționale de clasa II-a.

No.	Lungimea
1. (Lom-Palanca, Belogradic, Vidin-Cula)	173 km.
2. Iablonița, Plevna, Bălgareni, Biela	200 "
3. Orhanlia, Rahova	122 "
4. (Vrața-Rahova)	(75) "
5. Lucovița Rahova	60 "
6. Bulgareni, Șistov	35 "
7. Troian, Sopot, Cărlova	77 "
8. Pernic, Bresnic, Trn, frontieră	76 "
9. Tărnova, Elena, Tvardița, Nova-Zagora	110 "
10. Silistra, Šumla, Prislav, Verbița către Iambolu	200 "
11. Dobrici, Balcicu	36 "
12. Șistov, Pavel, Biela	35 "
13. Sevlievo, Gabrova către Șipca	26 "
14. Varna, Dobrici, Silistra	132 "
15. Cazanlic, Stara-Zagora, Tărnova-Šeimen	85 "
Total	1367 km.

Șosele județene.

No.	Lungimea
1. Sofia, Samokov, Belova, Tatar-Bazargic	170 km.
2. Sofia, Zlatița, Clisura, Sopot, Cărlova, Bania	100 "
3. Samocov, Ihtimanu	28 "
4. " Dubnița frontieră către Jumaia	66 "
5. Kiustendil, Dubnița	34 "
6. Radomir, Dubnița	36 "
7. Vladaia (venid de la Dubnița) Samocov	56 "
8. Trn, Clisura, frontieră	25 "
9. Bresnicu, Slivnița	20 "

No.	Lungimea
10. Vrața, Ferdinand și Lom-Palanca, Rahova	72 "
11. " Bercovița	42 "
12. " Ferdinand	80 "
13. Lom-Palanca-Belogradic	50 "
14. Bercovița-Taribrod	36 "
15. Plevna, Nicopoli	55 "
16. Sevlievo, Sistov	72 "
17. Tărnova, Orehoțița	6 "
18. " Zlatarița, Elena, Stara-Raka	60 "
19. " Kesazov, Rasgrad, Balbunar	102 "
20. Rusciuk, Balbunar, Turtucaia	85 "
21. Pravadia, Aidos	72 "
22. Peștera, T-Bazargic, Panaguriște	68 "
23. Filipopoli, Stanimaca	18 "
24. " Cepelare	60 "
25. " Abrahlarli	36 "
26. Cazanlicu, Măgliș, Sliven	80 "
27. Sliven, Kermanli	13 "
28. " Iambolu	25 "
29. Hascovo, Catagic	14 "
30. Varna, Misivria, Anchialos, Burgas	118 "
31. Tirnova, Trievna, Măgliș	60 "
32. Stara-Zagora, Radna, Mahalesi	30 "
33. Șipca, Drienevo, Șistov	76 "
Total	1.835 km.

De la 1889 și până astăzi, Bulgaria 'și' au îmbunătățit mult liniile lor de comunicațiune; câte-va șosele de a 2-a clasă, au fost transformate în șosele de 1-a clasă. S'au creiat și altele noi. Printre acestea din urmă avem :

a) Șosele naționale clasa I-a.

No.	Lungime
1. Kiustendil, Dubnița, Cocarinovo, frontieră	55 km.
2. Vidin, Artar-Lom-Palanca	64 "
3. Lucovița, Plevna, Biela	140 "
4. Plevna, Loveca	34 "
5. Rasgrad, Eschi-Jumaia	30 "
6. Dobrici, Varna	50 "
7. Rusciuk, Turtucaia, Silistra (în construcție)	—
Total	373 km.

4) In Rumelia de Est:

Tatar-Bazargic	2 șosele naționale clasa I	I
	2 " " " II	II
	1 șosea județeană.	
Filipopoli	4 șosele naționale clasa I	I
	1 șosea " " II	II
	2 șosele județene.	
Stara-Zagora	2 șosele naționale clasa I	I
	1 șosea " " II	II
	2 șosele județene.	
Cazanlicu	3 șosele naționale clasa I	I
	1 șosea județeană.	
Sliven	3 șosele naționale clasa I	I
	1 șosea " " II	II
	2 șosele județene.	

Aceste comunicațiuni ușurează operațiunile de mobilizare și concentrare, și favorisează operațiunile militare, cari s'ar efectua mai ales în câmpia Bulgariei de Nord, sau a văii de mijloc a Mariței. Un fapt caracteristic demn de notat, relativ la comunicațiunile din nordul Balcanilor, este următorul: terenul fiind calcaros, toate drumurile se presint adesea ca și cum ar fi asfaltate. Ele au o mare asemănare cu șoseaua noastră națională din Dobrogea (Tulcea-Constanța), fiind prin excelență practicabilă în toate timpurile.

35. *Căi ferate* ¹⁾.—Dacă Bulgaria este relativ bogată în căi ordinare, nu tot astfel se presintă sub-

1) Cea mai veche cale ferată din Bulgaria este linia Ruscuk-Varna, construită de o companie engleză în 1865—1868, care a exploatat-o până în 1886, epocă în care a fost rescumpărată de statul bulgăresc, pe prețul de 52.777.500 lei. Acestă linie satisfăcea nu numai interesul local, dar încă și un interes European, cîci era linia cea mai directă între Europa Occidentală și Constantinopol (Orient). Astăzi-și valdează acestă linie este depreciață prin faptul existenței liniei noastre Bucurest-Constanța, care formează artera cea mai preferabilă ce leagă Occidentul cu Orientul.

raportul căilor ferate; de ôre-ce, după cum vom vedea numărul lor este foarte restrâns. De câți-va ani încôce s'a început, e drept, cu mari sacrificii, efectuarea de noi linii ferate, dar din cauza stărei deplorabile financiare în care se găsește de la o vreme statul nostru vecin, s'a neglijat cu totul aceste lucrări; unele chiar s'au abandonat și altele cari se construieră, s'au scos din circulațiune după cum s'a făcut cu liniile *Sofia-Kiustendil* și *Târnova-Ruscuk*.

Actualmente, Bulgaria posedă o rețea de 1722 km., aparținînd statului bulgăresc și companiei orientale. Parte din liniile statului sunt exploatate de companie. Pentru a înțelege mai bine studiul căilor ferate, il vom împărți în 3 categorii:

- 1) Căi ferate existente;
- 2) " " în construcție;
- 3) " " în proiectie.

1) *Căile ferate existente*: La acestea mai deosebir:

- a) Căi ferate exploatate de statul bulgar;
- b) Căi ferate aparținînd statului bulgar, dar exploatate de compania orientală;
- c) Căi ferate cari aparțin și sunt exploatate de companie.

a) Liniile de căi ferate exploatate de statul bulgar sunt următoarele:

No.	Lungimea
1. Taribrod, Sofia, Belova	191 km.
2. Sofia, Pernic	47 "
3. Pernic, Radomir	18 "
4. Sofia, Roman	119 "
5. Iambolu, Burgas	112 "
6. Ruscuk, Varna	272 "
7. Caspricean, Șumla	26 "
8. Ghelghe, Devnea	15 "
9. Roman, Plevna	89 "
10. Plevna, Samovîț	40 "
11. Plevna, Șumla	262 "
12. Ruscuk, Târnova	150 "
Total	1.341 km.

- b) De clasa acésta țin numai linia :
 1. *Cirpan, Nova-Zagora* 82 km.
 c) In acésta clasă se coprin liniile :
 1. *Belova, Filipopoli, Heclievo* 193 km.
 2. *Târnova, Siemen, Iambolu* 106 „
 Total 299 km.

2) Căile ferate în construcțiune sunt :

No.	Stasiunile principale	Lungime
1.	Târnova, Gabrova, Cazanlic, Stara-Zagora.	104 km.
2.	Sumla, Carnabadu (Pasul Dobral)	95 „
3.	Vidin, Lom-Palanca, Vrața	166 „
4.	Radomir, Kiustendil, frontieră	85 „
	Total	450 km.

3) Căile ferate în proecție sunt următoarele :

No.	Lungime
1. Caciaen, Samocov	47 km.
2. Cerven, Brey, Belo-Slatină-Rahova	67 „
3. Plevna, Lovcea, Troian	83 „
4. Siștov, Lerschi, Scoliero, Gabrovo	90 „
5. Rasgrad, Turtucaia	71 „
6. Novi-Bazar, Akkadınlar, Silistra	110 „
7. Devna, Dobrici	63 „
8. Filipopoli, Cârlova, Cazanlic	104 „
	Total 635 km.

Recapitulând avem :

Linii ferate exploatate	1722 km.
„ „ în construcții	450 „
„ „ în proecție	635 „

Detalii asupra căilor ferate.

Statul bulgar posedă până la 1 Ianuarie 1899 în total 1447 de vagoane cu 2997 osii și 10.291.818 tone greutate.

In acésta cifră intră toate categoriile de vagoane precum : de persoane, poșta, marfă, vite, etc. De atunci, își au mai cumpărat încă 120 vagoane diferite, și se așteaptă încă sosirea altor 120 vagoane comandate de curând.

Compania Orientală, posedă actualmente 500 de vagoane.

Numărul locomotivelor și tenderilor precum și greutatea lor, se poate vedea din tabloul următor :

Locomotivele și Tenderile ce posedă Bulgaria.

LOCOMOTIVE						TENDERU		
NATURA	Număr General	Osii		Greutatea		Greutate		
		Unilare	In stare de- șertă	Cu apă și foc	Osi	In stare de- șertă	Cu apă și foc	
Pentru călători	23	79	69	826.080	925.000	69	294.420	584.800
» marfă	27	100	100	1.142.500	129.100	81	356.780	709.000
Tendere . . .	5	13	13	136.100	190.300	—	—	—
Total . . .	55	192	182	2.104.680	2.413.000	150	649.200	1.316.800

Forța de tracțiune a unei locomotive este de 600 cai vapori.

De asemenea, ôre-cari detalii relative la razele diferitelor linii, precum și natura diferitelor pante, se poate vedea în tabloul următor :

L I N I A	Raza					OBSERVAȚIE
	Minimă	Medie	Maximă în curbe	Maximă în drepte	Medie	
1 Taribrod	275°	450	250°	250°	15° a)	De la Saranbey
Saranbey	—	—	—	—	—	Panta 25°/‰ la Vladaia și
Sofia-Radomir	200°	312	250°	250°	14° b)	La Pernic
2 Sofia-Plevna	—	—	—	—	—	Intre Sofia și Mezdra-Vrața
6 Orehovița-Kaspisan	275°	350	25	17	4,5	Până la Plevna
Varna	—	—	—	—	14	Plevna-Varna
3 Ruseiuk	—	—	—	—	—	—
4 Kaspisan	350	450	16,46	14	15	2) Aprope pe totă linia
și 5 Ruseiuk-G	250°	210	18,46	32°	15	3) La Belo, 4) Ivanovo
Orehovița-Târnova	—	—	—	25°	—	5) Halta Ruseiuk, 6) Il. Belo.

Considerațiuni militare. Cu toate că Bulgaria nu posedă încă până în prezent o rețea bogată de căi

ferate, cele existente sunt așa de bine distribuite pe întreaga suprafață a țării, în cât afluirea elementelor necesare mobilisării, precum și concentrarea, s'ar putea face cu oarecare înlesnire. Din dispozițiunea liniilor existente, reiese că triunghiul *Rusciuk, Biela, Târnova, Rasgrad, Șumla*, ar fi desemnat să determine zona de concentrare bulgară în vederea operațiunilor din spre Dunăre sau Dobrogea; iar acela format de linia *Târnova Seimen, Nova-Zagora, Stara-Zagora* și *Cirpan* operațiunile din spre Adrianopoli și Constantinopoli.

Un inconvenient care s'ar atribui acestor 2 triunghiuri, este că liniile ce le unesc cu restul țării, nu sunt nici duble și nici nu formeză între ele un circuit; acest inconvenient se va remedia în parte, când se va termina linia *Târnova, Gabrova, Stara-Zagora* sau linia *Șumla, Carnabadu*; se formeză atunci, în inima principatului autonom bulgăresc, circuitul *Șumla, Târnova, Loveca, Orhanlia, Sofia, Filipopoli, Stara-Zagora, Nova-Zagora, Iambolu* și *Carnabadu*, de cea mai mare valoare.

Cele 2 artere principale *Sofia-Varna* prin *Târnova* și *Loveca* și *Sofia-Burgas* prin *Filipopoli* și *Iambolu*, care traversez în lung întregul principat, favorizez o concentrare a forțelor la Mare, în casuri eventuale.

CAP. X

Sistemul defensiv al Bulgariei.

36 Fortificațiuni. Pozițiuni militare — Generalități.

Judecând în ansamblu Bulgaria, regiune cu totul muntășă și înconjurată de toate părțile cu ziduri puternice naturale ca Dunărea, Balcanii, Rodope și Marea Neagră, vedem că formeză un adevărat *reduit*. Numai o singură porțiune a frontierei rămâne descoperită, în spre Dobrogea.

Până în 1877, când Turcii posedau Bulgaria, Porța

stăpânitoare a întregii peninsule Balcanice, nu se temea de cât de o invasiune de la Nord, din spre Rusia.

Dunărea, ca toate apele, de și obstacol serios, nu prezintă o garanție suficientă pentru paza integrității teritoriului supus, de aceia pentru a lăsa mări valorea, Turcii, au întărit-o și cu fortificațiuni; s'au căutat, bine înțeles, punctele: *Vidin, Nicopoli, Șiştov, Rusciuk și Silistra*, anume indicate pentru trecere a căror întărire dată, după cum șcim, de multe secole. Mai rămânea regiunea deschisă a Dobrogei; pentru a se pune și în această parte o barieră, s'au mai fortificat încă 2 puncte: unul central *Șumla*, la jumătate distanță între Dunăre și Mare; și altul *Varna*, port pe Marea Neagră, împedecând cu chipul acesta și o debarcare pe Mare a adversarului.

După 1878, conform tratatului din Berlin, Bulgarii erau obligați să radă toate fortificațiunile turcești de pe Dunăre; nu numai că nu au făcut aceasta, dar după cum vom vedea, ei și le-au reconstituit, adăugând la unele și fortificațiuni noi. Lucrurile nu s'au oprit aci; căci după 1885 în urma războiului cu Sârbii, Bulgarii se fac inimici nu numai cu aceștia dar încă și cu Turcii, prin faptul alipirii Rumeliei. De aceea, pentru a se apăra în viitor în contra acestor doi agresori, Bulgarii saut mai fortificat către frontiera de Vest, față de Serbia și către frontiera de Sud față de Turcia. În resumat fortificațiunile Bulgariei sunt îndreptate în 3 direcțiuni:

- 1) Pe frontiera de Nord și Nord-Est.
- 2) „ Vest.
- 3) „ Sud.

Toate fortificațiunile Bulgariei sunt parte semi-permanente și parte pasagere.

37. *Frontiera de Nord și Nord-Est.* — Această fiind formată din Dunăre și linia convențională a Dobrogei, fortificațiunile actuale bulgăresci sunt constituite într'un sistem, ca să răspundă cât mai bine acestor

frontieri. Fortificațiunile în această parte sunt pe două linii.

Din spre Dunăre. Bulgaria este apărată prin fortificarea punctelor indicate de trecere *Vidin*, *Nicopol*, *Rusiuk*, și *Silistra*, care formează linia I-a. În linia II-a la 35—80 km. de linia Dunărei și în spre partea centrală a câmpiei de Nord se află fortificată pasager *Plevna*.

Din spre Dobrogea, asemenea două linii: În linia I-a *Hagi-Oglu-Bazargie*, fortificații pasagere; și în linia II-a *Șumla* și *Varna*, fortificate semi-permanent, pentru apărarea întregii regiuni de nord a Bulgariei.

Quadrilaterul Silistra, Rusiuk, Șumla, Varna, constituie redutul central, ultima rezistență.

Vidinul (a se vedea planșa 2).

Se compune din două incinte depărtate între ele de 500—1000 m. Cea d'întăiu înconjoară imediat partea principală a orașului, iar cea de a doua mărginește ultimele locuințe din foburgurile *Vidinului*.

Incinta interioară. Se compune din *incinta de uscat* și cea de apă. *Incinta de uscat* domină insulele din fața *Calafatului* precum și ambele maluri ale Dunărei din această parte. *Incinta* se compune din 7 fronturi bastionate și legate între ele prin cortine, ce variază între 280—320 m. Fronturile și cortinele sunt în zidărie de 6 m. grosime având un parapet prelungit de pământ de 4 m. lărgime, ceea ce dă în total pentru profilul parapetului 10 m. Lungimea totală a incintei este 3 km. Șanțul este aproximativ de 7 m. lărgime și are 5^m adâncime. În partea sudică se află o caponieră în șanț. Când Dunărea este în creștere, o parte din șanț se umple cu apă. Manevre de inundație în jurul *Vidinului* nu sunt posibile. Escarpa și contra-escarpa sunt de asemenea în zidărie, însă astăzi mai ales, escarpa se găsește în mare parte distrusă. Către frontul de Vest și cel de Nord se mai află un drum acoperit de 4 m. lărgime; glaciul este în mare parte în zidărie. În intervalul a două cortine se află câte o

poartă. Peste șanț se trece cu poduri volante. Unele porți sunt dărâmate, asemenea și ravelinele d'înaintea lor.

Frontul de apă are o lungime de 1.500 m. și este format dintr-un parapet de zidărie în zigzag, de aceeași dimensiuni ca și al frontului de uscat; actualmente se găsește pe alocurea dărâmat. Nu are șanț, însă înaintea sa, se află o escarpă detașată și crenelată în zid, care se înalță cu 5—6 m. d'asupra apelor normale ale Dunărei. Grosimea sa este de 3—4 m. Și această escarpă este actualmente dărâmată în parte. În interiorul frontului de apă, se găsește o vilă veche bulgărească (*Vida-Kalé*), care odinioară servea de citadelă; astăzi este foarte drept magacie de muniții. În interiorul incintei, se găsește puține casemate, cari sunt destinate să servească ca depozite de muniții. Înapoia incintei de uscat se găsește un drum pentru circulare de 4 m. lărgime. Incinta interioară, împreună cu orașul, constituie adevărată cetate, (cum o numesc Bulgarii); pentru noi aceasta ar forma redutul cetății.

Orașul are străzile înguste, neregulate și rău pavate; casele sunt mici și în majoritate construite în palântă astfel în cât este foarte expus a fi distrus prin foc la primul bombardament. Un arsenal și o magacie de iarbă de pușcă sunt bine îngrijite.

Incinta exterioară. Există numai pe frontul de uscat. Se compune din 11 șanțuri și baterii legate între ele prin cortine. Șanțurile sunt depărtate unele de altele de 500—600 m. și au forma unor lunete, având fiecare adăposturi pentru 180 oameni și muniții. Bateriile ce conțin platforme pentru două tunuri, au parapetul de 4—6 m. grosime. La extremitățile incintei se află două forturi, în fortificație permanentă. Cel de Nord *Kion-Kalé*, care a fost aproape distrus în 1878, nu a mai fost reconstruit; iar cel de Sud *Ieni-Kalé*, care se găsește și astăzi în perfectă stare pentru a fi ocupat de 250 oameni, este armat cu 12—16 guri de foc. Înain-

tea incintei exterioare, se întinde un șanț de 3 metri adâncime și 6—8 m. lărgime, ce ar putea fi umplut pe o bună parte de apa Topoloviței, care curge în apropiere de oraș pe la Vest și Nord. Înaintea șanțului, se găsește și un drum acoperit.

Vidinul este o cetatea destul de tare. Din informațiunile ce am putut să capăt, satele : *Vidbol*, *Bucovița*, *Tatargic*, *Novoselo*, *Rupcea*, *Baianovcea*, *Smârdan*, *Inova*, *Capitonovcea*, *Cherumbelu*, *Celzeu* și *Culova*,¹⁾ sunt destinate a servi ca puncte de sprijin, și organizarea lor defensivă, intră în proiectul pentru completarea fortificațiunilor Vidinului. Până în prezent s'au fortificat numai punctele din jurul Smârdanului și anume :

Un fort situat la Vest de sat (No. 1) și două redute baterii *a* și *b*, situate în partea de Sud a satului.

Armamentul cetății Vidin. (A se vedea Valea Dunărei secțiunea 1 planșa 2). În anul 1898, cea mai mare parte din gurile de foc cari armau cetatea Vidin, se compunau din tunuri de bronz și numai o mică parte tunuri Krupp. Este probabil că din materialul ce s'au cumpărat în acești din urmă 2 ani, s'a distribuit o parte și cetății Vidin.

Bateria No. 1 din incinta exterioară pe șoseaua Smârdan, este armată cu tunuri de 12 cm. Bateria No. 2 este armată cu 3 tunuri de 15 cm. sistem Krupp și 3 cupole cu tragere repede.²⁾

Observațiuni. Valoarea cetății Vidin este mărită prin prezența regiunii mocirlose datorită văilor Topolovița, Delena, Vomița și Vidbolul, cari se scurg în Dunăre în vecinătatea cetății.

Partea favorabilă atacului, este aceea din spre uscat, frontul de Nord, în contra căruia se pōte îndrepta un bombardament puternic de pe malul stâng, din spre Calafat. În războiul Sërbo-Bulgar din 1885, a

fost deajuns, 30 de zile ca să se restabilească mijlocele de apărare, pentru ca, cu 60 de guri de foc să pōtă rezista timp de 14 zile unui bombardament puternic.

Nicopoli. (A se vedea planșa 4 și planșa 9.) Cetatea Nicopoli, se compune dintr'o incingătoare, care impresoră marginea imediată a orașului și câte-va baterii sau lunete detașate, situate pe înălțimile ce înconjur orașul la Sud.

Incinta, este formată dintr'un parapet de pământ, în parte distrus, având profilul pentru infanterie. Înaintea parapetului, un șanț formeză obstacolul. Pe frontul de Nord, pa apitel se întinde până în Dunăre. Cele 2 redute situate pe înălțimile de la Vestul cetății și cele 2 baterii de la Est, ce au fost construite de Turci în 1877, se găsesc astăzi completamente distruse.

Citadela, sau reductul propriu zis, este de forma unui triunghi și se află situată pe un mic platou, spre Vest de oraș cu pantele din spre Nord-Est foarte repezi.

Parapetul incintei pe frontul de sud, are 2 la 5 m. înălțime și 5 m. lărgime; iar șanțul este de 6 m. lărgime. În unghiul eșind de la Vest, se găsește o *caponieră*; în cele l'alte 2 unghiuri, câte un bastion. Afară de acestea, frontul de Nord și de Sud cuprinde încă cele 2 bastioane. Frontul de Sud și bastionul din unghiul de Nord-Est sunt bineșor păstrate, pe când toate cele l'alte, mai ales frontul de Nord, sunt foarte decăzute. În fața frontului de Nord se găsește pe jumătatea înălțimii parapetului, un uvrăgu de fortificație (*Tuna-Kalé*), precum și o baterie permanentă, dar ambele sunt aproape distruse.

Observațiuni. Nicopoli nu este considerat de bulgari ca un punct de întâiul ordin pe Dunăre, de aceea fortificațiunile sale au fost în mare parte neglijate. Partea cea mai slabă a cetății și pe unde s'ar putea ataca în mai bune condițiuni, pare să fie aceea de

1) A se vedea planșa 2-a.

2) Nu am putut găsi date și asupra felului de armament al bateriilor 3, 4, 5, 6, și 7.

la Est, unde o pădure permite apropierea trupelor și se poate profita de teren care este foarte accidentat în această parte. În plus atacul poate să fie susținut cu focuri puternice de baterii, cari s'ar putea instala pe malul stâng, în apropiere de *Flămânda*.

Rusciuk (a se vedea planșa 7 crochiul No. 1).

Rusciukul, constituie o întărire de primul ordin pe Dunăre; astăzi servește și ca cetate de deposit. Este formată dintr'un reduit central și o serie de uvrage detașate pe înălțimele de la sudul orașului. *Reduitul* este organizat în partea despre uscat, dintr'o incintă formată din fronturi bastionate. Cele 2 fronturi de Nord-Est sunt aproape cu totul dărâmate; în schimb se mai găsesc acolo încă alte 3 fronturi bastionate, cari închid suburbia *Diş-Varog*. Această parte a împrejurimii, n'are nici o ieșire către Est unde se află gara orașului, fiind-că este acoperită printr'o pantă repede a platoului de Nord. Traseul incintei este constituit din curline lungi și mici bastioane; acestea din urmă sunt amenajate pentru artilerie. Parapetul are 4 m. înălțime și 6 m. lărgime. Un șanț enorm de 6 m. adâncime și 14 m. lărgime, constituie sistemul de siguranță (protecțiune) al parapetului. Escarpa și contra-escarpa se găsesc captușite în piatră cioplită. Glacisul și drumul acoperit există numai pe alocurea. În spre uscat se găsesc 4 porți, aproape în ruină. În șanț se găsesc instalate depozite pentru muniții și adăposturi blindate pentru oameni. Șanțul se trece cu poduri volante sau fixe de lemn.

Către gura Lomului, reduta nu are incinta continuă; către Dunăre se aflău odinioară 5 baterii isolate, cari abia se mai pot distinge astăzi.

Uvragele detașate sunt în număr de 12¹⁾ situate la 1.000—2.000 m. de reduit și de —4 km. unele de altele. Sunt de pământ și deschise la gât; 6 din ele ²⁾

1) Am arătat mai sus că în 1877, au fost 21 uvrage, dupe cum se poate vedea din crochiul, 4 planșa 7.

2) În crochiu sunt trasate în linii pline; cele-lalte în linii punctate.

sunt bine păstrate; cele-lalte în mare parte sunt decădute.

Cel mai tare uvrăgiu este *Leven-Tabia*; o redută cu 5 fețe, având frontul d'înainte și de gât bastionat. Profilul uvrăgiului *Leven-Tabia* este acela din 1877 descris deja. Astăzi, s'a mai adăugat în interiorul său, un adăpost blindat care — se crede — că ar putea adăposti 400 de oameni.

Observațiuni. Uvragele detașate ale cetății Rusciuk prezintă mai multe inconveniente:

a) Sunt prea puțin depărtate de incinta orașului și prin urmare, permite atacatorului a se apropia mult cu bateriile sale în vederea unui bombardament al orașului;

b) Lipsa de adăposturi în uvrage, pentru adăpostirea pieselor și oamenilor contra focurilor artileriei atacului;

c) Lipsa de apă necesară oamenilor ce s'ar adăposti în uvrage.

Se mai adaugă încă și defectele majorității construcțiilor care se găsesc pe la marginele orașului, cari fiind în lemn, sunt expuse foarte mult focului.

Direcțiunea cea mai avantajoasă de atac, ar fi aceea îndreptată din spre Sud, de ôre-ce terenul în această parte scoborâ în pantă dulce și domină uvragele de centură.

Siliștra (planșa 7 crochiu No. 2).

Ca și Rusciukul, Siliștra este o cetate de primul ordin, formată dintr'un reduit și uvrage detașate. *Reduitul*, coprinzând și orașul, are o incintă formată din 10 bastioane, dintre cari 4 pe frontul de apă și 6 pe cel de uscat. Numai cel de apă mai este menținut.

Înainte de celor 2 intrări pe frontul de apă, se găsesc rămășițele unor lunete de pământ în construcție ușoră. De asemenea se mai văd și astăzi, urmele redutei *Cenghel-Tabia* și redamului *Liman-Tabia*. Orașul are câte-va construcțiuni solide, cari ar putea

servi de adăpost garnisonii. Afară de acestea, Bulgarii sau grăbit după 1880, a construit în interiorul oraşului câte-va adăposturi mari blindate, putând servi a proteje garnisona în cazul unui bombardament violent.

Uvragele detaşate, sau de centură a cetăţii, sunt dispuse pe 2 linii. Linia exterioară este situată cam la 2500 m. de reduct, iar cea interioară la 500 m, mai înăpoi. *Ciuciuc-Tabia*, *Ordu* şi *Medgidie* care este şi cel mai important; toate aceste uvrage sunt reconstituite mai ales de la 1887 încôce.

Ciuciuc-Tabia, este o reductă cu 5 feţe şi are şanţurile căptuşite cu piatră, dar sunt dăremate şi astăzi în unele părţi.

Ordu-Tabia, este o reductă cu 2 şanţuri în interiorul căreia se găsesc 3 magazii de pulbere.

Medgidie-Tabia, este o reductă cu 5 feţe şi şanţuri cu escarpă şi contra-escarpă în zidărie. Parapetul feţelor sale e de pământ şi are 2 m. înălţime, 4 m. lărgime. Şanţul, 3 m. 5 adâncime şi 5 m. lărgime. Două magazii de iarbă de puşcă, în zidărie şi 4 depozite de proiectile, se găsesc situate chiar în interiorul uvrăgiului. Fortul Medgidie este organizat pentru 16 până la 20 guri de foc şi poate primi 200 oameni.

El este cel mai important din întăririle Silistrei şi poate chiar unica şi cea mai fericită rezistenţă a Bulgariei în această parte, în contra unei treceri ce s'ar efectua de la noi. Are un comandament de peste 150 m. d'asupra nivelului Dunărei în deosebi de 30 m. asupra fortului nostru Arab-Tabia.

Pentru aceste motive Bulgarii l'au înzestrat cu lucrări moderne de fortificaţiune cerute de arta militară.

Într'un cuvînt Medgidie-Tabia formeză cheia cetăţii Silistra.

Observaţiuni. — Cetatea Silistra de şi necompletă, pentru că-i lipseşte unul din punctele esenţiale, fortul *Arab* (Arab-Tabia) care aparţine României, constituie una din cele mai principale cetăţi ale principatului

avînd misiunea specială de a forma santinela bulgară la dreapta frontului Dunărei. Avînd desavantajul că fiind situată prea aproape de frontiera noastră, este expusă să fie atacată de la început prin surprindere. De aceea Bulgarii, pentru a putea să facă faţă în ori-ce moment, şi-au constituit din timp de pace o garnisonă proprie a cetăţii compusă din trupe de infanterie, geniu şi artilerie de cetate¹⁾ alcătuit ast-fel un comandament militar separat. Cel mai favorabil atac asupra cetăţii pare să fie acela, cu dublă acţiune, îndreptat din spre Est, şi Sud-Est. Avantagiile sunt următoare:

a) Atacul poate să fie îndreptat cu uşurinţă, sub protecţiunea punctului Arab-Tabia, unde se vor putea instala baterii puternice de artilerie.

b) O valcea în zigzag proteje mişcarea trupelor.

c) În fine cade în mod fericit pe comunicaţiunile cetăţii.

În linia 2-a. — *Plevna* este o cetate situată pe valea Vidinului la 38 km. de Dunăre. Importanţa ei a fost recunoscută din războiul pentru independenţă. Fortificaţiunile sale pasagere pe care le cunoaştem din istoria glorioasă noastre campanii, au fost reconstruite de bulgari mai ales de la 1895 încôce.

Din punctul de vedere geografic. Plevna se presintă în condiţiuni cu totul escelente, cea ce-i dă o mare valoare strategică.

Situată în unghiul format de riurile Griviţa şi Tuncinţa, ambele cu maluri răpôse; oraşul ocupă o vâlcea dominată la Sud, — Est şi Nord de înălţimi. Către Vest valea Griviţa se deschide spre Vid. Terenul acestui din urmă pârîu, formeză o câmpie ondulată favorabilă luptelor de cavalerie.

La Nord punctele culminante se găsesc aproape de satele *Opanes*, *Bucoviţa* şi *Griviţa*; pantele cari descind către riuleţ sunt accesibile, cu toate că sunt

1) Actualmente garnisona Silistra.

răpôse. La Est, orașul rămâne defilat de vederile ini-mice printr'o serie de mamelône. La Sud înălțimile formeză un rampart enorm, favorabil defensivei, căci nu pôte să fie întors, din cauza escarpamentelor care formeză un semicerc între Vid și rulețul Tucuțina. Aceste din urmă se împreună cu Vidul la 5 km. de Plevna. Comunicațiunile numeroase ce debusez aci, măresc mult valoarea strategică a Plevnei. Fără a fi o cetate permanentă pôte să fie ușor apărată și transformată în cetate de moment din cauza pozițiunilor favorabile ce o înconjură. O ofensivă pornită de la Dunăre, este obligată a pune stăpânire pe acest nod de comunicațiuni, care formeză cheia Bulgariei de Nord.

Observațiuni. Dacă studiem cu mare atențiune întreaga pozițiune tactică ce formeză împrejurimile Plevnei, observăm că ea desavantagează pe atacător din următoarele puncte de vedere.

a) *Terenul face dificilă întrebuițarea cavaleriei și artileriei de câmp.*

În adevăr, înălțimile de pe malul drept al Vidului, sunt cele mai ridicate și aparțin toate cetății. Pe malul stâng contrariu, nu se găsesc în vecinătatea cursului de apă nici o pozițiune bine adăpostită; ast-fel în cât atacătorul în această parte, trebuie să și stabilească artileria sa la o distanță de 4—5 km. de riu.

De asemenea, din cauza terenului foarte accidentat, în dreapta Vidului nu se pôte întrebuița cavaleria.

b) *Culturile care se găsesc adesea în părțile cele mai înalte, și mai ales prezența viilor, împrăscie colônele, făcând conducerea atacului dificilă.* În adevăr, în jurul Plevnei terenul este acoperit de boschete de arbori, vii și culturi—mai ales a porumbului—care cresc une-ori atât de înalt, în cât s'ar putea acoperi de vederi chiar și cavaleria.

Această circumstanță, face dificilă conducerea colôn-elor de atac, și permite apărătorului a și întrebui-ța bine rezervele sale. În fine, apărarea pôte să și

dispună rezervele sale în afară acțiunii focurilor, ad-verse fiind favorizat de teren, susținându-și ast-fel cu ușurință trupele sale pe punctele amenințate.

Fortificațiunile îndreptate spre Dobrogea.— *Pozițiunea tactică înaintată de la Dobrici* (planșa 8).

Dobrici (Hagi-Oglu-Bazargic) se găsesc situat în centrul câmpiei Deli-Orman, pe drumul care unesc centrul Dobrogiel (Medgidia) cu Șumla, centrul Bul-gariei de Est și se află depărtat de frontiera desco-perită a Dobrogiel numai de 30 km.; comandă 4 căi de comunicațiune bune: de la *Siliștra, Varna, Ca-varna* și *Cara-Omer*. În campaniile din 1829 și 1854 au jucat roluri însemnate și astă-ți, se mai găsesc urme de redute și baterii pe dealurile care îl înveci-nesc, redute cari au fost ameliorate în parte în 1899 și 1900.

Partea cea mai slabă a pozițiunei, pare să fie fron-tul de Vest și Nord-Vest, unde se pôte profita de vâlceaua *Suidenicul* și de pădurea situată la vestul orașului, pentru a se apropia trupele și ataca prin surprindere.

Varna (planșa 8).

Prin dispozițiunea înălțimilor, ce o înconjură la Nord și la Sud, a căror creastă se depărtază mult de oraș, mai ales înălțimile de la Nord; Varna for-meză o cetate bine acoperită cu un reidut central și două linii de ıvrage.

Reduțul, formeză o incintă de 4.500 m. desfășurare, cu două fronturi de Vest și de Nord, formate din trei bastione mari și patru mici, legate prin curtine. Șanțul lor are o adâncime de 6 m. și o lărgime de 6—7 m. Escarpa și contra-escarpa sunt în zidărie. Cât privește frontul de Est și Sud, se compune din resturi dărămate de ziduri crenelate, de 4—6 m. înăl-țime și 1—2 m. grosime. Pe frontul de Est se mai vîd și astă-ți ruinele a trei baterii de 45—50 m. lungime fie-care. Înaintea frontului de Sud, la podul ce se găsesc situat pe canalul de scurgere al lacului

Devno, în Mare, se găsește o redută în zidărie cu șanțul adânc de 4 m., tot-d-a-una plin cu apă. Înapoia frontului de Sud, se află în interiorul orașului, o cetate veche care, ne mai putând rezista asediului, — actualmente servă de magazie.

Uvragele. — a) *Pe frontul de Nord* sunt două linii: În linia întâia sunt 5 uvrage, legate între ele prin șanțuri adăpost; iar în a doua 4. Din linia întâia fortul *Ciuciuk-Franga-Tabia*, de forma unei lunete, este singurul care prezintă o oarecare importanță; astăzi nu se mai păstrează de cât o parte din zidăriile sale. Șanțul și galeriile escarpelor sunt încă în stare de a fi întrebuințate. Celelalte uvrage ale liniei întâia sunt redute. Se remarcă *Cemen-Dere-Tabia* unde se află o magazie de pulbere.

În linia a doua uvragele *Islan-Oglu-Tabia* și *Mascudie-Tabia* sunt de formațiune nouă.

b) *Pe frontul de Sud.* Dintre cele 4 uvrage cari au existat odinioară pe frontul de Sud, după cum se vede din crochiu, nu s'a păstrat de cât fortul *Galata*; punctul cel mai pronunțat în Mare, al cărui comandament este foarte însemnat atât asupra portului Varna cât și al întregului golf. *Armamentul cetății* este de 150 guri de foc.

Șumla, reduitul quadrilaterului, este situat în punctul de legătură a numeroase căi de comunicațiune ordinare și ferate. A jucat în toate timpurile un mare rol strategic. Împrejurimile fac din Șumla o pozițiune tactică excelentă. Orașul este situat în pôlele de Est a munților *Afigie-Balkan*, pe valea riulețului *Boclugea-Dere*. La Nord și la Est două pirăiașe: *Stras-Dere* și *Al-Su*, despice înălțimile, formând două creste naturale de apărare. Ca rezultat al dispozițiunii terenului ce înconjură Șumla, orașul nu poate să fie înconjurat cu o incintă. De aceea numai pe frontul de Nord și la 800—1000 m. de marginea lui se întinde o terasă în formă semicirculară cu direcțiunea spre Nord și Nord-Est de 8 km. lungime. Această te-

rasa este formată din mai multe bastioane, legate prin cortine cu șanțuri de 1^m.5—2^m. adâncime. Pe frontul de Vest și Sud orașul este cu totul descoperit.

Uvragele. Uvragele sunt dispuse pe două linii și nu se găsesc de cât pe fronturile de Vest, Nord și mai ales de Est, făcând față în spre *Rasgrad* și *Pravadi*.

a) *Pe frontul de Nord avem: Fortul Strangea*, în fortificațiune permanentă; are escarpă și contra-escarpă în zidărie și casemate pentru 150 oameni; formează ultima extremitate a incintei de la Nord; zidurile sale se găsesc și astăzi pe unele locuri distruse. La Est de acest uvrăgiu până în șoseaua ce duce la Rusciuk, se mai observă încă trei redute mai mici de pământ. Puțin mai la Est, întâlnim *Moscoe-Tabia*, un uvrăgiu de pământ, odinioară foarte puternic, astăzi completamente distrus.

b) *Pe frontul de Est. În linia întâia Beștepe-Tabia*, este un uvrăgiu de forma unei lunete, având o mare traversă pe capitală. Poședă multe casemate și magazine de munițiuni. Acest uvrăgiu este reconstruit acum de curând.

Zebek-Tabia, este o redută cu 5 fețe, mică și decăzută.

Cazanliu-Tabia, un uvrăgiu mare cu casemate și magazine de munițiuni, dar încă dărămat.

În linia a doua. *Calî-Tabia*. Care este și uvrăgiul cel mai important, are construcțiunea permanentă — traseul bastionat. — Conține magazine, casemate pentru conservarea munițiilor și este amenajat cu platforme pentru 30—40 tunuri. Pute să primescă 300 oameni.

Uzun-Tabia, fortificațiune permanentă, traseul bastionat. Are frontul anterior reconstruit de curând. Conține asemenea casemate și o magazie mare de munițiuni; are platforme pentru 35 tunuri și pute să primescă 250 oameni.

c) *Pe frontul de Sud.* Se găsesc trei forturi de

formă rotundă, situate chiar la marginea oraşului, fiecare în diametru de 100 m. şi 6 m. înălţime. Este probabil că în prezent aceste fortificaţiuni s'au armat cu turelele ce au fost aduse anul trecut.

d) *Pe frontul de Vest.* Se găsesc câte-va redane şi uvragele: *Tarnov-Tabia* şi *Darmuskeioi* cari sunt de construcţiune nouă.

Observaţiuni. Direcţiunea cea mai favorabilă a atacului, pare a fi aceea de la Sud pe drumul de la Sliven, care permite atacului a 'şi acoperi colóncele sale de vederile apărării, prin dispoziţiunea înălţimilor din această parte. În plus, satul *Cenghel* se pöte ocupa şi pune, împreună cu fortul (dărâmat) cu acelaş nume, în stare de apărare, favorisând mişcarea de înaintare a atacatorului. Pe la Nord, încă este favorisată o ofensivă. Pe la Vest, din cauza terenului, atacul pare a fi förte îndoişos.

Cetăţile de pe Dunăre, Silistra şi Ruseciuk servesc în acelaş timp şi în contra unei ofensive din Dobrogea, ast-fel în cât apărătorul are către această frontieră ca sistem defensiv: *Hagi-Oglu-Bazargie* şi întreg *quadrilaterul bulgar*.

38. *Frontiera de Vest.* — Pe această frontieră Bulgarii au aplicat principiile admise în fortificaţiunea modernă, de domeniul apărării unei regiuni muntöşe; adică: pe comunicaţiunile cele mai bune, s'au căutat a se fortifica o serie de puncte, cari presint o importanţă tactică justificată. La frontieră sunt posturile de observaţiune, apoi vin rezervele tactice şi în fine rezervele strategice. În adevăr,

a) *În regiunea Balcanilor occidentali avem:* Posturile de observaţiune la trecătöarele *Vergea-Ciuca* şi *Kadi-Bogaz*; rezervele tactice la *Cula* şi *Belogragicu*. Acest din urmă servă şi ca rezervă strategică de şi noi am putea admite, că cetatea Vidin ar fi în cazul a se considera ca atare în această privinţă. Fortificaţiile de la frontieră precum şi cele de la *Cula* sunt neînsenătate, câte-va uvrage pasagere cari au fost construite

în timpul campaniei cu Sërbii din 1885, sunt singurele cari formöză reţeaua apărării.

Belogragicu. Situat pe comunicaţiunea cea mai bună care unesc *Niş* sau *Pirot* din Serbia cu Vidinu, sau mai bine valea de mijloc a Moravei cu a Dunărei-de-jos; a fost fortificat în timpul răşoiului cu Sërbii. Pe o ridicătură stâncöză de 60—90 m. altitudine, d'asupra oraşului s'a organizat în partea de Sud o redută de piatră, de formă drept-unghiulară, cu pereţii de 5—6 m. înălţime, în care se găsesc numeroşele crenele pentru infanterie, aflate şi astă-đi nedistruse.

Latura de Vest, presintă în centrul său un eşind care flanchöză frontul de Nord. Acest eşind are 3 etaje; cel superior formöză un reduit care se găsesc cu totul isolat de restul uvrăgiului, ast-fel în cât nu se pöte pătrunde în interiorul său, de cât prin ajutorul unor scări. Magaziile de pulbere se găsesc în etagiul al doilea sub reduit. Pe cele lalte trei feţe, se mai vöd trei porţi cari permit intrarea în uvrăgiu.

Observaţiuni. Partea cea mai slabă a întăririi este aceea de Vest, unde se pöte ajunge acoperit la o înălţime cam de 100 m. şi care se află situată puţin mai înainte de latura uvrăgiului din această parte. De pe această poziţiune se pöte bombarda întreg oraşul care rămâne descoperit în spre Est şi Nord. În 1885 garnizona Belogragicului numära 2500 ömeni şi avea ca armament 10—15 tunuri. Armamentul actual al acestui punct fortificat nu'l cunöşcem.

b) *În regiunea munţilor Vlasina.* Bulgarii nu s'au ocupat în această parte de cât de comunicaţiunea principală din valea Nişavei; de aceea pentru a bara drumul inamicului către Sofia, s'a ales *Ţaribrodul*, ca post de observaţiune la frontieră, apoi *Slivniţa* ca poziţiune de apărare pentru rezervele tactice şi în fine Sofia ca poziţiune pentru rezervele strategice.

Ţaribrodul are fortificaţiuni pasagere care nu au mai fost ameliorate după 1885.

Slivnița (planșa 9 crochiu No. 4) *Slivnița* cunoscută în urma succesului care l-a reputat Bulgarilor în războiul cu Sârbii, este fortificată cu redute și baterii de pozițiune, dispuse pe trei linii.

Descrierea pozițiunii. La 3 km. înaintea satului *Slivnița*, se zăresc o serie de înălțimi despărțite prin trei văi, în care se găsesc satele *Aldomirovți*, *Bratuscovo* și *Glabovți*. Șoseaua și calea ferată nu traversează mijlocul acestei pozițiuni, ci se găsesc situate în partea de Nord a ei.

Uragiile liniilor formează trei grupuri: *Grupul I*, situat pe înălțimile de la nordul satului *Aldomirovți*, are uvragele pe două linii.

În linia I sunt șanțuri-adăpost susținute prin trei redute baterii, depărtate între ele de 500—1000 m.

În linia II se găsesc patru mari redute, dintre care una la Nord-Est de șosea și calea ferată, iar celelalte trei, grupate pe cresta mamelonului de la Sud. Ele au înainte câte-va șanțuri de apărare.

Grupul al II-lea situat pe înălțimile cuprinse între satele *Aldomirovți* și *Bratuscovo* este de asemenea dispus pe 2 linii, cu deosebire că în linia I se găsesc o redută mare care flanchează în lung valea *Aldomirovți*.

În fine grupul al III-lea. Aci uvragele sunt dispuse cu fața la Vest și la Sud pentru a protege aripa stângă a pozițiunii. Celelalte uvrage au frontul spre Vest. În linia 3-a se află un grup, la nordul satului *Slivnița*, pe înălțimea Grădiștei; aci uvragele sunt dispuse pe două linii. În linia a II nu se găsesc decât o singură redută. Frontul întregii pozițiuni este de 7 km. lungime.

Observațiuni. După modul cum este constituită această pozițiune tactică, ea poate servi în bune condițiuni a bara drumul Sofiei din spre Serbia; campania din 1885 ne-a demonstrat-o în deajuns.

Partea cea mai slabă a întăririi, este frontul de Nord și Nord-Vest, pe unde se poate ajunge descoperit prin valea de la nordul *Grădiștei*.

Sofia (a se vedea planșa 9 crochiul No. 1), capitala principatului bulgăresc, situată în centrul unui frumos platou unde debușez comunicațiunile din valea Moravei, Dunărei, Mariței, Strumei și Vardarului; formează cheia de rezistență a frontierei de Vest. Nu se cunosc fortificațiunile sale, cari se cred că sunt de construcțiune nouă, uvrage permanente, (forturi și redute baterii încă în lucru). În 1885 au fost fortificate numai cele 4 mamelone cari se găsesc la sudul orașului, de unde se poate îmbrățișa întreaga vale a Iskerului până la defileul Balcanilor.

39) Frontiera de Sud. — Pe această frontieră, Bulgarilor au un post înaintat de observațiune în valea Mariței la *Harmanli*, o pozițiune tactică la *Tărnova-Seimen* și pozițiunea strategică de la *Filipopoli*.

Harmanli. A fost întărit cu uvrage pasagere în anul 1898 ¹⁾.

Tărnova-Seimen (planșa 8), situată în punctul de legătură care unesc comunicațiunile din valea Mariței cu ale Tungei spre Sliven-Iambolu, Adrianopoli și Filipopoli; pe malul stâng al Mariței, în unghiul format de valea Mariței și *Sazliu-Dere*. Această pozițiune a fost întărită, după lovitura de stat din Rumelia de Est la 18 Septembrie 1885, de către trupele Rumeliote însărcinate cu paza provincii, în vederea unor mișcări ofensive din spre Turcia.

Uvragele sunt dispuse pe două linii: Linia I care este și linia înaintată, situată pe malul drept al Mariței la sudul gării *Tărnova-Seimen*, având de scop a asigura o trecere peste Marița; este formată din câte-va șanțuri adăpost și o redută baterie.

Linia II care formează și pozițiunea principală de rezistență; este situată pe înălțimea de pe malul stâng al Mariței, cu un front de 6 km. lungime și formată din 8 șanțuri adăpost, susținute de câte-va baterii

1) Detalii asupra fortificațiunilor acestei pozițiuni nu avem.

dispușe cu câte 3 tunuri și o garnisonă de 1—1 1/2 companie. Profilurile sunt normale.

Filipopoli. Acastă pozițiune, fiind situată în șesul văii de mijloc a Mariței, este foarte slabă sub raportul tactic; cu totul descoperită pe frontul de Nord-Vest și Est. Nu posedă bune puncte de rezistență, de cât la sudul orașului spre satul *Ostra-Mogila*. Punctul cel mai important, unde se găsește un uvragiu vechiu de fortificațiune pasageră, este *Saitan-Tabia*, care comandă calea ferată și intrăga vale a Mariței pe o mare întindere.

Ca anexe a acestor pozițiuni, se pot considera forturile *Kukin* și *Delmedere*, situate pe versantul de Nord al Rodopului la 11—12 km. la Sud de Filipopoli.

Date asupra valorii fortificațiunilor acestor diferite localități nu avem, însă importanța punctelor pe care ele sunt construite, și ideile noul ce trebuie să fi condus pe Bulgari în organizarea lor, ne îndrăguie a crede că valoarea terenului a fost mărită prin construirea diferitelor lucrări de fortificațiune, cel puțin pasagere.

Aceste două fortificațiuni vor servi în bune condițiuni a bara o ofensivă pornită, pe la sudul Rumeției, din văile Mesta și Arda.

PARTEA III

ARMATA BULGARĂ

Introducere.—Comandamentul superior și administrațiunea centrală.—Bugetul și efectivele bugetare.—Recrutarea și împărțirea teritorială din punct de vedere al recrutării și rezerva.—Cadrele active și auxiliare.—Statul-Major.—Organizare.—Formațiunea organică a trupelor de diferite arme.—armata permanentă, armata de rezervă, garda națională, miliții.—Împărțirea teritorială și dialoacarea trupelor.—Armata bulgară în timp de război.—Armament și echipament.—Trăsurile și convoaiele unei divizii bulgare mobilizate.—Vemonta.—Depozite de cai.—Justiția militară.—Uniformele, insignele diferitelor grade, decorațiuni, drapelul și fanioane.—Sumarul prescripțiunilor regulamentare.—Reflexiuni asupra instrucțiunii militare în genere și spiritului de disciplină în armată.—Diverse.

40) Introducere.

Pacea din Berlin încheiată la 13 Iulie 1878, în urma succeseșelor armatelor aliate *Ruso-Române*, formă două creațiuni deosebite: un principat autonom bulgar, însă în același timp tributari și suzerani Porței, dar de fapt cu cărmuirea superioară a Rusiei; și o provincie supusă direct Sultanului, atât milităresce cât și politicesce,—provincia *Rumeliei de Est*—în care sub raportul administrativ 'i mai putem dice cu drept cuvint provincie turcească, însă autonomă și sub protectoratul Rusiei.

În toamna anului 1878, Rusia formă în Bulgaria de Nord 28 batalioane, 6 escadrone și 8 baterii. Mai târziu această forță se împărți în două: o parte mai

de război; are în sarcina sa toate chestiunile relative la organizarea și prepararea armatei principatului, în vederea războiului. La mobilizare, el devine principala organ al comandantului de căpetenie.

Autoritatea șefului de stat-major vine imediat după aceea a ministrului de război, pe care îl înlocuiește de drept în caz de lipsă, prevădută sau neprevădută.

Diracția Statului-major-general din Ministerul de război se împarte în două secțiuni :

Secțiunea operativă.

mobilizării.

a) *Secțiunea operativă* are în atribuțiunile sale, organizarea și instrucțiunea armatei, preparatiunea manevrelor, studiul armatelor vecine (română, sârbă și turcă) concentrarea armatei bulgare, transporturi pe căile ferate, studiul theaterelor de operațiuni și preparatiunea planurilor de război.

Școlile și personalul oficerilor de Stat-major țin tot de această secțiune.

b) *Secțiunea mobilizării* are în atribuțiunile sale: recrutarea și mobilizarea armatei, statistica principatului și a țărilor vecine.

Personalul fiecărei secțiuni se compune din un colonel cu titlu de director, 2 maiori și 2 căpitani din Statul-major. Se mai adaogă, pentru secția operațiunilor, încă un inginer cu gradul de maior.

Directorul are aceleași drepturi ca și un comandant de divizie.

*Diracțiunea a 2-a cancelariei*¹⁾. Se compune din 2 secțiuni :

Secțiunea economică, și

Secțiunea de serviciu.

Secțiunea economică, împărțită în 4 birouri :

Biroul întâia, *budgetul*, în capul căreia se găsește un locot-colonel, sub directorul acestei secțiuni;

1) Mai există în Ministerul de război încă o direcțiune mixtă, administrativă, ale cărei atribuțiuni se referă la administrația și întreținerea armatei. Astă-ți această direcțiune se află contopită cu aceea a cancelariei; actualul șef al cancelariei este generalul-maior Nichiforoff Nichifor

Biroul al doilea, al *hranei*, (ómenilor și cailor), este condus de un maior;

Biroul al treilea, al *tesaurului*, condus de un funcționar civil;

Biroul al patrulea, *îmbrăcămintea, echipamentul și armamentul*, sub ordinile unui maior.

Secțiunea de serviciu se împarte în 3 secțiuni. Cea mai importantă este secțiunea serviciului general care se ocupă cu chestiunile de disciplină, incidente pe frontieră, etc. Un maior este șeful acestui serviciu.

Diracțiunea 3-a. Inspectoratul Artileriei. Directorul acestui serviciu are în sarcina sa toate chestiunile referitoare la arma artileriei, precum: regulamente, instrucțiuni tehnice, armamentul trupelor, reparațiunea și întreținerea armelor și munițiilor de război; stabilimentele de artilerie. Inspectorul artileriei, un General maior, ¹⁾ se bucură de aceleași drepturi ca și comandantul de divizie.

Sub președinția inspectorului artileriei funcționează *Comitetul tehnic al artileriei*, care se compune din 4 membri (oficieri superiori) și 2 căpitani secretari atașați. Cel 4 membri sunt : comandantul artileriei de cetate, comandantul regimentului de artilerie din garнизона Sofia, directorul Arsenalului și profesorul de artilerie de la școala militară. Cel 2 căpitani secretari sunt luați dintre oficerii cari au făcut o școală de aplicațiune în străinătate.

Inspectorul artileriei are sub ordinele sale un colonel, care îndeplinește funcțiunea de sub-șef de direcție, un maior, 2 căpitani și un locotenent de artilerie.

Diracțiunea 4-a. Inspectoratul Cavaleriei.²⁾ Prin ucazul de la 25 Februarie (9 Martie 1900), se organiză pe lângă Ministerul de război încă o direcțiune, a inspectoratului cavaleriei.

1) Actualmente Generalul maior Balabanoff Boncie.

2) Actualmente inspectorul Cavaleriei este Generalul Vinaroff Vârban Nighel adjutant, din Statul-major-general.

Directorul său este un oficer cu titlu de inspector al cavaleriei, pus sub ordinile directe ale ministrului de război. El are aceleași drepturi ca și un comandant de divizie.

Inspectorul cavaleriei regulează toate chestiunile de organizare și instrucție referitoare la cavalerie, precum și preparatiunea acestei arme pentru război.

El dispune de un stat-major compus din : un colonel șef de Stat-major, un maior, un locotenent, un veterinar și un personal de cancelarie.

Inspectorul cavaleriei veghează, asupra tuturor unităților de cavalerie, cursul de cavalerie, depositul de remonță „Bojuriște” școala veterinară și școala de potcovărie.

Escadronul de gardă princiară depinde de inspectorat numai în ce privește instrucțiunea și hrana trupei.

Inspectorul cavaleriei este îngrădit și cu următoarele drepturi :

Să propună pe oficerii meritoriți din cavalerie la avansare sau distincțiuni onorifice.

Să suspende pe comandanții de regimente pentru o lună și pe cei de escadrone pentru 2 luni în cazuri de neregularități în serviciu, și să prezinte ministrului, pentru retragere, oficerii cari se găsesc neapți pentru serviciu.

Pentru acesta, el are dreptul, de a inspecta în orice timp al anului când găsește cu cale, orice regiment de cavalerie, să le intrunăască pentru o perioadă de 3 săptămâni, în scopul de a face să se execute ore-care evoluțiuni pe teren. Această adunare se numește „sbor”. Inspectorul poate, de asemenea, să mute pe oficerii sub-alterni dintr-un escadron într-altul iar pe gradele inferioare care au trecut peste termen, dintr-o sub împărțire într-alta.

Directia 5-a. Inspectoratul genului. Inspectoratul genului are în atribuțiunile sale : instrucțiunea trupelor de geniu, personalul genului, materialul armatei, precum și studiile de drum de fer.

Inspectorul genului are gradul de colonel și drepturile sale sunt echivalente cu ale unui comandant de brigadă. El are sub ordinele sale : un colonel, un locotenent colonel ; 2 maiori dintre care unul este șeful cartografiei și un locotenent șef de deposit al cartografiei.

În atribuțiunile inginerilor militari din direcția a 4-a intră toate chestiunile referitoare la apărarea și fortificarea țării.

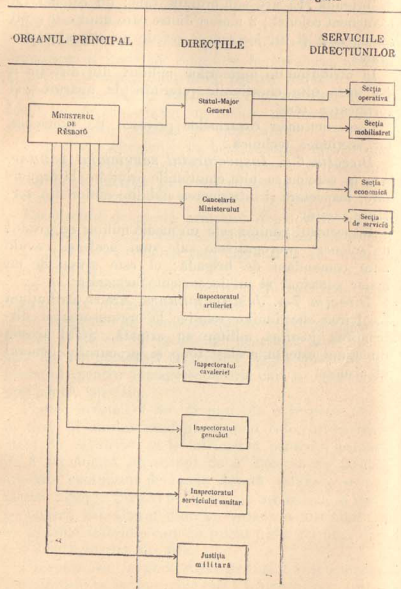
Construcțiunea casarmelor privesc de asemenea tot secțiunea tehnică.

Directia 6-a. Inspectoratul serviciului sanitar. Are în sarcina sa toate chestiunile privitoare la organizarea, inspectare și întreținerea stabilimentelor din serviciul sanitar.

Inspectorul sanitar este un medic militar cu gradul de colonel ; prerogativele sale sunt aceleași ca ale unui comandant de brigadă ; el este ajutat de un maior veterinar și un locotenent farmacist.

Directia 7-a. Justiția militară. Are ca atribuțiuni rezolvirea chestiunilor relative la organizarea și distribuirea justiției militare în armată. Șeful acestei direcțiuni este în același timp și procurorul general al armatei.

3) GRAFICUL
Organisarei Ministerului de război din Bulgaria

CAP. XII

Budgetul Ministerului de război și efectivele budgetare.

43. *Budgetul Ministerului de război.* În budgetul general al principatului bulgăresc, pe exercițiul anului 1900 se prevede pentru necesitățile Ministerului de război 20.773.432 lei, adică a patra parte din venitul statului. Dacă ne raportăm la cheltuielile care s'au efectuat în mod cronologic pentru trebuințele războiului, începând cu anul 1879 și până astăzi,¹⁾ și apoi comparăm aceste cheltuieli cu cele generale ale statului, vedem că națiunea bulgară nu a esitat un moment de a sacrifica totul pentru prosperitatea armatei. S'a menținut aproape în mod constant, proporțiunea de 25⁰/₁₀₀ din budgetul general, ceea ce revine la 7 lei pe cap de locuitor. Ca consecință a acestor sacrificii efectivul permanent al armatei bulgare s'a mărit în mod simțitor, el a întrecut cu mult maximumul de 1 soldat la 100 de locuitori prevădută prin constituțiune.

Repartiția cheltuelilor, pe capitole și articole, pe exercițiul anului 1900 se poate vedea în tabloul următor:

1) În primul an financiar budgetul general, al principatului autonom bulgar, se ridică la suma de 22.250.000, din care pentru armată se prevedea 8.500.000; prin urmare 40⁰/₁₀₀ din budget. În Rumelia de Est s'a cheltuit, în același an, pentru armată 3.900.000 lei, adică 24⁰/₁₀₀ din budgetul statului. De la 1879—1885 s'a cheltuit pentru armata bulgară 75.000.000 lei și pentru Rumelia de Est aproape 27.000.000.

Pentru armata unită a Bulgariei și Rumeliei de Est s'a întrebuințat de la 1885—1890 suma de 424.000.000 prin budgetul anual al armatei și 93¹/₂ milioane prin credite extra-ordinare. În total s'a cheltuit pentru ambele armate (1879—1897) 517¹/₂ milioane. Dacă repartisim aceste cheltuieli pe cap de locuitor vedem că ele au pornit de la 4¹/₂ lei și au ajuns până la 7.

BUDGETUL

Cheltuieli Ministerul de război pe anul 1900

PARAGRAFUL	DENUMIREA INSTITUȚIUNILOR și NATURA CHELTUIELILOR	CREDITE APROBATE PE ANUL 1900		
		Definitive	Provisorii	TOTAL
	Ministerul de război			
	CAP. I			
	<i>Cheltuieli pentru întreținerea personalului.</i>			
1	Retribuțiuni suplimentare, cheltuieli de reprezentare și de garnison a ofițerilor, medicilor, veterinarilor, farmacistilor, școlilor de muzică, funcționarilor etc.	7.832.144	50.000	7.882.144
	Total	7.832.144	50.000	7.882.144
2	Solda gradelor inferioare, reangajați, cheltuieli suplimentare sub-ofițerilor din trupa pentru para frontieră precum și reangajaților pentru termenul fixat, angajarea de muzicanți unde se va simți nevoia	2.054.300	—	2.054.300
	Total Cap. I	9.886.444	50.000	9.936.444
	CAP. II			
	<i>Hrana și echipamentul trupelor.</i>			
3	Hrana soldaților în diferite cazuri	4.500.000	—	4.500.000
4	Hrana cailor (Furagii)	2.000.000	—	2.000.000
5	Complectarea echipamentului, efectelor de îmbrăcăminte, încălțăminte, mîci și mare echipament, angajare de lucrători pentru reparații	1.200.000	—	1.200.000
6	Echipamentul iunkierilor și al ofițerilor numiți în funcții, medicilor, școlilor de muzică și indemnități pentru ofițeri din gărda princiară	87.000	—	87.000
7	Indemnitatea pentru echipamentul ofițerilor de cavalerie și din Statul-major și a ofițerilor avansați la gradul de maior, fie-cărui 300 lei	7.904.200	—	7.904.200
	Total Cap. II	7.794.200	—	7.794.200

PARAGRAFUL	DENUMIREA INSTITUȚIUNILOR și NATURA CHELTUIELILOR	CREDITE APROBATE PE ANUL 1900		
		Definitive	Provisorii	TOTAL
	CAP. III			
	<i>Întreținerea echipamentului trupelor și cailor, precum și a obiectelor de asternut.</i>			
8	Pentru întreținerea trupelor: reparatul raniților, corturilor, curelelor etc.	48.000	—	48.000
9	Întreținerea echipamentului cailor o-ficească al statului (câte 50 lei)	5.450	—	5.450
10	Întreținerea echipamentului cailor trupel (câte 5 lei caîi de călărie din artilerie și câte 10 lei pentru cel-alți caîi din trupele de cavalerie)	46.380	—	46.380
11	Cumpărarea și întreținerea efectelor de (esalit și îngrijit caîi (câte 10 lei de cal)	60.000	—	60.000
12	Întreținerea efectelor de mîci și mare echipament al trupelor, (câte 3 lei de om)	120.000	—	120.000
	Total Cap. III	279.830	—	279.830
	CAP. IV			
	<i>Reparatul și întreținerea armamentului și municiunilor.</i>			
13	Curățitul și întreținerea armamentului trupelor (de armă întrebuințată 0,38 han, din deposit 5 han, de revolver și arme albe 0,40 han, de tun 3 lei)	20.000	—	20.000
14	Cumpărarea pieselor de rezervă necesare armelor	8.000	—	8.000
15	Plata lucrului în arsenal, a pieselor și materialului de rezervă	12.000	—	12.000
16	Reparatul armelor de foc portative, în arsenal, plata	10.000	—	10.000
17	Reparatul gurilor de foc ale artileriei și cumpărarea de material de artilerie	30.000	—	30.000
18	Cumpărarea de pânză de mătase necesare gurilor de foc	6.000	—	6.000
19	Întreținerea materialului de tot felul al artileriei	10.758	—	10.758
20	Cheltuieli necesare laboratorului	6.000	—	6.000
	Total Cap. IV	102.758	—	102.758

PARAGRAFUL	DENUMIREA INSTITUȚIUNILOR și NATURA CHELTUELILOR	CREDITE APROBATE PE ANUL 1900		
		Definitive	Provisoii	TOTAL
	CAP. V			
	<i>Intreținerea trupeî trenului, cailor și trăsurilor.</i>			
21	Intreținerea trenului (câte 30 lei de cal înghim și 1 lei de cal de re- servă)	18.000	—	18.000
22	Intreținerea trăsurilor de tren (câte 20 lei de trăsură înghimată și 1 lei pentru trăsură de rezervă)	15.000	—	15.000
23	Intreținerea trăsurilor necesare ar- tileriei (câte 60 lei de trăsură înghim- ată și 5 lei de rezervă)	30.000	—	30.000
	Total Cap. V	63.000	—	63.000
	CAP. VI			
	<i>Cheltuieli necesare serviciului sanitar.</i>			
24	Cumpărătul medicamentelor, banda- gelor și întreținerea aparatelor de chirurgie și farmacie	40.000	—	40.000
25	Intreținerea ambulanțelor în corpu- rile de trupă	9.000	—	9.000
26	Intreținerea materialelor necesare la vizitarea bolnavilor și cheltuielile necesare pentru desinfecția loca- lurilor	15.000 16.000	— —	15.000 16.000
27	Intreținerea spitalurilor militare	15.000	—	15.000
28	Cumpărarea și întreținerea efectelor spitalicești (câte 25 lei fiecare cos- turi complete)	40.000	—	40.000
29	Îngrijirea cailor bolnavi: cumpă- rarea diferitelor materiale necesare (câte 1 lei de cal pe an)	6.500	—	6.500
	Total Cap. VI	120.500	—	120.500
	CAP. VII			
	<i>Cheltuieli necesare exercițiului tru- pelor.</i>			
30	Cheltuieli necesare executării trage- rilor în țintă	39.890	—	39.890
31	Diferite cărți de studiu pentru exer- cițiu	22.370	—	22.370

PARAGRAFUL	DENUMIREA INSTITUȚIUNILOR și NATURA CHELTUELILOR	CREDITE APROBATE PE ANUL 1900		
		Definitive	Provisoii	TOTAL
32	Exercițiul special al geniuului	7.200	—	7.200
33	Plata lecțiilor în școala militară, cumpărare de cărți de studii și cheltuieli necesare exercițiului pra- ctice al inkerilor	45.000	—	45.000
	Total Cap. VII	114.400	—	114.400
	CAP. VIII			
	<i>Intreținerea Arsenalului și ateliere- lor corpurilor de trupă.</i>			
34	Intreținerea școlii de meseriași, cum- părare de metal, cărbuni, reparatul și întreținerea atelierelor	1.500	5.000	6.500
35	Intreținerea atelierelor companiilor de tren	3.600	—	3.600
36	Intreținerea atelierelor corpurilor de trupă	11.080	—	11.080
37	Intreținerea Arsenalului din Sofia, cumpărare de cărbuni, mașini, un- sori, instrumente și alte materiale necesare	30.000	—	30.000
38	Cumpărarea materialului de lemnărie pentru Arsenal și batalioanele de co- tate	15.000	—	15.000
	Total Cap. VIII	61.180	5.000	66.180
	CAP. IX			
	<i>Cheltuieli de menajii.</i>			
39	Intreținerea vaselor de gătit, cumpă- rarea și repararea vaselor	24.240	—	24.240
40	Mici cheltuieli necesare la păstrarea și reparatul efectelor și materialului din depozite, vopse, desinfecție și întreținerea localurilor	42.000	—	42.000
41	Intreținerea instrumentelor musicale	8.700	—	8.700
42	Curățitul coșurilor și latrinelor	30.000	—	30.000
43	Reparațiuni mici necesare casarme- lor	36.000	—	36.000
44	Pentru plata băilor	48.000	—	48.000
45	Cheltuieli de cancelarie	79.170	—	79.170
46	Potevitul cailor (pentru cal de sea 5 lei, cal de ham 6 lei, iar pentru cail de munte și de tren 8 lei pe an).	36.000	—	36.000

PARAGRAFUL	DENUMIREA INSTITUTIILOR și NATURA CHELTUELILOR	CREDITE APROBATE PE ANUL 1900		
		Definitive	Provisorii	TOTAL
47	Cheeltuel pentru înmormintări și indemnități de înmormintarea ofi- cior	6.000	—	6.000
48	Luminat și încălzi, cumpărare de obiecte necesare și întreținere. . .	400.000	—	400.000
49	Serviciile religioase, retribuțiile preoților	22.200	—	22.200
	Total Cap. IX	732.310	—	732.310
	 CAP. X <i>Cheeltueli speciale.</i>			
50	Cumpărare de animale necesare ar- matelor și plata cârților ofițerilor . . .	150.000	—	150.000
51	Chiria locurilor trupelor, construc- țiuni de cazărni, exproprieră tere- nurilor din jurul casarmelor sau fortificațiilor	560.000	—	560.000
52	Plata diferitelor transporturi militare	40.000	—	40.000
53	Misi și diurne	200.000	—	200.000
54	Reparații și întreținerea vaselor ma- rinei militare	100.000	—	100.000
55	Cumpărare de cărbuni necesari flotei	35.000	—	35.000
56	Imprimarea regulamentelor, legilor și ordonanțelor	15.000	—	15.000
57	Ajutore și gratificații soldaților și graderilor inferioare; cheeltuel de ju- decată	38.000	—	38.000
58	Complectarea bibliotecii Ministerului de război, cumpărări de planuri și hărți, abonamentul ziarelor și subvenția ziarelor «Voennoi Ives- tia» și «Voiniska Sibirka»	15.000	—	15.000
59	Cheeltuel pentru executarea diferi- lor planuri	2.000	—	2.000
60	Cumpărare de material pentru car- tografie	12.000	—	12.000
61	Întreținerea fortificațiilor	15.000	—	15.000
62	depozitul de remonță			
63	«Bojuriște»	40.500	—	40.500
64	La dispoziția Ministerului de război	15.000	—	15.000
65	Cheeltuel neprevăzute	3.000	—	3.000
	Procese perdue	5.000	—	5.000
	Total Cap. X	1.215.500	—	1.215.500

PARAGRAFUL	DENUMIREA INSTITUTIUNILOR și NATURA CHELTUELILOR	CREDITE APROBATE PE ANUL 1990		
		Definitive	Provizorii	TOTAL
	CAP. XI			
	<i>Cheletuelti extraordinare.</i>			
06	Confectionarea de material de artillerie	—	42.650	42.650
07	Completarea a 10.000 ranite, cumpărare de material și angajare de lucrători	—	70.000	70.000
08	Completarea a 10 trăsuri sanitare	—	10.000	10.000
09	Confectionarea a 20 rôte de rezervă pentru artilerie de cetaie	—	5.000	5.000
60	Confectionarea a 6 piese necesare artileriei de cetaie	—	3.300	3.300
71	Cumpărare de materiale diverse pentru artilerie de cetaie	—	3.300	3.300
	Total Cap XI	—	134.250	134.250
	CAP. XII			
72	Fondul de rezervă	—	202.000	202.000
73	Cheletuelti in contul budgetului incheiat	—	—	—
74	Cheletuelti pe exerciții trecute	—	—	—
	Total Cap XII	—	202.000	202.000
	Total general	20.376.182	397.350	20.773.532

44. *Efectivele budgetare ale armatei bulgare pe exercitiul anului 1900.*

OFFICERS

COMBATANȚI										S A N I T A R I																
General	Lazari			Capitani	Locotenenți			Sub-Lozoi.	Total	Medici				Veterinari				Farm.		Total	Total general					
Coloneli	Lazari	Coloneli		Capitani	Cu vechime	Sau vechime	Locotenenți			Lt. Coloneli	Majori	Capitani	Sub-Lozoi.	Majori	Capitani	Sub-Lozoi.	Majori	Capitani	Locotenenți	Sub-Lozoi.	Total	Total	Total general			
1	58	66	127	153	309	363	469	1068	1068	11	17	14	17	17	64	3	5	4	3	15	1	6	6	13	92	909

Oficerii și sanitarii sunt repartizați după cum urmează:

a) *Oficerii combatanți:*

<i>Generali¹⁾</i>	<i>Coloneli.</i>	<i>Locotenenți-coloneli.</i>
1 General maior și aghiotant princiar	4 Colonel ministru de război.	1 Comandant al flotilei
	1 Colonel șef al Statului-Major-general	9 funcționând ca comandanți de regimente.
	2 Coloneli șefi de secțiunți.	1 Comandant al garnisonului Silistra.
	1 Colonel inspector de artilerie.	12 funcționând ca comandanți de regimente de rezervă.
	7 Coloneli comandanți de divizie.	3 Ingineri militari.
	13 Coloneli comandanți de brigadă.	3 Comandanți de batalioane de cetate.
	4 Colonel inspector al armamentului.	2 Președinți de tribunale militare.
	4 Colonel ca director al școlii militare.	65 Șefi al serviciului de mobilizare al serviciului de intențență și alți comandanți șefi de secție.
	34 Comandanți de regimente și șefi de direcții din minister.	96 Locotenenți-coloneli
Total 58 coloneli		

Maiori.

127 Adjuțanți de divizi, comandanți de batalioane, de baterii și escadrone, companii din artileria de cetate.

1) În cursul anului trecut un ordin oficial nr. 30 înaintea gradul de general încă 10 coloneli; iar generalul maior și aghiotant princiar Nicolaeff Danail se înaintea gradul de general locotenent.

Cei 10 generali înaintați sunt: ministrul de război fligel-adjuțant de onoare din Statul-major general, Papricoff Ștefan. Comandantul diviziei a 5-a de infanterie dundreană, Drandarevski Hristo.

Inspectorul artileriei, colonel Balabanoff Boncio. Comandantul diviziei 1-a de infanterie Sofia, colonelul Petroff Nicola. Comandantul diviziei a 6-a, Bdinca, colonelul Boceff Nicola. Directorul cancelariei din ministerul de război, colonelul Nichiforoff Nichifor.

Comandantul diviziei a 3-a de infanterie, Balcanica, colonelul Boteff Chiril.

Directorul justiției militare și prim procuror, colonelul Agura Gheorghe. Comandantul diviziei a 4-a de infanterie "Predavsea", fligel adjuțant de onoare din Statul-major general, Ivanoff Nicola.

Inspectorul cavaleriei, fligel adjuțant din Statul-major-general, Vinaroff Vărbian.

Pe ziua de 4 Ianuarie 1901, șeful Statului-major-general, colonelul Iliev Ștefan este de asemenea avansat la gradul de general maior.

Astfel că în prezent în armata bulgară există 12 generali dintre care unul este general locotenent.

Oficerii inferiori (Ober ofițeri).

<i>Căpitani.</i>	<i>Locotenenți.</i>
153 Căpitani cu vechime	363 Locotenenți (sub-alterni de toate armele.
309 " fără vechime	
Total 462 căpitani	461 Sub-locotenenți de toate armele.

b) *Oficerii sanitarii*

1) *Medici.*

<i>Locotenenți-Coloneli.</i>	<i>Maiori.</i>	<i>Căpitani.</i>
1 șef al serviciului sanitar	3 directori de spitale	17 medici de regimente.
6 medici de divizie	8 medici de regimente	
3 directori al spitalelor de divizie		

Locotenenți.

Sub-locotenenți.

11 medici de regimente	12 medici fără vechime
3 " fără vechime	

2) *Veterinari.*

<i>Maiori.</i>	<i>Căpitani.</i>	<i>Locotenenți.</i>
1 șef al serviciului veterinar	5 medici de regimente	4 medici de regimente
2 medici de regimente		
	<i>Sub-locotenenți</i>	
	3 medici fără vechime	

3) *Farmaciești.*

<i>Căpitani.</i>	<i>Locotenenți.</i>	<i>Sub-locotenenți.</i>
1 șef al serviciului farmaceutic	6 șefi al depozitelor sanitare de divizie	6 farmaciești de spitale

c) *Funcționarii militari*

29 șefi de muzică de diverse clase (cl. I—cl. V)
34 Armurieri de artilerie
21 Tehnici și maeștri în arsenal
25 " în flotă
8 Topografi militari (de diverse clase, de la I-a—V-a)
Total 117 funcționarii militari

d) *Funcționarii civili*

47 funcționarii civili în Ministerul de război, la Statul-major, la școala militară, cursul cavaleriei, la corpurile de armată și instituțiuni.

Trupa.—Efective

a) Infanteria.

Felul serviciului său func- țiunei, gradul	Efectiv	Felul serviciului său func- țiunei, gradul	Efectiv
Sergenti-majori . . .	282	Musicanți clasa I-a . .	100
„ cu vechime . . .	820	„ „ II-a . . .	175
Copisti cu vechime (ser- genti)	37	Sergenti de front fără vechime	192
Copisti fără vechime (sergenti)	37	Sergenti de front ne- reangajați	1.296
Magasioneri (sergenti)	38	Caporali	1.032
Armurieri cu vechime (sergenti)	12	Soldati	20.304
Armurieri fără vechi- me (sergenti)	25	Cornisti și toboșari . .	1.008
Sergenti-majori sani- tari	25	Copisti	38
Felceri de batalion . .	61	Bucătări, servitori de tren și lazaret	416
Sergenti sanitari . . .	86	Musicanți clasa III-a .	150
„ majori musi- canți	25	„ „ IV-a	150
		<i>Totalul infanteriei</i> . . .	26.043
Cavaleria (efectiv)			
Sergenti-majori . . .	30	Musicanți clasa I . . .	5
„ cu vechime	133	„ „ II	8
Copisti	6	Trompeti (sergenti) . .	11
„ fără vechime . . .	12	Sergenti fără vechime .	170
Armurieri	11	Caporali	140
Cărelari	11	Soldati	3.090
Lemnari	11	Copisti	12
Potoșari cu vechime .	11	Covaci	30
„ fără vechime . . .	11	Sergenti veterinari . .	30
Sergenti-majori sani- tari	5	Bucătări	90
Sergenti-majori vete- rinari	5	Musicanți clasa III . .	8
Felceri sanitari	11	„ „ IV	8
„ veterinari	11	Elevi musicanți	8
Magasioneri	12	<i>Totalul ămenilor de trupă</i>	3.885
Sergent-major musi- cant	1		

Artileria (câmp, cetate și munte)

Felul serviciului său func- țiunei, gradul	Efectiv	Felul serviciului său func- țiunei, gradul	Efectiv
Sergenti-majori . . .	72	Felceri veterinari . . .	9
„ cu vechime	225	Sergenti „	12
„ specialiști	84	Magasioneri	18
Copisti cu vechime . .	13	Sergenti fără vechime	801
„ fără vechime . . .	7	Caporali	900
Potoșari cu vechime .	9	Trompeti	112
„ fără vechime . . .	9	Sergenti veterinari . .	21
Lemnari cu vechime .	3	Magasioneri	72
„ fără vechime . . .	9	Soldati	4.500
Sergenti-majori sani- tari	6	Copisti	14
Sergenti-majori vete- rinari	6	Servitori de lazarete, tren și bucătări	144
Felceri sanitari	12	<i>Totalul ămenilor de trupă</i>	7.026
Sergenti	18		
Geniu (efectiv)			
Sergenti-majori . . .	16	Felceri medicali	4
„ cu vechime	95	Sergenti cu vechime . .	6
Copisti	3	„ fără vechime	107
„ fără vechime . . .	3	Caporali	116
Magasioneri	6	Copisti	7
Armurieri	3	Soldati	1.340
Ferari	7	<i>Total</i>	1.721
Lemnari	8		

Comandamente și instituțiuni militare.

1) Școala militară.

1 Sergent-major	7 musicanți	cl. II
7 Sergenti cu vechime	6 „	„ III
1 Felcer medical	6 „	„ IV
1 Sergent-major musicant	6 „	elevi
4 Musicanți clasa I	39 ămeni de trupă.	

2) Compania sergenților.

1 Sergent-major	4 Sergenti fără vechime
5 Sergenti cu vechime	2 Corniști și toboșari
2 Musicanți cu vechime	15 Total.
1 Magasioner copist	

3) Școala veterinară de felceri.

1	Sergent-major veterinar
1	Felcer veterinar
2	Potcovari cu vechime
2	" " fără vechime
6	Omni de trupă.

4) Școlile de laboratorii.

2	Sergenti-majori
9	Laboratoriști (șefi)
6	Mestesugari
1	Copist cu vechime
1	" " fără vechime
1	Felcer medical
1	Sergent sanitar
14	Laboratoriști
16	Caporali
2	Corniști
200	Soldați
253	Omni de trupă.

5) Compania de disciplină.

1	Sergent-major
4	Sergenti cu vechime
1	Magasioner copist
1	Sergent sanitar
8	Sergenti fără vechime
4	Caporali
48	Soldați pentru pază
67	Omni de trupă.

6) Spitalul militar.

8	Sergenti-majori sanitar
8	Magasioneri
14	Felceri medicali
8	Ucenici de farmacie
14	Sergenti sanitar
8	Bucetari
42	Sergenti sanitar
108	Elevi felceri
72	Scriitori sanitar
12	Afară din front
294	Omni de trupă.

7) Arsenalele de artilerie.

3	Sergenti-majori
2	Copisti cu vechime
2	" " fără vechime
8	Magasioneri și supraveghetori

15 Total.

8) Companiile de tren.

60	Reangajați, câte 6 fiecare din categoriile următoare:
	Sergenti-majori
	Supraveghetori
	Șefi de depozite divizionare
	Laboratoriști
	Mestesugari
	Lemnari
	Curelari
	Ferari
	Vopsitori
	Copisti

36	Mestesugari nereangajați
36	Soldați
132	Total.

9) Ministerul de război.

2	Felceri medicali
1	Felcer veterinar
3	Total.

10) Comandamentele de divizii.

12	Copisti cu vechime
6	" de stat-major
12	" fără vechime
6	litografi
36	Total.

11) Comandamente de brigăzi.

12	Copisti cu vechime
12	" fără vechime
12	nereangajați
36	Total.

12) Tribunalele militare.

3	Copisti cu vechime	6	Copisti nereangajați.
3	" " fără vechime	15	Total.
3	" " pe lângă procurori milit.		

13) Depozitele de remonte. «Bojuriște»

1	Sergent-major	1	Copist cu vechime
1	Calăreț	1	Sergent sanitar
7	Sergenti	1	Copist
1	Sergent-major veterinar	2	Sergenti veterinari
1	Felcer veterinar	4	Sergenti
1	" medical	85	Soldați
1	Potcovar clasa I	107	Total.

Total trupe

Infanteria	26.043
Cavaleria	3.885
Artileria	7.026
Geniul	1.721
Comandamente și instituțiuni militare	1.018
Total	39.693

Efectivul

Total general	{	Oameni de trupă	39.693
		Oficieri și asimilați	1.660
		Funcționari militari	117
		" civili	47

CAP. XIII

Recrutarea și împărțirea teritorială din punctul de vedere al recrutării.

45. *Recrutarea. Principiu:* În armata bulgară serviciul militar este obligator. ¹⁾ pentru toți suptuși. În prezent, recrutarea se efectuează pe baza legii din 15 Decembrie 1897, numită „Legea pentru îndeplinirea obligațiilor militare” promulgată în Februarie 1898. După această lege, serviciul militar durează 25 ani (de la etatea de 20 ani până la 45 ani împliniți).

Anii de serviciu se împart astfel:

a) În armata activă cu rezerva ei (deistvnița armia) 6 până la 10 ani după arme, astfel:

1) Musulmanii pot fi scutiți de serviciul militar plătiind o taxă de 500 lei.

10 ani pentru infanterie	$\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ ani în armata permanentă} \\ 8 \text{ ani în rezervă (zapas)} \end{array} \right.$
9 ani pentru celelalte arme și servicii, afara de flotila	$\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ ani în armata permanentă} \\ 6 \text{ ani în rezervă (zapas)} \end{array} \right.$
6 ani în flotila	$\left\{ \begin{array}{l} 4 \text{ ani în armata permanentă} \\ 2 \text{ ani în rezervă (zapas)} \end{array} \right.$

b) *În armata de rezervă* (rezerva armia 7—8 ani) adică toți până la 37 ani.

c) *În garda națională sau miliții* (narodno-opoltsenie) 8 ani, formată din 2 chemări, fie-care pentru 4 ani) de la 37 la 41 ani și de la 41 la 45 ani.

Trecerea dintr'un element în altul se face:

Pentru armata permanentă: în luna Septembrie, așa că serviciul e de 20 luni pentru infanterie și de 32 luni pentru celelalte arme; iar în timp de 3 luni (Octombrie, Noiembrie și Decembrie), efectivul armatei e redus cu peste $\frac{1}{3}$ din efectivul normal.

Pentru celelalte elemente: la finele fie-cărui an, prin decret princiar.

În fie care an sunt chemați pentru instrucție:

a) *Reserviștii armatei active*, pe timp de 3 săptămâni, în care nu intră și dîile necesare pentru manevre;

b) *Cei aflați în rezerva armatei și cei care servesc* mai puțin de 2 ani, pe timp de 3 săptămâni, și

c) *Cei cari fac parte din primul contingent al gardiei naționale*, pentru o săptămână.

Operațiunile recrutărei. Autoritățile de recrutare sunt:

a) *Comisia de recrutare* (naborna komisia) presidată de comandantul circumscripției militare (comandantul de regiment), sau de un oficer de Stat-major delegat.

b) *Comisia superioară de revizie*, presidată de comandantul diviziei.

Tinerii cari au împlinit etatea de 19 ani, sunt înscrși pe tabelele de recensământ, în baza cărora se face *tragerea la sorți*.

Se mai înscrși pe aceste tabele cei cari de și au îndeplinit etatea cerută, nu sunt însă în deajuns de desvoldați, din cauză de boala sau de alte motive. De asemenea, toți tinerii supuși streinii, stabiliți definitiv în Bulgaria și care nu au satisfăcut obligațiunile serviciului militar în țera lor, sunt înscrși pe tabelele de recensământ și sunt datori a trage la sorți.

Data încorporării este, pentru toate armele, la 1 Ianuarie al anului viitor. Ziua prezentării la corpuri se fixează de minister. Contingentul anual variază între 18—20000 recruți.⁴⁾

O contribuțiune militară, scutesce pe cei incapabili de obligațiunea serviciului militar.

Acastă contribuțiune se fixează de *comisiunile de recrutare*, conform situațiunei materiale a scutitului.

O altă dispozițiune originală a legii de recrutare este că tinerii cari sunt în cazul de a fi chemați, nu pot eși din principat fără a depune o cauțiune de 500—1000 lei, care rămâne în beneficiul statului, dacă ei nu se presintă, în ziua hotărâtă, la sorți, mai există în armata bulgară încă un sistem de recrutare, *voluntariatul*, însă numai pentru anumite servicii, precum: la musică, în serviciul sanitar, flotila, diferite corpuri tehnice și instituțiuni militare. Voluntarii au obligațiunea de a servi în activitate 4 ani.

Dispensați de serviciul militar. Sunt dispensați de serviciul militar:

a) Tinerii cari au terminat seminarele sau facultățile de teologie și cari până la etatea de 27 ani, nu au fost hirotonisiți.

b) *Preoții de religione mahomedană.*

Nu sunt primiți în *serviciul militar* acei cari au perdut drepturile civile printr'o sentință judecătorească, însă dacă și le redobândesc, legea puterei armate prin art. 16 îi recheamă la serviciul militar.

⁴⁾ Contingentul recruților pe anul 1900 a fost de 22,920, adică un spor de 4000 față de anul precedent.

Diferitele cazuri de *scutiri și amânări* sunt specificate în legea pentru îndeplinirea obligațiunilor militare. Ele se apropie mult de ale noastre.

46. *Impărțirea teritorială din punctul de vedere al recrutării.* Pentru completarea armatei permanente și a cadrelor de rezervă cu soldați în timp de pace, pentru completarea armatei active și de rezervă cu rezerviști în timp de război, teritoriul principatului s'a împărțit prin ucazul No. 13 din 26 Ianuarie 1898 în 6 circumscripțiuni ¹⁾ de divisiu compuse fie-care din 4 districte militare, ast-fel dar recrutarea este regională. Pentru detaliile operațiilor de recrutare, fie care district militar este împărțit la rândul său în *sub-divisiuni de apel* (prizovatelni utșasteți) sau mai bine *plăși militare*, după numărul sub-prefecturilor administrative cari exist în district ²⁾.

Circumscripțiunile militare de divisie (voienii ocr-zi), trebuiesc să procure fie-care: 4 regimente active de infanterie; 4 regimente de rezervă; 1 regiment de artilerie; 1 regiment de cavalerie (numai 5 divisi); 2 companii de pionieri și cele-lalte trupe auxiliare sau instituțiuni. Circumscripțiunile de divisi ale împărțirii teritoriale corespund cu împărțirea armatei din timp de pace.

Reședințele acestor circumscripțiuni și numirea lor se pot vedea din tabloul următor:

1) În anul 1879 se înființă în Bulgaria 3 guvernaminte (circumscripțiuni militare), împărțirea teritorială nu era încă bine stabilită. Abia în 1880 se înființă 2 mari districte militare cu câte 12 ținuturi de recrutare fie-care, ce corespundeau celor 24 de prefecturi administrative. După unirea Bulgariei de Nord cu Rumelia de Est, teritoriul principatului a fost împărțit în 6 circumscripțiuni de divisi teritoriale de câte 4 districte militare, fie-care. O circumscripțiune de divisie trebuia să procure 4 regimente de infanterie; 1 regiment de artilerie; 2 companii de pionieri, 4 regimente de rezervă și 1 baterie de rezervă. Regimentele de infanterie activă și de infanterie de rezervă trebuiau completate exclusiv din circumscripțiunea districtului ce le-au fost afectate; restul trupelor menționate, din toată circumscripțiunea de divisie; iar cele ne menționate, din întreaga țară.

2) Această împărțire avantagiază foarte mult mobilizarea.

TABLOUL CIRCUMSCRIPȚIUNILOR MILITARE

Divisiile	No. de ordine	Districtele militare ale Regimentelor	No. de ordine	Plășile militare	Reședințele plășilor
1-a Sofia (Isker)	1	Sofia.	1	Sofia, oraș.	Sofia.
			2	Sofia.	Sofia.
			3	Samocov.	Samocov.
			4	Iskra.	Iskreț.
	2	Sofia.	5	Novoselo.	Novoselți
			6	Pirdopu.	Pirdopu.
			7	Orhania.	Orhania.
	3	Trn (Trân).	8	Trn.	Trn.
			9	Taribrodu.	Taribrodu.
			10	Breznicu.	Breznicu.
			11	Radomiru.	Radomiru.
	4	Kiustendilu.	12	Kiustendilu.	Kiustendil.
			13	Dubnița.	Dubnița
			14	Bosilograd.	Bosilograd.
a 2-a Tracisica (Tracia)	5	Tatar-Bazargicu.	15	Tatar-Bazargicu	Tatar-Bazargicu
			16	Panagiuriște.	Panagiuriște.
			17	Ihtimanu.	Ihtimanu.
	6	Filipopoli.	18	Peștera.	Peștera.
			19	Simagorșea.	Briezovo.
			20	Conușea.	Stanimaca.
	7	Filipopoli.	21	Rupciovșea.	Hvoina.
			22	Filipopoli oraș.	Filipopoli.
			23	Filipopoli.	Filipopoli.
			24	Ovechalm.	Golemo-Conare.
	8	Hascovo.	25	Carlova.	Carlova.
			26	Hascovo.	Hascovo.
			27	Harmanlı.	Harmanlı.
			28	Borisovgrad.	Borisovgrad.

Divisile No. de regimente	Districtele militare ale Regimentelor	No. de regimente	Plăși militare	Reședințele plășilor
a 3-a Balcanseca (Balcan)	9	Cazanlicu.	29 Cazanlicu. 30 Cîrpanu.	Cazanlicu. Cîrpanu.
	10	Stara-Zagora.	31 Stara-Zagora. 32 Nova-Zagora. 33 Tirnova-Șeimen	Stara-Zagora. Nova-Zagora. Tirnova-Șeimen
	11	Slivenu.	34 Slivenu. 35 Kizil-Agaci. 36 Iambolu. 37 Cavakli.	Slivenu. Kizil-Agaci. Iambolu. Cavakli.
	12	Burgasu.	38 Burgasu. 39 Anchialos. 40 Aidosu. 41 Carnabadu.	Burgasu. Anchialos. Aidosu. Carnabadu.
	13	Varna.	42 Varna. 43 Novoselo. 44 Dobrici. 45 Balciu.	Varna. Novoselo. Dobrici. Balciu.
	14	Șumla.	46 Șumla. 47 Novi-Bazar. 48 Pravadia. 49 Preslav.	Șumla. Novi-Bazar. Pravadia. Preslav.
	15	Eschi-Juma.	50 Eschi-Juma. 51 Osman-Bazar. 52 Cotel. 53 Elena.	Eschi-Juma. Osman-Bazar. Cotel. Elena.
	16	Rasgradu.	54 Rasgradu. 55 Popovo. 56 Chemanlar. 57 Chesarevo.	Rasgradu. Popovo. Chemanlar. Chesarevo.

Divisile No. de regimente	Districtele militare ale Regimentelor	No. de regimente	Plăși militare	Reședințele plășilor
a 5-a Dunavseca (Dunăreană)	17	Ruscicu.	58 Rusciuk, oraș. 59 Rusciuk. 60 Bal-Bunar. 61 Biela. 62 Gorne-Orehovița	Orașul Rusciuk. Bal-Bunar. Biela. G.-Orehovița.
	18	Șiștovu.	63 Șiștovu. 64 Nicopoli. 65 Pascalevâțu.	Șiștovu. Nicopoli. Pascalevâțu.
	19	Tirnova.	66 Tirnova. 67 Gabrova. 68 Trievna. 69 Lovcea.	Tirnova. Gabrova. Trievena. Drienova.
	20	Sevlievo.	70 Sevlievo. 71 Troianu. 72 Lovcea.	Sevlievo. Troianu. Lovcea.
	21	Plevna.	73 Plevna. 74 Lucoviț. 75 Tetevenu.	Plevna. Lucoviț. Tetevenu.
	22	Vrața.	76 Vrața. 77 Bela-Slatina. 78 Rahova.	Vrața. Bela-Slatina. Rahova.
	23	Bercovița.	79 Bercovița. 80 Ferdinand. 81 Belograticu.	Bercovița. Ferdinandu. Belograticu.
	24	Vidinu.	82 Lomu. 83 Vidinu. 84 Cula.	Lom-Palanca. Vidin. Cula.
		Garnișona Silistra.	85 Silistra. 86 Tutracanu. 87 Curt-Bunar. 88 Ak-Cadânlar.	Silistra. Tutracan. Curt-Bunar. Ak-Cadânlar.

Circumscripțiunile militare ale regimentelor dau recruții necesari pentru a completa $\frac{1}{3}$ din aceia ce dă circumscripțiunea militară divizionară.

Regimentele de infanterie din armata permanentă și din rezervă vor trebui să se completeze din circumscripțiunile lor.

Regimentele de cavalerie, artilerie, companiile de pionieri, depozitele și celelalte servicii militare se completează din întreaga circumscripțiune militară de divizie.

Circumscripțiunile teritoriale de divizie și districtele militare au comandamentele lor și sunt organe administrative militare pentru recrutare, repartizarea recruiților, ținerea controlului rezervelor de toate categoriile și efectuarea mobilizării.

Fiecare regiment, independent de garnisóna în care se găsește, își primește recruiții din circumscripțiunea ce i-a fost destinată.

Pentru că populațiunea principatului, de diferite naționalități, se găsește împrăștiată în mod neregulat pe teritoriu; la recrutare această populațiune este repartizată, pe naționalități, în mod mai mult sau mai puțin egal în cele 6 circumscripțiuni de diviziuni sau 24 districte militare ¹⁾.

Priu acest procedeu, se evită atunci unități care ar fi compuse din oameni de aceeași naționalitate ²⁾. Acesta, explică faptul că parte din oameni recruiți în județul Silistra sunt repartizați, de exemplu, în regimentul No. 16 cu garnisóna în Vrața.

Regimentele de cavalerie, artilerie, batalioanele de tren și de pionieri se recrutează pe întreaga regiune a

¹⁾ În unele districte: Ruseuk, Silistra, Rasgrad, Șumla, Varna și Burgas, populațiunea mahomedană este foarte numeroasă, ea atinge 72%, din întreaga populațiune, pe când în altele: Kiustendil, Trn, Tatar-Bazargic și Haseovo, densitatea populațiunei musulmane nu întrece mai mult odată 21,5%.

²⁾ În schimb însă este defavorabilă mobilizarea cărei se aduce perturbări în efectuarea ei.

circumscripțiunei divizionare, repartizându-se oamenii pe la diferitele arme, după capacitatea lor fizică.

Flotila se completează cu recruiți din localitățile vecine Dunării și litoralului mării Negre.

CAP. XIV

Cadrele active și auxiliare.

Instrucțiunea în armată.

47. *Oficerii.* În armata bulgară sunt două categorii distincte de oficeri:

a) Oficeri combatanți;

b) Oficeri sanitari.

a) *Oficeri combatanți.* Erarhia oficerilor combatanți cuprinde trei clase.

1) Oficeri sub-alterni
(Ober-ofițeri)	<table border="0"> <tr> <td>Sub-locotenent (Podporucic)</td> </tr> <tr> <td>Locotenent (Porucic)</td> </tr> <tr> <td>Căpitan Căpitan</td> </tr> <tr> <td>Rotmistr (în cavalerie)</td> </tr> </table>	Sub-locotenent (Podporucic)	Locotenent (Porucic)	Căpitan Căpitan	Rotmistr (în cavalerie)
Sub-locotenent (Podporucic)					
Locotenent (Porucic)					
Căpitan Căpitan					
Rotmistr (în cavalerie)					
2) Oficeri superiori
(Ştab-ofițeri)	<table border="0"> <tr> <td>Maior</td> </tr> <tr> <td>Locotenent-colonel (Podpolcovie)</td> </tr> <tr> <td>Colonel (Polcovie)</td> </tr> </table>	Maior	Locotenent-colonel (Podpolcovie)	Colonel (Polcovie)	
Maior					
Locotenent-colonel (Podpolcovie)					
Colonel (Polcovie)					
3) Oficeri generali	<table border="0"> <tr> <td>General-maior</td> </tr> <tr> <td>General-locotenent</td> </tr> </table>	General-maior	General-locotenent		
General-maior					
General-locotenent					

În flotilă gradele sunt următoarele:

a) Oficeri sub-alterni: (Mincimani cl. II, I și locotenent); locotenent de vase (căpitani);

b) Oficeri superiori: Căpitani de rangul al II-lea și de rangul I-in (căpitani locotenenti) maior și locotenent colonel ¹⁾;

c) Admiral ²⁾.

b) *Oficeri sanitari.* Oficerii sanitari sunt de trei ca-

¹⁾ Care este și comandantul flotilei.

²⁾ Acest grad nu există în armata bulgară.

tegorii: medici, veterinari și farmaciști. Eraria lor este următoarea:

	Sub-locotenent
	Locotenent
1) Medici	Capitan
	Maiori
	Locotenent-colonel
	Sub-locotenent
2) Veterinari	Locotenent
	Capitan
	Maior
	Sub-locotenent
3) Farmaciști	Locotenent
	Capitan

Proveniențe. Școli — a) Pentru oficerii combatanți. Oficerii combatanți sunt proveniți din școala militară de la Sofia, sau ori-ce altă școală din străinătate. Gradul de sub-locotenent, se mai poate obține și direct, prin examen; pentru acești tineri care doresc să devină oficeri și posed o instrucțiune superioară, după ce au terminat serviciul militar obligatoriu, se pot prezenta la examen.

Școala militară (Voenno Učiliște)¹⁾. Școala militară, denumită și școala de *Junker*, a fost fondată la 1 Septembrie 1878. La început ia trebuia să producă oficeri de toate armele și serviciile, precum și oficeri de rezervă, medici, farmaciști și veterinari militari. Creându-se școli speciale pentru oficerii sanitari, astăzi această școală servă numai pentru procurarea și instruirea oficerilor armatei active (combatanți).

În anul 1893, se alipă pe lângă această școală încă o secție specială de învățământ pentru locotenenți și căpitani de toate armele.

Durata cursurilor școlii de *junker* este de 4 ani

1) Această școală este situată în partea nordică a orașului Sofia, la extremitatea străzii Sipca, pe un platou întins. Prin pozițiunea sa, ocupă extremitatea cartierului militar al Sofiei, fiind aproape de casele cavaleriei, infanteriei și artileriei din garnizoana Sofia.

și 4 luni, împărțiți în 4 clase sau ani de studii. Anul școlar începe pentru clasele I, II și III la 1 Septembrie și se termină la 31 August; pentru cl. IV-a, această durată este prelungită cu 4 luni.

În cei d'întăiu 2 ani de studii, numiți și *anii pregătitori*, se predau elevilor cursuri de cultură generală; în cei-l'alți ani de studii, numiți și *anii speciali*, se predau cursuri speciale.

În timpul celor 4 luni de la finele anului al IV-lea elevii care trebuiesc să fie înaintați sub-locotenenți urmăzesc fie-care cursurile, regulamentele și instrucțiunea specială a armei căruia se destină.

Admiterea în școală se face anual prin concurs și în fie-care din cei 2 ani de studii ai cursului pregătitor.

Condițiunile de admitere sunt următoarele: pentru anul I de studii se cere vârsta de 16 — 18 ani și cunoștințele a 4 clase gimnasiale; pentru anul al II-lea, vârsta de 17—20 ani și studii a 5 clase gimnasiale.

Condițiunile de promovare. Se cere media generală 12 și la fie-care curs în parte nici o medie mai mică ca 8. Repetenți nu se admit de cât în anul I-ii de studii și numai în ore-care condițiuni.

Învățământul. Cursurile ce se predau în școala militară, sunt: geografia Bulgariei, istoria sfântă, noțiuni de botanică, noțiuni de chimie, algebra elementară, istoria universală, noțiuni de mineralogie, geologie, fortificație, topografie, artilerie, mecanică, istoria militară, legislație și administrație, geografia peninsulei balcanice, elemente de statistică militară, desen, limba rusă, franceză, și regulamente tactice.

E de remarcă că, programul învățământului cuprinde și o mulțime de lucrări practice și aplicațiuni, precum lucrări de topografie, trageri de infanterie și artilerie, lucrări de pionieri, excursiuni științifice, etc., care se execută în cursul verii, când elevii sunt în tabără din lagărul de la Kneajev¹⁾

1) Un sat în vecinătatea Sofiei.

Un fapt demn de remarcat este că elevii școlii sunt ținuti să execute și câte-va exerciții exterioare, ast-fel este: vinătorea de urși, care face parte oficial din programul de exerciții practice.

Acastă vânătoare se execută în luna Ianuarie și iați parte numai elevii anului al IV-lea de studii. Pentru aceste exerciții școlă procură elevilor costume speciale; arma întrebuințată este aceia în serviciu.¹⁾

Personalul de direcțiune al școlii se compune din un colonel (comandantul școlii), 3 locotenenți coloneli (1 cu administrația, 1 inspector de studii și 1 comandant de batalion).

Un Maior profesor de călărie, 8 căpitani (comandanți de companie, profesori și conductori de clase) 1 medic maior.

Corpul profesoral cuprinde pe toți oficerii superiori din cadrele statului maior general al armatei, inspectoratului infanteriei, cavaleriei și artileriei, în plus un personal civil.

Bulgarii pun cel mai mare preț pe instrucțiunea practică în armată. Tote exercițiile și instrucțiunile ce se fac în școlă sunt privite mai mult din punctul de vedere practic; în școlă nu se capătă de cât o educațiune și instrucțiune sumară, care se completează apoi de oficeri la corpurile lor de trupă, specializându-se în cunoștințele practice necesare armiei din care fac parte.

Complectarea instrucțiunii oficerilor combatanți. Am spus mai sus că instrucțiunea sumară capătă de oficeri în școlă militară, se completează apoi la regimente; se exceptează oficerii de cavalerie, precum și aceia cari doresc să devie oficeri topografi, specializându-se în școli anume create, precum: școlă de cavalerie și școlă de topografie.

Școlă de Cavalerie. Acastă școlă are același scop ca

1) Acest frumos exercițiu obișnuiesc pe elevi cu friea și i întreține în facilitatea și buna întrebuințare a armei, sub raportul ochirii,—mai ales.

și școlă noastră de la Târgoviște; ea completează instrucțiunea teoretică și practică a oficerilor de cavalerie.

Admiterea în școlă se face prin concurs. Durata cursurilor este de 18 luni. Anul școlar începe la 1 Septembrie. Effectivul școlii variază între 15—20 oficeri.

Școlă de topografie. Acastă școlă, creiată în 1896, are de scop a pregăti pe oficerii de tote armele, care se destina secțiunii de lucrări topografice din Statul-major general al armatei, pentru lucrările de ridicare a hărtei țerei, precum și pentru cele-lalte lucrări speciale de topografie, geodesie, astronomie etc., cari intră în atribuțiunile acestei secții.

Admiterea se face prin concurs, se admite numai gradele de sub-locotenent și locotenent. Durata cursurilor este de 2 ani. Absolvenții acestei școli dobândind titlul de *ingineri topografi* sunt trecuți definitiv în cadrele secției de lucrări topografice din Statul-major general al armatei.

Ambelc aceste școli sunt alipite pe lângă școlă militară din Sofia și au ca directori: școlă de cavalerie, un maior, care a urmat o școlă de cavalerie streină; iar cea de topografie, un locotenent-colonel din Statul-major general.

Trimiterea oficerilor în școlile militare streine. Pentru a căpăta însă o cultură mai superiără oficerii sunt trimesi în școlile militare streine. Țările în care se dă preferință sunt: Austria, Belgia și Italia.

Trimiterea se face prin concurs. E de remarcat că în acastă privință se pune cea mai mare atențiune în scopul de a nu se strecura de cât oficeri meritoși. Candidații sunt ținuti să trecă printr'o serie de examene, în fața diferitelor comisii cari i apreciază asupra cunoștințelor și aptitudinilor ce posed. Primul examen, dis și de *încercare*, se ține la Statul-major al divisiiei respective, înaintea unei comisii ad-hoc; de regulă acastă comisiune se compune: dintr'un co-

mandant de brigadă ca președinte, șeful de Stat-major al diviziei, un comandant de batalion, un comandant de division de artilerie, un inginer militar sau un comandant de batalion de pionieri, ca membri.

Examenul este scris și se ține asupra cursurilor prevădute în programul de admitere al Academiei respective. Chestionariile materiilor cerute se înaintez corpurilor de trupă din vreme prin îngrijirea Statului-major general.

Este de observat, marele avantaj care se face candidaților admiși la concurs, fiind scutiți de ori-ce serviciu la corp, o lună înaintea începerii examenului de încercare.

În aceste examene de încercare nu se dau note oficerilor, ci numai notațiunile: *slab, bun sau excelent*, după numărul voturilor obținute. Concursurile de încercare la divisie se țin între 1—15 Iunie.

Candidații cari au obținut clasificățiunea «*excelent*» sunt admiși a trece *examenul principal* care se ține la Ministerul de război, între 1—15 August.

La acest ultim concurs notele de cotare se obțin prin majoritatea voturilor date de Comisia axaminătoare.

Prin acest procedeu, de a trece 2 axamene, se face o adevărată selecțiune, elementele slabe cu greu se pot strecura, așa în cât oficerii reușiți se pot considera în adevăr apti pentru a fi trimiși în străinătate.

Printre diferitele condițiuni care se cer candidaților pentru a fi admiși la concursul de încercare, cea mai principală este de a avea în memoriu o notațiune excelentă asupra calității sale morale și a cunoștințelor serviciului.

Oficerii de infanterie și cavalerie pot concura numai pentru școlile de război; oficerii din artilerie, numai pentru școlile de artilerie; iar oficerii pionierii pentru academia de inginerie.

b) *Școala oficerilor sanitari* (Școala de oficeri). Această școală are de scop a produce oficerii sanitari ne-

cesari armatei bulgare. Ea funcționează pe lângă Spitalul militar din Sofia. Durata cursurilor este 3 ani. Absolvenții acestei școli sunt întâi înaintați felceri pe specialități și obligați a servi pe la diferite regimente timp de 2 ani; apoi sunt ținuti să treacă un examen, mai mult practic, în urma căruia primesc gradul de sub-locotenent medic, farmacist sau veterinar.

Directorul școlei de felceri este un maior medic.
Oficeri pentru armata de rezervă.

Oficeri pentru armata de rezervă se iau:

- a) Dintre oficeri cari au eșit din serviciul activ.
- b) Dintre tinerii cari au terminat cursurile școlei militare și au fost avansați la gradul de sub-locotenent și trecuți în rezervă.
- c) Dintre tinerii cari au fost avansați la gradul de sub-locotenent în rezervă, și
- d) Dintre tinerii cari au fost trecuți în rezervă ca candidați de oficeri de rezervă.

Oficerii din armata activă, când sunt trecuți în rezervă, fac parte din această categorie până la etatea de 45 ani; din rezerva armatei de rezervă, până la etate de 50 de ani și din rezerva gardei naționale până la etate de 60 ani.

Toți oficerii aflați în rezerva diferitelor categorii ale puterii armate sunt, din timp de pace, repartizați pe la diferite corpuri și arme la care densii vor trebui să se prezinte în cas de concentrare sau mobilizare.

Tinerii care au fost avansați la gradul de oficer de rezervă sunt chemați la instrucție în fie-care an în timp de 4 sau 6 săptămâni.

Retragerea oficerilor din serviciul armatei permanente.

Oficerii din serviciul armatei permanente pot fi puși în retragere:

- a) Dupe cerere;
- b) În urma unei sentințe judecătorești;

c) În urma unei judecăți a camarazilor din corp, și
d) Ca măsură disciplinară, pe baza raportului șefului direct.

Inaintarea¹⁾

Inaintarea oficerilor din armata bulgară se face la vechime prin selecțiune.

Fac excepție la această regulă, gradele de colonel și general, cari se conferă numai la alegere. Inaintarea are loc pe arme și servicii la vacanțele existente și se face printr'un ucaz după propunerea Ministrului de război în baza propunerilor șefilor erarhici:

Pentru a se trece de la un grad la altul se cere, prin lege, următoarea vechime de stagiu:

Pentru gradul de locotenent, 3 ani în gradul de sub-locotenent.

Pentru gradul de căpitan, 4 ani în gradul de locotenent;

Pentru gradul de maior, 5 ani în gradul de căpitan.

Pentru gradul de locot-colonel, 4 ani în gradul de maior;

Pentru gradul de colonel, 4 ani în gradul de locot-colonel și pentru gradul de general maior, 5 ani în gradul de colonel²⁾

Pentru inaintarea căpitanilor la gradul de maior (oficieri superiori de gradul I-ii) se cere, pe lângă vechimea în grad prevădută de lege, încă condițiunile următoare:

1) Să fi servit în gradul de căpitan sau șef de escadron, termenul de 5 ani stabilit prin lege;

2) Să fi trecut cu succes cursul exercițiului practic;

3) Să fie bine notat de șefii săi respectiv³⁾

1) Articolul 78 din legea organizării puterii armate specifică modul de inaintare al oficerilor sub-altern din rezerva armatei.

2) De și mai există încă un grad de general «General locotenent» cu toate acestea până în prezent nefiind în acest grad de căt aghiotantul Prințului Ferdinand, legea nu specifică de-o cam-dată vechimea cerută gradului de general maior.

3) În privința notelor se cere: capacitate, zel și devotament la serviciu; calitățile morale și instrucțiunea oficerului în genere precum și relațiunile sale față de camarazi (superiori și inferiori)

În acest scop, în fie-care an până la 1 Februarie, corpurile de trupă sunt obligate a trimite Ministrului de război, pe cale erarhică, două tablouri prezentând căpitanii cari au îndeplinit 5 ani vechime în grad:

1) Un tablou coprinzând căpitanii cari merită să fie candidați de oficer superior.

2) Un tablou de căpitanii care nu merită să fie candidați de oficer superior; motivându-se detaliat cauzele pentru această neapținutudine.

Căpitanii și comandanții de escadrone care sunt prezentați pe tablou trei ani de-a rândul ca incapabili, perd dreptul de avansare în gradul de oficer superior și rămân să servescă până la 25 ani de serviciu, după care sunt trecuți în rezerva armatei active.

Prezentarea căpitanilor și comandanților de escadrone se face din ordin, prin comandanții de brigadă și divizie; acești din urmă sunt ținuți să cunoască mai de aproape pe candidații lor, pentru ca să pōtă verifica întru cât este regulamentară prezentarea de către șefii direcți și prin urmare să se pronunțe mai obiectiv asupra meritului oficerului prezentat.

După primirea la minister a tuturor prezentărilor se alcătuiesc un tablou general, pentru toți căpitanii și comandanții de escadrone merituosi cari se comunică apoi prin ordin autorităților militare. Acesta, servă de basă pentru inaintare la gradul I de oficer superior.

Cursul practic, repartizarea exercițiilor, examen. Cursul exercițiilor practice pentru gradul de oficer superior durcē 5 luni, de la 15 Martie și până la 15 August. Exercițiile se împart în preparatorii și de câmp.

a) *Exerciții preparatorii.* Exercițiile preparatorii consist în rezolvirea problemelor de tactică, administrație și fortificație; teme¹⁾ date în domeniul istoriei mili-

1) Se dă un termen de 2—3 săptămâni pentru culegerea de material și studiarea lor.

tare, artileriei și armelor portative; descrierea și analiza critică a diverselor operațiuni și lupte, etc.

Durata exercițiilor preparatorii este de 3 luni. Profesorii și ajutorii cursurilor sunt numiți dintre ofițerii de Stat-major.¹⁾

La sfârșitul acestor exerciții, se ține un examen verificativ, asupra părților care se exersază, în fața unei comisii compusă din șeful Statului-major general ca președinte, comandantul școlii militare, un comandant de brigadă, un comandant de regiment, un șef de Stat-major de divizie, profesorul respectiv al cursului și toți ajutorii, membri.

b) *Exercițiile de câmp* sunt de 2 feluri: recunoșterile de câmp propriu și comandarea unui corp efectiv compus din cele 3 arme, resolvându-se probleme tactice.

Recunoșterile de câmp. Se fac sub conducerea ofițerilor profesori respectivi. Pentru acest scop ofițerii școlii sunt împărțiți în grupe. La aceste exerciții fie-care ofițer este dator să rezolve un număr ore-care de probleme tactice și de fortificație, conform unui program anume stabilit.

Rezultatele acestor recunoșteri se apreciez de comisiune pe baza lucrărilor terminate de fie-care și a notelor date de profesorii respectivi.

Comanda unui corp de trupă compus din cele 3 arme. Comanda unui corp de trupă, constituie examenul definitiv al exercițiilor practice. Acesta consistă în alegerea unei probleme tactice cu un corp efectiv, compus dintr-un batalion de infanterie, o baterie de artilerie și un escadron de cavalerie.

Acest ultim exercițiu se face, în mai multe garnisoane, conform unei dispozițiuni speciale a Ministerului de război; aceste dispozițiuni cuprind: formarea

1) Acestea în vedere de a se forma aceiași unitate de doctrină printre corpul ofițerilor mențiți să conducă mai târziu unitățile cele mai mari ale ostrei. Se stabilesc astfel o armonie intimă de vedere între comandament și auxiliari.

comisiunilor de examinat și timpul acestor examene, care se preferă să coincidă cu perioada manevrelor mici.

După terminarea cursului, în urma examenului definitiv, *comisiunea generală*, în baza rezultatelor obținute prin exercițiile preparatorii (notele profesorilor), recunoșterilor de câmp și comandarea Corpului (notele comisiilor particulare), face aprecierea generală despre succesele și prepararea ofițerilor, stabilind prin *proces verbal* care dintre căpitani sunt considerați ca satisfăcători¹⁾ și care nu.

Rezultatul se comunică prin ordin autorităților militare și absolvenții se înscriu pe tabloul candidaților pentru gradul I de ofițer superior, iar acei cari n'au reușit se trimit pe la corpurile lor, cu dreptul de a se prezenta la exerciții și examen încă o dată după un an.

Ofițerii înscriși pe tabloul candidaților, pentru gradul I de ofițer superior, se publică în fie-care an; acei cari nu sunt publicați 3 ani de a rëndul ca nesatisfăcători în privința exercițiilor și a moralității, sunt șterși definitiv din acest tablou.

Funcționarii militari. După funcțiunile ce ocup și retribuțiunile ce primesc, funcționarii militari se împart în 4 clase și sunt asimilați cu gradele ofițeresci.

Funcționarii de clasa IV-a sunt asimilați cu gradul de sub-locotenent; cei de clasa III-a cu gradul de locotenent; cei de clasa II-a cu gradul de căpitan iar cei de clasa I-a cu gradul de maior.

48. Soldele ofițerilor și funcționarilor civili. — *Diferite misi, indemnități și prime ale ofițerilor.*

a) *Soldele ofițerilor.* Prin ucasul No. 4 din 5 Februarie 1900, soldele ofițerilor în armata bulgară

1) Atât la aprecierea generală cât și aceia a succesorilor exercițiilor deosebitelor categorii, nu se pune note, însă fie-care membru din comisiune își dă votul, dacă candidatul «satisfăce sau nu satisfăce». Votarea se face în secret; se cere tot-d-a-una o majoritate de voturi, în cazul când voturile sunt împărțite, chestiunea se hotărăsece de Ministrul de război.

variază în raport cu gradul său funcțiunea fiecăruia; ast-fel în cât pe lângă drepturile la soldă fixate pe grade, dupe cum se prevede în tabloul No. 1 de mai jos, oficerii mai primesc încă un adaus de soldă proporțional cu funcțiunea ce ocupă. (A se vedea tabloul No. 2). De aci rezultă retribuțiunile diferite pentru un acelaș grad al crâhiei, ast-fel:

1) Colonelii, locotenenții-coloneli și căpitanii, afară de solda gradului, dacă îndeplinesc și un alt serviciu în care au fost numiți printr'un înalt uzaz, primesc încă o indemnitate de funcție (*Dobavoenia zaplata*).

2) Căpitanii cu 10 sau mai mulți ani de serviciu în acest grad, afară de retribuțiunea ce li se cuvine gradului, mai primesc încă un spor de soldă de 300 lei anual.

3) Toți oficerii inferiori de artilerie, cavalerie și de Stat-major, afară de soldă, indemnitațiile și adaoscele gradelor lor respective mai primesc încă o indemnitate de 120 lei pe an.

4) Oficerii sanitari (medici și veterinarii militari) sunt plătiți mai mult în raport cu serviciul de cât cu gradul lor. (A se vedea tabloul No. 3).

TABLOU No. 1
Solda fixă a oficerilor.

NUMIREA GRADELOR	Solda pe an in lei
General-major	12.000
Colonel	8.100
Locotenent-colonel	6.000
Maior	5.400
Căpitan	3.000
Locotenent	2.520
Sub-locotenent	2.172
(Port-drapel) Încărc	1.200

TABLOU No. 2
Indemnitațiile de serviciu sau funcțiune.
(*Dobavoenia zaplata*).

No. curent	NUMIREA SERVICIULUI SAU FUNCȚIUNEI	Indemnitatea anuală in lei
1	Șeful Statului-major general	1.800
2	Șeful direcției administrative și șefii diferitelor direcții din minister.	
3	Inspectorul artileriei	
4	Inspectorul cavaleriei	
5	Comandanții de divizie	
6	Comandanții de brigadă	660
7	Inspectorul armamentului	
8	Inspectorul ingineriei militare	
9	Comandantul școlii militare	
10	Șeful direcției operațiunilor și sub-șeful de Stat-major	
11	Comandanții de regimente de infanterie (permanente sau rezervă)	600
12	Șefii de Stat-major la divizi	
13	Șeful garnisonii Siliștra	
14	Șefii de secție de la Statul-major general. Inginer militar	
15	Comandantul batalionului de cetate	
16	Președintele justiției militare	900
17	Adjutant al 2-lea la divizie (oficer ad- jutant de Stat-major	
18	Adjutant de brigadă	
19	Șeful Statului-major al garnisonii Si- liștra	
20	Oficerii din Ministerul de război	
21	Șefii de secții din Ministerul de război. Comandantul de baterie de artilerie	900
22	" " escadron de cavalerie	
23	Comandanții de companie și batalion de artilerie de cetate, la școala militară din garnisona Siliștra, la arsenalul din Sofia, la compania de sub-oficeri (unter-ofiteri) la compania de disci- plină, la batalioanele de pioneri și a companiilor din regimentele perma- nente și de rezervă.	
24		
25		
26		

No. corant	NUMIREA SERVICIULUI SAU FUNCȚIEI	Indemnitatea anuală în lei
27	Procurori militari	900
28	Judecătorii de instrucție	
29	Judecătorii la curtea de casate	
30	Mecanicii din flotă și cap. din porturi	
31	Economii de la spitalele divizionare	
32	Supraveg. de mater. în arsen. din Sofia	
33	Oficerii cu aprovizionarea în armată	
34	Mecanicii din arsenalul din Sofia	
35	Oficerii din escadr. de gardă princiară	
36	Șeful arsenalului din Sofia	
37	Comandanții escadrnelor A. R.	
38	Oficerii clasa I din flotă	
39	Adjutanții A. S. Prințului	
40	Instructorii de cavalerie și artilerie de la școala militară	
41	Jurisconsultul din Ministerul de război	
42	Ingrij. al depos. de armată „Bojuriște”	
43	Comandantul de vapor	
44	Oficerii clasa I la școala militară	
45	Adjutantul Ministerului de război	
46	Adjutorul comandantului companiei Un-ter-officerilor	
47	Adjutorul maestrului de echipaj	
48	Adjutant clasa I la divizie	
49	Adjutorul comandantului de companie de cetate	
50	Șeful biroului pensiilor din Ministerul de război	
51	Inspector de studii la școala militară	
52	Comandanții de companii de tren	
53	Inginerii militari	
54	Comandanții de batalioane	
55	Adjutorii comandanților de vapor, al comandantului de escadron din gardă, șefi de secții speciale în batalioanele de pionieri. Inginer conductor al arsenalului flotei. Adjutorul directorului arsenalului din Sofia. Comandantul secției mobilizării în brigazile militare. C-tul institutului geografic. Comandantul secției topogr. la Ministerul de război	

TABLOU No. 3.

a) Retribuțiunea anuală a ofițerilor sanitari socotită dupe grad și serviciu.

No. corant	FELUL SERVICIULUI	GRADUL					Observații
		Colonel	Lt-colonel	Major	Captan	Lieutenant	
1	Șeful sanitar	7.200	6.000	6.000	—	—	Medici din școala militară, din flotă, din escadr. de cavalerie, primesc solda ca medici de regiment ve-terinar. Buzduganul și șefii de ofițeri primesc laei primesc solda ca medici veterinar de regiment.
2	Medic de divizie	—	6.000	5.400	5.100	—	
3	Șef de spital divizionar	—	5.400	5.100	4.800	—	
4	Medic de regiment	—	5.100	4.800	4.200	3.900	
5	» » » cl. II	—	—	—	4.020	3.900	
6	Șeful serv. veterinar	—	5.100	4.800	4.500	—	
7	Medic vet. de regim.	—	—	4.500	4.020	3.800	
8	» » » » cl. II	—	—	—	—	3.600	
9	Farmacisit șef de deposit	—	—	—	3.000	2.700	
10	» » » » spital	—	—	—	—	2.400	

b) Soldele funcționarilor militari.

Funcționarii militari pe categorii de șefi de muzică, armurierii tehnici, maștri în Arsenal și topograful militari primesc soldele specificate în tabloul de mai jos.

No. corant	FUNCȚIUNEA	CATEGORIA	Retribuțiunilor anuale în lei
1	Șef de muzică	Șefi de muzică cl. I	4.020
		» » » » II	3.000
		» » » » III	2.700
		» » » » IV	2.520
		» » » » V	2.220
2	Armurier	Armurierii de artilerie în batalionul de cetate și la comp. de tren	2.520
		Armurierii în regimente de infanterie	1.680
3	Tehnici și maștrii în arsenal	Maștri	2.100—3.900
		Tehnici	1.680—3.600
4	Topograf militar	5 clase	1.680—3.600

c) *Soldele funcționarilor civili ce servesc în armată.*

Funcționarii civili, cari au servicii în armata bulgară pe la diferitele Comandamente și instituțiuni militare, au aproape aceiași erarhie ca la noi și sunt salariați de la 1320 lei, (litografi și magasioneri) până la 2640 lei pe an, sub șefii de birou),

Șefii de birouri și arhivarul Ministerului de război precum și casierul contabil din secțiunea cancelariei Ministerului, sunt retribuiți cu 4140 lei anual.

d) *Indemnități de misi și transporturi.* Ca în toate armatele oficerii însărcinați cu vre-o misiune în țară sau streinătate primesc indemnități de misi și transport cari sunt stabilite prin ucazul No. 4 din 5 Februarie 1900.

Misia în țară, constituie din o indemnitate jurnalieră și din o indemnitate socotită pe kilometru, ambele în raport cu gradul oficerului¹⁾.

În cas de mutare dintr-un corp în altul oficerul primește o indemnitate de deplasare care variază în raport cu distanța la care trebuie să se deplaseze oficerul. Această indemnitate, de asemenea socotită pe grade, este fixată pe kilometru.

Oficerul mai are drept la transportul gratuit pe calea ferată sau cu vaporul, însă numai în țară, beneficiind atât pe liniile Statului bulgar cât și pe acele ale Companiei orientale de drum de fer sau ale Companiei de navigațiune.

În tabloul No. 4, ce urmăzează, se specifică nu numai indemnitățile la cari au drept diferitele grade ale erarhieriei dar încă și numărul clasei la care au drept oficerii în transportul lor cu calea ferată sau vapor.

1) Toate aceste indemnități de misi și transport sunt calculate nu numai în raport cu gradul oficerului, dar încă și cu funcțiunea ce ocupă.

TABLEAU No. 4.

Indemnități de misi și transport, cuvenite oficerilor în cas de detașare, permutare sau însărcinare în țară.

GRADUL	Indemnitatea pe zi			Indemnitatea de mutare socotită pe kilometru	Transport cu calea ferată sau vapor [clasa]		
		Lei	B.		Tren	Vapor	
		Lei	B.				
General	45	—	120	2	40	I	I
Colonel care primește 3.900	42	—	120	2	40	I	I
" " " 8.760	40	—	120	2	40	I	I
" " " 8.100	40	—	120	2	—	I	I
Lt.-colon.	35	—	100	2	—	I	I
" " " 6.000	35	—	100	2	—	I	I
" " " 6.000	750	—	80	1	60	I	I
Maior	30	—	80	1	60	I	I
Căpitul care primește 3.900	30	—	80	1	60	I	I
" " " 3.000	5	—	60	1	20	II	I
Locotenent	5	—	60	1	20	II	I
Sub-locotenent	5	—	60	1	20	II	I
<i>Oficeri sanitari</i>							
Colonel	45	—	120	2	40	I	I
Locotenent-colonel	42	—	120	2	40	I	I
Maior	30	—	80	1	60	I	I
Căpitul	25	—	80	1	60	I	I
Locotenent	25	—	80	1	60	I	I
Sub-locotenent	20	—	60	1	20	II	I

Misii în streinătate. Înaltul ucaz No. 4 din 5 Februarie 1900 fixează 3 categorii de misii în streinătate.

a) Până la 10 zile.

b) Mai mult de 10—20 zile.

c) " " " 30 zile.

Ele sunt determinate în raport cu gradul oficerului sau cu însărcinarea ce are, și sunt fixate jurnalier dupe cum se vede în tabela No. 5. Ca indemnitate de transport se plătește costul drumului dupe conturile prezentate. Oficerii de ori-ce armă care sunt trimiși să urmeze cursurile unei școli din streinătate, sau la stagiul de instrucție¹⁾ în una din armatele streine, primesc:

1) Oficerii de Stat-major, solda și suplimentele

1) În Bulgaria nu se trimite pentru studiu în streinătate, sau stagiul de căt oficerii inferiori.

primesc o primă de echipare de 200 lei; apoi, când sunt avansați ofițeri, mai primesc încă câte 300 lei.

7) Se mai plătesc o primă de echipare de 250 lei ofițerilor trecuți în escadronul gardei Prințare sau în regimentul Tarnovski al A. S. Prințare, Prințele moștenitor.

Căpitanii înaintați la gradul de maior primesc de asemenea o primă de echipare de 200 lei și câte un cal, care devine proprietatea lor după 7 ani pentru infanterie și pionieri, 5 ani pentru artilerie sau cavalerie.

În cas de pierdere de cal, pe timpul și din cauza serviciului i se dă ofițerului un alt cal.

Primele de echipare pentru intrarea în campanie.

Pentru Generali	800 lei
„ ofițeri superiori de cavalerie și artilerie	600 „
„ „ „ infanterie și pionieri	500 „
„ „ „ inferiori de cavalerie și artilerie	400 „
„ „ „ infanterie și pionieri	300 „

Rația de hrană de campanie (și manevre) pentru ofițeri.

Pentru ofițerii Generali	3 lei pe zi
„ superiori	2 „ „
„ inferiori	1 „ „

Furagiul și potcovitul.

Furagiul și potcovitul nu se dă nici o dată în bani, tot d'a-una în natură.

49.—*Pensiunile ofițerilor și gradelor inferioare.*

Prin Ucazul No. 7 din 28 Ianuarie 1900 se decretă în Bulgaria o nouă lege asupra pensiunilor militare modificătoare celor existente¹⁾, care a fost pusă în vigoare, în anul trecut ¹/₁₃ Februarie.

1) Până în anul 1894 drepturile la pensii au fost stabilite, prin lege, în modul următor: după 15 ani ofițerul are dreptul la o pensie egală cu ²/₁₀₀ din solda gradului; după aceea pentru fie-care an în plus, până la 25 ani de serviciu, această pensie se măria cu ¹/₁₀₀ și de la 25 la 35 ani de serviciu cu ¹/₁₀₀. După 35 ani de serviciu, pensia devine egală cu solda întregă a gradului. Această lege a primit oarecari modificări în anul 1895 și 1896. În 1900 Sărbăria votă o nouă lege a pensiunilor care a fost promulgată la 28 Ianuarie 1900.

După această lege pensiunile sunt de 2 feluri:

a) Pensiuni pentru vechime în serviciu.

b) „ de invaliditate.

a) *Pensiunile pentru vechime în serviciu.* Dreptul la pensie începe la 15 ani de serviciu efectiv. Se face excepție cu ofițerii și sub-ofițerii licențiați, cari au dreptul chiar la 10 ani.

Pensiunea variază în raport cu gradul fie-cărui și cu numărul anilor de serviciu¹⁾.—Începând de la 15 ani, cari se consideră ca minimum (pentru unii la 10 ani) și până la 40 ani maximum, pensia este evaluată de la 25 % din solda gradului ce are ofițerul trecut la pensie. Această sumă se mărește cu 4 % pe an, până la 15 ani, apoi cu 3 % pe an, până la 30 ani și în fine cu 1 % pe an până la 40 de ani.

Tariful pensiei totale anuale este:

1) *Pentru ofițeri.* (după 40 ani de serviciu).

General	7.200 lei anual
Colonel	6.000 „ „
Locotenent-Colonel	5.100 „ „
Maior	4.800 „ „
Căpitan	3.900 „ „
Locotenent	2.700 „ „
Sub-locotenent	2.100 „ „

2) *Grade inferioare.*

Sergent-major	600 lei anual
Sub-ofițer cu vechime	480 „ „

Pensiunile sunt plătite de o „Casă a pensiunilor”²⁾, (Emeritalna Cassa), al cărui fond provine:

1) Se mai fac oarecari excepții dându-se avantaje ofițerilor cari au servit în armata rusă; sau ca recompense pentru servicii strălucite în război.

2) Până în 1889 fondul pensiunilor se ridica numai la 1.000.000 lei și provinea din reținerile de 5 %, făcute prin consimțământul ofițerilor.

În 1880 Sărbăria acordă „Casă pensiunilor” un ajutor de 750.000 lei. O lege stabilă în curând a se face ofițerilor o rețineră obligatorie de 5 % din solda fie-cărui; dar nu a intrat în vigoare de cât 4 ani mai târziu, în 1894, cu efect retroactiv, stărnind mari nemulțumiri în rândurile corpului ofițeresc bulgar.

Din reținerile de 5% asupra soldelor ofițerilor.
Din reținerea ce se face ofițerilor în prima lună, după înaintare.

Din dări voluntare.

Se mai adaugă o subvenție anuală de 200.000 lei, până când se va ajunge la un capital de 10.000.000. Se specifică pe categorii, drepturile la pensii pentru soțiile și copiii ofițerilor decedați.

b) *Pensiuni de invaliditate.*

Aceste pensii se dau ofițerilor și gradelor inferioare cari — fără să fi împlinit anii de serviciu ceruți pentru pensia de vechime — au contractat în serviciu infirmități, sau au primit răni cari îi fac improprii serviciului.

Moștenitorii ofițerilor și sub-ofițerilor, cari în timp de război au dispărut, au primit răni sau au contractat boli cari și-au tras mărta după eșirea lor din serviciu, au drept la această pensie. Ofițerii și sub-ofițerii sunt clasați în 3 categorii:

1) *Cu desăvârșire incapacită* de a se hrăni prin munca lor și au nevoie de sprijinul altora.

2) *Incapabili* de a se hrăni prin munca lor.

3) *Pe jumătate capabili* de a se hrăni prin munca lor.

Ofițerul sau sub-ofițerul care se găsește în cazul de invaliditate este supus unei comisiuni speciale compusă din 2 ofițeri și 3 medici (civili sau militari) cari îl examinează și îi stabilesc categoria dreptului de pensie. Pensionarii invalidi sunt chemați periodic la examen medical din 3 în 3 ani, în scopul de a li se hotărâ schimbarea categoriei sau suprimarea completă a pensiei dacă este cazul.

Pensiunile de invaliditate variază pe grade, după cum se poate vedea din tabloul următor:

G R A D U L	I-a	II-a	III-a
	Categorie	Categorie	Categorie
	Lei	Lei	Lei
a) <i>Ofițeri.</i>			
General	7.200	5.400	3.600
Colonel	6.000	4.500	3.000
Locotenent-colonel	5.100	3.825	2.550
Major	4.300	3.200	2.400
Captitan	3.900	2.925	1.950
Locotenent	2.700	2.025	1.350
Sub-locotenent	2.100	1.575	1.050
b) <i>Gradele inferioare, sub-ofițeri reangajați.</i>			
Sergent-major	700	540	360
Sub-ofițeri cu vechime (1-ia clasă)	600	450	300
„ „ fără vechime (2-a „)	420	315	210
c) <i>Sub-ofițeri și ômeni din rezervă, mobilizați în timp de război.</i>			
Port-drapel junker și candidat de sub-locotenent de rezervă	960	720	480
Sergent-major	540	480	360
Sub-ofițeri cu vechime (clasa I)	480	360	240
„ „ fără vechime („ II)	420	300	240
Efritier (frunză) sau soldat	300	240	150

Perdere dreptului la pensie.

Drepturile la pensie se perd:

- 1) Când se perde și calitatea de cetățean bulgar.
- 2) Când se constată că cel în drept exercită o profesiune imorală.
- 3) În cas de expatriare definitivă.
- 4) Când vèduva pensionarului se remărită.
- 5) Când fii pensionarului împlinesc 21 ani.
- 6) Când vre-un pensionar ocupă un alt serviciu al statului care îi aduce un salariu cel puțin echivalent cu pensiunea la care are dreptul.
- 7) În cas de condamnare pentru trădare sau delapidări de efecte ale statului.
- 8) Când reședința pensionarului este necunoscută, sau nu s'a prezentat 5 ani consecutiv pentru a primi pensiunea.

50.—*Căsătoria oficerilor.* Oficerii au dreptul a se căsători de la etatea de 25 ani în sus. Până la etatea de 28 ani sunt obligați a proba ministerului prin acte în regulă la trecerea lor în căsătorie, că primesc ca dotă un capital care ar aduce cel puțin 1200 lei anual¹⁾. De la etatea de 28 ani împliniți, această condițiune cade, oficerul având permisiunea a se căsători benevol, ținându-se seamă, bine-înțeles, ca viitoarea soție a oficerului să posede o bună educațiune și moralitate.

51.—*Gradele inferioare. Erarchie, Reangajări. Instrucțiunea. Solde.*

Erarhia.—Erarhia gradelor inferioare în armata bulgară se apropie mult de aceea a armatei germane, cu toate că mai toate serviciile și instituțiunile militare sunt copiate după armata rusă.

Ast-fel avem:

a) *Efreitor*, sinonim cu *Gefreiter* din armata germană, cu caporalul sau brigadierul din armata noastră; în artilerie se chiamă *bombardier*.

b) Sub-oficer de a 2-a clasă (mladsi unter-ofițer), corespunzând cu *Unter-Ofizier* din armata germană, sau cu sub-oficerul nereangajat din armata noastră.

c) Sub-oficer de 1-a clasă (ștarsi-unter-ofițer) echivalent cu sub-oficerul nostru reangajat sau cu cel german; în fine,

d) Sergentul-maj²⁾ (feldfel) sau (vakmistr) în cavalerie și artilerie.

În artilerie sub-oficerul este numit artificier (feierveker).

În tabloul următor se poate vedea mai bine erarhia gradelor inferioare:

1) Capitalul ce produce acest venit, trebuie să fie în obligațiune de Stat Bulgară; el se păstrează în casa regimentului unde competează oficerul. Capitalul după nu se restituie oficerului de cât atunci când el devine comandant de companie. (Legea din 1911 1897).

2) Sergentul-maj²⁾ este un grad, iar nu o funcție ca în armata noastră.

T A B L O U

de erarhia gradelor inferioare, din armata bulgară, pe arme și servicii.

GRADUL	Infanterie și pionieri	Cavaleria	Artilerie	Sanitari	Veterinari
Soldat .	Readniț	Readniț	Canonier	Sanitar	—
Caporal sau brigadier .	Efreitor	Efreitor	Bombardier	—	—
Sergent .	Mladsi-Unter-ofițer ¹⁾	Mlad-Unter-ofițer	Feierveker-Mladsi, Feierveker-Mladsi-Serocin, Feierveker-Starsi	Sanitar-Unter-ofițer	Veterinar-Unter-ofițer
Sergent-major .	Star-Unter-ofițer ²⁾	Star-Unter-ofițer	Feldfel	Medicinschi-felcer, Sanitar-feldfel	Veterinar-felcer, Veterinar-feldfel

Gradele inferioare se acordă: pentru cunoșcerea serviciului și pentru fapte meritorii.

Pentru a se trece de la un grad la altul se cere vechimea următoare:

Pentru efreitor, 1 an de soldat.

" Mladsi-unter-ofițer, 6 luni în grad de efreitor.

" Starsi-unter-ofițer, 6 luni în grad de Mladsi-unter-ofițer.

Pentru Feldfel, 4 ani în grad de Ștarsi-unter-ofițer.

Gradele de Efereitor și Mladsi-unter-ofițer se acordă în limitele vacanțelor existente și în tot-d-a-una de șefii de corpuri în urma unui examen după un program anume stabilit.

Se exceptează omenii din escadronul de gardă principală, unde gradele se acordă personal de Prinț.

În principiu, gradele de sub-ofițer clasa 1-a și sergent-major nu se dau de cât reangajaților. Aceștia

1) Sub-oficer clasa II; — 2) Sub-oficer clasa I; — 3) Artificier.

formeză o chestiune de cea mai mare importanță în armata bulgară. Mai există încă un grad «*purător de drapel*» (portapei-junker) care este intermediar între sub-oficer și oficer. Nu se compensează de cât pe un număr foarte restrâns de sub-oficieri de acest soi. Ei sunt proveniți:

a) Dintre tinerii *junker*i, cari nu au terminat cu succes cursurile școlii militare, sau dintre aceia cari de și au satisfăcut ca studiu, n'au satisfăcut însă ca conduită.

b) Dintre tinerii *junker*i, cari n'au probat îndeajuns aptitudinii suficiente pentru serviciul practic la corp.

De alt-fel ei îndeplinesc aceleași funcțiuni ca și sub-locotenenții.

Reangajări. Sub-oficieri din armata bulgară se pot reangaja pentru 3 perioade, fie-care câte 4 ani. După terminarea celor 12 ani de reangajare ei au drept la o primă, 1000 lei pentru sergenți-majori și 600 lei pentru sub-oficieri clasa 1-a; în plus sunt trecuți în rezervă cel d'întăia cu gradul de sub-locotenent iar cei de al doilea cu gradul de sergent-major. Au și prioritare în funcțiunile Statului.

Instrucțiunea sub-oficierilor. Școala sub-oficierilor, denumită și compania Unter-Oficierilor, a fost creiată în scopul de a produce sub-oficieri de toate armele trebuincioși armatei și în același timp a'î învăța câte o meserie pentru a'și putea procura existența la țășirea lor din armată. În acest scop această școală este instalată în Arsenalul armatei de la Sofia. Elevii acestei școli sunt recrutați dintre civili cari au terminat cu succes cel puțin o clasă gimnazială și a căror vârstă nu este mai mare de 21 ani. Durata cursurilor este de 2 ani. La terminarea școlii, elevii sunt înaintați la gradul de sub-oficer clasa 2-a, și sunt repartizați în regimente și pe specialități potrivit trebuințelor. De regulă acești sub-oficieri sunt preferați pentru reangajare.

Soldele gradelor inferioare. ¹⁾ Soldele gradelor inferioare.

1) Soldații primesc ca soldă 1 leu pe lună, sau în total 12 lei pe an.

ore după lege și budget sunt aceleși pentru toate armele, astfel:

Caporalul are 2 lei pe lună sau 24 lei pe an.

Sergentul fără vechime 5 l. pe lună, 60 " "

Sergentii fără vechime, reangajați și sergenți cu vechime (cari sunt tot reangajați) au prime anuale variind între 380—540 lei, după numărul anilor, sau a perioadelor de reangajare.

Sergentii fără vechime pe timpul anului de încercare, înainte de reangajare, au dreptul la o primă anuală de 380 lei. După terminarea anului de încercare ei sunt înaintați *sergenți cu vechime* și primesc ca primă anuală 480 lei, în anii următori această primă este sporită până la 500 lei.

Sergentii-majori au 780 lei soldă pe an; iar

Sergentii-furieri (copiști cu vechime) 660 lei; cei fără vechime numai 444 lei.¹⁾

Pentru soldații și gradații sanitari, meseriașii, armurieri, musicanții etc., precum și funcționarii civili asimilați gradelor inferioare, se plătesc aceleși solde.

Plata soldelor soldaților și gradelor inferioare din armata bulgară se face săptămânal și numai pe timpul servit.

CAP. XV

Statul-major. Organizare. Atribuțiuni.

52.—Atribuțiunile și îndatoririle oficerilor de Stat-major.

După cum am arătat deja, Statul-major, formează o instituțiune bine organizată, a parte, cu un serviciu determinat pentru timpul de pace și cel de război.

Personalul său se compune:

a) Din oficerii Statului-major

b) " atașați pe lângă Statul-major

c) " topografil militari.

1) Toate aceste categorii de grade sunt sub-oficieri reangajați.

Statul-major se împarte în Statul-major general și Statul-major al corpurilor.

Statul-major general¹⁾ este organul principal din Ministerul de război.

Atribuțiunile sale le-am văzut în descrierea organizării Ministerului de război. Statul-major al corpurilor funcționează pe lângă comandamentele de divizii.

Atribuțiunile și îndatoririle ofițerilor de Stat-major. Prin ucazul de la 1 Iulie 1900, ofițerii de Stat-major din armata bulgară îndeplinesc, sub conducerea generală a șefului de Stat-major, afară de datoriile lor de serviciu și alte servicii speciale cari au de scop a fi prepara la o activitate mai apropiată punându-i în armonie în cea ce privește solidaritatea reciprocă, identitatea opiniunilor și acțiunilor.

Aceste îndatoriri sunt:

a) Elaborarea și rezolvirea diferitelor probleme asupra tragerii, tacticii și asupra administrației militare.

b) diferite recunoșteri de câmp tactice, strategice, statistice-militare și istorico-militare.

1) În cazul întâi ofițerii din Stat-major, ori unde ar servi ei, sunt *chemați periodic la Marele-Stat-major* pentru elaborarea diferitelor chestiuni speciale, precum: organizarea armatei, geografia militară a Bulgariei și a statelor vecine etc. Aceste chemări se fac conform dispozițiunilor șefului de Stat-major în urma aprobării Ministerului de război. Timpul pentru aceste chemări se fixează în perioada de la 1 Octombrie la 1 Aprilie și durează 1—3 luni.

2) *Recunoșterile de câmp* sunt divizionare și generale de Stat-Major. *Recunoșterile de câmp divizionare* se săvârșesc conform programului și sub conducerea șefilor de Stat-major de la Divizii. Ele au o durată

1) De când s'au luat relațiunile amicale cu Rusia, Statul-major al armatei bulgare se inspiră în unele lucrări de la Statul-major rusesc. De regula nu se alege ca șef al Statului-major general de cât dintre ofițerii absolvenți ai Academiei de Război din Petersburg.

maximă de 10 zile, în fie-care an, în periodul de la 1 Aprilie până la 1 August.

Fie-care ofițer îndeplinește o lucrare determinată pe care o prezintă în scris directorului de recunoșcere. Acest din urmă este ținut să facă o dare de seamă generală de modul cum a fost condusă recunoșterea prezentând-o șefului de Stat-major împreună cu lucrările colaboratorilor lor.

Recunoșterile generale de Stat-major se hotărăsc după un program anume alcătuit de șeful Statului-major și aprobat de Ministerul de război. Ele se conduc indirect de șeful Statului-major și au de scop, de preferință, hotărârea localităților tactice, strategice și tehnice militare în legătură cu planurile de operațiune ce se propun.

Aceste recunoșteri se execut în fie-care an, în perioada de la 1 August până la 1 Octombrie. Durata lor nu poate întrece 15 zile, socotindu-se din ziua sosirii la punctul general de adunare. La punctul de adunare directorul face cunoscut celor prezenți scopul recunoșterii și le repartizează lucrul fixând chiar termene pentru executare. La finalul fie-cărei operațiuni întregi, și în prezența întregului grup, directorul face critica în scopul de a se trage profitul necesar, cei prezenți au facultatea de a și exprima părerile asupra chestiunilor discutate.

În programul recunoșterilor de câmp, divizionare și de Stat-major, intră și studiul istorico-militare, cari se întreprind în scopul de a se studia pe teren diferitele operațiuni sau lupte, ce au avut loc pe teatrul bulgăresc în diferite timpuri; la urmă se fac aprecierile necesare și critica.

Pentru acest scop, directorii recunoșterilor recomandă ofițerilor să studieze teoretic și să cunoască în detaliu luptele sau operațiunile săvârșite pentru ca să fie în măsură, când s'ar găsi pe teren, de a reconstitui fazele așa cum ele au fost întreprinse.

Ofițerul însărcinat a face raportul unei bătălii sau

operații, se duce la fața locului 1—2 zile înaintea grupei sale și caută să cunoscă exact localitățile și dispozițiunile pe care le-au avut ambele părți adverse precum: dispozițiunile fortificațiilor, rezervelor, parcurilor, punctele de legătură etc. La sosirea grupului el face un raport detaliat verbal.

Ca subiect pentru asemenea studii istorico-militare, conducătorii trebuie să aleagă luptele cele mai însemnate și operațiuni din campania din 1877—1878.

Aceste studii se fac verbal însă se prezintă programul despre urmarea luptei sau operațiunii. În timpul recunoșterilor de câmp oficerii primesc misiile regulamentare.

Comandanții unităților de cavalerie din regiunea unde se face recunoșterea, trimite în ziua și ora fixată, după cererea directorului numărul necesar de cai și ordonanțe trebuincioși oficerilor de recunoșcere.

Staturile-majore de divizie și Statul-major general, furnizează hărțile și planurile necesare.

Șeful Statului-major general, la începutul fiecărui an, face cunoscut ministrului de război printr-o dare de semnă, toate recunoșterile de câmp cari vor trebui să aibă loc în cursul anului.

CAP. XVI

Formațiunea organică a trupelor de diferite arme.

53. Armata permanentă (activă).

Prin noua lege de organizare, armata activă bulgară cuprinde:

a) Infanterie;	f) Trupe locale;
b) Cavalerie;	g) „ auxiliare;
c) Artilerie;	h) „ de pază a
d) Geniu;	frontierei;
e) Flotilă;	i) Trupe de depozit
	pentru armata activă.

a) Infanteria.

Infanteria armatei permanente se compune din :

24 regimente active a 2 batalioane de câte 4 companii fie-care.

Fie-care regiment mai are și câte o companie AR (nestroieva rota).

6 companii active aparținând garnisunei Silistra;

12 regimente de rezervă a câte 3 companii fie-care;

12 companii de frontieră, atașate pe lângă regimentele de rezervă.

Fie-care divizie are 4 regimente active și 2 de rezervă, repartizate pe 2 brigăzi (câte 2 regimente active și 1 de rezervă de fie-care brigadă).

Efective.

Oficeri la un regiment.

- 1 Colonel comandant de regiment;
- 1 Locotenent colonel, ajutorul șefului de corp;
- 1 Locotenent-colonel sanitar;
- 2 Maiori comandanți de batalioane;
- 12 Căpitani comandanți de companii;
- 16 Locotenenți (dintre cari 8 ajutoare de comandanți de companie).
- 16 sub-locotenenți.
- 49 oficeri la un regiment.

La o companie.

- 1 Căpitan comandant.
- 2 Locotenenți (unul ajutor al comandantului de companie, iar cel-lalt sub-altern).
- 2 Sub-locotenenți.
- 5 Oficeri.

Pentru 24 regimente.

Oficieri combatanți 973	24	Coloneli, comandanți de regimente active.
	12	Lt.-coloneli, comandanți de regimente de rezervă.
	24	Lt.-coloneli (ajutătoare), șefi ai economatului.
	60	Maiori comandanți de batalioane.
	277	Capitani comandanți de companii.
	192	Locotenenți ajutătoare.
	384	Sub-locotenenți.
Oficieri necom- batanți 48	24	Lt.-coloneli sanitari.
	24	Capitani sanitari.
Total . .	1021	

Trupă.

Efectivul trupei pe regiment, batalion și companie.

GRADUL SAU FUNCȚIUNEA	De regiment	De batalion	De companie
Sergent-major	9	4	1
" plotonier	32	16	4
" port drapel	1	—	—
" furier clasa I.	1	—	—
" " II.	2	—	—
Sergent-major sanitar	1	—	—
Sergenți sanitari felceri	2	—	—
" " reangajați	2	—	—
" sanitari	2	—	—
Sergent armurier	1	—	—
" de tren	1	—	—
" muzicant	1	—	—
Caporal magasioner la companii	9	4	1
Caporali la companie	32	16	4
Fruntași " "	32	16	4
Corniști de batalion	32	16	4

GRADUL SAU FUNCȚIUNEA	De regiment	De batalion	De companie
Toboșari, corniști	2	1	—
" reangajați	2	1	—
Soldați	739	360	90
Muzicanți clasa I.	4	—	—
" " II.	5	—	—
" " III.	6	—	—
" " IV.	2	—	—
Meseriași clasa I.	2	—	—
" " II.	1	—	—
Magasioneri de regiment	2	—	—
Total	931	434	108

b) *Cavaleria.*

Cavaleria armatei bulgare se compune din:

5 Regimente¹⁾; Regimentele 1 și 2 au câte 5 escadron active, 1 escadron de deposit și un pluton AR. (nestroievii vzvod); celelalte 3 regimente (al 3-lea, al 4-lea și al 5-lea) au câte 4 escadron active, un escadron de deposit și un pluton AR.

Un escadron de gardă princiară.

Acest din urmă escadron se află sub ordinele directe ale prințului. Comandantul escadronului este și adjutant princiar.

1) După legea de organizare, cavaleria armatei bulgare trebuie să se compună din 6 regimente a câte 4 escadron, formând în total 3 brigade de cavalerie.

În realitate nu există de cât 5 regimente. Regimentul al 5-lea s'a creat prin ucazul No. 2 din 4 Ianuarie 1893, luându-se pentru formarea lui cele 2 escadron ce compuneau vechiul divizion de cavalerie independent cu garniză în Șumla și câte 1 escadron din regimentele 3 și 4 al A. S. Regale moștenitorul tronului, principele de Tirnova.

NR. — În momentul când pun această lucrare sub presă aflu că regimentul al 5-lea de cavalerie s'a desființat, iar în locu-l s'au înființat 6 diviziune independente de cavalerie din cele 4 escadron ale regimentului 5 (desființat) și din escadronele 5 ale regimentelor 1 și 2 de cavalerie; ast-fel dar cavaleria bulgară se compune astă-zî din 4 regimente a câte 4 escadron, 6 diviziune independente și 1 escadron de gardă princiară.

Escadronul gardei princiare are misiunea de a escorta pe prinți ori unde s'ar deplasa în interiorul țerei. În cas de nevoie acest escadron întărește garda de onoare din palatele: Sofia, Ruscuk sau Varna (unde s'ar afla A. S. principele Ferdinand). Ținuta, echipamentul și armamentul escadronului de gardă princiară sunt foarte bine îngrijite. Efectivele sale sunt tot-d-a-una sporite și oamenii sunt aleși printre cei mai prezentabili din regimentele de cavalerie care au servit deja un an efectiv la trupă, cu instrucția apropiată formată.

E f e c t i v e .

Oficeri la escadronul de gardă princiară.

Oficeri combatanți Total 12	1 Colonel.
	1 Maior ajutor.
	2 Căpitani.
	4 Locotenenți.
	4 Sub-locotenenți.
	2 Asimilați.
	1 Funcționar militar.
Total	1 Capel-maistru.
	16

Efectivul oficerilor pe regimente și escadrone.

GRADUL ȘI FUNCȚIUNEA	Pentru 5 regimente	De regiment	De escadron
Coloneli, comandanți de regimente	5	1	—
Lt.-coloneli comandanți de escadrone	10	2	—
Maiori, comandanți de escadrone	17	3	4
Căpitani, comandanți escadranelor afară din rânduri	5	1	—
Căpitani cu vechime	22	4—5	1
Locotenenți adjutanți și casieri	10	2	—
Locotenenți, oficeri sub-alterni	22	4—5	1
Sub-locotenenți oficeri sub-alterni	44	8—10	2
Total oficeri combatanți	135	25—30	4
Căpitani medici	5	1	—
Căpitani veterinari	5	1	—
Total oficeri necombatanți	10	2	—

Trupă

La escadronul gardei princiare.

1 Sergent-major	1 Potcovar clasa I (sergent-major)
5 Sergenți	1 Sergent-major musicaut
2 Sergenți trompeți	7 Musicanți clasa I
2 Caporali	12 " " II
5 Sergenți de tren	12 " " III
1 Sergent magasioner	20 " " IV
1 " copist cl. I	10 Caporali
1 " " II	10 Fruntași
1 " major sanitar	212 Soldați
1 " veterinar	Total general 305

Efectivul trupeii de Cavalerie.

GRADUL SAU FUNCȚIUNEA	Pentru 5 regimente	De regiment	De Escadron
Sergenți-majori	22	4—5	1
" plotonieri	88	16—20	4
" port drapel	5	1	—
Trompeți de regiment	5	1	—
Sergenți artelnici	5	1	—
" magasioneri	5	1	—
(furieri) copisti cl. I	5	1	—
" " " II	5	1	—
" majori sanitari	5	1	—
" " felceri	5	1	—
" veterinari	5	1	—
Sub-chirurg veterinar	5	1	—
Sergent veterinar	5	1	—
Potcovar clasa I	5	1	—
" " II	5	1	—
Sergent sanitar	5	1	—
Caporali	110	20—25	5
Fruntași	110	20—25	5
Caporali-trompeți	22	4—5	1
" sanitari	10	2	—
" magasioneri de escadron	22	4—5	1
Soldați	2738	498—622	124
Serg-majori la escadron de deposit	5	1	—
Sergenți armurieri	5	1	—
Elevi trompeți	22	4—5	1
Total	3224	588—730	142

Un escadron are 100 cal.

c) *Artileria.*

Artileria armatei permanente se compune din:

- 1) Artilerie de câmp;
- 2) Artilerie de munte;
- 3) Artilerie de cetate;
- 4) Trupele de tren;
- 5) Stabilimentele de artilerie.

1) *Artileria de câmp* se compune din 6 regimente, câte unul de fie-care divizie. Fie-care regiment are 3 diviziune active și unul de rezervă.

Diviziunile active sau de rezervă au fie-care câte 3 baterii și câte 6 tunuri ¹⁾ (pentru cele de rezervă nu există de cât materialul).

În total sunt:

54 baterii de câmp sau 324 tunuri și 18 baterii de rezervă cu 108 tunuri.

Total general 72 baterii cu 432 tunuri.

Efectivul oficerilor pe regimente, diviziune și baterii.

GRADE ȘI FUNCȚIUNI		Pentru 6 regimente	De regiment	De divizion	De baterie
Comandanți	Coloneli, comandanți de regimente . . .	6	4	—	—
	Lt.-Coloneli comandanți de diviziune . .	18	3	—	—
	Maiori, șefi serviciul administrativ . . .	6	4	1	—
	Maiori, comandanți de baterii	18	3	4	—
	Capitani, comandanți de baterii	36	6	2	1
	Capitani cu vechime	18	3	1	—
	Locotenenți, adjutanți și casieri	12	2	—	—
	Locotenenți, oficeri sub-alterni	90	15	5	4—2
	Sub-locotenenți, oficeri sub-alterni . . .	102	17	5	6—2—3
	Capitani veterinari	6	4	—	—
Necomandanți	Capitani medici	6	4	—	—
	Total	318	53	15—16	4—6

¹⁾ Nău însă caii necesari de cât pentru 4 tunuri.

Efectivul trupelor de Artilerie.

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Pentru 6 regimente	De regiment	De divizion	De baterie
Sergenti-majori	54	9	3	1
" plotonieri	162	27	9	3
Cornişti de regiment	6	1	—	—
Sergenti-majori sanitari	6	1	—	—
" felceri	12	2	—	—
" sanitari	6	1	—	—
" majori veterinari	6	1	—	—
Felceri veterinari	12	2	—	—
Sergenti	6	1	—	—
Artelnici de regiment	12	2	—	—
Sub-oficeri cu furagiul	6	1	—	—
Scriitori clasa I	6	1	—	—
" II	6	1	—	—
Meseriași clasa I, potcovari	6	1	—	—
" " ferari	6	1	—	—
" " curelari	6	4	—	—
" " tâmplari	6	1	—	—
Caporali	648	108	36	12
Fruntași	648	108	36	12
Caporali cornişti	18	3	1	—
Fruntași	54	9	3	1
Cornişti	54	9	3	1
Caporali sanitari	18	3	1	—
" veterinari	12	2	—	—
" artelnici de baterie	54	9	3	1
Soldați	3366	561	187	62
Total	5196	866	282	93

2) *Artileria de munte.* Se compune dintr'un regiment de 3 diviziune ¹⁾, a câte 3 baterii fie-care de câte 6 tunuri ²⁾.

În total 9 baterii sau 54 tunuri.

¹⁾ Până în 1890 Februarie 5, diviziunile de artilerie de munte făceau corpuri în parte și erau alipite pe lângă regimentele de artilerie de câmp.

²⁾ În realitate însă fie-care baterie, în timp de pace, nu înhamă de cât 4 tunuri.

Bateriile pórta, ca și divisiónele, numerele consecutive de la 1—9 începând cu bateriile din divisiónel 1.

Efective.*Oficéri.*

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Pe regiment	De division	De baterie
Colonel, comandant de regiment . . .	1	—	—
Locot-Colonel sau Maior, comandant de division . . .	3	1	—
Capitani, comandanți de baterie . . .	9	3	1
Locotenent, adjutant de regiment . . .	1	—	—
Locotenenți adjut. și casier la division . .	3	1	—
Locotenenți, oficéri sub-alterni . . .	9	3	1
Sub-locotenenți, oficéri sub-alterni . . .	18	6	2
Total . . .	44	14	4

Trupá.

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Pe regiment	De division	De baterie
<i>Combatanți:</i>			
Sergenți-Majori . . .	9	3	1
Sergenți șefi de plutón . . .	27	9	3
Caporali . . .	108	36	12
Fruntași . . .	108	36	12
Sergenți trompeți . . .	12	4	1
Caporali . . .	12	4	1
Aprovisionari . . .	12	4	1
Soldați . . .	567	189	63
Total combatanți . . .	855	285	94

GRADUL SAU FUNCȚIUNEA	Pe regiment	De division	De baterie
<i>Necombatanți:</i>			
Furieri (soldați) . . .	6	2	—
Meseriași cl. II (potcovari) . . .	3	1	—
„ „ (șelari) . . .	3	1	—
Copiști clasá II . . .	1	—	—
Felceri medicali . . .	3	1	—
„ veterinari . . .	3	1	—
Sergenți sanitari . . .	3	1	—
„ veterinari . . .	3	1	—
Conducători de trăsuri . . .	6	2	—
Total necombatanți . . .	31	10	—
Total general al trupei . . .	886	295	94

3) Artileria de cetate.

Artileria de cetate este formatá din 3 batalióne, de câte 3 companii fie-care ¹⁾.

Efective.*Oficéri.*

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Pentru 3 batalióne	De batalion	De companie
Locot-Colonel, comandant de batalion . .	3	1	—
Maiori, ajutori . . .	3	1	—
Maiori, comandanți de companie . . .	3	1	1
Capitani, comandanți de companie . . .	6	2	—
Capitani, cu vechime . . .	9	3	1
Locotenenți, oficéri sub-alterni . . .	9	3	1
Sub-locotenenți, oficéri sub-alterni . .	18	6	2
Locotenenți sanitari . . .	3	1	—
Armurieri . . .	3	1	—
Total . . .	54	18	5

4) Legea de organizare prevede 5 companii de fie-care batalion.

Până în 1899, Februarie 5, artileria de cetate avea un comandament special, de la această dată însă prin uzul No. 20 comandamentul trecut în mâna ajutorului inspectorului artileriei.

Trupa.

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Pentru 3 batalioane	De batalion	De companie
Sergenti-Majori	9	3	1
Sergenti plutonieri	36	12	4
Artelnicul de batalion	3	1	—
Cornisti de batalion	3	1	—
Copisti, scriitori Cl. II	3	1	—
Felceri medicali	3	1	—
Sergenti sanitari	3	1	—
Felceri veterinari	3	1	—
Meseriași Cl. I (tâmplari)	3	1	—
" Cl. II (tâmplari)	3	1	—
" Cl. I (ferari)	3	1	—
" Cl. II (șelari)	3	1	—
" Cl. II vopsitori	3	1	—
" Cl. II ferari	3	1	—
Lucrători	6	2	—
Caporali	45	15	5
Artelnicul de companie	9	3	1
Fruntași	144	48	16
Cornisti de companie	9	3	1
Soldati	870	290	96
Total	1164	388	124

4) Trupe de tren.

Trupele de tren sunt constituite in companii; sunt 6 companii, câte una de fie-care regiment de artilerie de câmp.

Efective de fie-care companie.

Oficeri.

- 1 Maior, comandant de companie,
1 Locotenent, oficer sub-altern.

Total oficeri 2

Funcționari militari

- 1 Maistru armurier clasa II-a.

Trupa

- 1 Sergent-major
1 Supraveghetor al parcului de artilerie
1 Sergent magazioner
2 Meseriași cl. I
3 " " II
1 lucrător la laborator
1 caporal
29 soldați.

Total 40.

Total pentru 6 comp. de tren: { Oficeri 12
Armurieri cl. II 6
Trupă 240

5) Stabilimentele de artilerie. — Armata bulgară posedă stabilimentele următoare:

1) Arsenalul, pyrotecnie și depositul de munițiuni (din Sofia);

2) Atelierul de artilerie (din Rasgrad)

3) Laboratorul de artilerie (din Șumla);

1) *Arsenalul pyrotecnie și depositul de munițiuni* (arti-
leriiski skladové).

Acest stabiliment, instalat în Sofia, ocupă o clădire deosebită pentru arsenalul propriu (și și alte clădiri și magazii pentru păstrarea în bună stare a materialului, armamentului, munițiilor și pulberilor necesare armatei.

Arsenalul servă în același timp și ca pyrotecnie pentru armată. În el se construiesc și se repară trăsurile armatei, se repară armele portative, se fabrică obusele ¹⁾ și mitraliele trebuincioase artileriei de câmp, se încarcă tuburile cartușelor armelor portative ²⁾ cari au mai fost întrebuințate și se fabrică și artificii.

¹⁾ Șrapnelele, însă, se cumpără din străinătate.

²⁾ Tuburile cartușelor armelor portative nu se încarcă mai mult de 6 ori: ele se întrebuințez numai la tragerea de instrucție și de manevră.

In acest stabiliment se mai confecționează și mobilierul trebuincios diferitelor corpuri de trupă precum și uneltele de ori-ce natură.

Effective.

a) *Oficerî.*

	1	Locot.-colonel, directorul arsenalului ¹⁾ .
	1	Major, ajutor.
	3	Capitani { 1 comandant al comp. și lucră-
torilor arsenalului.
1 comand. al depositului și șe-
ful laboratorului.
1 comandant de companie ²⁾ .
	3	Locotenenți, din cari unul casier
	2	Sub-locotenenți.
Total	10	

b) *Funcționari civili*

1	Inginer mecanic, şef al turnătoriei
7	Funcţionari tehnici
4	Funcţionari
1	Chimist
6	Maiştrii
1	Magazioner
1	Desenator
1	Ajutor de desenator.
Total	<u>22</u>

Група.

- 2 Sergenți-majori
4 Sergenți (la laborator)

⁴⁾ Directorul arsenalului este în același timp și comandantul școlii sub-oficierilor (Unter-officieren), despre care am vorbit la capitolul «Instrucțiunea sub-oficierilor». Elevii ce compun școala lucrează în ateliere deosebindu-se pe specialități.

²⁾ Căpitanul este comandantul companiei sub-oficerilor la școala «Un-
ter-officerilor».

- 1 Copist cl. I (sergent-major)
1 » » II (sergent)
1 Magazioner la companie (sergent)
1 Sub-chirurg
1 Magazioner (sergent-major)
1 » (sergent)
4 Meseriași cl. II (sergenți)
10 Caporalî (la laborator)
14 Fruntași
160 Soldați
1 Gornist (caporal)
1 » (soldat)
4 Meseriași (caporalî)
6 Conducători de trăsurî

Total	<u>212</u>
-------	------------

2) *Atelierul de artilerie* (Rasgrad).

Acest atelier servește numai pentru reparatul materialului de artilerie, formând o adevărată sucursală a „Arsenalului din Sofia“.

Budgetul anului 1899 nu prevede un personal pentru acest atelier, și pare că el este în cel prevădută pentru arsenalul din Sofia la care se constată o spore în raport cu personalul prevădută în budgetul celorlalti ani ¹⁾.

Lucrul se execută cu lucrătorii civili cari se plătesc cu ziua.

3) *Laboratorul de artilerie din Sumla.*

Servă la încărcarea și descărcarea munițiilor de artilerie și cartuselor.

Budgetul anului 1899 prevede pentru acest stabiliment, o jumătate de companie cu lucrători și personal ast-fel:

¹⁾ După bugetul anului 1897, personalul acestui stabiliment se compunea din :

Oficeri	Funcționari civili	Trupă
1 căpit. șef al atel.	1 mecanic-șef	1 magazioner
1 locot. ajutor	1 spec. tehnic-șef	1 Scriitor compta-
	1 " " ajut.	bil cl. I
Tot. 2	Tot. 3	1 serg. șef al lab.
		1 felcer
		Tot. 4

Oficieri.

1 Capăt. comand. semi-
comp. și șef al labor.

1 Locotenent
1 Sub-locotenent.

Total . 3

Funcționari civili.

2 Pyrotecnici.

Trupă.

1 Sergent-major
3 Serg. la laborator
3 „ meseriași
1 „ sanitar

3 Capor. la labor.
1 Copist cl. II (ca-
poral)
60 Soldați.

Total 73

d) Geniul

Geniul armatei permanente se compune din *pionieri*
și *trupe tehnice*.

Pionierii,¹⁾ în timp de pace cuprind 3 batalioane
atașate:

1-iul batalion pe lângă divizia a 4-a

al 2-lea „ „ „ „ 1-a

al 3-lea „ „ „ „ 5-a

și o companie²⁾ formând garnizoana permanentă a Si-
listrei împreună cu cele 6 companii de infanterie.

Fie-care batalion se compune din 4 companii și un
pluton afară din rânduri (AR).

Trupele tehnice (inginerii voiski) cuprind:

1 companie de cai ferate

1 „ „ pontonieri

1 parc de telegraf³⁾. Acest parc, comandat de un
oficer superior, se compune din 6 plutone, câte unul
din fie-care divizie; fie-care pluton se împarte în
trei secții: telegrafică, telefonică și optică.

¹⁾ Organizarea trupelor de geniu a fost modificată complet prin uca-
zul din 19 Iunie (1 Iulie 1899) și din 10—12 Februarie 1900. Pionierii
cari compuneau 3 batalioane, erau formați în brigadă; acesta s'a des-
ființat, iar batalioanele au fost atașate pe lângă 3 divizii, însă din punc-
tul de vedere tehnic, ele depind de Inspectoratul genului.

Batalionul tehnic de geniu care exista ca batalion independent a fost
suprimat la 22 Februarie 1900 și cele 3 companii cari îl compunea au
fost puse direct sub ordinele inspectoratului de geniu.

²⁾ A fost înființată la 25 Ianuarie 1898 prin ucazul No. 10.

³⁾ Până în 22 Februarie 1900, acest parc, forma o companie de tele-
grafie.

Efective pionieri.

a) Oficieri.

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Pentru 3 batalioane	De batalion	De companie
Lt.-coloneli, comandanți de batalioane .	3	1	—
Maiori ajutori	3	1	—
Capitani comandanți de companii . . .	12	4	1
Locotenenți sub-alterni	30	10	2
Sub-locotenenți oficeri sub-alterni . .	12	4	1
Capitani sanitari	3	1	—
Total	63	21	4

Trupa

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Pentru 3 batalioane	De batalion	De companie
Sergenti-majori	12	4	1
Sergenti-plotonieri	48	16	4
Bicicliști (sergenți)	3	1	—
Sergenti trompeți	3	1	—
Felceri medicali (sergenți)	3	1	—
Sergenti sanitari	6	2	—
Artelnicii de batalioane și copisti . .	6	2	—
Supraveghetori ai stațiilor de porumbel	4	1	—
Caporali	48	16	4
Caporali artelnicii de companie . . .	48	16	4
Fruntași	6	2	—
Caporali, toboșari de batalion	6	2	—
Toboșari și corniști	24	8	2
Caporali, corniști	6	—	—
Fruntași, corniști	6	2	—
Caporali, bicicliști	6	2	—
Fruntași, bicicliști	18	6	—
Soldați	1.110	370	92
Sergenti sanitari	6	2	—
Copisti clasa I (sergenți)	1	—	—
„ „ II	1	—	—
Total	1.377	458	108

Efective în oficeri și trupă la compania de pioneri Silistra.

a) Oficeri.	b) Trupă.
1 Căpitan, comandant de companie.	1 Sergent-major.
1 Locotenent, ajutor.	4 Sergenți.
1 " oficer sub-baltern.	4 Caporali.
1 Sub-locotenent, sub-baltern.	1 Caporal magasioner
4	4 Fruntași.
	4 Toboșari-cornişti.
	90 Soldați.
	108

Efective. — Trupe tehnice

a) Oficeri.	Pentru 4 companii	De companie
GRADE ȘI FUNCȚIUNI		
Căpitan comandant de companie	3	1
" " cu vechime	3	1
Locotenenți, oficeri sub-balterni	8	2-3
Sub-locotenenți oficeri sub-balterni	6	2
Total oficeri	20	7
Mașiniști clasa II-a	1	—

b) Trupă.

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Pentru 4 companii	De companie
Sergenți-majori	3	1
" " plotonieri	12	4
" " telegrașiști	4	—
" " la fotografie	2	—
" " fochiști	2	—
Scritori (copiști) clasa II (sergenți)	1	—
Cornişti	4	—
Felceri medicali (sergenți)	1	—
Sergenți sanitari	4	—
Artelnic de batalion (sergent)	1	—
Mașiniști	2	—
Meseriași clasa II (ferari)	1	—

GRADE ȘI FUNCȚIUNI	Efective	De companie
Meseriași clasa II (dulgheri)	1	—
Caporali	12	4
Artelnici de companie	2	—
Fruntași	24	8
Telegrașiști	10	—
Fruntași frânari	4	—
" " opritori	4	—
Caporali fochiști	4	—
Cornişti de companie	6	2
Soldați	307	102
Total	411	121

c) Flotila.

Flota armatei bulgare se găsește în prezent în stare de organizare.

Coprinde două diviziuni, ca și la noi:

a) Diviziunea de Mare,

b) Diviziunea de Dunăre,

Sediul diviziunii de Mare este portul Varna ¹⁾ (care este în același timp adevăratul port militar bulgăresc), unde staționează vasul de școală „Nadejde” singurul vas de mare pentru război.

În 1897, prin ucazul No. 29 din 25 Septembrie, locotenentul de vas *Pichon* din flota franceză a fost numit comandant al vasului „Nadejde”.

Sediul diviziunii de Dunăre este portul Rusciuk unde se adăpostesc în timpul verii (gura Lomului) vasele de Dunăre: „Alexandru” „Krum” „Simion cel Mare” și „Asan”.

Șalupele: «Voivodu, Stefan-Caradgea, Boris, Rakovski, Liuben Caravelov, Raina, Hagi-Dimitri și torpilorele: Botev și Levski.

¹⁾ În 1807 o misiune franceză sub comanda lui *Moreau*, oficer din flota franceză, a fost însărcinat de guvernul bulgar cu organizarea portului militar maritim Varna.

Pe timpul ernei aceste vase se adăpostesc, la Ostrovul Chiftelele, în jos de Vidin.

Descrierea vaselor.

a) Vasele de mare.

1) „Nadejde” (*Nadjechda*)¹⁾

Natura, dimensiuni: Vasul „Nadejde” poate fi asimilat cu un mic crucișător sau cu un contra torpilor, asimilat din punctul de vedere al vitezei, și ca atare poate fi întrebuințat cu folos în potrivă acestui din urmă adversar.

Dimensiunile sale principale ar fi:

Lungime totală 65 m.

Adâncime 5^m.30

Lărgime 8^m.20

Pescagiul real. . 3—4^m

Tonajul acestui vas este de 7035 tone; cu o putere de mașină de 2600 cai și o viteză maximă de 17 mile pe oră.

Detalii de construcție. Vasul este construit din tablă de oțel, prevăzut cu un Water balast și despărțiri etanșe transversale și longitudinale, spre a împiedeca pe cât este posibil, accidentele de navigație.

Teaga și locul de sub puntea din prora vasului sunt întrebuințate ca locuințe pentru echipagi; *du-netta* și locul din *pupă*, servesc de locuință personalului de conducere a vasului.

Spațiul cuprins între aceste 2 părți este ocupat de cele 2 camere ale căldărilor și de compartimentele mașinelor. Construcția de d'asupra punții, în partea centrală, cuprinde: bucatăriile, căldarea auxiliară etc.

Vasul are o instalație de lumină electrică foarte puternică, cu o rețea de distribuție a aburilor și apei. În fine alte aparate cu aburi, permite manevrarea ancorelor, bărcilor și câmpelor de cală.

¹⁾ Vasul „Nadejde” a fost construit la Bordeaux de Societatea Aliaților și Șantierelor Gironde pe socotă guvernului Bulgar care l'a primit la Bordeaux în anul 1898. Amenajat cu mare lux, servă în același timp de Yacht în călătoriile de plăcere ale Prințului Ferdinand.

Armament și echipament. Vasul este armat cu 7 tunuri cu tragere repede (din care: 2 de calibru 10 c.m.; 2, de calibru 6,5 c.m. și 3 de calibru 4,7 c.m.) și 2 tuburi pentru lansat torpile. Posedă, de asemenea 2 arbori cu o velatură de Goletta.

Aparatul său motor pentru 2 elice se compune din 2 mașini independente și separate una de alta printr-o despărțitură longitudinală.

Consumațiunea medie de cărbuni calculată pentru o viteză maximă de 18 noduri și 86, cum a fost obținută în timpul experiențelor de încercare de la insula Aiz, a fost de 0 kgr. 689 pe cal vapor și oră.

Personalul: Vasul „Nadejde” este comandat de Capitănel Pichon, care are sub ordinele sale: un comandant secund, căpitan de corvetă în Marina Bulgară; 1 locotenent; 4 sub-oficieri și 50 omeni de echipagi.

2) *Alte vase de Mare:*

Afară de vasul „Nadejde” Bulgaria mai posedă pentru Mare încă:

O goletă de lemn, cu vele, pentru școală.

4 Șalupe de poliție în porturile Burgas și Varna și 2 vapoare de comerț de tipul „Medeei” de 600 tone: Boris și Bulgaria.

b) *Vasele de Dunăre.*

Alexandru, vas cu rôte și pândă construcție în fier, ne armat (Yacht) are 800 tone; a fost cumpărat în 1883.

Krum, vas cu rôte, construcție în fier, nearmat.

Simion Velichi (cel Mare), de aceeași construcție.

Torpilele: *Botev* și *Leeski*, au câte un scundru, și sunt de tipul torpilorului nostru *Soimu*.

Dintre șalupele, ce am descris mai sus:

Voivodu și Ștefan-Caradzea au fost armate în vara trecută cu câte un tun revolver în provă și cu câte 2 scunduri de lemn.

Restul șalupelor sunt ne armate și ne purtate; 4 din ele sunt întrebuințate la transportul munițiilor și trupelor. Ele au 100—150 tone.

Mai sunt încă: 2 mici pontone de fier; câte-va

pontone de lemn, de 6—8 tone capacitate, cari servesc la acostat și câte-va bărci de baraje.

Flotila face parte integrantă din armata activă și depinde de Ministerul de război. Personalul superior și inferior se recrutează ca și pentru celelalte arme; se exceptează durata de serviciu sub arme și rezervă.

Diversele servicii ale flotei sunt:

- a) Comandamentul flotei
- b) Serviciul torpilelor
- c) „ artileriei de marină.

Mai există și o *companie de port* (portova rota), reprezentând *depositul echipagelor* al flotei, cu garnisoana în *Rusciuk*.

Instrucțiunea. Școli. Pentru complectarea tehnicilor în flotilă: mecanici, torpediști manevrieri, timonieri, fochiști și artileriști sunt 2 școli¹⁾.

- a) Școala de mecanici; b) Școala de mină.

În școala de mecanici se primește regulat pe fie-care an câte 16 voluntari, a căror etate nu întrec 21 ani și cunoștințe a 3 clase gimnaziale. Durata cursurilor este de 5 ani; cei d'întâi 2 ani se socotesc pentru ucenicie, iar cei-l'alți pentru exerciții. Se face și practică pe vapor.

În școala de mină se primește regulat câte 8 voluntari, de 18—21 ani etate, și cu cunoștințe cel puțin o clasă gimnazială. Durata cursurilor este de 4 ani. Cei d'întâi 2 ani se socotesc pentru ucenicie.

Fiecare ucenic voluntar în anul al III-lea, primește un salariu echivalent cu sub-oficerii cl. II; în anul al IV-lea salariul lor variază pe specialități astfel: mașiniștii primesc câte 240 lei pe an; pentru anul al V-lea mașiniștii primesc 360 lei pe an. După terminarea acelor 5 sau 4 ani de școală ei nu intră în buget ca funcționari de cât prin concurs.

Ucenicii care au terminat școala de mecanici sunt datorți ca să rămână 4 ani peste termenul de serviciu obligatoriu; iar acei cari au terminat școala de mină sau celelalte specialități, 3 ani. În cas con-

1) Ele au fost înființate în vara anului 1901.

trarii și unii și alții sunt obligați a despăgubi statul cu 400 lei pe an, timp de 4 ani cât dăruză obligațiunea.

Efectivele flotei bulgare după bugetul anului 1900.

Oficieri.

49 oficieri și funcționari civili (din care 12 tehnici)

Tehnici¹⁾

În flotilă după bugetul anului 1900

4. Instructori (variind între 7200-4200 lei pe an.

1 Mecanică clasa I-a.

3 Mecanici clasa II-a.

2 Piloți clasa I-a.

2 „ clasa II-a.

Total 12

10 Ajutóre de mecanici și piloți.

Trupă

1	Manevrier clasa	1-a	3	Sergenti sanitari	
3	„	2-a	2	Copiști cu vechime	
6	„	3-a	3	„ fără	
2	Mașiniști clasa	1-a	1	Serg.-major musicant	
6	„	2-a	4	musicanți clasa	1-a
20	„	3-a	6	„	2-a
15	„	4-a	2	Bucătari	
5	Ruleri clasa	1-a	2	Magazonieri	
6	„	2-a	132		
2	Miniiori clasa	1-a		Se adaugă:	
5	„ clasa	2-a	4	Ruleri	
1	Fochist	1-a	14	Fochiști	
10	„	2-a	16	Caporali	
1	Artillerist	1-a	70	Mateloți clasa	1-a
4	„	2-a	120	„	2-a
3	„	3-a	130	„	3-a
2	Subschiperi	1-a	40	Elevi mașiniști	
4	„	2-a	8	Musicanți clasa	3-a
5	Lemnari		8	„	4-a
3	Sergenti majori		8	Elevi musicanți	
13	„ cu vechime		550	Total general	
2	Felceri medicali				

1) Sunt funcționari echivalenți cu grade oficeresci.

destul de numeros, Afară de medicii, fie-care regiment mai are: 1 medic ajutor (felcer de clasa I-a), un felcer de clasa II-a; iar de fie-care companie, escadron sau baterie, câte un infirmier.

2) Serviciul farmaceutic.

Serviciul farmaceutic cuprinde o farmacie centrală, pendinte de Ministerul de război și 6 farmacii de divisi.

3) Serviciul veterinar.

Acest serviciu depinde de direcția sanitară din Ministerul de război și este făcut de medici veterinari și veterinari-felceri, repartizați regimentelor de artilerie și cavalerie după cum s'a arătat în efectivele fie-cărei arme separat, în ofițeri și trupă.

Regimentele de infanterie și batalioanele de geniu au și ele câte un veterinar ajutor de clasa I-a pentru îngrijirea cailor ofițerilor și ai trenului.

Școala de felceri de la Sofia, produce nu numai felceri-veterinari, dar încă și măistri potcovari necesari armatei.

h) Trupe de pază a frontierei¹⁾.

Modul de pază. În prezent paza frontierei se face în Bulgaria de o trupă specială numită „Gardă de frontieră” creiată în luna Februarie 1900.

Această gardă este formată de o cam dată din 12 companii alipite pe lângă regimentele de rezervă cari au frontieră, după cum urmează:

Compania 1 de gardă a frontierei alipită pe lângă regimentul 1 de rezervă	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Companiile 4 și 5	alipite	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Compania 10	alipită	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Compania 11 și 12		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

4) Pînă în 1898, paza frontierei se făcea de 6 companii de geandarmi. După 1898 aceste 6 companii de geandarmi s'au transformat în 6 lătașione de infanterie. Batalioanele 1 și 2 aveau câte 3 companii: iar 3, 4, 5 și 6 câte 2 companii, adică în total 14 companii. Fie-care batalion mai avea și câte un semi-escadron de cavalerie de frontieră.

Comandamentul superior al trupelor pentru paza frontierei era încredințat unui inspector cu gradul de colonel, și avea un adjutant și un secretar.

De unde rezultă că regimentele 6, 8, 10 și 11 de rezervă nu au companii de frontieră, pe motivele că circumscripțiunea acestor regimente nu au frontieră.

Companiile sunt distribuite pe frontieră pe circumscripțiuni de divisi; comandanții lor sunt răspunzători de buna ordine și pază a frontierei față de comandanții de divisi. Aceștia își exercită acțiunea lor prin comandanții de brigăzi și regimente de rezervă pe lângă cari sunt alipite companiile.

Repartiția gardei pe frontieră. Intrăga linie de frontieră a principatului se împarte în sectoare după numărul companiilor de pază. Fie-care sector, purtând numărul companiei respective, se împarte în secții de plotone și acestea în plotone. Cavaleria, câte un ploton sau secție, ce se atașează pe lângă garda frontierei, este repartizată după importanța și necesitățile sectoarelor.

Fie-care companie își formează posturile necesare pe întregul sector ce 'i aparține.

Diferite feluri de posturi. Sectorul de companie din regiunile muntoase au 2 feluri de posturi: de iarnă și de vară; celelalte au un singur fel de post pentru toate anotimpurile.

În tot cazul după importanța punctelor de pădăt sunt 2 feluri de posturi: obizuite și trecători. Aceștia din urmă la rëndul lor se împart în principale și secundare.

Mărimea sectorului de companie sau a plotonului de pe frontieră depinde de numărul posturilor ce trebuie să țină compania precum și de compunerea sa distanța între posturi.

Linile de separațiune între sectoare sunt în general naturale; pot fi și artificiale însă bine definite, ast-fel: un riș, o șosea, o linie ferată etc.

Este de remarcă că autoritatea gardei de frontieră nu se întinde numai la frontieră dar chiar și în interiorul Principatului, pe o zonă de 5 km. lărgime, numită „zona frontierei”.

Această zonă este supusă serviciilor militare; cu

modul acesta oamenii se deprind a cunoaște frontiera în cele mai mici detalii, ceea ce dă un mare avantaj din punctul de vedere al fiseului, căci contrabandele pot fi mai ușor surprinse.

Posturile se stabilesc de regulă, în punctele cele mai principale de trecere, încrucișări de drumuri, nu numai pe linia de frontieră, însă pe zona frontierei în așa mod ca ele să asigure o pază cât mai bună.

Când punctul nu este chiar pe linia de frontieră, atunci se înființează încă un *antepost* supravegheat de 2 oameni cari fac cu schimbul ziua și noaptea.

Compania fie cărui post e variabilă, ea depinde de importanța punctului; iar distanța între posturi atâră de la caracterul localității, dispozițiunea drumurilor precum și a punctelor cari trebuiesc supravegheate.

În ori-ce caz, postul nu trebuie să aibe mai puțin de 4 oameni și nici mai mult de 8, iar distanța între posturi nu trebuie să fie mai mică de 2 km. dar nici mai mare de 4 km.

E de observat, obligațiunea ce există la fie-care post de a se ține și hrăni în comptul statului câte unul sau 2 *căini bine dresați*, în scopul de a prinde contrabandiștii.

Recrutarea personalului ce compune garda de frontieră. Oamenii de trupă se recrutează din interiorul țerei, dându-se preferință celor de naționalitate bulgară.

Sunt admiși și cei de naționalitate străină, dar nu mai mult de 10% și cu obligațiunea ca ei să fie întrebuințați în părțile de frontieră streine naționalității lor. Recruții în regimentele de rezervă sunt ținuți 1 an la corp pentru a le forma în mod sumar instrucțiunea militară, după care apoi sunt repartizați în companiile respective de pe frontieră.

Oficerii pentru paza frontierei se completează din infanteriști și se schimbă regulat pe fie-care an câte 2 oficeri de clasa II, iar comandanții de companie din 2 în 2 ani.

Pentru ca un oficer să fie ales pentru paza frontierei, se cere între alte condițiuni ca el să fie să-

nătos și viguros. Oficerii cari au servit la paza frontierei nu se mai aleg a doua oară.

Pentru inspecțiunile șefilor ce se fac pe frontieră se alocă câte o indemnitate socotită în oi, iar pentru transport li se dau *cași* de la stat.

Hrana și echipamentul oamenilor pe frontieră, se pregătesc la posturi, în loc de porție în mână li se dau produse care sunt procurate prin furnisorul regimentului de rezervă respectiv; se face excepțiune cu pâinea și carnea cari se cumpără prin îngrijirea șefilor de post, de prin satele învecinate. Îmbrăcămintea oamenilor este bine îngrijită; nu se permite ca oamenii să umble desculți sau cu efectele în prăstă stare. Se alocă pentru fie-care om, pe an, 16 lei pentru încălțăminte; în regula generală, opinia este preferabilă.

i) *Trupe de deposit.*

Armata bulgară are organizat din timp de pace *trupe țise de deposit* al căror scop este să completeze golurile produse în timp de război în rândurile armatei de 1-a și de a 2-a linie.

După legea de organizare aceste trupe pot forma la caz de necesitate, și unități separate care să pōtă opera atât pe teritoriul Principatului cât și în afară. Cadrele acestor trupe se formează, din excedentele armatei active sau de rezervă, din timp de pace.

La Comandamentele fie-cărei Diviziși se țin liste de cadrele necesare acestor formațiuni de deposit, precum și împărțirea saū destinațiunea lor pentru caz de război.

Trupele de deposit se compune din:

- 1) Trupe de deposit pentru armata activă
- 2) Trupe de deposit pentru armata de rezervă¹⁾.

Trupe de deposit pentru Armata activă se formează, pentru toate armele, din cadrele corpurilor armatei permanente și se completează cu soldați și oficeri din rezerva armatelor active.

Ele ar coprinde:

¹⁾ Descripțiā acestor trupe pe larg este dată în Capitolul „Armata de rezervă”.

- a) Infanteria.
- b) Cavalerie.
- c) Artilerie.
- d) Geniu.

a) *Infanteria* s'ar compune din 24 batalioane a 5 companii; câte unul de fie-care regiment activ.

b) *Cavaleria*, s'ar compune din 5 escadrone, a 5 plotone; câte unul de regiment.

c) *Artileria*. Artileria s'ar compune din 6 baterii de câmp, (a 4 secții, 8 tunuri); câte una de fie-care regiment de artilerie de câmp.

d) *Geniul* s'ar compune din 3 companii auxiliare de pionieri.

54. Armata de rezervă.

a) *Cadrele permanente ale armatei de rezervă.*

Armata de rezervă are unități organizate chiar din timp de pace cu cadre, însă numai pentru infanterie.

Cadrele de rezervă se împart: în permanente și cu schimbul.

La cele permanente se alipesc: oficerii din serviciul permanent, sergenții reangajați și soldații, cari fac numai o parte din serviciu.

La cele cu schimbul se alipesc: oficerii chemați din rezervă pentru instrucție, soldații cari servesc cu dreptul de dispensă și rezervele chemate pentru instrucție.

Cadrele permanente ale infanteriei de rezervă se compun din 12 regimente de infanterie a 5 companii¹⁾. Aceste regimente fac parte din cele 12 brigăzi active ast-fel în cât fie-care brigadă de infanterie se compune din 2 regimente active (a 2 batalioane) și 1 regiment de rezervă (a 5 companii).

Fie-care regiment de infanterie de rezervă are în budget ca oficeri:

1 locot-colonel, comandant;

1 maior, comandant de batalion;

5 căpitani, comandanți de companii.

Oficerii sub-alterni și cadrele de trupă nu sunt

¹⁾ Acesta însă, după legea de organizare, în realitate nu există de cât 3 companii.

prevăduți aparte în budget; probabil se vor lua de la regimentele active.

b) *Trupele de deposit ale armatei de rezervă* se formează din cadrele de rezervă, completate cu oficeri și soldați din rezervă, și se compun numai din infanterie și artilerie:

1) Pe lângă fie-care regiment de infanterie de rezervă se formează încă câte o companie de rezervă.

2) Pe lângă fie-care division de artilerie de rezervă se formează încă câte o secție de artilerie de rezervă.

55. *Garda națională* (miliții). (Narodno opolcenia). Se compune din oameni cari au trecut deja prin celelalte elemente ale armatei. Nu există nici un fel de cadre pentru timpul de pace și se compune numai din infanterie. Ea se împarte în 2 clase (banuri sau *prilivi*).

În *prima clasă* compteză primii 4 ani de miliție; oamenii ce o compun sunt chemați în timp de război a lua parte la diferite operațiuni, chiar și pe teritorii străin principatului; de aceea această categorie de oameni sunt convocați la o perioadă de instrucție anuală pentru o săptămână.

Oamenii din a doua clasă nu sunt supuși în timp de pace de cât la apeluri nominale, cel mult 3 zile pe an. În timp de război, această categorie, nu poate să fie întrebuințată peste frontierele principatului.

Controlul milițiilor se ține de către comandanții districtelor și plășilor respective.

Pe picior de pace, oamenii, fie-cărui contingent sau clasă, sunt repartizați în companii corespunzând celor 24 de districte administrative și grupate în 24 batalioane, câte unul de fie-care district militar.

Oficerii de rezervă aparțin milițiilor între 40—50 ani; iar oficerii demisionați între 50—65 ani.

În cas când garda națională din prima clasă, ar fi chemată pentru exerciții, reședințele sub-prefecturilor servesc atunci de puncte de concentrare. Pentru instrucțiunea lor se trimit oficeri și gradați din cadrele de rezervă sau din armata permanentă.

CAP. XVII

Impărțirea teritorială și dislocarea trupelor

(Repartiția Comandamentelor militare)

(A se vedea planșa 10 din Atlas).

NUMIREA CORPURILOR sau serviciilor	Garnisone permanente	Garnisone provisorii	Observații
<i>a) Comandamentele marilor unități și corpurilor de trupă ce le compun</i>			
<i>Divizia I Sofia</i> (Sofia sau Ischer)	Sofia		
Brigada 1-a infanterie	"		
Reg. 1 de infanterie Sofiskii al A. S. principele Ferdinand (de Sofia)	"		
Reg. 6 de infanterie Tirnof- skii (de Timova)	"		
Reg. 4 de rezervă	Breznic	Are comp. 1-a de frontieră la Trin.	
Brigada 2-a de infanterie	Kiustendil		
Reg. 13 de infanterie Rilskii (de Rilo)	"	Are un batal. la Taribrod.	
Reg. 14 de infanterie Make- donskii (al Macedoniei) (St. Mj. și bat. 1)	Sofia Radomir	Are comp. 2-a de frontieră la Dubnița.	
Reg. 2 de rezervă			
Reg. 4 artilerie al A. S. Re- gale Principele Ferdinand	Sofia		
Regim. de artilerie de munte (Stat-major)			
Divisionul 2	Samocov		
Compania 1-a tren	Sofia		
" de disciplină			
<i>Divizia II Traciska</i> (Tracia)	Filipopoli		
Brigada 1-a de infanterie	"		
Reg. 9 de infanterie Plodines- kii al A. S. R. Principea Clementina	"		
Reg. 22 de infanterie Tracis- kii (al Traciei)	Tatar-Bazargia		
Reg. 3 de rezervă	Peștera	Are comp. 3-a de frontieră la Lădjeni.	

NUMIREA CORPURILOR sau serviciilor	Garnisonele permanente	Garnisonele provisorii	Observații
Brigada 2-a de infanterie	Hascovo		
Reg. 10 de infanterie Rodop- skii (de Rodope)	"		
Reg. 21 de infanterie Sried- nogarskii (de Sredna Gora)	Filipopoli		
Reg. 4 de rezervă	Hascovo	Are comp. 5-a de frontieră la Hascovo.	Maî are ata- sată și comp. 4-a frontieră la Rupoc.
Reg. 3 artilerie de câmp al A. S. R. Pr. de Timova	Filipopoli		
Divisionul 3 artilerie de munte	"		
Compania 2-a tren	"		
<i>Divizia III Balkanska</i> (Balean)	Slivenu		
Brigada 1-a de infanterie	"		
Reg. 11 de infanterie Slivenskii (Slivno)	"		
Reg. 24 de infanterie Cerno- morskii (măreț Negre)	Burgas Iambolu	Are comp. 6-a de frontieră la Kizil-Agaci.	Maî are ata- sată comp. 7 de frontieră la Sozopol.
Reg. 5 de rezervă	"		
Brigada 2-a de infanterie	Stara-Zagora		
Reg. 12 de infanterie Balcan- skii (Balean)	"		
Reg. 23 de infanterie Șipciens- kii (Șipca)	Cazanlicu		
" 6 de rezervă	Stara-Zagora		
" 6 de artilerie de câmp	Slivenu		
A 3-a companie de tren	"		
<i>Divizia IV Prieslavska</i> (Pres- lav)	Șumla Varna		
Brigada 1-a de infanterie	"		
Reg. 7 de infanterie Prievalas- kii (de Preslav)	Șumla		
Reg. 8 de infanterie Primos- kii al A. S. Principele	Varna		
Reg. 7 de rezervă	"	Are comp. 8-a de frontieră la Dobrici	Maî are ata- sată comp. 9 de frontieră M. Cărnargie (sat).
Brigada 2-a de infanterie	Șumla		
Reg. 19 de infanterie Șumens- kii (din Șumla)	"		
Reg. 20 de infanterie Dobru- danskii (de Dobrogea)	Rasgrad Elena		
Reg. 8 de rezervă	"		

NUMIREA CORPUILOR sau serviciilor	Garnisioanele permanente	Garnisioanele provisorii	Observații
Reg. 5 artilerie	Șumla		
Bateria de mortiere	"		
Compania de tren	"		
Divizia V Dunavska (Dună- reană)	Rusciuk		
Brigada 1-a de infanterie	"		
Reg. 2 de infanterie Iskerskii (de Ischer)	"		
Reg. 5 de infanterie Dunavs- kii (de Dunăre) al A. S. R.	"		
Ducele de Parma	"		
Reg. 9 de rezervă	Șistov	Are comp. 10 de frontieră la Șistov.	
Brigada 2-a de infanterie	Timova		
Reg. 17 de infanterie Doros- tolskii (Dorostol)	"		
Reg. 18 de infanterie Etars- kii (lantra)	"		
Reg. 10 de rezervă	Lovcea		
Reg. 1 de artilerie	Sevlievo		
Compania 5 de tren	Rusciuk		
Divizia VI Bdinška	Vrața		
Brigada 1-a de infanterie	"		
Reg. 4 de infanterie Plivens- kii (de Plevna)	Plevna	Are batal. 2 la Plevna.	
Reg. 16 de infanterie Lov- cianskii (de Lovcea)	Vrața		
Reg. 11 de rezervă	Plevna		
Brigada 2-a de infanterie	Vidin		
Reg. 3 de infanterie (Bdinškii) (de Vidin)	"	Are batal. 1 la Vidin.	
Reg. 15 de infanterie Lomskii (de Lom)	Belograticu		
Reg. 12 de rezervă	Vidin	Are comp. 11 de frontieră la Lom-Pa- lanca.	Are atașată comp. 2-a de frontieră la Belograticu.
Reg. 2 artilerie de câmp	Vrața		
Divizionul 1 artilerie de munte	Bercovița		
Compania 6 de tren	Vrața		
Garnisona permanentă	Silistra		
6 companii de infanterie for- mând 1 batalion	"		
1 companie pionieri	"		

NUMIREA CORPUILOR sau serviciilor	Garnisioanele permanente	Garnisioanele provisorii	Observații
b) Trupe neindivisionate Cavaleria.			
Escadronul gardel Prințiere.	Sofia		
Reg. 1 de cavalerie al A. S. R. Prințipele moștenitor .	"		
Reg. 2 de cavalerie al A. S. R. prințesa Maria Luisa	Lom-Palanca	Are un esca- dron la Har- manli.	
Reg. 3 de cavalerie, Filipopoli*	Filipopoli		
Reg. 4 de cavalerie al A. S. R. Prințipele de Timova .	Iambolu		
Reg. 5 de cavalerie	Dobrici		
Geniu.			
Trupe tehnice (Geniu)	Batalionul 1 pionieri 1)	Șumla	
	" 2	Sofia	
	" 3	Lovcea	
	Compania de drum de fer " pontonieri.	Knjaievo	— Tine de bata- lionul 2.
	Parcul telegrafic are 6 plotone	Filipopoli	— Tine de bata- lionul 2.
Artileria de cetate.			
Batalionul 1 de cetate	Sofia		
" 2 " " (1 com- panie)	"	Are comp 2-a la Slivnița.	
Batalionul 3 de cetate	Vidin	Comp. 2-a la Belograticu.	
Spitale.			
Spitalul diviziei 1-a	Șumla		
" " 2-a	Filipopoli		
" " 3-a	Slivenu		
" " 4-a	Șumla		
" " 5-a	Rusciuk		
" " 6-a	Vrața		
Școli.			
Școala militară (Voienno ucil- ște) sau școala de junkeri .	Sofia		

1) Se mai adaugă încă compania Silistra.

NUMIREA CORPURILOR sau serviciilor	Garnisoanele permanente	Garnisoanele provisorii	Observații
Școala de felceri	Sofia		
„ de topografie	„		
Școala de cavalerie	„		
Cursul practic (de 5 luni) . .	„		
Școala sub-oficierilor (unter- oficerilor)	„		
Școala de mecanici	„		
„ „ mină	„		
„ „ potcovire	„		
Tribunale militare.			
1) Un tribunal militar la . . .	Sofia		
2) „ „ „	Filipopoli		
3) „ „ „	Sumla		
Deposite și stabilimente.			
Arsenalul pyrotehnic și de- positul de munițiuni	Sofia	—	Are și o com- panie labo- ratorică.
Atelierul de artilerie	Rasgrad	—	Are și o in- mătare comp. laboratorică.
Laboratorul de artilerie. . .	Sumla		
Depozitele de munițiuni {	Ruscuk		
„ de pulberi de răs- {	Sofia		
boiu {	Ilinci		
„ „ „ „ „ {	Suhindol		
„ „ „ „ „ {	Ruscuk		
Depozitele de cai (Remonta) {	Gurmazovo	—	Pe teritoriul diviziei 1.
„ „ „ „ „ {	Gornia-Banya		
Flota.			
Diviziunea de Dunăre	Ruscuk		
„ „ „ „ „ Mare (și Statul major al flotei)	Varna		

CAP. XVIII.

Armata bulgară în timp de război.

56. Mobilizarea trupelor de depozit ale ar-
matei de I-a linie.

Mobilizarea se face la reședința fie-cărei circon-
scripțiunii divizionare de regiment sau batalion (când
sunt detașate). Dacă un corp de trupă se găsește în
timpul mobilizării pe teritoriul unei alte divizii, el
primesce rezervele tot din circonscripțiunea diviziei
din care face parte. Reserviștii mahomedani sunt re-
partisati în mod egal pe la toate corpurile. Pentru
buna executare a operațiunilor de mobilizare, depo-
zitele de recrutare în registre de toți reserviștii, pe
categoriile de arme sau servicii, în care se prevede
amănunțit ziua și ora prezentării sau chemării la
corp a omienilor și cadrelor, precum și corpul sau
serviciul din care fac parte înscrșiți. Autoritățile ad-
ministrative și gardele de poliție sunt însărcinate
cu distribuirea ordinelor de mobilizare în comunele
respective. Afluirea omienilor la corpurile lor de trupă
și completarea în cai și trăsuri de război nu s'ar
putea efectua în mai puțin de 7 zile pentru infan-
terie, 9 cavalerie și 12 artilerie, dat fiind numărul
restrâns de căi de comunicațiuni ordinare și forate.

Trecerea armatei active pe picior de război se face :

Pentru *Infanterie*. Prin desdoirea unităților din timp
de pace și completarea prin reserviști pentru timp de
război : fie-care regiment de infanterie formează :
din 2 batalioane, 4, și prin urmare din 8 companii,
16. Infanteria de I-a linie, pentru timp de război,
s'ar compune așa dară din 24 regimente active a 4
batalioane de câte 4 companii fie-care.

Efectivul de război al unui regiment de 4 bata-
lione este de 4.080 de oameni și grade inferioare (din
care 408 sub-oficieri) ; 61 oficieri combatanți și 5 oficieri
sanitari (se adăoga 2 funcționari civili) — cu 3.601

arme. Total pentru 24 regimente active 97.920 oameni din care 93.240 combatanți cu 86.424 arme¹⁾).

Cavaleria. La mobilizare cavaleria va forma probabil o singură divizie de 3 brigade, a 2 regimente fie-care, din câte 4 escadrone. În adevăr efectivul cavaleriei din timp de pace nu trece peste 5 regimente și fiind-că efectivul unui escadron pentru război în-trece pe cel de pace cu 24 oameni și 62 cai; deducem că bulgarii nu va putea pune în linia I un efectiv mai mare de 24 escadrone²⁾ ce ar forma o divizie. Escadronul gărdei ar putea forma 2 escadrone. În total rezultă, pentru cavalerie, un efectiv de 26 escadrone cu 3.984 oameni, 3.888 cai și 3.648 săbii (escadronul considerat a 166 oameni, 152 cai, 152 săbii).

Artileria. Artileria bulgară pentru timpul de război se va compune: din 6 regimente de artilerie de câmp, a câte 3 diviziune de câte 3 baterii fie-care și 1 regiment de artilerie de munte a 9 baterii. Fie-care baterie de câmp sau munte are 6 tunuri. În total artileria armatei de I-a linie se va compune din 63 baterii cu 378 tunuri, din care: 54 baterii și 324 tunuri, pentru artileria de câmp; 9 baterii și 54 tunuri, pentru artileria de munte. Efectivul total pentru artileria de câmp și de munte se ridică 11.853 de oameni socotindu-se 1.641 oameni și 1.366 cai de fie-care regiment a 9 baterii de câmp (171 oameni și 141 cai de baterie); 669 oameni și 411 cai de fie-care divizion de 3 baterii de munte (221 oameni și 135 cai de baterie).

Efectivele de război ale artileriei de cetate nu sunt

1) Ținându-se seama de efectivele din timp de pace se vede că această dedublare se poate face cu înlesnire, unitățile rezultate vor fi înecurate suficient.

2) Noi credem că regimentul al 6-lea de cavalerie numal poate fi în curs de formațiune pentru a răspunde legii de organizare care prevede 6 regimente a 4 escadrone, de ôre-ce, cavaleria bulgară a fost modificată acum în urmă după cum s'a arătat deja.

încă cunoscute; probabil, cele 3 batalioane de cetate a 3 companii vor forma 1 regiment de 3 batalioane a câte 5 companii. O companie de cetate va avea 4 ofițeri și 230 soldați.

Un batalion de cetate a 5 companii: 24 ofițeri și 1.172 oameni. Total, 15 companii de cetate cu 72 ofițeri și 3.516 oameni.

Trenul. Trupele de tren, cari sunt formate în timp de pace din 6 companii, la mobilizare se vor transforma în 6 batalioane, câte unul de fie-care divizie. Fie-care batalion s'ar compune din 2 colonel subistență: 1 colonel a parcului de infanterie și o colonel a parcului artileriei.

Efectivele de război ale unui batalion de tren va fi:

a) *Statul-major al unui batalion* din 10 ofițeri și funcționari, 19 soldați, 3 trăsură și 19 cai.

b) *1-a colonel de subistență* din: 10 ofițeri și funcționari, 276 soldați, 172 trăsură și 528 cai.

Trăsurile sunt:	{	100 trăsură subistență cu 2 cai fie-care
		75 furgone " " " " " "
		7 trenul colonel subistență cu 4 cai fie-care.

Total 182 trăsură cu 528 cai.

Acastă colonel duce provizii pe două zile pentru 20.000 oameni și 3.000 cai.

c) *A 2-a colonel subistență* are: 4 ofițeri și funcționari, 232 oameni, 24 cai, 340 boi și 166 trăsură. Este un transport de rezervă pe două zile socotit pentru 22.000 oameni și 4.000 cai.

Trăsurile sunt:	{	80 trăsură subistență
		80 furgone
		6 trăsură pentru trenul colonel cu 4 cai fie-care.

Total 166 trăsură.

d) *Colonel parcului de infanterie.* — Are 3 ofițeri, 140 soldați, 171 cai și 77 trăsură, (64 de parc al infanteriei, 4 de parc al cavaleriei, 7 de parc al pionierilor și 7 de trenul colonel).

e) *Coloana parcului de artilerie*. Are 3 oficeri având ca trupe și tren:

La divisiile 1, 2 și 6: 301 soldați, 278 cai și 58 trăsur.

La divisiile 3, 4 și 5: 305 soldați, 283 cai și 60 trăsur.

În fine *parcul de artilerie*, care nu are efectivul de război încă fixat.

Geniu. Mobilisează pentru timp de război:

a) 6 batalioane de pionieri a câte 2 companii fiecare, una secție de semnale și un pluton de parc.

b) Un parc telegrafic a 6 plotone (câte unul de fie-care divizie).

c) Un parc de pontonieri.

d) Una companie de cai ferate.

Efectivele de război ar fi:

0 companie de pionieri: 5 oficeri, 258 oameni și 232 arme.

Secția de semnale 16 oameni	} total 31 oameni.
" " velocipediști 15 oameni	

Plutonul de parc s'ar compune din 1 oficer, 49 oameni și 24 cai pentru 6 trăsur de parc înhamate cu 4 cai.
În total pentru 1 batalion de pionieri (Stat-major și 2 companii): 13 oficeri și funcționari, 551 oameni și 4 cai.

Trenul unui batalion de pionieri (a 2 companii) s'ar compune din trăsurile următoare:

2 trăsur subsistență cu 4 cai și 6 samare.

1 trăsură pentru cartușe cu 4 cai.

4 trăsur de rechiziție cu 4 cai.

2 " " " " 2 "

6 " " parc.

1 trăsură de velocipediști.

1 " " ambulanță.

6 samare pentru dinamită.

1 trăsură pentru bagaje ale oficerilor, cu 2 cai de transport și 5 cai de rezervă.

Adică în total 18 trăsur și 67 cai.

Parcul de telegrafie cuprinde: 2 secții, (8 stațiuni, 98 km. de linie) și are 7 oficeri și funcționari, 257 oameni, 26 trăsur și 91 cai.

Parcul de pontonieri are materialul necesar pentru a întinde un pod de 120—150 m. Ca personal are: 11 oficeri și funcționari, 536 oameni, 46 trăsur și 259 cai.

Compania de cai ferate, are 10 oficeri și funcționari, 340 oameni, 9 trăsur și 24 cai.

Compania de parc. Această companie nu are încă fixat până în prezent, un efectiv de război. În total efectivul trupelor de geniu, cailor și trăsurilor se poate socoti la 112 oficeri, 4.625 oameni, 834 cai și 195 trăsur și s'ar mai putea adăoga încă 3 companii de completare a 5 oficeri, 57 soldați și 3 cai, al căror efectiv este variabil și a căror existență încă nu este bine determinată.

Trupe locale. Cele 6 companii de infanterie, ce formează garnisona permanentă a cetății Silistra, probabil, la mobilizare vor desdoi de asemenea și prin urmare se poate conta pe 12 companii.

Vom avea dară ca efectiv: 58 oficeri și 1.320 oameni de trupă.

Adăogând la acestea și efectivele companiei de pionieri, rezultă pentru întreaga garnisonă a Silistrei, la mobilizare, următoarele efective:

Total general:	{	Oficeri	63
		Trupă	1428
		Funcționari civil 1	

Trupe auxiliare. Spitalele divizionare constituiesc baza organizării serviciului sanitar în timp de război.

La mobilizare aceste spitale vor forma:

6 convoiuri sanitare (a câte o companie fie-care și un transport sanitar).

Câte-va infirmerii de etapă.

și, un spital principal de etapă.

Efectivul companiei sanitare va fi: 1 oficer, 181 oameni, 12 cai și 5 trăsur.

Efectivul unui transport sanitar: 1 oficer, 35  meni, 58 cai  i 14 trăsuri.

Total: 2 oficeri, 216  meni, 70 cai  i 19 trăsuri.

Total general, pentru 6 convoiuri sanitare: 12 oficeri, 1296  meni, 420 cai  i 114 trăsuri.

Mobilizarea trupelor de deposit ale armatei de 1-a linie.

În componerea armatei de 1-a linie intră  i trupele sale de deposit cari se vor compune:

a) *Infanterie*: 24 batalioane   5 companii, câte un batalion de fie-care regiment activ. Fie-care companie se va compune din 200  meni, batalionul 1.000  meni.

Total pentru 24 batalioane 24.000  meni.

b) *Cavalerie*: 6 escadr ne   5 plot ne; câte unul de fie-care regiment.

Efectivul unui escadron ar fi 200  meni. Total pentru 6 escadr ne, 1.200  meni.

c) *Artilerie*: 6 baterii de câmp (  8 tunuri).

Efectivul unei baterii ar fi: 171  meni  i 141 cai. Total pentru 6 baterii, 1026  meni, 846 cai  i 48 tunuri.

d) *Geniu*: 3 companii auxiliare de pionieri.

Fie-care companie ar avea un efectiv de 250  meni. Total 3 companii 750  meni.

În caz de mobilizare, dacă aceste trupe, vor trebui să  in teze, legea de organizare prevede, să lase fie-care la re edin a:

Batalionul de infanterie, o companie.

Bateria de artilerie, o secție.

Escadronul de cavalerie un ploton.

57. Mobilizarea armatei de rezervă (de a 2-a linie) trupe de deposit ale armatei de rezervă.

a) *Infanterie*. Cele 12 regimente de infanterie de rezervă, compuse din 3 companii fie-care, la mobilizare vor forma 12 regimente   3 batalioane fie-care.

Efectivul de r boiu al unui regiment de rezervă de 3 batalioane, este de: 2729  meni, din care 2544 combatanți cu 2330 arme.

Total pentru 12 regimente de rezervă: 32.748 de  meni din care 30.528 combatanți 27.960 arme.

Aceste regimente vor intra în componerea celor 6 divizi i imbrigate; a a în c t fie-care brigadă de infanterie va cuprinde 2 regimente active  i unul de rezervă.

b) *Artileria* armatei de rezervă se va compune din 6 divizi ne,   câte 3 baterii de câte 6 tunuri.

Total 18 baterii cu 108 tunuri.

Efectivul unei baterii de rezervă este de 171 de  meni  i 141 cai.

Total pentru 18 baterii de rezervă: 3078  meni  i 2538 cai.

Trupe de depozit ale armatei de rezervă.

a) *Infanterie*. Pe lângă fie-care regiment de infanterie de rezervă se form z  incă câte o companie de rezervă, care se vor completa cu oficeri  i soldați din rezervă. Avem ast-fel 12 companii de deposit ale armatei de rezervă.

Efectivul unei companii de deposit va fi de: 200  meni.

Total pentru 12 companii 2400  meni.

b) *Artilerie*. Pe lângă fie-care divizion de artilerie de rezervă se form z  incă câte o secție de artilerie.

În total 6 secții de rezervă.

Efectivul unei secții de rezervă ar fi 60  meni  i 45 cai; total 6 secții: 360  meni  i 270 cai.

Aceste unit ti pot fi transformate la nevoie  i după mijloce în alte unit ti mai mari; a a, compania de rezervă în batalion, iar sec ia de artilerie în baterie.

58. Mili ia națională

Mili ia națională form z  armata de a 3-a linie: cele 24 batalioane de 1-a clasă (1-iul contingent sau ban), vor fi organizate pe câte 4 companii fie-care, form nd în total 96 companii.

Batalioanele vor fi grupate în 6 regimente; câte 4 de fie-care batalion.

Cea-altă clasă asigură serviciul de ordine publică în interiorul Principatului.

Recapitul nd for ele mobilisabile ale armatei bu-gare de 1-a  i a 2-a linie avem:

61. *Recapitulare.**Gruparea forțelor bulgare pentru război*

Recapitulând forțele Bulgariei de 1-a și de a 2-a linie, deducem că armata de operațiuni⁴⁾ poate forma:

a) 1 *divisie de cavalerie* de 4 regimente (formată în 2 brigăzi), fie-care de câte 4 escadrone.

b) 6 *divisii de infanterie activă*.

Fie-care divisie cuprindând:

1—2 escadrone de cavalerie

4 regimente de infanterie, a 4 batalioane

1 regiment de artilerie de câmp, a 9 baterii (formând 3 divisiune).

1 batalion de pionieri

1 " " tren

1 convoi sanitar, (formând ambulanța divisiiei).

c) 6 *brigăzi mixte de infanterie de rezervă, fie-care brigadă având:*

2 regimente de infanterie de rezervă a 3 batalioane,

1 division de artilerie a 3 baterii.

d) *Trupe neindivisionate.*

2 escadrone, gardă Princiara

1 regiment de artilerie de munte, a 9 baterii (formând 3 divisiune)

3 batalioane de artilerie de cetate

1 companie cai ferate

1 parc de pontonieri

1 " " telegrafice

e) *Trupe locale, formând garnisoana Silistra:* 12 companii infanterie și 1 companie pionieri.

f) *Trupe de depozit și servicii auxiliare.*

4) Legile organice ale armatei bulgare prevăd formarea unei armate de operațiuni, compusă din una divizie de cavalerie, 6 divisi active și 6 divisi de rezervă. Aceste tendințe nu se pot realiza, din cauză că Bulgaria nu dispune de resursele necesare pentru a le încadra și echipa.

CAP XIX.

Armament, echipament și hrană.62. *Infanteria.*

a) *Armament, 1) muniții.* Infanteria bulgară este armată cu pușca „Mannlicher” cu repetiție, calibrul 8^m/_m. și sabie baionetă.

Din statistica registrelor de comandă ale fabricelor de arme din Austria, rezultă că infanteria bulgară posedă:

140.000 arme Mannlicher cu repetiție calibrul 8^m/_m.
Md. 1888, organizate pentru pulberea neagră.

24.000 arme Mannlicher Austriac Md. 1895, de calibrul 8^m/_m, organizate pentru pulberea fără fum.

În fine, o ultimă comandă de 20.000 arme Mannlicher Md. 1895 cal. 8^m/_m, care urma să fie liberată de fabrica Steyer în primăvara anului acestuia; putem conta pe 164.000 arme, care se găsesc împreună cu munițiile lor, în depozitele regimentelor de rezervă. Afară de acestea, Bulgaria mai posedă încă 80.000 arme Berdan No. 2 (11^m/_m, calibrul⁵⁾ destinate pentru cele 2 contingente ale gardiei naționale (miliții). Fiecare soldat poartă cu sine 100 cartușe la trăsurile de muniții și samare, 130 cartușe (pentru revolver, 36). Fiecare regiment de infanterie mai transportă încă 1.000.000 cartușe câte 280 de om, de unde rezultă pentru infanterie un total de 510 cartușe de om.

Câte-va date asupra armei Mannlicher calibrul 8^m/_m: Aparține sistemului dis „cu încărcător”, cartușele sale, în număr de 5, sunt introduse într-un magazin dispus vertical înaintea înălțătorului, cartușul de alamă

4) Până acum câțiva ani exista în Bulgaria și arma „Krinka”, asta-și nu se mai găsește; a fost vândută fraților Ivanoff care le-au desfiat în mare parte în Macedonia.

5) Sunt 500 cartușe de fie-care armă, adică în total 40.000.000; armele Berdan, împreună cu cartușele lor, sunt păstrate în depozitele comandamentelor de plasă ale regimentelor de rezervă.

primesce un glonț de plumb întărit printr'o cămașă de oțel. Lungimea glonțului este de 31^m/_m 8, și cântărește 15 gr. 8; cartușul împreună cu glonțul atinge 29 gr. și 7.

Arma este cu zăvor și are o lungime de 1^m 281; cântărește 4 kgr. 400. Sabia baioneta, saă mai bine *pumnalul baionetă*, care se întrebuintează și în armata Austro-Ungară, nu are mai mult de 388^m/_m lungime; lama este plată; téca este de tablă de oțel.

Câte-va date asupra armei *Berdan No. 2*. Este o armă cu zăvor, de calibru 10^m/_m 66 și are un cartuș metallic: înălțătorul este gradat până la 1065 metri; lungimea armei este de 1^m 35; are o greutate de 4 kgr. 300. La tévă este fixată o baionetă de 0^m 51 lungime. Glonțul său cântărește 24 de grame și cu cartușul complet 42 gr. 5.

Echipament. — Echipamentul infanteriei se compune din: o raniță de pânză impermeabilă; 2 cartușiere mici cu câte 30 cartușe fie-care, o cartușieră mare (purată în partea stângă în dosul cōpsel) cu 40 cartușe; o lopată Linnemann; un bidon; o gamelă pentru mâncare; 1 sac de pesneți, o pereche cisme (opinci, de rezervă); o fôie de cort ¹/₅.

Greutatea întregului echipament, al soldatului de infanterie este 28 kgr.

Hrană. — Fie-care soldat poartă cu sine, ca hrană de rezervă, pesmeți și conserve pe 3 zile.

Trenul. — Se împarte în trenul de luptă (partea combatantă) și trenul de bagage (partea necombatantă). *Trenul de luptă* se compune din trăsurile și samarele pentru transportul cartușelor și trăsurile de ambulanță. Celelalte trăsură formează partea necombatantă (tren de bagage). De fie-care unitate sunt următoarele trăsură:

Pentru un *batalion*: 4 care (cu 4 cai) și 8 samare pentru subsistență; 4 care (cu 4 cai) pentru cartușe; una trăsură de ambulanță (4 cai); 2 trăsură pentru bagagele oficerilor (4 cai). Total 10 trăsură și 8 samare (câte 2 de companie).

Stat-majorul regimentului are 5 trăsură (4 cai); una trăsură pentru bagagele oficerilor, două trăsură ambulanță și două trăsură subsistență.

Pentru un *regiment* avem: 18 trăsură și 32 samare, pentru transportul subsistențelor; 16 trăsură și 16 samare pentru transportul cartușelor; 6 trăsură ambulanță și 9 trăsură pentru bagagele oficerilor. Total 49 trăsură.

Unelte de săpători. Fie-care companie trebuie să aibă 80 lopeți Linnemann, 32 topore mici și 16 târnăcôpe. Afară de acestea fie-care regiment mai are un pluton de săpători ¹).

63. *Cavaleria.* — *Armament.* Cavaleria este armată cu *carabina Mantlicher* 8^m/_m calibru și *sabia* model turcesc cu téca de piele neagră. Sunt 6.000 de carabine. Escadronul gardei Princiare poartă sabia franceză cu téca de oțel. Oficerii și sub-oficerii precum și musicanții au săbiu și revolver (sistem Smith-Weasson). Lungimea carabinei, este numai de 1 m. 23 și cântărește 3 kgr. 390.

Muniție. Se poartă de om 60 cartușe de carabină și 30 de revolver.

Echipament. Trupa are șeua ungurască (ca și cavaleria Austro-Ungară); oficerii șeua englezăscă cu coburi mici. Pe șea se împachetază numai mantaua (d'înapoi); apoi nisce busunare de piele, cusute de ambele părți ale șelei, sunt destinate a primi poteôvele și cielele de rezervă. Se mai adaugă, o pătură de paslă.

Trupa are și coburi mari de piele în care se păstrează hrana de rezervă și obiectele pentru curățenie; pe coburi vin cusute cartușierile, iar d'asupra lor se împachetază mantaua. La oblâncul d'înapoi se împachetază sacul de ovéz (4 kgr. rația pe o zi). Pe cai se mai poartă: 1 pereche cisme rezervă și eventual o gălétă de adăpat, 1 trans-cort, 1 gamelă mare, 1 cardă pentru furagiu, 1 conovăt, 1 traistă pentru

1) Nu am putut găsi date asupra numărului și felului instrumentelor ce poartă.

grăunțe, 1 toporaș, o lopoțiță. Fânul nu se poartă pe cal. Căvelăria pentru trupă este vopsită în alb, iar a cailor de piele naturală.

Trenul. La un regiment sunt următoarele trăsuri; 8 trăsuri subsistență, (cu 4 cai); 1 trăsura pentru cartușe (cu 4 cai) 1 trăsura pentru ambulanță (cu 6 cai), 16 cai, samare pentru aprovizionări; 2 cai samare pentru muniție; 3 cai rezervă, de transport și 5 trăsuri pentru bagaje. Total 15 trăsuri, și 64 cai.

64. Artileria. — Armament. Artileria de câmp posedă tunuri Krupp de 8 cm. 8 și de 7 cm. 85¹⁾ cunoscută sub numele de tunuri de 9 cm. și de 8 cm.; Artileria de munte de 70 ^m/_m. Soldații au sabie rusă; oficerii și sub-oficerii, sabie și revolver.

Muniția. a) Pentru tunul de 7 cm. 85: 218 lovituri, obuze și șrapnele în proporție de 1. și 1.

b) Pentru tunul de 8,7: 152 lovituri, din care 74 obuze, 74 șrapnele și 4 mitralii, acestea comțez pentru I-a linie; iar în linia II-a, coloțele de muniție și parc, 148 lovituri. Total 300 lovituri de fie-care gură de foc.

Artileria de cetate, o armată cu carabina Manlicher cu repetiție, calibru 8 ^m/_m; cu sabie-baionetă. Se prevede 60 cartușe pentru fie-care armă.

Material de artilerie.

Dupe datele cele mai recente, Bulgaria posedă ca material de artilerie:

1) *Tunuri de câmp,* sistem Krupp. 390
(pentru 6 regimente de artilerie și 8 baterii de completare, plus 3 baterii în arsenalul din Sofia).

Tunurile de câmp sistem Krupp calibru 7.5.
(pentru 6 diviziune de rezervă) 120

Totalul tunurilor de câmp. 510

2) *Tunuri de munte.*

La regimintele de artilerie de munte 54

1) Piese de 7 cm. 85 sunt acum abandonate în Germania.

La batalionul de cetate din Vidin 9

În arsenal 4

Totalul tunurilor de munte. 64

Totalul general al tunurilor de câmp și munte. 574

3) *Tunuri de cetate și parc.*

Tunurile de cetate sunt de diferite calibre și sisteme, în mare parte tunuri vechi. S'au făcut mai multe comenzi de tunuri noi, dintre care o parte sunt sosite deja; ast-fel:

Tunuri existente	{	Tunuri de oțel, 15 ^e / _m calibru	12
		" " " 12 " "	18
		Mortiere de 12 " "	35
		Tunuri scurte de 9 și 8 ^e / _m	18
		" cu tragere repede de 57 ^m / _m	18
"	"	" lungi de bronz de 24 pfunzi.	12
"	"	" scurte " " " " " " " "	12
"	"	Mortiere vechi de bronz " " " " " " " "	12

Vechi	{	Tunuri de bronz p. câmp de 9 pfunzi.	36
		" " oțel " " " " " " " "	9
		Tunuri de bronz, vechi de 4 pfunzi	16

Totalul tunurilor de cetate sau asediu. 189

Se mai adaugă încă materialul comandat în Franția de curând la usina Creusot și anume:

Piese comandate	{	Obusiere de 15 ^e / _m calibru	24
		Tunuri de asediu de 12 ^e / _m 1).	24
		" " munte " 75 ^m / _m	18
		Totalul pieseler.	66

Munițiile pentru tunurile de câmp și de cetate. Bulgaria ar fi posedând:

Proiectile pentru tunurile de câmp 120,000

" " " " cetate 40,000

Total. 160,000

Fie-care baterie ar avea în cifră rotundă 885 proec-

1) Se dice că tunurile de asediu s'au primit deja din luna Noembrie anul 1906, Obusierele și tunurile de munte pare că vor fi și ele primite în Bulgaria în momentul când punem lucrarea sub presă.

tile de câmp (în 6 chesóne de fie-care tun) și cu batalioanele de tren (Vozarski batalion) 1327 proiectile.

Proiectilele se încarcă în arsenalele din Sofia și Rasgrad.

Obuziere de câmp. Afară de materialul care s'a menționat mai sus, Bulgaria a primit în luna Noiembrie 1900 de la St. Chamond:

24 obuziere de câmp de 120^m/_m.

Iuțea lor inițială este de 320 m. pe minut.

S'a mai făcut comandă tot la St. Chamond pentru 18 obuziere de câmp de 150^m/_m.

Acestea sunt de o iuțelă inițială de 350 metri.

Proiectilele necesare acestor obuziere ar fi: obuzul ordinar, obuzul cu glonțe (în oțel forjat) și obuzul de oțel (oțel turnat). Ele sunt încărcate cu explosiv.

Pulberi, proiectile.—Pulberea întrebuințată în Bulgaria este pulberea fără fum austriacă. Nu există fabrici de pulbere în Bulgaria, acesta este adusă din Austria, iar stabilimentele de artilerie se ocupă cu încărcarea proiectilelor. Proiectilele artileriei de câmp sunt acelea ale tunurilor Krupp.

Echipament.—Artileria de câmp are șeaua ungurească și echipamentul de cavalerie.—Artileria de cetate are ranița și echipamentul de infanterie.

Trăsuri. Artileria de câmp.—Bateria (de câmp) formează unitatea tactică în artileria bulgară; ea se împarte în bateria de luptă sau trenul combatant și trenul necombatant.

Cea d'intîiu se compune din 6 tunuri, 6 chesóne și carul de baterie.

Iar trenul necombatant: un car de furagiă și o trăsură de subsistență.

Total pentru o baterie 15 trăsuri.

La 1 division se mai adaugă o forjă, un afet port-róte și o trăsură de bagage.

La 1 regiment se mai adaugă încă o trăsură de bagage, o trăsură de subsistență și 1 de ambulanță.

Total trăsuri pentru un regiment de artilerie de câmp a 3 divisióne sau 9 baterii:

Tunuri	54
Chesóne	54
Afete port-róte	3
Forje	3
Care de baterie	9
" " furagiă	9
" " subsistență	10
Trăsuri de bagage	4
" " ambulanță	1
	147

65. *Geniu. Armament.*—Geniul este armat cu arma Manlicher și fie-care om poartă 120 de cartușe.

Echipamentul geniului este ca și la infanterie.

Serviciu. Armament și echipament.

a) *Trupa de tren* este armată cu carabina Berdan; echipamentul e în genere ca la infanterie.

b) *Trupa sanitară* are sabie de pionieri.

Echipamentul ca la infanterie.

Oficerii medici ca la infanterie.

c) *Parcul de artilerie*, ca la artileria de câmp.

CAP. XX.

Trásurile și convoiurile unei Divisii bulgare mobilizate.

Dacă admitem că elementele unei divisii bulgare mobilizate s'ar compune din:

2 escadróne de cavalerie

4 regim. de infanterie a 4 batalióne

1 " de artilerie de câmp a 9 baterii (formând 3 divisióne)

1 batalion de pionieri

1 " de tren

1 convoiu sanitar.

Atunci trásurile și convoiurile sale ar fi cele arătate în tabloul următor:

TABLEAU
De trăsările și untele unei divizii bulgare mobilizate.

UNITĂȚILE	T R Ă S U R I										U N T E L T E			
	Trenul combatant					Trenul acobombant					TOTAL			
	Căruțe	Car de ba-	Trasuri de	Trasuri de	Trasuri de	Căruțe	Car de ba-	Trasuri de	Trasuri de	Trasuri de	Trasuri de	Trasuri de	Trasuri de	Trasuri de
Cavaleria	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Infanteria	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Artileria	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Geniu	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Trenul divizion	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Cavaleria și infanteria	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Cavaleria și infanteria	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
San-Major	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Total	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

1) Cavaleria și infanteria.
2) Cavaleria și infanteria.

CAP. XXI.

Remonta. Depozite de Cai.

Caii armatei bulgare sunt foarte amestecați în ceea ce privește proveniența lor. Până în 1886, remonta anuală se făcea în Rusia; de la această dată și până în 1896 (timp de 10 ani), s'a făcut în Austro-Ungaria; astăzi se face din Rusia, Turcia, Bulgaria și Austro-Ungaria. De aici rezultă o mare deosebire între caii întrebuințați în serviciile armatei bulgare mai ales în ceea ce privește conformația, talia, temperamentul și calitatea lor.

Astfel, în aceeași baterie sau escadron se găsea până în 1895, cai rusești, ungurești, turcești, bulgarești, etc. Această variațiune a proveniențelor cavalerie nu putea să dureze mult, căci avea o influență dăunătoare întrebuințării tactice, de aceea statul bulgar s'a grăbit să o remedieze prin noua organizare ce s'a dat armatei în 1896, egalând aceste proveniențe de cai.

Astăzi fie-care armă primește caii săi dintr-o anumită țară, de un același sânge sau de o aceeași rasă: astfel cavaleria primește cai ungurești și tătarești, cari nu se deosebesc mai de loc între ei; artileria de câmp, cai rusești; iar cea de munte și companiele de tren, cai turcești și bulgarești.

De la 1898 se înființă în Bulgaria mai multe depozite de remonță; întâiu cel de la Gurmazovo, apoi cel de la Gornia-Banya. Un ucaz special din 5 Ianuarie 1900, le numește depozit de remonță „Bojuriște.”

Scopul lor este:

1) Să crească, caii proveniți chiar din depozite distribuindu-se apoi, o parte oficerilor, iar alții trupelor de cavalerie și artilerie.

2) Să crească, caii slabi, necomplect formați, sau proveniți din remonte din țară și străinătate și cari n'au atins încă vârsta de 4 ani și $\frac{1}{2}$.

3) Să crească caii tineri, de 2—3 ani, cumpărați în țară sau străinătate.

RECAPITULAND AVEAM:									
Cavaleria	8								
Infanteria	196								
Artileria	19								
Geniu	49								
Trenul divizion	488								
Cavaleria și infanteria	40								
San-Major	948								

Efective

a) Personal.

Oficeri și funcționari.

- 1 oficer superior din cavalerie sau artilerie, comandantul depoului.
 1 locotenent de cavalerie sau artilerie, ajutor.
 1 „ medic veterinar.
 1 funcționar agronom.
 Total 4

Trupa

- 1 sergent-major, pentru serviciul depositului.
 1 „ „ de cavalerie, dresor de cai.
 3 sergenți, supraveghetori ai creșterii cailor.
 3 „ „ „ lucrărilor de câmp (ajutori ai funcționarului agronom).
 1 sergent, chelar și magazioner al depositului.
 1 „ furier
 1 „ major veterinar (felcer cl. I-a).
 1 „ veterinar (felcer cl. II-a).
 1 „ major sanitar (felcer cl. I-a).
 1 „ potcovar (cl. I).
 2 sergenți veterinari.
 1 sergent sanitar.
 1 fruntaș.
 5 soldați de cavalerie pentru îngrijirea armăsarilor.
 15 „ „ „ „ „ epelor.
 30-40 „ „ „ „ „ cailor.
 10 „ „ „ „ „ mândșilor.
 10-15 „ „ „ „ „ serviciului administrativ.
 88-103 total omeni de trupă, pentru deposit.

Slujbași

- 1 mașinist (numai pentru lunile de vară).
 5 meseriași (2 dulgheri, 2 ferari și 1 șelar).
 15-argați pentru munca câmpului.

40-60 muncitori cu ziua pentru munca câmpului (în lunile Iunie, Iulie și August).

b) Animale.

- 50 epe de reproducție
 6—8 armăsari de reproducere
 120—150 cai, producție proprie, până la vârstă 4 1/2 ani, inclusiv.
 60—100 și chiar mai mulți, cai de remonță slabi și cai tineri cumpărați în țară sau străinătate.
 20 cai de muncă
 30 boi de „
 3 vaci pentru lapte
 289—361 total, animale.

Numărul total al cailor ce se găesc în Bulgaria ar fi cam de 145.000, însă din aceștia cel mult 20.000 pot fi întrebuințați pentru armată.

Cu totă îngrijirea ce se dă hergheliilor de cai, producțiunea fiind încă restrânsă, Bulgaria va rămâne multă vreme tributară străinătății, în ce privește remonța cailor.

Budgetul Ministerului de război prevede pentru cumpărarea de cai 150.000—200.000 lei anual; această sumă este insuficientă ca să răspundă pe deplin necesităților armatei.

CAP. XXII

Justiția militară.

Justiția militară în armata bulgară se dă de Consiliile de disciplină, Consiliile de război și Curtea de casatie militară.

66. *Consiliile de disciplină.* — În fiecare regiment există câte un consiliu de disciplină compus din: Un lt.-colonel ca președinte, 2 căpitani, locotenenți sau sublocotenenți, membri. Consiliul de disciplină judecă micile infracțiuni sau delictete comise de gradele inferioare și funcționează și ca consiliu de onoare pentru ofițeri. În acest din urmă caz consiliu judecă numai acele fapte care nu se refer la serviciul militar, ci

la demnitatea, onoarea și purtarea oficerului în societate, precum și cu camaraziul său¹⁾.

67. *Consiliile de război* câte unul de fie-care divizie se compune din: 5 membri conform cu gradul acusatului; se cere ca 2 membri să fie cel mult egal în grad cu acusatul, toți cei-alți, trebuiesc să aibă un grad superior. Pe lângă fie-care consiliu funcționează câte un procuror și un judecător militar de instrucție²⁾. Procedura pentru darea în judecată precum și acția urmată de către consiliile de război sunt întocmai ca și la noi, cu singura deosebire că pedepsele ce se pot pronunța de consiliu sunt mai riguroase și mai mari. O atribuțiune specială a consiliilor de război, hotărâtă chiar prin lege, este acția de a judeca pe tâlhari. Această dispozițiune a dat rezultate foarte bune și a făcut ca tâlhăriile să înceteze aproape cu desăvârșire în Bulgaria, grație atât repeziunii instrucțiunii făcute de judecătorii militari de instrucție a consiliilor, cât și mai cu seamă a executării condamnării, căci mai în tot-d'una cel vinovat se pedepsește cu moartea, fie prin împușcare, fie prin spânzurare. Tâlharul prins, este judecat de consiliul de război al Diviziei pe teritoriul căruia a fost prins, pedepsa se execută însă în localitatea unde s'a comis fapta pentru care a fost condamnat.

68. *Curtea de casație militară* își are reședința în Sofia. Ea are 3 însărcinări speciale:

1) Judecă recursurile făcute, fie de împincați care au fost judecați de consiliile de război, fie de către comisarii regali ai acestor consilii.

2) Judecă ca întâia instanță și în mod definitiv anumite crime și delict, între altele: comploturile militare, rebeliunile militare, ori-ce alt delict sau

1) În Consiliul de onoare, toți membrii au gradul de căpitan, iar ca președinte rămâne tot locotenent-colonel respectiv. Hotărârile consiliului de onoare sunt definitive.

2) Procuror pot avea gradul de sub-locotenent până la colonel inclusiv, iar judecătorii de instrucție de la sub-locotenent până la căpitan inclusiv.

crimă, comisă de colonelii sau generali din armată.

3) În cas când vre-un oraș sau district este declarat în stare de asediu¹⁾, atunci se transformă în *curte martială* și judecă ori-ce delict sau crimă comisă, atât de civili, cât și de militari, sau de ambele aceste elemente și care ar atinge siguranța statului și Prințului. Curtea de casație se compune din 7 membri: Ministrul de război, președinte; șeful Statului-major al armatei, vice-președinte²⁾. Inspectorii, infanteriei, cavaleriei, artileriei, comandantul diviziei din Sofia, comandantul școlii militare, membri de drept.

Când Ministrul nu poate lua parte la ședința, se înlocuiește printr-un colonel care exercită funcția de comandant al garnizoanei Sofia. Pe lângă curtea de casație se mai află și un *procuror* care este în același timp: *procurorul șef al armatei* și șeful secției justiției militare din Ministerul de război. Acesta este ajutat de un procuror militar cu gradul de căpitan. Toți oficerii cari împlinesc funcțiunea de procuror, fie la consiliile de război, fie la curtea de casație, posedă titlul de doctori sau licențiați în drept de la una din facultățile de drept din străinătate, iar judecătorii de instrucție pe acei de licențiat în drept de la școala de drept din Sofia. S'a putut ajunge la acest rezultat prin recrutarea specială a oficerilor destinați acestor funcțiuni³⁾ recrutare care se face pe două căi: a) Tinerii cari și-au putut obține titlul de licențiat sau doctor în drept înainte de a fi trecut serviciul militar, (sau chiar dacă l-au trecut mai 'na-

1) Lucru ce se întâmplă foarte des în Bulgaria de ôre-ce acest drept aparține guvernului.

2) De obicei acesta președinează curtea de casație.

3) La început corpul ofiteresc al justiției militare (procurori și judecători de instrucție) era cu totul închis, adică o dată intrat, oficerul rămânea pentru tot-d'una și nu putea se înaintea de cât la vacanțele ivite în acest corp. Astăzi acest sistem este modificat și prin noul regulament asupra serviciului justiției militare: un oficer poate sta ca procuror sau judecător de instrucție maximum 4 ani, după care este trimis la trupă pentru a face un stagiu de 2 ani. După terminarea acestui stagiu oficerul se poate reîntrîna iarăși în corpul oficerilor de justiție militară după aceleași norme.

inte de a dobândi acest titlu), însumați imediat în cadrele școlii militare pe timp de un an, pentru a prepara cursurile militare necesare gradului de sublocotenent; odată înaintați la acest grad ei sunt însumați în corpul ofițerilor justiției militare, ca *judecători de instrucție*. *b)* O a doua măsură folositoare luată de Minister și care se practică și în prezent este autorizațiunea ce să dă anual, ca un sublocotenent, din fie-care divizie (indiferent de armă), să urmeze timp de 3 ani, școala de drept din Sofia.

În timp de război armata bulgară mai are și *Pretori*, a căror organizare și atribuțiune nu diferă de aceea a noastră.

CAP. XXIII

Uniformele, insigne, drapelele și decorațiunile.

(Planșa XI)

69. Uniformele.

a) Uniforma trupeii. În armata bulgară uniformele au o mare asemănare cu acele ale armatei rusești; cu toate că bulgarii au căutat să o modifice în parte.

Infanteria. (A se vedea planșa 11). *Tunica* de culoare verde-închis se încheie la o parte (dreapta), având contra epoleții și vipuscile roșii, pe cari să află numărul regimentului; gulerul fără petlițe are aceeași culoare ca și tunica. Se deosebesc 3 regimente: *Alexandru*, *Ferdinand* și *Clementina* care au ca semn distinctiv petlițe și găitane aplicate la manșete. La cel d'întai (fig. 18) contra epoleții și vipuscile sunt roșii, la guler și pe umăr se port găitane. La regimentul *Ferdinand* (fig. 17) contra epoleții, vipuscile și petlițele sunt albe; la regimentul *Clementina* (fig. 19) albastre.

Pantaloni. Toate regimentele port pantaloni de un acelaș postav, culoare verde.

Căciula. Pe cap toate trupele poartă o căciula de miel, care este coifura comună a întregii armate.

Cavaleria. *Tunica* este de un albastru-închis cu pôle scurte ca la ulanii germani, având manșete, contra-epoleți și guler roșu. Cele 5 regimente se deosebesc între ele prin culoarea petlițelor cari se aplică peste guler și a vipuscelor. La regim. 1, alb; 2, roșii; 3, galbene; 4, albastru-deschis și 5 albastru-închis. (A se vedea fig. 22—25.)

Pantaloni. De aceeași culoare ca și tunica.

Căciula. În cavalerie căciula se poartă cu un penaj drept în sus.

Escadronul gardei princiare poartă o uniformă specială, un dolmar (atila) roșie cu brandeburguri albe; pantalonii sunt de culoare cenușie, iar căciula (lană de miel) albă.

Artileria. *Tunica* este de culoare verde-închis ca și la infanterie, cu vipușca roșie; gulerul și manșetele negre.

Pantaloni sunt de un albastru închis (fig. 21).

Trupele de geniu, au aceeași uniformă ca și infanteria, cu deosebire că manșetele și gulerul sunt de culoare neagră (fig. 20).

Observații. Oamenii, din regimentul 1 de cavalerie și din regimentul 4 de artilerie port pe contra epoleți cifra Prințului domnitor, a celor l'alte regimente numărul corpului respectiv.

b) Uniforma ofițerilor. Ofițerii din toate armele port aceeași uniformă ca la infanterie, adică: *Tunica* de un postav verde-închis, cu 2 rânduri de nasturi de metal galben, cu gulerul, vipușca și petlițele—aplicate la manșetă—în roșu. Se exceptează ofițerii din regimentele *Alexandru*, *Ferdinand* și *Clementina* a căror modificări sunt cele arătate pentru trupă. Pe epoleții și contra-epoleții trupeii acestui din urmă regiment, se poartă cifrele șefilor onorifici.

Pantaloni sunt de aceeași culoare ca și tunica, având un postav roșu.

Mantaua, este de culoare cenușie.

Căciula, ca și la trupă; la mică ținută se poartă

pe cap o caschetă asemănătoare cu aceea din armata rusească

Uniforme speciale. Face excepțiune la această regulă, aghiotanții Prințului și ofițerii din Statul-major.

Cei d'întai care se mai numesc și Flighel adjutanți (fig. 11) au tunica de un albastru-deschis, cu nasturi argintii; pantalonii cenuși bătând în albastru cu lampas roș-deschis (ca la ofițerii noștri generali); gulerul întors ca la manșetele noastre; căciula albă. Ofițerii de Stat-major port tunica de culoare verde-închis, cu nasturi argintii; gulerul și manșetele de catifea; pantalonii albaștri cu dublu lampas (fig. 13).

70. *Insignele gradelor.*— Acestea sunt analoage cu acelea din armata rusească.

a) *Insignele ofițerilor.*— *Ținuta țilei.*

Ofițerii port un fel de contra-epolet de o formă lătareată peste care vine aplicat un număr de stele pe grade, ast-fel:

Sub-locotenentul are o stea
Locotenentul are 2 stele
Capitanul „ 3 „

Mare ținută. Contra-epoleții se înlocuiesc prin epoleti fără ciucuri, la ofițerii sub-alterni; cu ciucuri groși (ca la ofițerii noștri superiori), pentru ofițerii superiori și generali. Gradele se disting prin stele aplicate iarăși pe epoleti.

Ținuta de serviciu se distinge printr'un șarf (alb, verde și roșu) care se încinge peste briu. Aghiotanții îl port încrucișat. Ofițerii de Stat-major și aghiotanții Prințului, port eghilete de argint, iar generali de aur. (fig. 11, 12 și 13).

b) *Insignele gradelor inferioare.*

Sub-ofițerii au ca semn distinctiv, câte un galon de aur sau de argint împrejurul gulerului și a mânecilor. Gradele se deosebesc prin galone aplicate în sensul lărgimei pe contra-epoleti, ast-fel: sergentul major are un galon larg de metal; sergenții de cl. I, trei galone de lână galbenă, sau albă; iar cei de cl. II-a, două; caporalii sau brigadierii (efreitori)

port numai un galon de lână, peste contra-epolet. De asemenea și ȧmenii de trupă cari sunt reangajați, port ca semn distinctiv, la manșeta stângă, unul sau 2 galone: de lână, argint sau aur, după numărul anilor de serviciu suplimentari.

71. *Drapele.*— Fie-care regiment de infanterie are un drapel, în culorile naționale: alb, verde și roșu. (Planșa 11, fig. 2). În mijlocul fie-cărei fețe a drapelului se află pajura cu armurile principatului, iar în colțuri, mici pajuri cu inițialele comandantului onorific care a dat drapelul.

Drapelul escadronului de gardă Prințiară, poartă armele comandantului de capetenie.

Portul drapelului. În infanterie, drapelul se poartă de un ofițer (cel mai nou în grad) însoțit de o gardă de onoare; iar în cavalerie de un sergent major cu garda. El se păstrează de obicei la locuința comandantului de regiment. Scuterea și aducerea drapelului se face cu ceremonialul obicinuit, ca și la noi. Se exceptează drapelele trupelor din garnisona Sofia, care se țin într'un salon deosebit din palatul Prințiar. De aci ele sunt luate și înapoiate la trebuință cu acelaș ceremonial. Atât la luare cât și la înapoierea lor, drapelele sunt date și primite, de la garda de onoare respectivă, de către adjutantul general al Prințului în prezența adjutanților Prințiar.

72. *Decorațiuni și medalii.*

Bulgarii au următoarele decorațiuni:

a) „*Ordinul sf. Alexandru*”, care a fost creat de Prinț Alexandru I. la 25 Decembrie 1881 și este de 5 clase:

- 1) Mare cruce
- 2) Mari ofițeri
- 3) Comandori
- 4) Ofițeri
- 5) Cavaleri,

b) „*Crucea pentru merit*”. Creiată numai pentru ofițeri, este de 3 clase: aur, argint și bronz. (Fig. 27).

a) *Ordinul sf. Alexandru* ce se oferă pentru servicii

de stat, pentru bravură și din grația Prințului, este de 2 categorii: cu spadă și fără spadă, stabilite prin statutele de către Prințul Ferdinand la 214 August 1888.

Ordinul cu spadă se dă numai ofițerilor. Insignele clasei I, a II și a III a ordinului, se oferă din înalta grație și cu briliante.

Insignele ordinelor, (fig. 3 și 4). Ordinul sf. Alexandru se împarte în patru părți distincte: Panglica, lanțul, coroana Prințiară și crucea.

Panglica este de un roșu-deschis și se poartă: clasa I, peste umărul stâng la soldul drept; clasa II și a III, în jurul gâtului; clasa IV (cu rosetă) și clasa V (fără rosetă) pe piept.

Lanțul, se poartă numai de Prinț.

Coroana prințiară bulgară este aurie, (a se vedea fig. 3).

Crucea este de o formă lătară, emailată și cu marginile aurite. Pentru clasele I, II și III se află mărită din coroană. În mijloc posedă o medalie cu partea centrală în roșu, purtând inscripția „Sf. Alexandru” (în litere chirilice) circumcisă apoi de o parte în alb, aurită pe margine. Această din urmă poartă sus inscripția (aurită) „Dumnezeu cu noi” (în litere chirilice) și de deșub 2 ramuri de lauri aurite și așezate cruciș.

Versa medaliei, (fig. 4) este în alb și poartă data de 19 August 1878 cu inscriere (chirilică) aurită.

Crucea de clasa a V, are marginea argintată.

Crucea de argint, este totă de argint fără email.

Steaua de argint are 8 raze, cu madalionul ca la cruce; clasa I și a II se deosebesc prin mărime; se poartă pe partea stângă a pieptului.

Ordinile și medaliele pentru merit (Fig. 5 și 6).

a) *Medalia*. — *Pe față* se găsește portretul Prințului cu inscripția corespunzătoare.

Pe versă medaliei: în interior ramuri de stejar și lauri cu inscripția „Pentru merit”.

b) *Ordinul de merit*, având aceleași inscripții, este de argint, puțin mai mic de cât medalia, circumcis

de o cunună de lauri prin care se încrucișează 2 spede antice (fig. 5).

Versa ordinului, arată un bulgar, purtând pe umeri și astă-ți pavăza sacsonă cu inscripția „Pentru merit”. (fig. 6).

Ordinul militar pentru vitejie și merit.

Creat conform paragrafului 22 din Constituțiunea bulgară, tot de prințul Alexandru I în amintirea suirei sale pe tron (17 Aprilie 1879), este de 4 clase pentru ofițeri și 3 pentru soldați.

Afară de steaua de aur mai există încă o cruce mare, care este purtată numai de Prinț.

Insignele ordinului. — 1) Ordinul se compune din 3 părți: Crucea propriu zisă, steaua și panglica.

1) *Crucea de ofițer* are 8 colțuri; cu marginile aurite pentru clasele 1—3, emailată în alb și purtând o cunună d'asupra; pentru clasa 4-a crucea este de argint, roșie și fără coroană, prin al căru unghiu se încrucișează 2 spade; în aur pentru clasele 1—3 și argint pentru clasa 4-a. Tote crucile sunt de aceeași mărime.

Crucile pentru trupă au de asemenea spade, nu au însă cununa și nu sunt emailate. Spedele sunt aurite pentru cele d'intăiu două clase și argintate pentru a treia. Ele se mai deosebesc prin aceea că la clasa 1 există pe panglica o fundă. În mijlocul crucii se află un madalion roșu rotund — circumcis la cele de clasa 1 și 2 — de un cerc de argint; poartă leul bulgăresc în aur. În interior un cerc verde cu marginea aurită, purtând inscripția «Pentru vitejie».

Pe versă medaliei, se află litera F, însemnând numele prințului (*Ferdinand*) și poartă coroana sa; în circumscripția de pe cercul verde se află scris în litere „Ferdinand”.

2) *Steaua clasei I* se poartă pe partea stângă a pieptului și are 4 raze cu cruce și cu spade însă fără coroană.

3) *Panglica* este de un albastru deschis cu mar-

ginele argintii, purtată de clasa 1 peste umărul drept, pe șoldul stâng; de clasa 2 în jurul gâtului; de clasa 3, 4 și trupă, pe partea stângă a pieptului.

Medalia pentru științe și arte (fig. 7 și 8). — A fost înființată tot de Prințul Alexandru în 24 Martie 1883 în scop de a se răsplăti meritele distinse în științe, arte, industrie, etc. Ea se conferă chiar și străinilor. Această medalie este de două categorii: de aur și argint și se poartă la o panglică roșie cu marginea albă.

Fața sa poartă capul Prințului cu inscripția corespunzătoare, și versa, arată o figură alegorică. Jos stă inscripția „Medalia de aur pentru știință și artă“, pentru cele de aur; iar pentru cele de argint „Medalie pentru știință și artă“.

CAP. XXIV

Sumarul prescripțiilor regulamentare.

73. Infanteria.

Marsuri. — *Iuțela și felul marșurilor.* Sunt 3 feluri de pasuri: iute, alergător și de călătorie: hodom-marș; biegom-marș.

Pasul iute este marșul normal, are 0^m75 lungime și o iuțelă pe minut de 116—120 pași. Pasul alergător are lungimea 0^m90, iar iuțela de 160—180. Pasul de călătorie este de 118 pe minut.

Formațiunile de marș. — Formațiunea obișnuită de marș pentru infanterie este *colóna de marș* sau de șiruri.

Formațiuni obișnuite. Formațiunile obișnuite ale companiei sunt:

- 1) Formațiunea desfășurată;
- 2) Formațiunea în colónă.

Formațiunea în colónă poate fi: a) Colónă de plotone cu distanța întreaga sau înșeșită; b) Colónă de semi-ploton cu distanța întreagă și c) Colónă de șiruri.

Batalioanele (drujinele) în marș, păstrează între ele o distanță de 30 metri; regimentele 70 metri.

Adâncimile colónelor: Adâncimea unei companii în colónă de șiruri este de 100 pași; a batalionului (drujinei) 400 pași. Regimentul considerat de 4 batalioane (drujine) 1600 pași (în care se cuprinde și distanțele regulamentare dintre unități).

Trenul. — Se deosebesce *trenul de luptă* și *trenul ne-combatant* (bagagele). Cel d'întăiu merge în colónă imediat în urma trupelor lor, iar al doilea în cõda colónelor.

Regimentul de infanterie cu trenul său de luptă și bagage are o adâncime în colónă de marș de 2.400 pași.

Serviciul de siguranță în marș. — În regulamentele bulgăresci se pune mult preț pe întrebuințarea avant-gardelor, pe care le ține la o mare distanță înaintea trupelor ce compun colóna. Ast-fel compania trimite la 800 pași înainte un semi-pluton, în avant-gardă; batalionul, o companie la 1500—2000 pași; iar regimentul (a 4 batalioane), un batalion la 2500—3000 pași. Ast-fel dar, pentru serviciul de siguranță în marș forța avant-gardei este echivalentă cu $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{4}$ din efectivul colónelor.

Avant-gărdile unităților mari, începând cu batalionul se împart la rândul lor în vîrf, cap și gros; se adaogă și cavalerie pe care o întrebuințează pentru serviciul de informațiuni (înștiințare). Câte o-dată se atașează pe lângă avant-gardă (la unitățile ce nu întrec forța unui regiment) câte o jumătate baterie⁴⁾.

Staționarea. — În armata bulgară se dă preferință bivouacurilor, această fiind contrariu principiilor moderne. Cantonarea formeză excepția și nu se întrebuințează de cît atunci când este absolută nevoie. Batalionul bivouachează cu companiile în linie desfășurată una înapoia celei-l'alte la 20 pași distanță.

4) De aci vedem că la bulgari se mai păstrează încă și astă-zi vechiul principiu — ruperea bateriilor.

Regimentele cu batalioanele alăturate, sau unele dupe altele, având companiile în colonă de companii.

Unitățile mari staționează pe una sau 2 linii. Dupe ce saū făcut piramidele se așez în dosul lor corturile. unul pentru 6 soldați. Comandanții unităților ce compun bivouacul au corturile însemnate printr'un steguleț. Comandantul bivouacului are ca semn: ziua un steag tricolor, iar noaptea o lanternă roșie.

Serviciul de siguranță în staționare. — Acesta se face prin avant-posturi, regulate sau neregulate dupe cum trupa ce staționează se găsește departe saū în apropiere de inamic.

1) *În apropierea inamicului și pentru unitățile mici* până la forța unui regiment; avant-posturile se fracționează în posturi de susținere, posturi mici și santinele duble (vedete) saū numai în posturi mici și santinele. Distanța între santinele și posturile mici este de 100—200 pași.

2) *Pentru regiment și unități mai mari.* Avant-posturile se fracționează pe 5 linii: rezerva avant-posturilor, posturile principale (gărdile mari) posturile de susținere, posturile mici și santinele duble (vedete). Rezerva avant-posturilor se compune în genere din cele 3 arme, și staționează la 4—5 km. înaintea trupelor; forța ei este egală cu $\frac{1}{2}$ din efectivul avant-posturilor. Posturile principale (gărdile mari) se așez la 2 km. înaintea rezervelor; forța lor este echivalentă cu $\frac{1}{4}$ din efectivul avant-posturilor.

La acest post se dă și câți-va călăreți. În general o companie în post principal acoperă un front de 2000 de pași. Posturile de susținere mici și vedetele sunt date din restul de $\frac{1}{4}$ al efectivului avant-posturilor. Cele d'întăiu au forța de 1—2 plotone și se mențin la 500—800 pași înaintea postului principal căruia aparțin; posturile mici se compun din câți-va soldați, la 500 pași înaintea posturilor de susținere și la 200 până la 400 pași unul de altul; vedetele și un om

de legătură se așez ast-fel ca să se pōtă auzi când vor fi chemați.

Serviciul de siguranță departe de inamic. — Când trupa se oprește numai pentru o noapte, atunci se stabilește așa duse *avant-posturi de marș*, în scopul de a nu sustrage prea mulți oameni și a le neliniști repausul. Aceste avant-posturi, echivalente cu cele neregulate ale noastre, se compun din mici posturi care se trimit înaintea trupelor la 4—500 pași în puncte importante și pe comunicații bune.

Lupte. — Ofensiva. Formațiuni de luptă. Se iaū de obiceiū la o distanță ce variază între 1 km. jumătate până la 2 km. de inamic, compania luptă¹⁾ pe 2 linii; lanț și susținere. Batalionul și cele-l'alte unități mai mari pe 3: lanț, susținere și rezervă; el risipește pe lanț de la unul până la 3 semi-plotone. Susținerea companiei se dispune înapoia mijlocului, saū unuia din flancurile lanțului, la o ast-fel de distanță în cât să pōtă să susție lanțul la timp. Obicinuit, la început, această distanță nu trebuie să fie mai mare de 500 pași²⁾.

Ordinea de luptă a batalionului constă din *corpul de luptă și rezerva de batalion*. Corpul de luptă care pōte fi compus, după scop și teren, din 1, 2 sau 3 companii, formăți tiraliori și susținere (2 linii), iar rezerva de batalion linia 3-a.

Fie-care companie dă 2 sau 3 semi-plotone în tiraliori și 1 saū 2 în susținere; cele-l'alte 1 saū 2 companii constituiesc rezerva batalionului cari se dispune, după indicația comandantului de batalion și în raport cu pozițiunea și condițiunile luptei, înapoia unuia saū ambelor flancuri ale corpului de luptă și la o ast-fel de depărtare de el în cât să aibă posi-

1) Pe picior de pace compania ocupă în linie un front aproximativ de 100 pași, iar pe picior de război, până la 200 pași considerându-se compania de 64 siruri. [A se vedea regulamentul asupra instrucțiunei infanteriei, tradus de D. căpitan Ionescu E. Marin].

2) Cum vedem distanța susținerilor de lanț este prea mare.

bilitatea de a l' susține la timp și în același timp să suferă mai puțin de focuri.

Întinderea frontului, în ordinea de luptă a batalionului, atârână dar de numărul companiilor ce formează corpul de luptă, socotindu-se câte 200 pași de companie pe picior de război și câte 100 pe picior de pace. Companiile din corpul de luptă conduc lupta; iar rezerva de batalion le susține, completează atacul și în general face față la toate eventualitățile luptei.

Ordinea de luptă a regimentului constă din *corpul de luptă* care poate fi constituit din 1 și 2 batalioane și *rezerva de regiment* (rezervă generală).

Ordinea de luptă a brigădei, atârână de dispunerea regimentelor: unul după altul, sau unul lângă altul.

Când regimentele sunt dispuse unele după altele, ordinea de luptă va fi pe 3 linii constituite:

Linia 1-a *corpul de luptă* (lanț, susținerile companiilor și rezervele de batalion).

Linia 2-a, rezervele de regiment.

Linia 3-a, rezerva generală.

Când regimentele sunt dispuse unele lângă altele, ordinea de luptă a brigădei este pe 2 linii.

Linia 1-a *corpul de luptă* (lanț, susținerile companiilor și rezervele de batalion).

Linia 2-a, rezervele de regiment care, după ordine, pot constitui și rezerva generală de brigadă. Distanța între lanț și susținerile companiilor este de 500 pași; între susțineri și rezerve de batalion, 1000 pași; iar între aceste din urmă și rezervele de regimente, 1500 pași.

Regulă. — Unitățile mici se desfașoară drept înainte, cele mari prin flanc. Distanța între diferitele linii, lanț susținere și rezervă, sau între cele 2 linii, este în general de 400 pași.

Modul de înaintare în luptă. — Înaintarea asupra pozițiilor inamicului depinde de scopul și caracterul acțiunii; ea se face în ordinea de luptă și se împarte în 2 perioade:

1-a perioadă este *apropierea*, a doua *atacul* care se completează prin asaltul cu baioneta.

Perioada de apropiere se consideră de la trecerea la ordinea de luptă, aproximativ 3000 pași de inamic sau dacă se posedă artilerie 4—5 km., până la limita focurilor eficiente ale infanteriei (1200 pași de inamic).

La început companiile înaintază sub protecțiunea lanțului de patrulare pe semi-plotone cu intervale între ele.

La 2000 pași de inamic companiile din cap risipesc lanțul; iar la 1200—1000 pași acest lanț se oprește și începe pregătirea atacului prin foc. De la această distanță se înaintază prin salturi succesive, dar cu tot lanțul; el nu se întărește de susțineri de cât prin semnal și la 400 pași. La 3—200 pași se execută o tragere repede care este și focul decisiv, apoi se pun baionetele. După aceea comandantul companiei ordonă a se suna „Semnalul de atac” *Napried na noi*, (înainte la baionetă). Întregul lanț înaintază atunci cu pas viu sub protecțiunea rezervelor; distanța este de 200 pași; din când în când lanțul se oprește pentru a trage; când s'a apropiat cam la 50 de pași și când rezervele au ajuns lanțul, se dă atacul, în strigătul „*ura*”.

Dacă inamicul învins se retrage, este urmărit prin focuri. Când atacul nu reușește, retragerea se efectuează la pas. Dacă inamicul urmărește, lanțul se oprește, trage foc, rezerva intervine.

Defensivă

În defensivă se recomandă trupelor a trage tot profitul din obstacolele ce prezintă terenul. Când atacul inamicului nu se poate respinge prin focuri, atunci se recomandă contra atacuri cu baioneta la armă. Se preferă contra-atacurile de flanc. În contra atacurilor de cavalerie, infanteria este ținută să se apere cu focuri puternice din formațiunea în care a fost surprinsă. Careurile nu sunt prescrise. Lanțurile de tiraliori care nu se pot adăposti la teren se grupează și execut focuri în masă. Unitățile în ordinea strânsă trag focuri de salvă fără a schimba pozițiunea.

Focurile. — Conducerea lor este de 2 feluri: *individuale* și *de salvă*. Cele individuale pot fi încete sau

repeși. Focurile de salvă sunt preferabile la distanțe mari cu unități în ordinea strânsă. Distanțele sunt mici până la 500 pași, mijlocii până la 1200 pași și mari peste 1200. La distanțele mijlocii și mari, focul este îndreptat numai asupra țintelor vizibile, precum baterii, rezerve, etc. La distanțele mici se trage asupra lanțului inamic. Când se ajunge la distanța de 3—400 pași de inamic, unde focul poate fi decisiv, se execută o tragere repede asupra punctului ales pentru atac.

74) *Cavaleria*¹⁾.

a) *Marșuri*. — *Înălța și felul marșurilor*. Alierile cavaleriei se fac în pas.

1) *Înălța de marș*. În pas 100 metri pe minut sau 1 km. în 10 minute; în trap 200 metri sau 1 km. în 5 minute; și în galop 334 metri pe minut sau 1 km. în 3 minute.

2) *Formațiunile și ordinea de marș*. — Formațiunea de marș este coloana de călătorie câte 2 și câte 3. Printre coloanele de călătorie, coloana „câte 3” este cea mai preferabilă; se mai întrebuintează și coloana „câte 6” sau chiar „de ploton”. Coloana de călătorie „câte 2” se întrebuintează rar. În coloana de călătorie, distanța între rânduri este de 1 pas, între escadrone este de 50 pași, între regimente de 100 pași. În coloana de ploton, distanța între escadrone este numai de 10 pași (o lățime de ploton).

Adăncimea colonelor. — În coloana câte 3 este 160 pași, în coloana câte 6, 80 pași. Regimentul de 4 escadrone în coloana de marș câte 3 are o adăncime de 790 pași. Regimentul în coloana de călătorie câte 3, împreună cu trenul de luptă, 1080 pași; în coloana câte 6, 470 pași; în coloana pe plotone, 310 pași.

Trenul cavaleriei în coloana de marș, se împarte ca și la infanterie.

¹⁾ Escadronul se împarte în 4 plotone; forța unui ploton este de 12—16 șiruri; a escadronului, de 48—64 șiruri; de unde rezultă pentru un escadron 128 de călăreți.

Serviciul de siguranță în marș. — Ca și la infanterie, în marș, unitățile se asigură înainte și pe flancuri. Începând cu escadronul care trimite 6—12 călăreți ca patrula la 1—2 km. înainte, iar pe flancuri 2 călăreți; regimentul trimite ca avant-gardă la 2—3 km. o forță variind între $\frac{1}{2}$ —1 escadron, care la rândul său detașează înainte și pe flancuri, patrula la 2—3 km. Arier-garda regimentului e formată din o patrulă.

Explorarea. — Pentru acest serviciu se trimite patrula de 10—12 călăreți. Ele au însărcinarea de a se menține tot-d-a-una în legătură cu grosul coloanei și merg la intervale de aproape 2 km. între ele. La unitățile mari, serviciul de explorare se face prin patrula și detașamente repeși (șburătoare) cu totul independente. Forța lor este de 12 călăreți până la mai multe escadrone.

b) *Staționarea*. — *Bivuacl*. Escadronele bivuachez în linie desfășurată, între liniile de corturi, se întind convoaiele de care se legă caii pe ambele părți. Inapoi cailor se așază echipamentul omienilor și corturile lor. *Oficerii și trenul* bivuachez inapoi unei aripi a bivuaclului trupe. Regimentul de cavalerie bivuacheză în coloană, cu escadronele desfășurate unele inapoi altora. Fiecare bivuacl este păzit prin 2 *gărdii de lagăr* cari dau sentințele necesare pazei bivuaclului. Aceste gărdii se așază înainte și în spatele bivuaclului.

De obicei $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{8}$ din efectivul trupeii ce constituie bivuaclul, se află în tot-d-a-una pregătită pentru a putea răspunde celui d'întăiu semnal.

Serviciul de siguranță în staționare. *Avant-posturile*. — În apropiere de inamic se întrebuintează ca și în infanterie pentru siguranța trupeii ce staționează, avant-posturile regulate. În regulă generală un escadron poate păzi un front de 5 km.

Avant-posturile sunt pe trei linii:

1) Posturile principale.

2) Posturile de susținere.

3) Vedete.

Posturile principale se ocup cu $\frac{1}{2}$ —2 escadrone și sunt ținute la 4—5 klm. înaintea trupeii ce bivuahază.

Posturile de susținere se ocup cu $\frac{1}{2}$ —1 ploton și se află depărtat de cel d'înteu de 1—2 km. Apoi la 5—800 pași înainte se trimit vedete. Între vedete și posturile de susținere se mai prevăd oameni de legătură cari sunt ținuți la distanță de chemare.

Un escadron poate păși un front de 5 km.

Lupte. — a) *Atacurile obișnuite ale cavaleriei.* Sunt 2 feluri de atacuri: *Șarja și atacul în furagiori.*

Șarja, se întreprinde atunci când trebuie să se atace cavaleria sau infanteria inamică. Ea se face în linie desfășurată și începe la trap de la distanța de 1000 de pași: la 600 pași se ia galopul. Nu se fixă momentul izbirei, adică atunci când cavaleria trebuie să ia marș-marș și să dea lupta decisivă.

Regulamentele menționează pentru regiment că la 190 de pași de adversar să se ia *galopul de carier*, (marș-marș). Unitățile superioare regimentului se formează pentru șarjă pe mai multe linii, cari se succed treptat în luptă.

Atacul în furagiori. — Acest fel de atac este întreprins numai în contra artileriei. Pentru acesta, jumătate din forță care atacă se risipește în furagiori, restul se menține în ordinea strânsă în scopul de a se putea șarja escorta sau susținerea artileriei.

Lupta pe jos¹⁾. — Pentru acest fel de luptă, se mențin aceleași norme ca și în Austro-Ungaria:

La luptă prin focuri „obișnuite” descălecă toți călăreții, afară de numerele 2 din amândouă rândurile, precum și grupurile ce se mențin înapoia frontului pentru a șarja la cas de nevoe.

¹⁾ Cavaleria bulgară întreprindea foarte des acest gen de luptă, care ar trebui să fie excepție.

La luptă prin focuri „întărite” descălecă și numerele 2 din rândul 1; iar numărul 2 din rândul 2, ține caii. Înapoia aripii amenințate, unul sau două plotone de escadron rămân călări pentru a face față atacului; regimentul păstrează călare cel puțin un escadron care se menține ca rezervă generală, înapoia frontului de luptă; se mai dă ca susținere înapoia aripelor, câte 1 ploton până la $\frac{1}{2}$ escadron.

Lupta pe jos se execută după aceleași norme ca pentru infanterie.

75) Artileria

a) *Marșuri, înțeață:* Artileria face la pas 120 pași pe minut, iar la trap 280 pași. Galopul, care este alina obișnuită pentru ocupare de pozițiuni, nu este prescris în regulamentele artileriei bulgăresci.

Formațiunile de marș. Sunt 2: coloana de tunuri și coloana de secții. În coloana bateriile păstrez între ele o distanță de 25 pași, iar între artilerie și celelalte trupe ale coloniei 50 pași.

Adăncimea artileriei în colonă. Tunul înhamat, are 25 pași. O baterie a 6 tunuri și 6 cheșone, împreună cu trenul său de luptă, în coloana de tunuri 550 pași.

b) *Staționarea. Bivuahul.* Tunurile și cheșonele unei baterii de câmp se așed în bătea la 20 pași interval unul de altul formând linia I. Înapoia tunurilor și perpendicular pe linia lor pe o adăncime de 100 pași se formează alte 6 linii, paralele între ele, unde se așed corturile trupeii, echipamentul și caii; înapoia acestor linii pe o adăncime de 40 pași, vin corturile ofițerilor și trenul.

Paza bivuahului se face în același mod ca la cavalerie.

c) *Lupte, focuri, conducerea lor.* În artilerie se întreprind 3 feluri de focuri: încete, repezi și de salvă. Distanțele eficace ale artileriei prescrise de regulamente, sunt cuprinse între 1500—4000 pași.

Principiul de conducere a luptei. Conducerea focului în artilerie ține de resortul comandanților de baterii;

conducerea tactică însă aparține comandantului artileriei.

Rolul artileriei în legătură cu celelalte arme. Artileria avant-gardei protejează desfășurarea acesteia și înțărță de artileria grosului colonel susține înaintarea infanteriei.

În acest scop artileria grosului se maschează la începutul acțiunii, pentru a fi în măsură a răspunde imediat necesităților luptei. În timpul desfășurării trupelor, lupta principală este *susținută de artilerie*, a cărei însărcinare este să reducă la tăcere artileria adversă și să prepare atacul infanteriei trăgând asupra poziției de atac. În privința schimbărilor de pozițiune regulamentele artileriei bulgare sunt foarte clare; ele prescriu: „nu trebuie să se treacă la o schimbare de pozițiune și a înainta cu infanteria la atac, fără ordinul comandantului-șef”. La nevoie, câte-va baterii trebuie să urmeze infanteria și dacă cere trebuința să înainteze împreună cu rezervele chiar până în apropierea inamicului. În *defensivă* artileria este obligată a susține infanteria până în ultimul moment.

CAP. XXV

Reflexiuni asupra instrucțiunii militare în genere și spiritul de disciplină în armata bulgară. — Diverse.

76. Instrucțiunea militară. Instrucțiunea armatei a fost dată la înființarea ei de către instructorii ruși. E lesne de înțeles că regulamentele adoptate nu puteau fi altele de cât cele rusești.

Cu vremea când Bulgarii au început să se emancipeze și mai ales când instructorii, în număr aproape 200, au fost alungați, înlocuitorii lor, elemente pur bulgărești, animați de sentimente bune împrumutate de pe la națiunile civilizate Austria, Italia, Belgia, unde și formaseră instrucțiunea și educațiunea lor mi-

litară, — au schimbat în parte programele de instrucție rusească. Noile regulamente de infanterie și prescripțiunile de tragere sunt elaborate în sensul celor austriace; regulamentul de cavalerie, după diferitele regulamente ale marilor armate europene. Cu toate acestea, spiritul prescripțiunilor rusești a rămas încă infiltrat în armata bulgară și în general totă instrucțiunea și mersul serviciului respiră spiritul rusesc. Bulgarul liberat de curind din sclavia turcească, necunoscând încă foloșele acestei libertăți, — se supune orbesce și în mod natural celor cari îl comandă — e un fel de disciplină rigidă. Oficerii au multă libertate de acțiune în conducerea instrucției. Instrucțiunea individuală formeză baza; se lasă la o parte chestiunile referitoare la cultura generală a oficerului și se dă mai multă atențiune culturai militare. Principiile stabilite de alte armate se aplică neconținut introducându-se modificări, însă fără norme bine stabilite. Lipsa, de încredere că vor putea aplica la timp puțină teorie căpătată în școli, îi fac să o practice neconținut pentru a se deprinde. Resultatele nu par tocmai satisfăcătoare. Armata bulgară se prezintă în bune condițiuni de organizare, dar instrucțiunea ei lasă încă de dorit. Comparând cele 3 arme principale de luptă sub raportul instrucțiunii, s'ar putea spune următoarele: Infanteria pare să fie arma cea mai bine construită din cele 3 arme; în al doilea rînd vine artileria, care se găsește încă pe cale de progres, iar cavaleria, după expresiunea dată de V. Löbell, nici nu corespunde celor mai modeste pretențiuni, — „îi lipsese spiritul de cavalermism, esențialul acestei arme”. — Conform prescripțiunilor ministeriale exercițiile anuale ale diferitelor arme sunt împărțite în perioade, în timpul cărora instrucțiunea, ce a fost prescrisă, trebuie terminată. Nu se permite sub nici un cuvînt a se prelungi termenul fixat. Prințre instrucțiile pe arme, cea mai principală ar fi lupta. — *În infanterie.* Se pune cel mai mare preț pe

instrucția individuală. În acest scop în perioada a 3-a (o lună și jumătate înaintea trecerii în rezervă a celui mai vechi contingent), companiile sunt ținute să rezolve diferite probleme de tactică, care sunt explicate trupei cu cea mai mare îngrijire tot d-a-una înaintea executării lor. Se caută a se obține de la soldat o execuțiune chibzuită a diferitelor faze ale luptei, o bună întrebuințare a obstacolelor terenului, etc. și rezultatele obținute sunt satisfăcătoare, ele corespund cu prisosință așteptărilor. Soldatul bulgar, de infanterie, este ager, cu desăvârșire pătruns de instrucția ce a dobândit, știe să și întrebuințeze arma sa și e devotat serviciului. De aceea am putea confirma cu drept cuvânt expresiunea d-lui căpitan Ionescu E. Marin, care a fost în câte-va rânduri prin Bulgaria: că „Infanteria e fără cusur“; este cu adevărat arma bulgară de elită. *Artileria* aplică aproape aceleași principii. Pentru ca fie-care să cunoască bine aceea ce are de făcut spre a înlesni învățătura în scurt timp și în timpul perioadelor prescise, instructorii sunt aleși și preparați din vreme. Oficerul însărcinat cu acest fel de instrucție are cea mai mare latitudine asupra modului de conducere. El este obligat în fie-care ți să noteze progresul și aptitudinea fie-cărui om de sub comanda sa, pentru care este notat după rezultatele obținute.

Instrucțiunea recrutilor se face pe grupe de câte 30—35 oameni sub comanda unui oficer având durată de 4 luni. Numărul orelor de instrucție se dau treptat începând cu 3—5 ore până atinge 6—7 ore care este maximum. Încheierea întregii instrucțiuni pentru toate armele se face prin exercițiile întrunite de cele 3 arme. Acesta formeză adevărată instrucție de luptă a oficerilor „Tacticeschi-Ulcenia“ cum o numesc ei; formeză adevărată școală a oficerilor și trupe; căci oficerii deslăgă în mod practic diferite probleme de război, iar soldații își dau seama în mod real de camaraderia armelor. În adevăr se insistă mult asupra

acestui fel de exerciții, căutând ca fie-care să și dea seama de cea ce are de făcut. Printr-o astfel de aplicare continuă a principiilor tactice fie-care oficer capătă deprinderea necesară executării.

77. *Concentrări anuale. Manevre.* Concediații au fost în tot d-a-una chemați pentru 2—4 săptămâni pe an conform legii din 5 Decembrie 1897 art. XI. Reserviștii armatei active și ai armatei de rezervă sunt chemați câte 3 săptămâni pe fie-care an, milițiile chemarea întâia o săptămână, chemarea a doua trei zile.

Chemări mai mari s'a făcut în anii 1890—1897, pentru a deprinde pe reserviști cu mănuierea armei Manlicher.

În 1895 s'au chemat toate clasele de rezervă, cam 70.000 oameni; în 1896, clasele 1888—1891, aproximativ 24.000 oameni. Manevre mari nu s'a făcut și nu se fac de cât rar. În fie-care an se fac însă manevre cu arme întrunite, cu unități mici. Manevre mai mari s'au făcut în anii 1882, 1883, 1889, 1890 și 1894.

Cele mai mari manevre s'au făcut în 1896 unde au luat parte, 40 batalioane, 19 escadrone și 25 baterii (aproximativ 38.000 oameni).

Principiul adoptat în genere pentru manevrele armatei bulgare este: *Manevra liberă* pentru ca trupa și oficerii să fie cât se poate mai mult în condițiunile în care s'ar afla în război.

78. *Cultura generală.* Acesta este foarte slabă în armata bulgară. Masa poporului având prea puțină cultură, soldații sunt, cea mai mare parte, fără știință de carte. În armată școala de carte aproape este neglijată; grija principală este cunoșterea instrucțiunii practice. Oficerii, eșii și ei în genere din masa poporului, las foarte mult de dorit din punctul de vedere al culturii generale; în schimb se ocup mai mult de partea practică a artei militare, aplicând continuu principiile regulamentare admise. Cunoșterea limbilor străine este puțin răspândită printre oficerii

bulgari. Ei cunosc sau cel puțin înțeleg limba rusă și foarte mulți vorbesc românește. Mulți dintre ofițerii bulgari au fost elevi în liceele noastre din țară. Chiar printre oamenii de trupă se găsesc foarte mulți cari vorbesc românește, mai ales cei recrutați printre populațiunea de pe malul Dunării și a frontierei Dobrogei.

79. Disciplina și spiritul. Pentru a ne face o idee de modul cum se înțelege în armata bulgară îndatoririle și responsabilitatea ofițerului, vom cita câte-va dispozițiuni ce se cunosc din legea asupra pozițiunii ofițerilor. Până în 1889 pedepsele în vigoare erau cele rusești cu oarecari mici modificări.

Din 1889 intră în vigoare o nouă dispozițiune, întocmită după diferitele prescripțiuni ale armatelor moderne. Procedul *tribunalelor de onoare* în contra ofițerilor, cari s'au practicat până la 1879, după dispozițiunile rusești s'au introdus iarăși în anul 1894 sub titlul de „Consiliile de onoare pe regimente” care se aseamănă consiliilor noastre de reformă unde pot pronunța, retragerea ofițerului pe termen hotărât până la 2 ani maximum sau, retragerea definitivă. Desființarea și reînființarea lor denotă că corespunde unor anume necesități.

Dacă scriitorii străini și ofițerii români care au vădit armata bulgară¹⁾, sunt de acord să recunoască că ofițerul bulgar are o mulțime de calități: că e sobru, robust, foarte activ și conștient de serviciu, foarte disciplinat și mai presus de toate foarte patriot. Dacă campania din 1885 susținută în contra sârbilor poate fi citată ca o dovadă netăgăduită de patriotismul și calitățile ofițerilor și soldaților bulgari, ca o probă că ei își iubesc patria și sunt capabili de ori-ce sacrificiu pentru apărarea ei, nu trebuie uitat însă tristul eveniment de la 21 August 1886, detronarea prin ajutorul armatei a Principelui Alexandru de Battenberg!

Acastă, tristă faptă a fost înfăptuită de ofițerii bulgari

¹⁾ Am avut onoarea de a cunoaște și eu în treacă armata bulgară în voiajurile cari le-am făcut la Silistra, Ruscii și Vidin.

presa militară streină și Lobell's Jaherberichte pe 1899 o numesc — „un păcat de moarte comis de o parte a armatei bulgare”. Acastă faptă se datorează în parte înclinărilor politice de care ofițerul bulgar nu este scutit.

80. Diverse.— Ridicări topografice. — Până în 1892 Bulgaria nu poseda alte hărți de cât acele ale Statului-major austriac (scara $\frac{1}{75,000}$; $\frac{1}{200,000}$, $\frac{1}{420,000}$ și $\frac{1}{750,000}$) și ale Statului-major rusec (scara $\frac{1}{210,000}$ și $\frac{1}{420,000}$). În 1893 guvernul bulgar a hotărât să începă executarea hărții țării pe scara $\frac{1}{75,000}$ și fiind că armata nu avea elemente în de ajuns pregătite pentru o asemenea întreprindere s'a recurs atunci la instructori străini din armatele mari, dupe cum s'a procedat și cu organizarea flotei.

În acest scop un ofițer austriac a fost angajat în 1894 ca șef al secțiunii topografice, pentru a instrui un număr cât mai mare de ofițeri bulgari. Resultatul a fost satisfăcător, căci după o activitate de 2 ani, 70 ofițeri bulgari au devenit ingineri topografi. Cu toate acestea bulgarii nu s'au grăbit a începe harta țării lor de cât în 1897, un an mai târziu, după ce ofițerul austriac demisionase din postul său.

Primele lucrări ale secțiunii topografice s'au limitat la câte-va ridicări pe scara $\frac{1}{210,000}$ și $\frac{1}{420,000}$, a împrejurimilor următoarelor localități fortificate:

Împrejurimile Filipopolului	scara $\frac{1}{420,000}$	... 9 foi.
Vidinului	"	" 10 "
Rusciukului	"	" 6 "
Sofiei	"	" 4 "
Slivenului	"	" 9 "
Burgasului	"	" 9 "
Șumlei	"	" 9 "
Bresnicului	$\frac{1}{210,000}$	" 4 "
Slivniței	"	" 4 "
Iscrețului	"	" 4 "
Belogragicului	"	" 4 "
Total		72 foi

Apoi s'a reprodus după hărțile austriace și bulgăresci o hartă de etapă pe scara $\frac{1}{200000}$ care se compune din 21 foi.

Bicicliști. Cestiunea întrebuințării bicicletei în serviciul armatei bulgare nu este încă bine rezolvită. În anul 1893 s'a creiat o secție de bicicliști pe lângă fie-care comandament de divizie dar nu există o normă bine definită sau vre-o prescripțiune regulamentară după care să se execute în regulă serviciul lor. Personalul acestor secțiuni era format dintr'un oficer sau sub-oficer și 6—8 soldați.

Porumbei călători. Abia în 1894, porumbeii călători, au fost introduși în serviciul armatei bulgare, când s'a înființat 2 stațiuni: una la Varna și alta la Vidin. Fie-care stațiune are ca personal un oficer, un sub-oficer și 5 soldați. Numărul porumbeilor nu ne este cunoscut—de sigur acest serviciu fiind abia la început—nu credem ca efectivul lor să fi trecut aproximativ cifra 100 de fie-care secție.

— FINE —

EXPLICAȚIUNEA

cuvintelor bulgăresci și turcesci care se întâlnesc în descrierea părții geografice.

<i>Bulgăresce</i>	<i>Turcesce</i>	<i>Explicațiunea</i>
Bania	haman	baie
Blato (ezero)	ghiol	eleșteu, iaz sau baltă
Bârdo	bair	munte
Biel	ac	alb
Breg	chemar, iali	marginie, țerm
Brod	ghiesid	vad
Ciflic	çifli	fermă
Clisura, ușteie	dervend, bogaz	defileu, strâmtoare
Ciuca	ciuca	vâr stâncos
Conac	conac	popas (reședință)
Cern	cara	negru
Cerven	chermeze, chizil	roșu
Cotel	cazan	căldare
Cula	cule	cotitură (turn)
Crepost	caleh, tabia	fortăreață (fort)
Diesen	sa	din (pe) drăpă
Dalg	uzun	lung
Dălboc	derim	adânc
Dolina	dere	vale
Drum	iol	drum
Golen	buiuc, ulu	mare
Gora	orman	pădure
Grad		oraș
Liev	sol	din (pe) stânga
Liman	liman	radă, port
Lud	deli	nebun
Mahala	mahale	cuartier, foburg
Malac	ciuciuc	mic
Mis (nos)	burum	cap (eșitura uscatului în mare)
Moghila	tepe	movilă, măgură

<u>Bulgăresce</u>	<u>Turcece</u>	<u>Explicațiunea</u>
Monastir	monastir	monastire
Nov	eni	noû
Ostrov	tiz, cheschim	ascuît
Pazar	ada	insulă
Peşec	pazar (bazar)	tîrg
Pole (Poliana)	cum	sabie
Reca	tarla, ova	câmpie
Ruda, rudnic	neher, ciaii	părău
Selo	maden	mină
Star	chioi	sat
Studen	eschi	bătrîn (vechiu)
Toplo	soguc	rece
Visoc	sugeac	cald
Voda	iuxec	inalt
Vrata	su	apă
Verş	capu	pōrtă (uşe)
	tepe	vêrf

TABLA DE MATERIE

Prefață.

PARTEA I

BULGARIA SUB RAPORTUL POLITIC, ADMINISTRATIV ȘI ECONOMIC

CAP. I

Teritoriu și populațiune.

	Pag.
1) Frontierele Principatului	7
2) Suprafața	11
3) Populațiune	12

CAP. II

Organisarea politică.

4) Situațiunea Principatului sub raportul dreptului internațional public	14
5) Constituțiunea Bulgariei.	15
6) Puterile statului.	17

CAP. III

Organisația administrativă și judecătorească.

7) Organisarea interioară.	20
8) Organisarea judecătorească	24

CAP. IV

Instrucțiunea publică. — Școli.

	Pag.
9) Instrucțiunea primară	32
10) Învățământul secundar	33
11) Învățământul superior	33
12) Diferite instituții speciale (tehnice)	33
13) Statistica instrucțiunii	34

CAP. V

Biserica bulgară.

14) Caracterul fundamental al cultului bulgăresc	37
15) Organizarea bisericii bulgare	37
16) Cultul străin în Bulgaria	38

CAP. VI

Agricultura, industria, comerțul și finanțele
Bulgariei.

17) Agricultură	46
18) Animale	48
19) Industria	50
20) Comerțul	50
21) Finanțele Bulgariei	53

PARTEA II

GEOGRAFIA MILITARĂ A BULGARIEI ȘI RUMELIEI DE EST.

CAP. VII

Orografie

22) Aspectul general	57
23) Zona muntoasă a Bulgariei de Nord	58
24) Zona deluroasă	72
25) Terasa Danubiană	73
26) Zona muntoasă a Rumeliei de Est	75
27) Șesurile, platourile și expansiunile Bulgariei și Rumeliei de Est	79

CAP. VIII

Hidrografie.

	Pag.
28) Valea Dunării. Considerațiuni militare	82
29) Afluenții din dreapta Dunării. Considerațiuni militare	126
30) Marea Neagră. Afluenți. Considerațiuni militare	138
31) Valea Mariței. Afluenți. Considerațiuni militare	141
32) Valea Strumel. Afluenți. Considerațiuni militare	149
33) Valea Nișavei. Afluenți. Considerațiuni militare	152

CAP. IX

Comunicațiuni.

34) Căi ordinare. Șosele. Considerațiuni militare	155
35) Căi ferate. Considerațiuni militare	160

CAP. X

Sistemul defensiv al Bulgariei.

36) Fortificațiuni. Pozițiuni militare. Generalități	164
37) Frontiera de Nord și Nord-Est	165
38) Frontiera de Vest	178
39) Frontiera de Sud	181

PARTEA III

ARMATA BULGARĂ

40) Introducere	183
---------------------------	-----

CAP. XI

Comandamentul superior și administrația centrală.

41) Comandamentul de căpetenie	184
42) Organizarea Ministerului de război. Graficul organizării Ministerului de război în Bulgaria	185

CAP. XII

Budgetul Ministerului de război și efectivele
budgetare.

43) Budgetul Ministerului de război	191
44) Efectele budgetare ale armatei bulgare pe exercițiul anu- lui 1900	197

CAP. XIII

Recrutarea și împărțirea teritorială din punctul de vedere al recrutării.

	Pag.
45) Recrutarea. Principiu	203
46) Împărțirea teritorială din punctul de vedere al recrutării.	206

CAP. XIV

Cadrele active și auxiliare. Instrucțiunea în armată.

47) Oficerii. Proveniențe. Școli. Funcționarii militari. Funcționarii civili	211
48) Soldele ofițerilor, funcționarilor militari și civili	221
49) Pensunile ofițerilor și gradelor inferioare	230
50) Cășătoriile ofițerilor	234
51) Gradele inferioare. Erarhie. Reangajări. Instrucțiunea. Solde.	234

CAP. XV

Statul-Major. Organizare. Atribuțiuni.

52) Atribuțiunile și îndatoririle ofițerilor de Stat-major	237
--	-----

CAP. XVI

Formațiunea organică a trupelor de diferite arme.

53) Armata permanentă (activă) a) Infanterie; b) Cavalerie; c) Artilerie; d) Geniu; e) Flotila; f) Trupe locale; g) Trupe auxiliare; h) Trupe de pază a frontierei; i) Trupe de deposit	240
54) Armata de rezervă	268
55) Garda națională (Miliții)	269

CAP. XVII

Împărțirea teritorială și dislocarea trupelor.

270

CAP. XVIII

Armata bulgară în timp de război.

56) Mobilizarea trupelor de deposit ale armatei de 1-a linie.	275
57) Mobilizarea armatei de rezervă (de a 2-a linie). Trupe de deposit ale armatei de rezervă	280
58) Miliția națională	281

Pag.

59) Tabela recapitulativă cuprindând efectivele de mobilizare în omen, cai și tunuri, ale armatei bulgare de 1-a și a 2-a linie	282
60) Tablou comparativ între unitățile din timp de pace și cele pentru război	283
61) Recapitulare. Gruparea forțelor bulgare pentru război.	284

CAP. XIX

Armament, echipament și hrană.

62) Infanteria	285
63) Cavaleria	287
64) Artileria	288
65) Geniu	291

CAP. XX

Trásurile și convoluirile unei divizii bulgare mobilizate.

291

CAP. XXI

Remonta. Depozite de cai.

293

CAP. XXII

Justiția militară.

66) Consiliile de disciplină	295
67) Consiliile de Război	296
68) Curtea de casație militară	296

CAP. XXIII

Uniformele, insigne, drapelele și decorațiunile.

69) Uniformele	298
70) Insignele gradelor	300
71) Drapele	301
73) Decorațiuni și medalii	301

CAP. XXIV

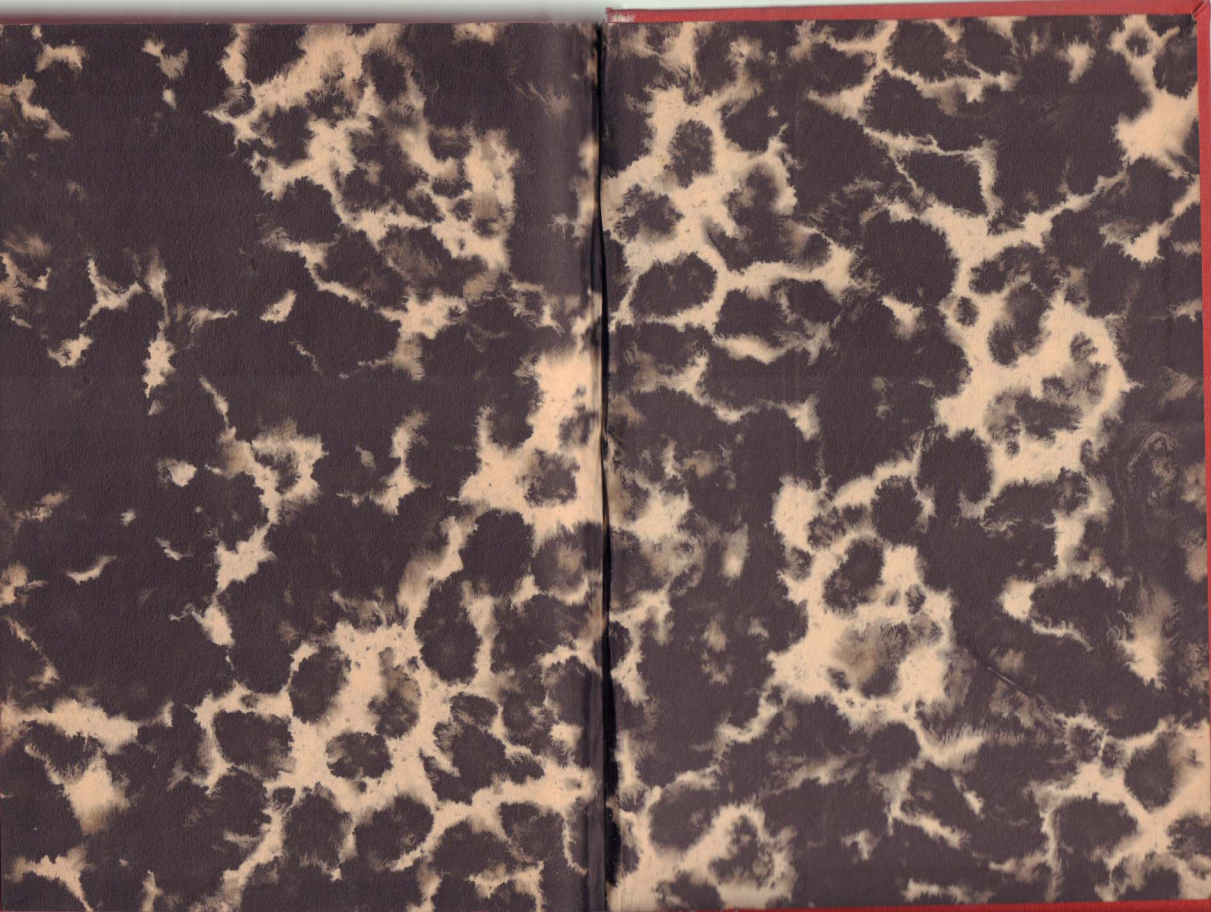
Sumarul prescripțiilor regulamentare.

73) Infanteria	304
74) Cavaleria	310
75) Artileria	313

CAP. XXV

Reflexiuni asupra instrucțiunii militare în genere și
spiritul de disciplină în armata bulgară. Diverse.

	Pag.
76) Instrucțiunea militară	314
77) Concentrații anuale. Manevre	317
78) Cultura generală	317
79) Disciplina și spiritul	318
80) Diverse	319

2111
Cen
1911